

Dr. ec. O. Vanneste

Verzamelde toespraken

1990-1996

Westvlaams Economisch Studiebureau

WES

VERZAMELDE TOESPRAKEN 1990-1996

ERONOMISCH STUDIEBUREAU

Wetenschap

1990-1996

1990-1996

1990-1996

1990-1996

1990-1996

VERZAMELDE TOESPRAKEN

1990-1996

1990-1996

1990-1996

1990-1996

WESTVLAAMS
EKONOMISCH STUDIEBUREAU
WES

32

7

DR. EC. O. VANNESTE
Ere-gouverneur van West-Vlaanderen

BIBLIOTHEEK

WES Onderzoek & Advies

Baron Ruzettelaan 33

B - 8310 ASSEBROEK/BRUGGE

E-mail : bibliotheek@wes.be

Website : www.wes.be

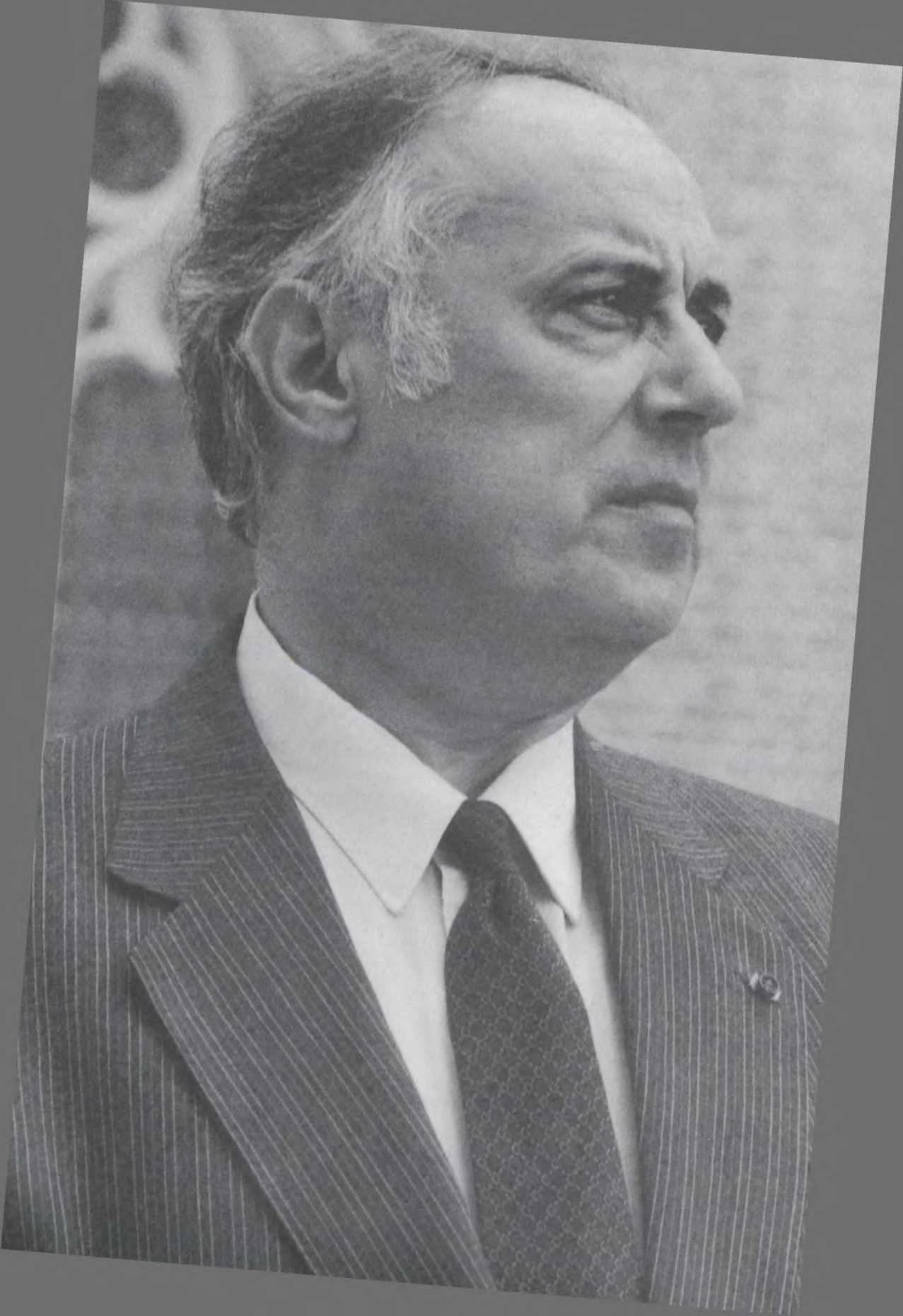
VERZAMELDE TOESPRAKEN

uitgesproken bij de opening van de jaarlijkse oktoberzitting van de
Provinciale Raad van West-Vlaanderen

1990-1996

Uitgave onder de auspiciën van de Provincie West-Vlaanderen

WES Brugge 1997

INHOUD

Inleiding	7
1990 De drinkwatervoorziening in West-Vlaanderen	9
1991 De Westhoek, een economische evaluatie	47
1992 Rampenplannen in West-Vlaanderen	149
1993 De brandweer in West-Vlaanderen	189
1994 Huisvesting en stedelijke functies in West-Vlaanderen: een verschuivend perspectief	297
1995 Over strategische concepten	351
1996 „40 jaar later; een economische evaluatie”	391

INLEIDING

Bij het beëindigen van het mandaat van prof. dr. ec. O. Vanneste, als gouverneur van de provincie West-Vlaanderen, besloot de raad van beheer van het Westvlaams Economisch Studiebureau enkele maanden geleden zijn toespraken te bundelen.

Het betreft de jaarlijkse toespraken van prof. dr. ec. O. Vanneste tijdens de openingszitting van de Provinciale Raad gedurende de ambtsperiode 1990-1996. Deze bundeling volgt op de „Verzamelde toespraken 1980-1989” van de gouverneur die in 1990 door het Westvlaams Economisch Studiebureau werd uitgebracht.

De toespraken uit de ambtsperiode 1990-1996 behandelen achtereenvolgens de drinkwatervoorziening in West-Vlaanderen, een economische evaluatie van de Westhoek, rampenplannen in West-Vlaanderen, de brandweer in West-Vlaanderen, huisvesting en stedelijke functies in West-Vlaanderen, strategische concepten en een economische evaluatie van 40 jaar sociaal-economische ontwikkeling in onze provincie.

De voordrachten behandelen actuele onderwerpen met een grote draagwijdte voor onze provincie. Ze getuigen van een scherpe analyse en zijn steeds gestoeld op uitvoerig cijfermateriaal.

In zijn laatste rede voor de Provincieraad „Veertig jaar later: een economische evaluatie” stelt prof. dr. ec. O. Vanneste dat West-Vlaanderen op overtuigende wijze vooruitgang heeft gemaakt: „Het beleid dat in West-Vlaanderen de eerste inspanningen richtte

op de as Brugge-Kortrijk, met de verwachting dat nadien ook de Westhoek in de sociaal-economische ontwikkeling kon worden betrokken is succesvol geweest”. Ere-gouverneur Vanneste mag zonder twijfel de inspirator van deze economische ontwikkeling worden genoemd.

De publicatie van het boek „Structurele werkloosheid in West-Vlaanderen, een regionaal-economische studie” dat prof. dr. ec. O. Vanneste in 1954 schreef samen met G. baron Declercq gaf de eerste aanzet tot de regionale ontwikkeling van onze provincie. Een aantal opmerkelijke initiatieven vloeiden hieruit voort waaronder de oprichting van de Westvlaamse Economische Raad (WER) en het Westvlaams Economisch Studiebureau in 1954. Vanaf 1957 was prof. dr. ec. O. Vanneste directeur van beide

instellingen; toen de WER tot GOM werd omgevormd in 1977 werd hij directeur-generaal van de GOM-West-Vlaanderen. Als gouverneur was prof. dr. ec. O. Vanneste voorzitter van het WES.

De bundeling van de toespraken van ere-gouverneur Vanneste is dan ook een uiting van onze erkentelijkheid en tevens een eerbetoon aan de stichter en bezieler van onze instelling.

Prof. dr. ec. N. VANHOVE
algemeen beheerder WES

PROVINCIERAAD VAN WEST-VLAANDEREN

**De drinkwatervoorziening
in West-Vlaanderen**

Rede door dr. ec. **O. VANNESTE**

Gouverneur van de provincie West-Vlaanderen,

uitgesproken in zitting

van 9 oktober 1990

INLEIDING

Een beleid dat op een geïntegreerde wijze streeft naar welvaart en welzijn geeft aandacht aan vele aspecten en interrelaties. Eén aspect dat zeker in West-Vlaanderen indringende aandacht vergt is de bevoorrading van (drink)water.

De drinkwaterbevoorrading is een maatschappelijke activiteit met zowel kwalitatieve als kwantitatieve aspecten. Het volstaat niet over voldoende water te beschikken, dat water moet ook van goede kwaliteit zijn. Het ontbreken van voldoende water leidt tot probleemsituaties in alle sferen van de samenleving : in de huishoudens, in de landbouw, in het bedrijfsleven, in het toerisme en zo meer. Het ontbreken van voldoende water kan ook leiden tot moeilijkheden op het vlak van hygiëne en gezondheid, moeilijkheden die uiteraard nog groter worden indien de kwaliteit van het beschikbare water te wensen overlaat. De drinkwaterbevoorrading is dus een materie waarbij iedereen direkt betrokken is. In onze moderne samenleving is de openbare drinkwatervoorziening van vitaal belang. Deze dienstverlening moet dan ook optimaal werken en onder alle omstandigheden verzekerd zijn.

De problematiek is niet nieuw. Reeds in de jaren vijftig was ze voorwerp van studie en actie vanwege de provinciale overheid.

Ik verwijs naar de studie "De Drinkwatervoorziening van de Landbouwbedrijven in West-Vlaanderen" van Ingenieur J. De Paepe en van Doctor W. De Breuck; deze studie werd bekroond op de Provinciale Wedstrijd 1958 voor Economische Monografieën. Bij de opening van de gewone zitting van de Provinciale Raad van 1959 handelde Baron Pierre van Outryve d'Ydewalle, Gouverneur van West-Vlaanderen, over ditzelfde onderwerp.

De Westvlaamse Economische Raad (WER) werd reeds kort na zijn oprichting gekonfronteerd met schaarste aan water bij vestigingsprojecten van nieuwe bedrijven voor wie water een hoofdelement was en trad hiervoor reeds in 1959 in contact met de betrokken watervoorzieningsmaatschappijen (1).

(1) West-Vlaanderen Werkt, Jaargang 1964, nr. 2, blz. 44.

Eind oktober 1961 werden - onder het voorzitterschap van de toenmalige Gouverneur - op de Blankaart te Woumen gespreksdagen gehouden rond de vraag of West-Vlaanderen een waterarme provincie was. Er werd duidelijk gesteld dat waterovervloed (waterzieke gronden) en watertekort in hun samenhang moesten worden bestudeerd en dat meteen het probleem van de waterverontreiniging in deze benaderingswijze moest worden geïntegreerd. Toen reeds werd beklemtoond dat "samenwerking" een sleutelement zou zijn voor een afdoende aanpak en oplossing (1). Dit leidde tot de beslissing een commissie te belasten met de studie van de Westvlaamse waterproblemen. De Commissie werd geïnstalleerd op 3 april 1962. Op 3 oktober 1963 werd door de Provincieraad van West-Vlaanderen besloten tot het onderschrijven van 70.000 aandelen van 100 fr. om de Nationale Maatschappij der Waterleidingen in staat te stellen als studiebureau te fungeren voor het onderzoek van de mogelijkheden om de provincie te voorzien van oppervlaktewater. In 1964 was te Oostvleteren een onderzoeksstation in werking. Dit alles lag aan de basis van het huidige spaarbekken De Blankaart (capaciteit 3.000.000 m³) en de behandelingsinstallatie (huidige capaciteit 40.000 m³ per dag) die op 11 mei 1973 door Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Albert werd in werking gesteld. Met dit werk werd de drinkwatervoorziening van West-Vlaanderen voor jaren veilig gesteld en werd de waterbeheersing in een deel van het IJzerbekken beter onder controle gebracht.

In 1970 gaf de Bestendige Deputatie van West-Vlaanderen opdracht aan het WES om een uitgebreide inventaris te maken over de kwaliteit van de oppervlaktewaters. Het was duidelijk dat voor de toekomst de waterbevoorrading meer en meer zou aanleunen bij het opsparen en benutten van oppervlaktewater. Dit impliceerde dat de bescherming van de oppervlaktewaters tegen verontreiniging steeds meer een punt van actie moest worden (2).

De strategie, afgelijnd op grond van diepgaand studiewerk, kreeg haar vertaling in velerlei concrete maatregelen, waarvoor de Centrale Overheid bij belangrijke investeringswerken moest worden aangesproken.

(1) West-Vlaanderen Werkt, Jaargang 1961, nr. 4, blz. 136.

(2) Zie : Facetten van West-Vlaanderen, nr. 10 : Waterbeleid in West-Vlaanderen, WES, Brugge, 1976.

Om de waterbevoorrading zo efficiënt mogelijk voor de gehele bevolking te garanderen werden op het provinciale niveau diverse vormen van betoelaging in het leven geroepen en aangepast aan de zich wijzigende omstandigheden. Ik verwijs naar de toelage die onder bepaalde voorwaarden aan de bevolking wordt verleend wanneer een eigen watervoorzieningsinstallatie wordt aangelegd of wanneer woningen of bedrijven die meer dan 50 m van het openbare waterleidingsnet liggen op dit net worden aangesloten. Ik verwijs naar de toelage die wordt gegeven aan gemeenten die het waterdistributienet uitbreiden in landelijke gebieden van hun grondgebied.

Ik verwijs ook graag naar de activiteiten van het Provinciaal Onderzoek- en Voorlichtingscentrum voor Land- en Tuinbouw te Beitem. Naast onderzoek en voorlichting verricht het centrum ook ruime dienstverlening, waaronder het analyseren van de drinkbaarheid van water. Voortdurende aandacht voor de kwaliteit van het water is meer en meer een kerngegeven geworden.

Er moge ook herinnerd worden aan het feit dat de Provincie West-Vlaanderen in 1974 stichtend lid was van het toenmalige "Studiesyndikaat voor Waterontziltling" dat in 1979 verruimd werd tot het "Studie-syndikaat voor Water" en in 1985 de naam kreeg van "Studiecentrum voor Water".

De waterbevoorrading - naar hoeveelheid en naar kwaliteit - is groeiend aan complexiteit en vraagt voor de komende decennia belangrijke investeringen. Rationaliteit van deze investeringen - benaderd in de brede kontekst van sociaal-ekonomische behoeften en imperatieven van milieu en landschapszorg - moet steunen op gedegen inzicht en voortgaand onderzoek.

§1. EVOLUTIE VAN HET DRINKWATERVERBRUIK

Inzicht in de evolutie van het waterverbruik in de voorbije decennia is instruktief ten aanzien van de mogelijke evolutie van de behoeften in de toekomst.

25 jaar terug beliep het verbruik van drinkwater in West-Vlaanderen gemiddeld zowat 70.000 m³ per dag (zie bijlage 1).

Tijdens de tweede helft van de jaren zestig en het begin van de jaren zeventig - periode van economische opgang in West-Vlaanderen en felle groei van het welvaartsniveau - steeg het gemiddeld verbruik jaar na jaar met ongeveer 6.250 m³ per dag. In de periode 1965-73 kende het daggemiddelde een globale toename van 50.000 m³, dit is een procentuele aangroei van gemiddeld 7 % per jaar. In dezelfde periode liep het aantal aansluitingen op van 200.900 tot 284.086 of gemiddeld 4,4 % per jaar.

Volgens de woningtelling van 31 december 1970 beschikte 79,6 % van alle bewoonde woningen in West-Vlaanderen over stromend water binnen de woning (1). West-Vlaanderen scoorde samen met Oost-Vlaanderen (80,4 %) het slechtst van alle Belgische provincies; buiten West- en Oost-Vlaanderen werd ten minste 90,1 % (Limburg) gehaald. De arrondissementen Diksmuide (56,1 %) en Tielt (66,0 %) noteerden de laagste percentages van alle Belgische arrondissementen. Het rijksgemiddelde bedroeg 89,9 %.

Na 1973 - begin van de economische crisis - is de aangroei van het waterverbruik minder groot geworden.

Tijdens de periode 1973-87 bleef de jaarlijkse aangroei van het daggemiddelde beperkt tot circa 2.550 m³. De procentuele aangroei beliep nagenoeg 2 % per jaar.

De achterstand die West-Vlaanderen kende qua aansluiting op de openbare drinkwatervoorziening werd sterk gereduceerd.

(1) Omvat ook de woningen die voorzien worden door een individueel systeem met een put of waterreservoir.

In de periode 1973-81 steeg het aantal aansluitingen met gemiddeld 8.700 per jaar (tegenover 10.400 per jaar in de periode 1965-73). De gemiddelde aangroei van het aantal aansluitingen bedroeg 2,8 % per jaar.

Volgens de woningtelling van 1 maart 1981 beschikte in West-Vlaanderen 94,5 % van de bewoonde woningen over stromend water binnen de woning. Het rijksgemiddelde beliep 98,0 %. West-Vlaanderen was toch nog de provincie met het geringste percentage. In het arrondissement Diksmuide was het aandeel gestegen tot 84,8 % en in het arrondissement Tielt tot 90,7 %. Samen met het arrondissement Ieper (91,4 %) waren dit de drie Belgische arrondissementen met het laagste percentage.

Op provinciaal niveau is verder aandacht gegeven aan de behoefte om in de landelijke gebieden het waterleidingsnet uit te breiden.

Toen de GOM - West-Vlaanderen in 1985 aan de Vlaamse Regering en aan de EG-Kommissie een voorstel van geïntegreerde actie voor de Westhoek (arrondissementen Diksmuide, Ieper en Veurne) ter goedkeuring voorlegde, werd grote aandacht besteed aan de gehele problematiek van de drinkwatervoorziening in haar verwevenheid met de waterbeheersing (winning oppervlaktewater) en de afvalwaterzuivering. Met steun van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) werd sinds 1985 geïnvesteerd in uitbreiding van het drinkwaternet te Diksmuide, Houthulst, Lo-Reninge, Heuvelland, Langemark-Poelkapelle, Poperinge, Wervik, Zonnebeke, Alveringem, De Panne, Koksijde, Nieuwpoort en Veurne. EFRO-steun werd ook toegekend voor de aanleg van een verbindingsleiding en kanaal-doorgang te Ieper, de aanpassing van de watertoren te Dikkebus en de aanleg van een toevoerleiding tussen de vijver en de watertoren te Dikkebus, voor de bouw van een drinkwaterreservoir te Wijtschate en de aanleg van een toevoerleiding Wijtschate-Mesen, voor een persleiding Nieuwpoort-Diksmuide, een toevoerleiding Blankaart-Boezinge en voor het uitbaggeren van Dikkebusvijver samen met oeververdedigingswerken.

Na 1981 - toen reeds een aansluitingsgraad van circa 94 % was bereikt - vertraagde de groei van het aantal aansluitingen maar bleef toch betrekkelijk hoog, namelijk gemiddeld 1,5 % per jaar in de periode 1981-89.

Het verbruik kende na 1987 opnieuw een versnelde aangroei. In 1989 lag het verbruik 10 % hoger dan in 1987, vooral door een sterke aangroei in 1989 (+7 %). De herneming van de conjunctuur en de verbetering van het inkomensniveau vonden blijkbaar hun vertaling in een hoger waterverbruik.

In 1989 werd door de diverse betrokken maatschappijen en diensten dagelijks gemiddeld circa 170.000 m³ drinkwater geleverd aan West-Vlaanderen. Op zichzelf spreekt dit cijfer niet erg aan. Duidelijker wordt het wanneer we beseffen dat dit volume overeenkomt met een kubus met een ribbe van 55 m.

West-Vlaanderen vertoont meer dan andere provincies een seizoensmatigheid in het verbruik, wat de problematiek van een aangepaste watervoorziening niet vergemakkelijkt. Op piekdagen ligt het verbruik in West-Vlaanderen - medebepaald door de toeristische activiteit - ongeveer 30 % boven het gemiddelde (1). In 1989 werd op de dag met het hoogste verbruik in West-Vlaanderen niet minder dan 227.000 m³ leidingwater gedistribueerd : op dergelijke piekdag is de ribbe van onze kubus met 6 m verlengd. Bekijkt men alleen de kustgemeenten dan ligt het verbruik op piekdagen ongeveer 100 % hoger dan het gemiddelde.

Van het in West-Vlaanderen verdeelde drinkwater behoort circa 24 % tot het zogenaamde "publiek verbruik", dat niet geregistreerd wordt op de tellers. Het gaat om water dat uit kwaliteitsbewaking gebruikt wordt om de leidingen te spoelen, om water dat aan bepaalde openbare diensten afgestaan wordt en tenslotte om lekverliezen. Van het overblijvend volume gaat circa 73 % naar huishoudens en ambachtelijke gebruikers. De industrie neemt 27 % op (2).

Aan te stippen valt dat van het huishoudelijk gebruik circa 85 % gaat naar persoonlijke hygiëne, sanitair gebruik, wassen van textiel en van de vaat en dergelijke meer. Slechts 5 % ligt in de voeding- en drankbereiding.

(1) Voor Vlaanderen is dit ongeveer 22 %.

(2) De industrie gebruikt overwegend water uit waterlopen. Het drinkwaterverbruik is slechts een fractie van het totale gebruik.

§2. ANALYSE VAN DE HUIDIGE SITUATIE

A. STRUKTUUR VAN DE DRINKWATER- BEVOORRADING IN WEST-VLAANDEREN

Op het vlak van de drinkwatervoorziening zijn meerdere instellingen bedrijvig, elk met hun eigen territorium (zie kaart 1).

Het grootste deel van West-Vlaanderen, grosso modo de vierhoek Bredene-Kanegem-Kerkhove-Nieuwkerke-Roesbrugge-Bredene, wordt bevoorrad door de Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening (VMW). Het is een burgerlijke vennootschap onder de vorm van een coöperatieve vennootschap als parastatale B opgericht bij Dkreet van 28 juni 1983. In de praktijk nam zij vanaf 1 januari 1987 voor het Vlaamse Gewest de taken over van de Nationale Maatschappij der Waterleidingen (1). De VMW groepeert circa 60 % van alle aansluitingen op het Westvlaamse distributienet.

De VMW heeft eigen winningen in West-Vlaanderen. Ze heeft grondwaterwinningen in de Scheldestreek (Avelgem, Waarmaarde, Kerkhove, Spiere en Helkijn), in het Brugse (Beernem en Snellegem) en te Bredene (2). Ze heeft ook een oppervlaktewaterwinning, met name te Diksmuide (Woumen).

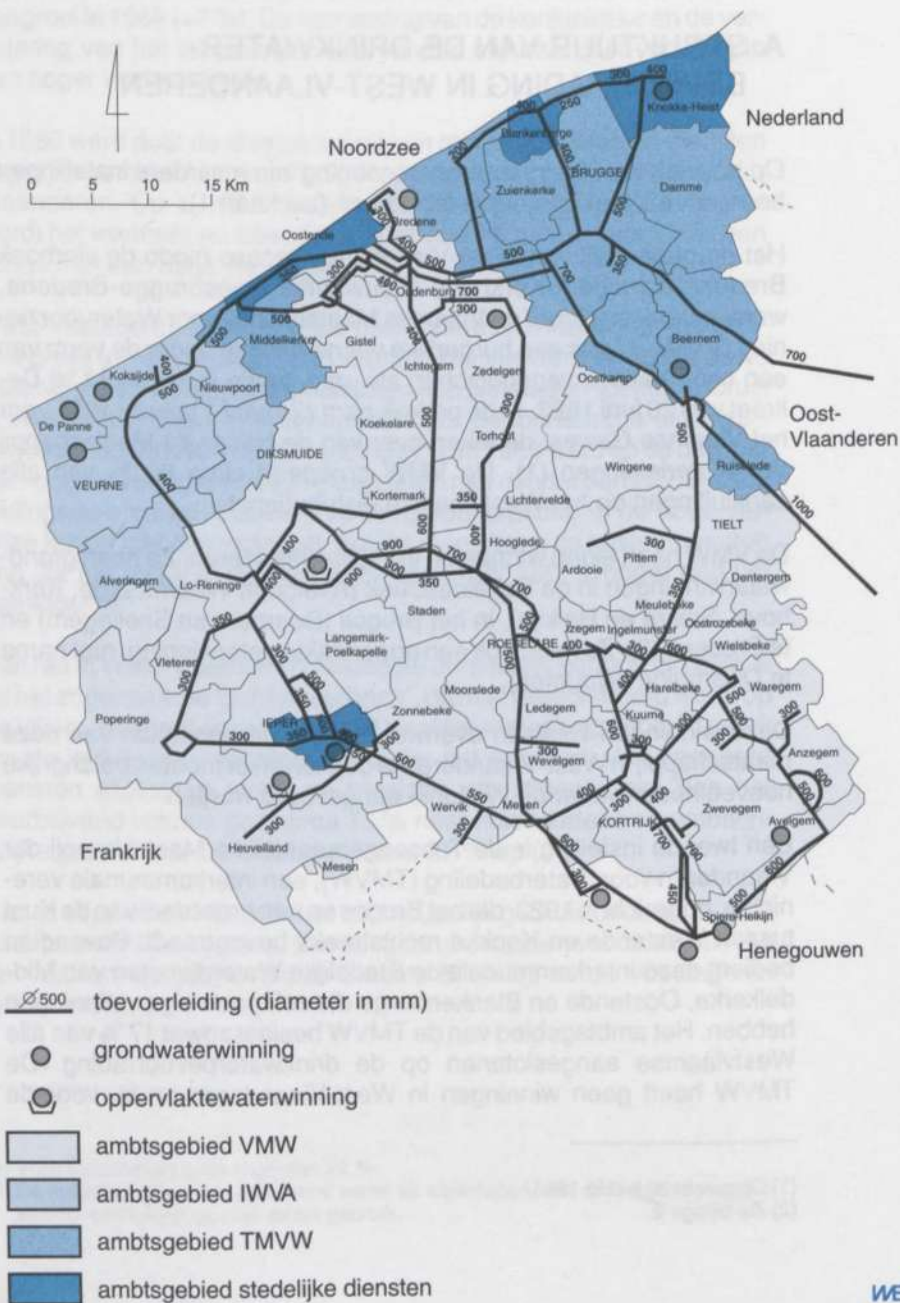
Deze winningen volstaan evenwel niet om de behoeften van deze maatschappij in West-Vlaanderen te dekken en er moeten belangrijke hoeveelheden water uit Wallonië aangevoerd worden.

Een tweede instelling is de Tussengemeentelijke Maatschappij der Vlaanderen voor Waterbedeling (TMVW), een interkommunale vereniging, opgericht in 1923, die het Brugse en een groot deel van de Kust tussen Westende en Knokke rechtstreeks bevoorraadt. Bovendien bedient deze interkommunale de Stedelijke Waterdiensten van Middelkerke, Oostende en Blankenberge die zelf geen eigen winningen hebben. Het ambtsgebied van de TMVW beslaat zowat 17 % van alle Westvlaamse aangeslotenen op de drinkwaterbevoorrading. De TMVW heeft geen winningen in West-Vlaanderen en is, voor de

(1) Opericht bij wet in 1913.

(2) Zie bijlage 2.

Kaart 1 : Structuur van de drinkwatervoorziening in West-Vlaanderen, 1990

bediening van haar territorium in onze provincie, in grote mate aangewezen op water uit winningen in Wallonië.

Naast de VMW en de TMVW is er nog de Interkommunale Waterleidingsmaatschappij van Veurne-Ambacht (IWVA), opgericht in 1924, die actief is aan de Westkust en in het onmiddellijke achterland ervan. Het gaat om circa 6 % van alle aansluitingen in West-Vlaanderen. Deze interkommunale heeft eigen grondwaterwinningen in duingebieden van de Westkust; deze winningen volstaan niet zodat de maatschappij ook water verdeelt dat wordt aangekocht bij de VMW en bij de TMVW.

In een min of meer gelijkaardige situatie verkeren de steden Ieper en Knokke-Heist. Hun Stedelijke Waterdiensten hebben wel eigen winningen (Ieper : oppervlaktewater uit de vijvers van Dikkebus en van Zillebeke; Knokke-Heist : grondwater) maar zij zijn ook aangewezen op water dat aangekocht wordt bij respectievelijk de VMW en de TMVW.

Zoals reeds eerder vermeld, zijn er nog de Stedelijke Waterdiensten van Blankenberge, Middelkerke en Oostende die geen eigen winningen hebben en enkel water verdelen dat bij de TMVW aangekocht wordt.

Dit schematisch overzicht moge duidelijk maken dat de diverse instellingen niet helemaal los van elkaar opereren : leveringen aan collega's komen algemeen voor en veronderstellen uiteraard dat de diverse netten met elkaar in verbinding staan. Dergelijke interkonnekties zijn van groot belang, niet enkel om in normale omstandigheden de drinkwatervoorziening op een efficiënte wijze te laten functioneren, maar ook om in bijzondere noodsituaties de bevoorrading te waarborgen.

In het verleden werd West-Vlaanderen geregeld gekonfronteerd met bevoorradersproblemen aan de Kust tijdens toeristische topdagen.

Het beleid tot verdere industrialisering van West-Vlaanderen heeft ook af te rekenen met problemen van schaarste aan water. De levering van bijkomende debieten kan niet steeds gegarandeerd worden in omstandigheden zoals gevraagd door het bedrijfsleven. Bij de inspanningen ten gunste van de Westhoek is dit knelpunt ook duidelijk aan het licht getreden.

B. HERKOMST VAN HET IN WEST-VLAANDEREN VERDEELDE WATER

Eerder is reeds vermeld dat het in West-Vlaanderen gedistribueerde water slechts gedeeltelijk binnen de provincie wordt gewonnen.

Van de 170.000 m³ water die in 1989 gemiddeld per dag werd verdeeld, kwam circa 79.000 m³ of 46 % uit winningen die in West-Vlaanderen liggen. Ongeveer 11.000 m³ of 7 % kwam uit het Albertkanaal; dit water wordt door de TMVW gekocht bij de Antwerpse Waterwerken (AWW). Niet minder dan 80.000 m³ of 47 % kwam uit Wallonië. Voor een deel gaat het om water dat de VMW aanvoert vanaf winningen van de Société Wallonne des Distributions d'Eau in Moeskroen, Pecq en Saint-Léger in Henegouwen, dus van net over de grens met West-Vlaanderen. Voor een ander deel gaat het om water dat de TMVW aanvoert uit Hautrage en Blicquy, eveneens in Henegouwen, maar reeds op circa 90 km (in vogelvlucht) van Brugge, zijnde het zwaartepunt van het ambtsgebied van de TMVW in West-Vlaanderen. Tenslotte is er ook water dat de TMVW aankoopt bij de Brusselse Interkommunale Watermaatschappij die dit water vooral wint in de streek van Namen en Dinant, dus op zowat 150 km van Brugge.

Een belangrijk deel van het bij ons gebruikte leidingwater wordt dus van op grote afstand aangevoerd, een gegeven dat een onmiskenbare weerslag heeft op de kostprijs van het water.

West-Vlaanderen is thans voor bijna de helft van zijn drinkwaterbevoorrading afhankelijk van Wallonië. Deze positie is niet kenmerkend voor onze provincie : ongeveer dezelfde situatie vindt men in Oost-Vlaanderen en in Vlaams-Brabant. Daarentegen voorzien Antwerpen en Limburg geheel of bijna geheel in eigen behoeften.

De afhankelijkheid van Wallonië is in de jongste jaren gedaald. Dit is het resultaat van een beleid dat streeft naar een valorizatie van eigen Vlaamse mogelijkheden en naar een onafhankelijke positie ten aanzien van Wallonië. Het aandeel van water afkomstig uit Wallonië is verminderd van 62 % in 1982 tot 47 % in 1989. In diezelfde periode steeg het verbruik in West-Vlaanderen met 16 %.

De totale produktiekapaciteit van de huidige winplaatsen in West-Vlaanderen belooft 83.000 m³ per dag. Ongeveer 79.000 m³ van het huidige dagverbruik komt uit deze winningen. Hiermee is een benuttingsgraad bereikt van 95 %.

Het is noodzakelijk steeds een reservecapaciteit achter de hand te houden om op een vlotte manier het hoofd te kunnen bieden aan ongewone omstandigheden. Men denke hierbij aan perioden met verhoogd waterverbruik, aan onderhoudsperioden of storingen bij andere winningen en dergelijke meer. Aangenomen wordt dat een reservecapaciteit van 20 à 30 % beschikbaar moet zijn; met andere woorden : de benuttingsgraad moet beperkt worden tot 70 à 80 %.

Indien het wenselijk geacht wordt in de toekomst de afhankelijkheid van Wallonië verder te verminderen en een veilig stelsel van waterbevoorrading te garanderen dat aan nog groeiende behoeften kan voldoen, dan moet in de komende jaren geïnvesteerd worden in eigen winningen.

C. AARD VAN DE EIGEN WINNINGEN

Binnen de provincie West-Vlaanderen zijn er thans drie winningen van oppervlaktewater. Veruit de oudste zijn de vijvers van Zillebeke en Dikkebus (Ieper); zij ontstonden respectievelijk in de 13de en de 14de eeuw door afdamming van beken. De vijvers werden aangelegd om onder meer de Ieperse lakennijverheid van water te voorzien.

De derde - eerder recente - oppervlaktewaterwinning is het spaarbekken De Blankaart te Woumen (Diksmuide). Dit kunstwerk is in gebruik sinds 1973 en behoort tot het produktieapparaat van de VMW.

De drie eenheden Dikkebus, Zillebeke en De Blankaart zorgen samen voor gemiddeld circa 20.000 m³ water per dag, dit is ongeveer 25 % van alle in West-Vlaanderen gewonnen leidingwater.

Het gebruik van oppervlaktewater wordt op heden bemoeilijkt door de verontreiniging van de waterlopen. Hiervoor zijn niet alleen de huishoudens en de industriële bedrijven verantwoordelijk; via overbemesting en illegale lozingen van mengmest ligt ook de landbouw aan de basis van deze nefaste situatie.

Het grootste deel (circa 75 %) van het in West-Vlaanderen gewonnen leidingwater is afkomstig uit de ondergrond. Het kan hierbij gaan om ondiepe of om diepe winningen. Tot de ondiepe Westvlaamse winningen behoren de winningen in de duinen van Adinkerke, De Panne, Oostduinkerke en Koksijde (IWVA), Bredene (VMW) en Knokke-Heist (Stedelijke Waterdienst), de winningen in het Brugse, met name te Snellegem en te Beernem, en in de Scheldestreek te Avelgem, Waarmaarde en Kerkhove (alle behorend tot het apparaat van de VMW). In al deze gevallen wordt grondwater gewonnen via putten die meestal tot maximum 20 m diepte gaan. Veel dieper zijn de winningen te Spiere-Helkijn, eveneens in de Scheldestreek (VMW), die water halen uit putten die tot in de ondergrondse rotsmassa geslagen werden en aldaar een diepte van zowat 75 m bereiken. Deze diepe winningen zijn overigens veruit de meest produktieve van West-Vlaanderen.

Ook bij de grondwaterwinningen rijst een probleem van verontreiniging, verontreiniging die gelukkig veel minder uitgesproken is dan bij oppervlaktewater. Anderzijds is de verontreiniging van een grondwaterreserve nauwelijks omkeerbaar, zeker waar het diepe reserves betreft. Sanering is hier praktisch onmogelijk.

De problematiek van verontreiniging van grondwater is vooral aan de orde bij ondiepe winningen. Deze laatste worden immers vlugger bedreigd door verontreinigende stoffen die vanaf de bodem naar de diepte doordringen. Dit is onder meer het geval bij overbemesting en uitlozing van meststoffen, lekkende brandstoftanks, het strooien van zout op de wegen, ongecontroleerd storten van afvalstoffen en illegale lozingen van afvalwaters. Hoe dieper de watervoorraad zit, hoe beter hij in principe beschermd wordt tegen verontreiniging vanaf het aardoppervlak. Deze bescherming wordt nog wezenlijk verbeterd wanneer er tussen het aardoppervlak en de watervoorraad een ondoordringbare grondlaag aanwezig is. In West-Vlaanderen gaat het hierbij vooral om kleilagen.

Ondiepte van de winning en/of het niet voorkomen van een beschermende, afdekkende laag, verhogen de kwetsbaarheid. In West-Vlaanderen behoren de winningen in de duinen en de winningen in het Brugse (Beernem en Snellegem) tot deze categorie. Voor de duinen komt daarbij nog dat de winningen, bij onoordeelkundige exploitatie, kunnen verontreinigd worden door indringend zeewater. Iets minder

kwetsbaar zijn de ondiepe winningen in de Scheldestreek. De diepe winningen aldaar zijn evenwel door de natuur beter beveiligd tegen verontreiniging (1).

Zowel bij de winningen van oppervlaktewater als bij de winningen van grondwater is dus het kwaliteitsaspect van het water naar voren gekomen.

Voor de grondwaterwinningen is nog een tweede aspect van wezenlijk belang : het aspect van de grootte van de beschikbare reserves.

Hoewel de openbare drinkwatermaatschappijen geen winningen hebben in het centrale gedeelte van West-Vlaanderen, doet zich hier een problematiek voor waaraan niet kan worden voorbijgegaan. Winning van grondwater geschiedt hier op intensieve wijze door industriële bedrijven, al of niet met of volgens vergunning. In veel gevallen gaat het om winningen in de rotsmassa die zich op grote diepte onder de provincie bevindt. In de Scheldestreek vindt men die rotsgesteenten op circa 50 m onder zeeniveau maar in de streek van Roeselare moet men gaan tot circa 150 m onder het zeeniveau (2). Plaatselijk, dus lang niet overal, is deze rotsmassa gespleten en vertoont zij een netwerk van barsten; in die barsten bevindt zich water. Toen zowat 100 jaar geleden een boring werd gemaakt in die rotsmassa, spoot het water vanop deze diepte tot boven het aardoppervlak. Als men nu in dit gesteente een boorput maakt, dan spuit er niets meer naar boven. Er moet thans hard worden gepompt om water naar boven te krijgen. En wat meer is : men moet voortdurend dieper gaan om nog water te vinden. Er is dus duidelijk sprake van over-exploitatie van de reserves. Uit onderzoek dat in 1986-87 werd uitgevoerd door de Gewestelijke Ontwikkelingsmaatschappij West-Vlaanderen, de Belgische Geologische Dienst en het Laboratorium voor Toegepaste Geologie en Hydrologie van de Gentse Universiteit (3), blijkt dat men bijvoorbeeld in de streek van Roeselare en Waregem thans circa 35 m dieper moet boren om water te bereiken dan 10 jaar geleden. Met andere woorden : in de jongste 10 jaar zakte het peil van deze

(1) Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, "Kwetsbaarheidskaart van het grondwater in West-Vlaanderen", Brussel, 1987.

(2) In Knokke-Heist wordt dit circa 400 m.

(3) Gewestelijke Ontwikkelingsmaatschappij West-Vlaanderen, "Hydrogeologische studie van de gespannen watervoerende laag in het Massief van Brabant onder West- en Oost-Vlaanderen", Brugge, 1987.

waterreserve met gemiddeld 3,5 m per jaar. De daling van het peil houdt bovendien het gevaar in dat ook de kwaliteit van het water daalt.

Hierbij dient opgemerkt dat het beschreven fenomeen van dalende watervoorraad in de rotsmassa geen uniek verschijnsel is; ook bepaalde andere, minder diep gelegen voorraden in dezelfde streek vertonen een gelijkaardige evolutie. Er moet duidelijk in de toekomst zorgvuldiger worden omgesprongen met het grondwater. Het is te betreuren dat velen zonder vergunning eigen winningen uitbaten of meer oppompen dan vergund is, hetgeen de zaken voor de beleidsverantwoordelijken niet gemakkelijker maakt (1). Met deze uitweiding werd in zekere mate het onderwerp van mijn uiteenzetting over de drinkwaterbevoorrading verlaten. Maar de problematiek is te belangrijk om hier onbesproken te blijven. Ik doe dan ook een oproep aan de bedrijven, die water gebruiken in hun productieproces, om hun inspanningen op te drijven tot waterbesparing.

D. KOSTPRIJZEN EN TARIEVEN

Het beleid streeft ernaar om goederen en diensten tegen zo gunstig mogelijke voorwaarden ter beschikking te stellen van de bevolking en het bedrijfsleven.

Een kostprijsbepalend element is de afstand tussen winning en verbruiker : grote afstanden vragen grotere leidingen en meer pompstations. Veel van het in West-Vlaanderen verdeelde water wordt vanop grote afstand aangevoerd.

Een ander kostprijsbepalend element is de aard van de winning. Winning van grondwater vraagt minder investeringen dan winning van oppervlaktewater, waarvan bijvoorbeeld de spaarbekkens dure en ruimte-opslorpemde onderdelen zijn. Grondwater vraagt weinig behandeling vooraleer het als drinkwater kan gedistribueerd worden; oppervlaktewater vraagt een omslachtige behandeling in dure installaties. Anderzijds vereist grondwater hoge pompkosten, kosten die laag zijn bij oppervlaktewater.

(1) In West-Vlaanderen belopen de vergunningen (klasse B : méér dan 96 m³ per dag) inzake grondwateronttrekkingen 10,1 miljoen m³ per jaar, waarvan 40 % door de textielnijverheid, 31 % door de voedingsnijverheid en 29 % door de overige sectoren (metaal, klinieken, landbouw e.a.).

Ook de dichtheid van het distributienet speelt een rol : een dicht net leidt tot een geringe distributiekost per aansluiting. Landelijke gebieden, zoals de Westhoek, bevinden zich hier in een minder gunstige positie.

In het Vlaamse Gewest wordt de kostprijs van het water dat wordt aangevoerd uit Waalse provincies verhoogd door de heffing van een taks van 3 fr. per m³. In een dekreet (1) bepaalt het Waalse Gewest dat "de winplaats van water dat tot drinkbaar water kan worden verwerkt, wordt onderworpen aan een jaarlijkse retributie. Het bedrag van die jaarlijkse retributie wordt vastgesteld op 3 fr. per opgevangen m³ water." In hoeverre deze retributie de bestaande taks zal vervangen is nog niet duidelijk. Hoe dan ook, de afhankelijkheid van Wallonië beïnvloedt de kostprijs aan verbruiker.

De diverse kostprijsbepalende factoren leiden tot uiteenlopende combinaties afhankelijk van de aard van het water, de herkomst van het water en de dichtheid van het distributienet. Zoekt men in het geheel van de mogelijke combinaties toch een zekere lijn, dan komt men tot volgend algemeen en ruw schema.

Onder abstraktie van de kosten voor het bouwen van een spaarbekken in het geval dat oppervlaktewater gewonnen wordt, wordt het proces van drinkwatervoorziening beschouwd, vertrekkend vanaf het reservoir, hetzij een natuurlijk reservoir (de grond), hetzij een kunstmatig reservoir (spaarbekken, vijver...).

Een eerste stap in het proces is de produktie van drinkwater; kostprijs grootte-orde circa 5 à 10 fr./m³. Bij gebruik van oppervlaktewater gaat het om een beperkte pompkost in combinatie met een belangrijke behandelingskost. Bij gebruik van grondwater is het andersom : een belangrijke pompkost en een beperkte behandelingskost.

Een tweede stap is de toevoer naar de verbruikerscentra : ook grosso modo grootte-orde 5 à 10 fr./m³.

Een derde stap is de distributie in de verbruikerscentra : bij een dicht net : circa 10 fr./m³; bij een wijdmazig net : circa 25 fr./m³.

(1) Dekreet van 30 april 1990 over de bescherming en de exploitatie van water dat tot drinkwater kan worden verwerkt, Belgisch Staatsblad van 30 juni 1990.

Het is duidelijk dat situaties waar praktisch geen transportkosten zijn (winning op korte afstand van de verbruikerscentra) en een dicht distributienet bestaat, leiden tot relatief lage kostprijzen. Situaties waarbij het water van op grote afstand vervoerd wordt naar een gebied met een wijdmazig distributiesysteem, leiden tot hoge kostprijzen.

Een en ander is in zekere mate herkenbaar in de tarieven. Dit is evenwel niet zonder meer aantoonbaar omdat de tarieven verre van eenvormig zijn. Terwijl de ene maatschappij voor alle aangesloten gemeenten eenzelfde tarief heeft, gelden bij een andere maatschappij verschillende tarieven naar gelang van de gemeente. Terwijl bij de ene maatschappij de prijs varieert op grond van de afgenomen hoeveelheid, is er bij een andere maatschappij slechts één eenheidstarief van toepassing. De ene maatschappij vraagt een abonnementsgeld (huur van de installatie) of een jaarlijkse borgsom, de andere maatschappij doet dit niet.

Ofschoon de tarieven dus niet steeds direkt verhelderend kunnen zijn, is het toch mogelijk een paar markante vaststellingen te doen.

Er kan worden uitgegaan van een gezin dat per jaar 100 m³ gebruikt. In West-Vlaanderen doet de gunstigste situatie zich voor in het gebied van de IWVA; deze maatschappij is gekenmerkt door een aantal gunstige omstandigheden : overwegend gebruik van zelf gewonnen grondwater, winningen die zeer dicht bij de verbruikers liggen en een dicht distributienet. Bij de IWVA betaalt dit gezin ongeveer 2.900 fr. In een Westvlaamse gemeente die bij de VMW aangesloten is, wordt voor dezelfde hoeveelheid niet 2.900 fr. maar circa 4.400 fr. betaald. Voor het gebied van de TMVW is het moeilijker een gemiddeld cijfer voorop te stellen omdat de tarieven per gemeente verschillen, maar hier zal de prijs meestal tussen 4.000 fr. en 5.000 fr. liggen.

Uiteraard is ook een vergelijking tussen Westvlaamse situaties en situaties buiten onze provincie leerrijk. Vergelijking met de toestand op het Oostvlaams grondgebied van de TMVW (de hele provincie exclusief het noorden en het zuidoosten) is niet eenvoudig gezien de wisselende tarieven naar gelang van de gemeenten; meestal zal ons type-gezin 4.000 tot 5.200 fr. betalen. Eenvoudiger is de vergelijking met de niet-Westvlaamse VMW-Direkties. Bij de Oostvlaamse VMW-Direktie (het noorden en het zuidoosten van de provincie) ligt de prijs

rond 4.050 fr. Bij de Directie Vlaams-Brabant van de VMW (grosso modo Vlaams-Brabant, exclusief het Brusselse en het zuidoosten) betaalt het gezin ongeveer 3.250 fr. en bij de Limburgse VMW-Directie (nagenoeg de hele provincie Limburg) nog slechts 2.650 fr. Bij de Antwerpse Waterwerken (AWW), die de Antwerpse agglomeratie bedient en de maatschappij is met de goedkoopste tarieven in Vlaanderen, betaalt men voor het besproken volume niet meer dan 2.035 fr. De waaier spreidt zich dus van circa 2.000 fr. tot 5.000 fr.

Voor 1989 is door de globaliteit van de Westvlaamse verbruikers ongeveer 1,9 miljard fr. (inclusief 6 % BTW) betaald, waarvan 1,4 miljard fr. door huishoudens en ambachten en 0,5 miljard fr. door de industrie (1).

De vraag kan worden gesteld hoeveel in 1989 zou zijn betaald indien de tarieven zouden toegepast zijn die in andere Vlaamse provincies gelden.

De vraag is niet enkel zinvol voor de huishoudelijke gebruikers maar zeker ook voor de industrie. Voor diverse bestaande bedrijven en voor de vestiging van sommige nieuwe bedrijven is een adequaat aanbod van (drink)water een essentieel gegeven. Het gaat hierbij vooreerst om het garanderen van een voldoende debiet - ook bij piekactiviteit - en om de kwaliteit van het water. Op het competitieve vlak interfereert echter ook de prijs van het water, zeker bij afname van grote hoeveelheden.

Vooreerst wordt de vergelijking gemaakt voor het huishoudelijk verbruik (2).

In Oost-Vlaanderen, waar vooral TMVW en VMW (Directie Gent) bedrijvig zijn, zijn de tarieven niet erg verschillend van degene die, globaal genomen, in West-Vlaanderen gelden. Toepassing van deze Oostvlaamse tarieven heeft relatief weinig invloed op het bedrag dat zou worden betaald voor het Westvlaams verbruik.

-
- (1) Van het totaal verdeelde volume (circa 62 miljoen m³) is ongeveer 15 miljoen m³ (24 %) te beschouwen als niet-geregistreerd verbruik. Circa 34,6 miljoen m³ (56 %) ging naar huishoudens en ambachtelijke afnemers terwijl 12,6 miljoen m³ (circa 20 %) door de industrie werd opgenomen.
- (2) Het niet steeds gedetailleerd beschikbaar zijn van verbruiksgegevens en de diversiteit van de tarieven noodzaakt tot het gebruik van een aantal werkhypotesen.

Toepassing van de tarieven die gelden in het ambtsgebied TMVW in Oost-Vlaanderen (grosso modo de provincie exclusief het noorden en het zuidoosten) zou betekenen dat niet 1,43 miljard fr. voor huishoudelijk en ambachtelijk verbruik zou worden betaald maar 1,65 miljard fr. of 15 % meer. In vergelijking met de rest van Oost-Vlaanderen (ambtsgebied VMW) is er voor West-Vlaanderen in zijn globaliteit noch voordeel noch nadeel (zie bijlage 3).

De tarieven in de ambtsgebieden van de VMW-Direktie Leuven, van de PIDPA (Provinciale en Interkommunale Drinkwatermaatschappij der Provincie Antwerpen) en van de VMW-Direktie Hasselt daarentegen zijn veel voordeliger dan de Westvlaamse.

De toepassing van de tarieven van de VMW geldend voor Vlaams-Brabant (exclusief het zuidoosten en het Brusselse) zou voor West-Vlaanderen een besparing opleveren van circa 320 miljoen fr. of 22 % van wat nu wordt betaald.

De verschillen worden groter als wordt vergeleken met Limburg en Antwerpen.

Toepassing van de tarieven die betaald worden in de provincie Antwerpen in het ambtsgebied PIDPA zou een minder-uitgave betekenen van 350 miljoen fr. of 24 %. In vergelijking met Limburg (ambtsgebied VMW) wordt dit 490 miljoen fr. of 34 %.

Het meest frappant is de vergelijking met het ambtsgebied AWW in de provincie Antwerpen, die de meest bevoordeligde situatie kent in Vlaanderen, zowel op niveau van produktie van water als op het niveau van distributie. West-Vlaanderen zou 710 miljoen fr. minder dienen uit te geven voor huishoudelijk en ambachtelijk gebruik. West-Vlaanderen betaalt bijna het dubbele van wat het zou doen indien de tarieven van de AWW zouden gelden.

De industrie verbruikt in West-Vlaanderen 20 % van het gedistribueerde water. Voor elk van de vergelijkingen met de andere provincies is de situatie van West-Vlaanderen het minst gunstig (zie bijlage 3). De meest extreme situatie levert de vergelijking op met het ambtsgebied AWW. Indien de Westvlaamse industrie zou getarifieerd worden zoals de Antwerpse industrie (in het ambtsgebied AWW) dan zou 230 miljoen fr. worden betaald in plaats van 510 miljoen fr. Per m³ wordt thans gemiddeld bijna 40 fr. betaald. Dit zou terugvallen op circa 18 fr. per m³.

Voor het geheel van het distributiewater (huishouden, ambacht, industrie) betaalt West-Vlaanderen nagenoeg 2 miljard fr. Tarifiëring van de AWW zou dit terugbrengen op 1 miljard fr.

Deze gegevens tonen duidelijk aan dat West-Vlaanderen zijn drinkwater duur betaalt. Dit is geen gegeven dat nieuw is voor het voorbije jaar. Vanuit het bedrijfsleven werd in het verleden bij herhaling gewezen op het onlogische van deze situatie en het aantasten van het mededingingsvermogen.

In 1985 heb ik - namens de provincie West-Vlaanderen - bij de toenmalige Gemeenschapsminister van Leefmilieu, Waterbeleid en Onderwijs, aangedrongen op een grondige aanpak van de uniformisering van de tariefstructuren. De verwachting was dat de op 20 juni 1985 geïnstalleerde Commissie voor Vlaams Wateroverleg dit tot een reëel aandachtspunt zou maken. De tussenkomst van 1985 was gesteund op een evaluatie door de GOM - West-Vlaanderen, waaruit de grote verscheidenheid qua toegepaste tarieven als knelpunt naar voren kwam. Verontrustend was de sterke toename van het tarief voor industrieel verbruik, in absoluut gegeven en in vergelijking met de andere provincies. Dit ongelijk niveau en verloop was des te alarmender omdat - gelet op de waterarme ondergrond - de Westvlaamse bedrijven meer dan elders aangewezen zijn op gebruik van leidingwater. De vraag naar solidarisering van de watertarieven, geformuleerd in 1985 door de provincie West-Vlaanderen, blijft op heden nog steeds aktueel.

§ 3. DE TOEKOMST

Inzicht in de huidige situatie en de voorbije evolutie draagt bij om een beleid voor de toekomst uit te bouwen op stevige grondslagen en met aandacht voor aspecten van haalbaarheid en efficiëntie. De verwevenheid met andere sociaal-ekonomische en ekologische gegevens is voor de hier behandelde materie frappant.

A. GROEIENDE BEHOEFTE

Het voorspellen van toekomstige behoeften is geen eenvoudige opgave. Nochtans is het nodig tenminste enig zinvol idee te hebben over de te verwachten evolutie.

Wat de behoeften aan leidingwater betreft, moet worden gewezen op onder meer de relatie met de economische conjunctuur en met de industriële ontwikkeling, aangezien de industrie een belangrijke afnemer is van leidingwater. Anderzijds geldt ook dat - zeer terecht - steeds meer gestreefd wordt naar zuinig watergebruik en naar recycling van water.

Voor West-Vlaanderen kan men voor de periode 1989-2000 rekenen met een verdere aangroei, die echter regressief verloopt.

Voor het jaar 2000 mag het verbruik geraamd worden op circa 214.000 m³ per dag. Tegenover 170.000 m³ in 1989 betekent dit een meerverbruik van 44.000 m³ per dag.

In § 2 is aangegeven dat het wenselijk is de benuttingsgraad van de eigen winningen - die thans circa 95 % bedraagt - te verminderen. Als streefcijfer wordt hier 80 % vooropgezet.

Uiteraard zijn verschillende scenario's mogelijk wat de herkomst van het te distribueren water betreft.

Behoud van de huidige aanvoer uit Wallonië zou betekenen dat in 2000 een capaciteit nodig is die 75.000 m³ per dag hoger is dan het huidig verbruik. Indien echter wordt geopteerd om alle aanvoer uit Wallonië op te heffen, dan is in 2000 een capaciteit nodig die 176.000 m³ per dag hoger is dan het huidig verbruik.

Tabel 1 : Drinkwatervoorziening in West-Vlaanderen, 1989 en 2000

Verbruik in 1989 (m ³ /dag)	Geraamd verbruik in 2000 (m ³ /dag)	Nodige meerkapaciteit (t.o.v. verbruik 1989) in 2000 (m ³ /dag) (a)	
		Met behoud van Waalse leveringen	Met weglaten van Waalse leveringen
170.000	214.000	75.000	176.000

(a) Waarbij bestaande en toekomstige winningen in West-Vlaanderen voor 80 % benut worden.

De vraag is wat wenselijk is én haalbaar tegen de tijdshorizon van het jaar 2000. Een langere termijnvisie moet de grondslag zijn van de besluitvorming omdat het voorafgaand studiewerk belangrijk is en sommige investeringen niet enkel vrij veel tijd vergen, maar alleen beslist kunnen worden op grond van een breed omvattende evaluatie van sociaal-ekonomische, landschappelijke en ekologische implicaties en omdat de provinciale begrenzing niet als een determinerende faktor te beschouwen is.

B. KRACHTLIJNEN VAN HET DRINKWATERBELEID VAN DE VLAAMSE OVERHEID

Ofschoon niet genoeg gepleit kan worden voor zuinig waterverbruik en voor recyclage van water, worden wij hoe dan ook geconfronteerd met stijgende behoeften. Deze stijging kan niet worden opgevangen door het opdrijven van de produktie in de bestaande Westvlaamse winningen.

Een belangrijk deel van het gedistribueerde water wordt thans aangevoerd uit Wallonië. De Waalse provincies hebben heffingen en/of retributies ingevoerd op water dat aan Vlaanderen wordt geleverd. Er is reeds op gewezen dat transportafstand en heffingen en/of retributies componenten zijn van de kostprijs van het water. Dit zijn elementen die in de beleidsvorming mee aan de orde kunnen komen.

Zoals reeds onderstreept, is de afhankelijkheid ten opzichte van Wallonië geen typische Westvlaamse situatie; zij doet zich nagenoeg evenzeer voor in Oost-Vlaanderen en in Vlaams-Brabant. Op het niveau van het Vlaamse Gewest werden voor het drinkwaterbeleid de volgende krachtlijnen geformuleerd (1) :

- een geleidelijke uitbouw van waterwinningen in Vlaanderen, zodat tijdens de komende 10 jaar de wateraanvoer uit Wallonië wordt gereduceerd;
- het bekomen van waarborgen van de Waalse gewestinstanties voor de waterleveringen aan Vlaanderen, zowel wat de hoeveelheden als wat de kostprijs betreft;

(1) "De drinkwatervoorziening in Vlaanderen - Richtnota 1988", Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Bestuur voor Leefmilieu, Brussel, 1988.

- op langere termijn de realisatie van volledige onafhankelijkheid van Vlaanderen op het vlak van de drinkwaterproductie, wanneer onvoldoende waarborgen van het Waalse Gewest zouden worden bekomen.

Het is tegen deze achtergrond van algemene beleidsvisie dat wij onze eigen inbreng kunnen doen om de meest rationele en efficiënte drinkwatervoorziening te zien tot stand komen.

C. UITBOUW VAN EEN ADEKWATE WATERVOORZIENING IN WEST-VLAANDEREN

Uit het voorgaande blijkt duidelijk dat, indien mogelijk en op rationele wijze uitvoerbaar, een uitbreiding van eigen waterwinning wenselijk is. Een adequaat beleid vertrekt echter van een optimaliseren van reeds bestaande winningen en van onderlinge samenwerking tussen de onderscheiden drinkwatermaatschappijen.

1. SAMENWERKING

De term samenwerking slaat onder meer op onderlinge waterleveringen. Dit impliceert dat de verschillende netten met elkaar verbonden zijn en dat de verbindingen zo gekoncipteerd zijn dat zij een vlotte levering kunnen waarborgen. Dergelijke interkonnekties zijn in het verleden op meerdere plaatsen tot stand gekomen ofwel omdat continue toelevering aan bepaalde waterbedrijven noodzakelijk geworden was, ofwel als onderdeel van de voorzieningen die dergelijke maatschappijen treffen om een efficiënte werking te waarborgen in de noodsituaties die men kan verwachten : een tijdelijk ongewoon grote vraag naar water, het uitvallen van een waterwinning, een breuk in een toevoerleiding en dergelijke meer.

Thans is elk waterleidingsbedrijf in West-Vlaanderen reeds met tenminste één ander bedrijf verbonden (1). Belangrijk voor het oplos-

(1) Te vermelden is onder meer ook de bevoorradings van het bedrijventerrein Veurne (ambtsgebied IWVA) en de additionele leveringen aan de stedelijke regie Ieper door de VMZ. De TMVW bevoorraadt een paar grote bedrijven te Oostende (ambtsgebied VMW) en een bedrijf te Jabbeke evenals de gemeentelijke regies van Knokke-Heist, Oostende, Blankenberge en Middelkerke.

sen van geregeld terugkerende problemen van aangepaste drinkwatervoorziening tijdens het toeristisch seizoen is de realisatie in 1990 van de onderlinge verbindingen tussen de netten van IWVA, TMVW en VMW aan de Westkust.

Bij dit alles mag niet uit het oog worden verloren dat goede interkonnekties niet enkel nodig zijn om aan min of meer te verwachten probleemsituaties het hoofd te kunnen bieden, maar dat ze a fortiori ook essentieel zijn bij extreme noodsituaties. Ik denk hierbij aan rampen waarbij alles in het werk moet worden gesteld om de levering van voldoende drinkwater verder te zetten. Ik wou even terloops wijzen op dit aspect van extreme noodsituaties zonder dieper in te gaan op deze problematiek.

2. OPTIMAAL GEBRUIK VAN BESTAANDE WINNINGEN

Het is duidelijk dat een voor de hand liggende ingreep erin bestaat te streven naar een optimale werking van de huidige installaties. Dit kan gebeuren door optimaal gebruik van de winningen, maar ook door de bouw van voldoende reservoirs die toelaten in kalme uren water op te slaan om het in drukke perioden te verdelen. Vooral aan de Kust met haar hoge piekverbruiken zijn dergelijke reservoirs essentieel.

De toestand van bestaande winningen moet permanent worden gevolgd.

In dit verband is te verwijzen naar de uitvoering van werken in de vijver van Dikkebus, één van de twee vijvers die het water leveren voor de Stedelijke Waterdienst van Ieper. Door het uitbaggeren van de vijver, door het versterken van de omgevende dijk en door een aantal aanpassingen wordt de produktiekapaciteit opgetrokken tot 6.000 m³ per dag; dit betekent een meerkapaciteit van circa 2.000 m³ per dag. Voor deze werken (circa 28 miljoen fr.) werd 30 % steun verkregen van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling in het raam van het Geïntegreerd Actieprogramma voor de Westhoek.

Een vorm van beter gebruik van bestaande installaties dient ook gerealiseerd in het produktiecentrum "De Blankaart" te Woumen-Diksmuide. Dit centrum, dat behoort tot het apparaat van de VMW,

bestaat thans uit één spaarbekken en een behandelingsinstallatie die het ruw water drinkbaar maakt. De behandelingsinstallatie is gediimensioneerd voor een produktie van 40.000 m³ water per dag. Het huidige spaarbekken echter kan, wegens zijn beperkte inhoud, onvoldoende ruw water leveren aan de behandelingsinstallatie om een continue produktie van 40.000 m³ te garanderen. Om die reden produceert het waterproduktiecentrum "De Blankaart" dan ook geen 40.000 m³ per dag maar gemiddeld slechts 15.000 m³. Deze situatie dient niet geïnterpreteerd te worden als een vergissing van de ontwerpers, maar is te verklaren door het feit dat men van in het begin gedacht heeft aan de bouw van meer dan één spaarbekken. De rendabiliteit van De Blankaart kan worden opgetrokken door de bouw van een tweede spaarbekken, gekend onder de naam "Blankaart II".

Het spaarbekken Blankaart II werd bij Koninklijk Besluit van 8 november 1983 opgenomen in de lijst van grote waterbouwkundige werken van nationaal belang. In 1989 werd betrokken materie (waterwinning en distributie) overgedragen aan de Gewesten. Door de Vlaamse Executieve werd op 24 maart 1986 beslist dat Blankaart II was uit te bouwen te Driekapellen-Diksmuide aan de linkeroever van de IJzer (1).

Door het bouwen van het tweede spaarbekken en het verlengen van de periode waarin water kan opgenomen worden in de spaarbekken (mits verbetering van de kwaliteit van het rivierwater) kan de produktie opgetrokken worden van de huidige 15.000 m³ per dag tot circa 40.000 m³/dag; met andere woorden : er kan een meerproduktie van 25.000 m³ per dag gerealiseerd worden. De kostprijs voor het bouwen van het tweede spaarbekken en voor begeleidende werken wordt op 1,4 miljard fr. geraamd. In het "Indikatief Meerjarenprogramma 1988-97" van de Vlaamse Regering is het tweede Blankaartbekken opgenomen.

De hoge kostprijs van de uit te voeren werken en andere overwegingen hebben ertoe geleid dat aan de realisatie van waterwinning Kortrijk-Bossuit (zie verder) prioriteit werd gegeven. Realisatie van

(1) Aspecten van ruimtelijke ordening behoorden toen reeds tot de bevoegdheid van het Vlaamse Gewest.

Blankaart II vraagt om oplossing van diverse problemen en grondige kennis vooraf van de milieu-effecten.

In de voorbije jaren werd ervaren dat vanuit produktietechnisch oogpunt de kwaliteit van het IJzerwater dat in Blankaart I wordt behandeld een probleem is. De concentratie van bepaalde zouten bemoeilijkt een vlotte behandeling tot drinkwater. Ook een EG-richtlijn in verband met de maximale concentratie aan nitraten in het ruwe water roept problemen op bij inname van IJzerwater, dat onder meer vervuild is door uitloging van meststoffen uit de agrarische sektor en door lozing van de restvervuiling van huishoudelijke en industriële afvalwaters.

Milieu-overwegingen zijn fundamenteel in het dossier Blankaart II. Een milieu-effekt-rapport (MER) werd in 1985 in opdracht van de Gemeenschapsminister van Leefmilieu, Waterbeleid en Onderwijs uitgewerkt (1) en diende als toetsingskader bij de keuze van de lokatie Driekapellen door de Vlaamse Executieve. Het huidige complex Blankaart I ligt op de rechteroever van de IJzer, in de zogenaamde IJzerbroeken. Het werd daar gepland onder meer rekening houdend met de mogelijkheid hierdoor de winterse overstromingen in het gebied te elimineren. Deze IJzerbroeken hebben in het Gewestplan Diksmuide-Torhout het statuut van "valleigebied" : hierin mogen alleen agrarische werken en handelingen worden uitgevoerd die het specifiek natuurlijk milieu van planten en dieren en de landschappelijke waarde niet schaden. Bovendien werden de IJzerbroeken door een Koninklijk Besluit van 27 september 1984 en een Besluit van de Vlaamse Executieve van 27 mei 1987 opgenomen in de "Lijst van watergebieden van internationale betekenis, in het bijzonder als woongebied voor watervogels"(2). Dit gebeurde in toepassing van de zogenaamde Konventie van Ramsar die werd goedgekeurd in 1979. Hierdoor verbond de overheid er zich toe het behoud van het betrok-

(1) Door de Westvlaamse Interkommunale voor Technisch Advies en Bijstand voor Ruimtelijke Ordening (WITAB).

(2) De uitbreiding van de grenzen van het watergebied "De Blankaart" bij Besluit van 27 mei 1987 (BS 1 augustus 1987) geschiedde tegelijk met de inkrimping van de grenzen van het watergebied "Galgenschoor" te Lillo, waar de nieuwe containerterminal werd toegelaten.

ken gebied te bevorderen. Ook werden de IJzerbroeken door de Vlaamse Executieve (besluit van 17 oktober 1988) aangeduid als speciale beschermingszone inzake het behoud van de vogelstand. Dit gebeurde overeenkomstig een richtlijn van de Raad van de Europese Gemeenschappen (richtlijn 79/409/E.E.G.). Ook deze maatregel is bedoeld voor de instandhouding en het herstel van natuurwaarden.

Een en ander betekent dat men in de IJzerbroeken duidelijk te maken heeft met een nat, vogelrijk gebied dat internationale bescherming geniet. Het winnen van oppervlaktewater uit dergelijk gebied moet dan ook met omzichtigheid gebeuren. Dit betekent dat overeenkomsten gemaakt en nageleefd moeten worden omtrent aan te houden waterpeilen in een aantal waterlopen.

Indien de meerproductie van Dikkebusvijver en ook de optimalisering van de behandelingscapaciteit van de Blankaart zouden bereikt worden, dan nog bedraagt de meerproductie (27.000 m³ per dag) minder dan het minimale streefcijfer van 75.000 m³ (behoud leveringen Wallonië). Er moet in elk geval uitgekeken worden naar andere en ditmaal nieuwe winningen.

3. NIEUWE WINNINGEN

Het vinden van nieuwe winplaatsen is geen eenvoudige opdracht. Er is in principe keuze mogelijk tussen nieuwe winningen van grondwater en nieuwe winningen van oppervlaktewater.

Winningen van grondwater zijn minder duur dan winningen van oppervlaktewater aangezien bij grondwaterwinningen geen spaarbekkens nodig zijn en de behandeling van het ruw water tot drinkwater, gezien de doorgaans goede kwaliteit, minder omslachtig is. Het probleem is evenwel de beschikbaarheid : zoals eerder aangegeven is West-Vlaanderen door de natuur niet zo goed bedeeld met grondwaterreserves : hun ruimtelijk voorkomen is nogal beperkt en de debieten zijn meestal niet erg groot. Bovendien moet bij de exploitatie van ondiepe grondwaterwinningen rekening worden gehouden met andere belangen, zoals de gevolgen van overmatige winningen ten aanzien van de landbouw en de natuur. Met nadruk kan verwezen

worden naar de duinen waar waterwinningen de hele biotoop kunnen wijzigen en in extreme gevallen kunnen leiden tot het afsterven van de vegetatie, waardoor op hun beurt de stevigheid en de stabiliteit van de duinen negatief beïnvloed worden.

Inzake oppervlaktewater liggen de zaken anders : oppervlaktewater is in grote hoeveelheden aanwezig en gemakkelijk te winnen, maar de verontreiniging van het water is thans meestal zo erg dat het niet in aanmerking komt voor de produktie van drinkwater. Daarenboven worden de eisen die aan drinkwater worden gesteld door de E.E.G. steeds strenger en bevatten ze steeds meer parameters, waaraan grenswaarden worden opgelegd. Ook hier kunnen, zoals eerder aangetoond, conflicten optreden met andere belangen zoals landbouw en natuurbehoud.

Hoe dan ook, er wordt op beide fronten gezocht naar nieuwe winplaatsen. Vooral de VMW neemt ter zake een belangrijke plaats in.

Beginnen we met het onderzoek naar nieuwe winningen van grondwater. In het zuiden van de provincie, waar men nu reeds water onttrekt aan de rotsmassa in de diepe ondergrond, is gezocht naar bijkomende winmogelijkheden. Hierbij is gebleken dat de interessante mogelijkheden zich in een groter areaal voordoen dan vroeger was aangenomen. Aldus wordt een nieuwe winning ter hoogte van Kooigem in het vooruitzicht gesteld (VMW, in 1993 te realizeren). Nochtans biedt deze winning in feite geen supplementaire waterproduktie daar zij gezien wordt ter ontlasting van bestaande winningen in dezelfde reserves.

Vooral echter op het vlak van de winning van oppervlaktewater zijn er gunstige vooruitzichten, meer bepaald op het Kanaal Kortrijk-Bossuit, dat de Schelde met de Leie verbindt. Dit kanaal wordt gevoed met Scheldewater; dit water wordt tijdens zijn verblijf in het kanaal op natuurlijke wijze in grote mate gezuiverd; dit fenomeen uit zich overigens in de visrijkdom van het kanaal. Het peilverschil tussen de sluizen leidt ertoe dat, door de werking van deze sluizen, per dag gemiddeld 80.000 m³ water in de Leie terechtkomt. Met andere woorden : men kan stellen dat aldus per dag circa 80.000 m³ bruikbaar water verloren gaat. Vandaar het idee om dit water niet langer naar de Leie te laten afvloeien, maar het af te voeren naar de vijver van het provinciaal domein De Gavers te Harelbeke-Deerlijk. In deze vij-

ver kan het water verder een natuurlijke zuivering ondergaan. Vanuit De Gavers zal het uiteindelijk naar een behandelingsstation gepompt worden waar het tot drinkwater omgevormd wordt. Het project is reeds in volle uitvoering. De realisatie veronderstelt het uitvoeren van een aantal rioleringswerken door de Vlaamse Maatschappij voor Waterzuivering. Het nieuwe produktiecentrum van de VMW zal geleidelijk zijn capaciteit zien stijgen : in een eerste fase (in gebruik in 1993) zal per dag 15.000 m³ geproduceerd worden; in een tweede fase (te bouwen in 1995-2000) zal dit oplopen tot 50.000 m³ per dag. Verwacht wordt zelfs dat op termijn (na 2000) een produktie van 100.000 m³ per dag zal kunnen worden gehaald. De investeringen worden op 1,2 miljard fr. geraamd. Mits verbetering van de kwaliteit van het Scheldewater en dus met reductie van de nodige zelfreinigende verblijftijd in het kanaal Kortrijk-Bossuit zou later nog gevoelig meer dan 100.000 m³ per dag kunnen worden geproduceerd. De verbetering van het Scheldewater is een opdracht voor Vlaanderen, Henegouwen en Noord-Frankrijk en is dus voorwerp van grensoverschrijdende samenwerking.

Nog op het vlak van de winning van oppervlaktewater is ook te verwijzen naar plannen van de Stedelijke Waterdienst van Ieper die thans de fase van realisatie intreden.

Zoals reeds vermeld wint de stedelijke regie van Ieper water uit de vijvers van Dikkebus en Zillebeke. Reeds sinds jaren wordt gedacht aan de realisatie van een complex "De Verdrongen Weiden" ten zuiden van Ieper. Doelstelling is de bestaande winningen van Dikkebus en Zillebeke in een groter geheel te integreren en - gebruik makend van aanvullende kaptatiemogelijkheden - een bevoorradingscapaciteit voor de regio Ieper te creëren van circa 3 miljoen m³ per jaar (1). Op het gewestplan Ieper-Poperinge, vastgelegd bij KB van 14 augustus 1979 is het gebied "Verdrongen Weiden" expliciet aangeduid als waterwinningsgebied. Inmiddels werden werken van waterbeheersing en afvalwaterzuivering uitgevoerd en zijn er nog in

(1) Zie onder meer : Dr. Wet. BEERNAERT S., "De algemene waterbevoorrading van West-Vlaanderen in 1980 en 1985", in Facetten van West-Vlaanderen, nr. 12, WES, Brugge, 1976, blz. 22.

uitvoering die de randvoorwaarden voor een spaarbekken ten zuiden van leper aanzienlijk verbeteren. Het spaarbekken van de Verdrongen Weiden wordt gezien in combinatie met de waterbeheersing van het stroomgebied van de leperlee (1) en een passende afvalwaterzuivering. Voor omvangrijke investeringen uitgevoerd door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Algemene Technische Diensten, Bestuur Infrastructuurwerken, in samenwerking met de VMZ, werd voor de aanpassing van de leperlee (aanleggen wachtponden, aanleg afvalwaterkollektor) EFRO-steun toegekend in het raam van het Geïntegreerd Actieprogramma voor de Westhoek. Deze werken zijn thans zover gevorderd dat vanaf 1991 uitvoering zou kunnen worden gegeven aan de gekombineerde bouw van een droog en een nat spaarbekken ten zuiden van leper. Het nieuwe drinkwaterproductiecentrum kan circa 10.000 m³ water per dag produceren, dit is 3.000 m³ per dag meer dan wat Dikkebus (na optimalisatie) en Zillebeke kunnen leveren.

De infrastructuurwerken ten behoeve van de oppervlaktewaterwinning (opvangen en bergen) van het spaarbekken Verdrongen Weiden worden geraamd op 144 miljoen fr. (inclusief BTW) ten laste van de stad leper. Dit spaarbekken wordt - zoals reeds vermeld - gebouwd in combinatie met een droog wachtbekken door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap op de leperlee in de Verdrongen Weiden, natuurlijk overstromingsgebied van de leperlee.

Deze aanleg moet samengaan met de verdere uitbouw van een leidingennet dat het rioolwater afvoert naar het zuiveringsstation van leper. De werken voor waterbeheersing en beheersing van de waterkwaliteit van de waterlopen worden geraamd op circa 67 miljoen fr. Door Gemeenschapsminister van Leefmilieu werd principieel akkoord verleend over een forfaitaire toelage van 44 miljoen fr. (plus 6 % algemene kosten) voor de infrastructuurwerken betreffende het spaarbekken. Er zal ook een beroep worden gedaan op EFRO-steun.

(1) Bij Besluit van de Vlaamse Executieve van 21 oktober 1987 werden de leperlee en al haar zijbeken stroomopwaarts leper beschermd als waterlopen bestemd voor drinkwaterwinning.

Het minimale streefcijfer (75.000 m³) qua meerkapaciteit van eigen winningen tegen het jaar 2000 kan worden bereikt indien de voormelde projecten worden gerealiseerd. De grootste meerkapaciteit komt van het projekt Kortrijk-Bossuit, dat prioritair wordt uitgevoerd en tegen het jaar 2000 een capaciteit van 50.000 m³ per dag kan opleveren. Kleinere winningen - in uitvoering of binnenkort in uitvoering - betreffen de waterwinningen van de stedelijke regie Ieper (Dikkebus, Verdrongen Weiden) die 5.000 m³ per dag kunnen verzekeren. Om de meerkapaciteit van 75.000 m³ tegen 2000 te halen zou van nu af ook werk moeten worden gemaakt van de realisatie Blankaart II, waardoor 25.000 m³ per dag meer kan worden bereikt.

Het minimale streefcijfer gaat uit van het behoud van hetzelfde kwantum water aan te voeren uit Wallonië. De meerkapaciteit zou moeten oplopen tot 176.000 m³ per dag indien deze leveringen volledig moeten wegvallen.

Het lijkt weinig realistisch het streefcijfer van 176.000 m³ meerkapaciteit per dag als feitelijke doelstelling voorop te stellen, ook niet als iets verder wordt gezien dan het jaar 2000. Toch is het wenselijk de nodige ruimte te koncipiëren om althans een deel van het verschil tussen 75.000 m³ en 176.000 m³ te kunnen opvangen.

Hiervoren is aangegeven dat de capaciteit van het projekt Kortrijk-Bossuit (50.000 m³ in 2000) tot 100.000 m³ per dag kan worden verhoogd mits verbetering van de kwaliteit van het Scheldewater. Het is nu de tijd om de grensoverschrijdende samenwerking ter zake met Noord-Frankrijk en Henegouwen reële inhoud te geven en duidelijke afspraken te maken.

West-Vlaanderen is - het werd reeds vermeld - qua waterbevoorrading geen gesloten entiteit. Een mogelijkheid naast de voorgaande is ook het aanvoeren van een groter kwantum water vanuit Antwerpen, met name vanuit het Albertkanaal via een bijkomende verbinding met de TMVW-netten.

D. RELATIE MET AFVALWATERZUIVERING

In het voorgaande werd bij herhaling de aandacht gevestigd op de samenhang van elementen om te komen tot een optimale waterbevoorrading. Aangezien West-Vlaanderen tegelijk kan bestempeld worden als waterziek en als waterarm is de vervlechting van waterbeheersing en waterwinning een sleutelement voor het beleid. Kwantiteit zonder kwaliteit biedt echter geen oplossing en daarom is ook het probleem van het afvalwater van cruciaal belang.

Het lijkt geen twijfel dat de drinkwaterbevoorrading in West-Vlaanderen in de toekomst voor een groeiend deel zal afhangen van oppervlaktewater. Naast Blankaart I en de vijvers van Zillebeke en Dikkebus krijgen we in de nabije toekomst het Kanaal Kortrijk-Bossuit, en later wellicht de Verdrongen Weiden en Blankaart II als leveranciers van ruw water. Dit alles kan echter alleen indien de verontreiniging van de oppervlaktewateren drastisch ingedijkt kan worden. De oorzaken van deze verontreiniging zijn gekend : industrie, huishoudens en, zeker in onze provincie, de landbouw.

In een publikatie van het Staatssekretariaat voor Leefmilieu en Maatschappelijke Emancipatie, met name de "Kaart van de biologische kwaliteit van de waterlopen in België - Een bilan voor 1985" werden de waterlopen ondergebracht in 6 kwaliteitsklassen, gaande van "zeer goed" over "goed", "middelmatic", "slecht" en "zeer slecht" tot aan "zeer zwaar verontreinigd". De meeste Westvlaamse waterlopen lagen in 1985 in de klassen "slecht" en "zeer slecht"; de uitzonderingen hierop lagen nagenoeg allemaal in de klasse "middelmatic"; heel zelden werd een stukje waterweg beoordeeld als zijnde van "goede" biologische kwaliteit. De toestand is dus ernstig.

Vandaar dat de Vlaamse Executieve in 1987 besliste dat op 1 juli 1995 - binnen slechts 5 jaar dus - alle waterlopen van Vlaanderen een kwaliteit moeten hebben die ongeveer overeenkomt met de klasse "goede" biologische kwaliteit. Met andere woorden : wat nu uitzonderlijk voorkomt moet binnen 5 jaar algemene regel zijn. Voor bepaalde waterlopen werden echter hogere eisen gesteld. Zo kreeg een aantal waterlopen de bestemming bij te dragen tot drinkwaterproductie. Het gaat om nagenoeg heel het Kanaal Kortrijk-Bossuit, om de Schelde stroomopwaarts Bossuit, om de IJzer stroomopwaarts Diksmuide en

om een aantal andere waterlopen in het IJzerbekken. Stroomopwaarts Diksmuide is dit bekken in genoemd besluit aangeduid als "beschermingsgebied voor de drinkwatervoorziening"; dit gebied heeft drie bestaande drinkwaterproductiecentra : het spaarbekken te Woumen (Diksmuide) en de vijvers van Zillebeke en Dikkebus (Ieper). Dergelijk beschermingsgebied is ook aangeduid in een beperkte zone op het grondgebied van Tielt-Kanegem-Ruiselede en te Oedelem; hier gaat het om onderdelen van het voedingsgebied van het Oostvlaamse productiecentrum te Kluizen.

Het is dan ook de hoogste tijd dat via reglementeringen en de korrekte toepassing ervan (lozingsvergunningen, beheersen van bemesting, bestrijden van de illegale lozingen en dergelijke meer) en via uitvoeren van werken (aanleg rioolstelsels, kollektoren, pompgemalen en zuiveringsinstallaties) wordt gestreefd naar het bereiken van deze kwaliteitsdoelstellingen zodat onze waterlopen evolueren tot levenrijke elementen van ons natuurlijk milieu en in die hoedanigheid hun groeiende taak in de drinkwaterbevoorrading kunnen opnemen. Van belang is ook dat afvalwaters zo weinig mogelijk samen met regenwater naar de zuiveringsinstallaties afgevoerd worden.

Door de integratie van werken wordt een verhoogde rationaliteit van de investeringen bereikt. Prioriteitenbepaling van werken voor afvalwaterzuivering, waterbeheersing en waterwinning kan niet voorbijgaan aan dit gegeven.

§ 4. BESLUIT

Tot besluit, geachte vergadering, wil ik volgende stellingen poneren; zij vormen als het ware een samenvatting van mijn betoog. Dank zij tijdige beslissingen en investeringen in de winning van oppervlaktewater kan West-Vlaanderen zich redden uit de kritische situatie waarin het, volgens het rapport A. Crahay (1965), in de jaren zestig was terechtgekomen. Thans is het effect hiervan weggeëbd en zijn nieuwe inspanningen noodzakelijk om de drinkwatervoorziening in 1995 en later veilig te stellen :

- het geheel van de besproken projekten kan de drinkwaterproduktie in de provincie West-Vlaanderen waarborgen in het jaar 2000 en dit onder verantwoorde produktieomstandigheden (ik bedoel met een benuttingsgraad van 80 %) en met behoud van de Waalse waterleveringen op ongeveer het huidig niveau;
- het is aangewezen prioriteit te geven aan de realisatie van de nieuwe winning bij het kanaal Kortrijk-Bossuit met een capaciteit van 50.000 m³ per dag in het jaar 2000, gevolgd door de uitbouw van Blankaart II, waardoor het daggemiddelde van 15.000 tot 40.000 m³ kan opgetrokken worden, en van het projekt Verdronken Weiden ;
- samen met de uitvoering van de besproken projekten moet worden gestreefd naar zuinig watergebruik en naar recyclage;
- de kwaliteit van het oppervlaktewater is problematisch, een vaststelling die des te alarmerender is omdat de drinkwatervoorziening steeds meer afhankelijk wordt van de beschikbaarheid van bruikbaar oppervlaktewater. De overheid moet maatregelen treffen voor de sanering van de afgelijnde beschermingsgebieden ;
- er moet gestreefd worden naar een grotere uniformisering van de drinkwatertarieven in het Vlaamse land.

Met nadruk kan worden gesteld dat de zorg om de drinkwatervoorziening niet los kan of mag worden gezien van de zorg voor de kwaliteit van het water van onze rivieren en van onze ondergrond. Steeds meer en meer moet in ons denken en in het beleid een integrale benadering als streefdoel vooropstaan.

Bijlage 1 :

Evolutie van het aantal aansluitingen en van het gemiddeld verbruik per dag, West-Vlaanderen, 1965-89

	Aantal aansluitingen	Gemiddeld verbruik in m3 per dag
1965	200.900	69.600
1967	220.826	81.100
1969	240.356	92.600
1971	266.722	104.200
1973	284.086	119.600
1975	301.211	126.800
1977	320.772	130.700
1979	337.755	135.500
1981	353.874	140.900
1983	361.975	149.400
1985	372.293	156.000
1987	384.271	155.200
1989	398.016	170.500

Bijlage 2 :

Waterwinningen in West-Vlaanderen, 1989

Maatschappij	Plaats	Aard	Gemiddelde productie per dag (1.000 m3)
VMW	Snellegem	Grondw. uit Paniseliaan-laag	3,7
	Beernem	Grondw. uit Paniseliaan-laag	3,0
	Bredene	Grondw. uit duinen	0,3
	Avelgem-Waarmaarde-Kerkhove	Grondw. uit Schelde-alluvium	2,0
Spiere-Helkijn	Grondwater uit rotsgesteente		36,1
Woumen	Oppervlaktewater		15,8
IWVA	De Panne	Grondw. uit duinen	
	Koksijde-Oostduinkerke	Grondw. uit duinen	11,8
	Adinkerke	Grondw. uit duinen	
Sted. Waterd. leper	Dikkebus	Oppervlaktewater	4,5
	Zillebeke	Oppervlaktewater	
Sted. Waterd. Knokke-Heist	Knokke	Grondw. uit duinen	2,0

Bijlage 3 :

Raming van de bedragen voor Westvlaams drinkwaterverbruik bij toepassing van diverse tarieven, 1989

Bij toepassing van de tarieven geldig in :	Raming van de bedragen voor Westvlaams drinkwaterverbruik in miljard fr. (inclusief 6 % BTW)		
	Huishoudelijk en ambachtelijk	Industrieel	Totaal
- West-Vlaanderen (globaal voor alle maatschappijen en stedelijke diensten)	1,430	0,510	1,940
- Ambtsgebied TMVW in Oost-Vlaanderen (grosso modo de provincie, exclusief het noorden en het zuidoosten)	1,650	0,450	2,100
- Ambtsgebied VMW in Oost-Vlaanderen (grosso modo het noorden en het zuidoosten van de provincie)	1,430	0,440	1,870
- Ambtsgebied VMW in Vlaams-Brabant (grosso modo Vlaams-Brabant, exclusief het Brusselse en het zuidoosten)	1,110	0,440	1,550
- Ambtsgebied VMW in Limburg (nagenoeg de hele provincie)	0,940	0,270	1,210
- Ambtsgebied PIDPA (grosso modo de provincie Antwerpen, exclusief het Antwerpse)	1,080	0,290	1,370
- Ambtsgebied AWW (het Antwerpse)	0,720	0,230	0,950

EEN REGIONAAL-EKONOMISCH GROND

PROVINCIERAAD VAN WEST-VLAANDEREN

De Westhoek, een economische evaluatie

Rede door dr. ec. **O. VANNESTE**
Gouverneur van West-Vlaanderen,
uitgesproken in zitting
van 1 oktober 1991

1. EEN REGIONAAL-EKONOMISCH BELEID

Regionaal-ekonomisch ontwikkelingswerk was en blijft - ongeduld ten spijt - een werk van middellange termijn. Dit geldt ook voor de Westhoek. Even onbetwistbaar is het tevens dat de Westhoek een duidelijk voorbeeld is van geslaagd ontwikkelingswerk. De Westhoek haalt thans de media als een gebied met een ander gelaat dan dertig jaar terug. Thans treedt de Westhoek naar voren als een regio waar het goed is te wonen en waar het andere en betere aanbod van werk ook meer armslag biedt voor een adequate onderbouw van afdoende dienstverlening.

Als gewezen directeur van de Westvlaamse Ekonomische Raad (WER) en later de Gewestelijke Ontwikkelingsmaatschappij West-Vlaanderen (GOM - West-Vlaanderen) weet ik zeer goed hoe ongeduld én twijfel aan de mogelijkheden moeten worden opgevangen.

Bij regionaal-ekonomisch ontwikkelingswerk worden resultaten enkel bereikt indien doelstellingen worden afgelijnd, vertrekkend van diepgaande analyse, en indien voortdurend middelen worden gemobiliseerd om stapsgewijze een strategie ten uitvoer te leggen. Dat hierbij pragmatische wegen van geleidelijkheid worden gekozen, zal niemand verwonderen die de complexiteit van het sociaal-ekonomisch gebeuren kent.

In de jaren vijftig was het nog allesbehalve vanzelfsprekend dat de overheid een reële en in feite discriminerende inbreng zou doen om de ekonomische kaart van ons land bij te sturen in de richting van wat thans het equity-beginsel wordt genoemd. Welvaartsekonomie moest ook ten dele een morele bijklank hebben. De mens in de ekonomie, meer bepaald de mens op de plaats waar hij woonde en uitkeek naar werk in de eigen regio, moest een meer centrale plaats in het denken krijgen.

In de jaren vijftig was regionaal-ekonomische politiek een Vlaamse noodzaak, hoewel niet alle Vlaamse gewesten structureel zwak waren en derhalve ook hier volledige Vlaamse solidariteit niet vanzelfsprekend was en ook ontbrak.

In Wallonië was men in het algemeen voorstander van niet-ingrijpen. In de tweede helft van de jaren vijftig aarzelden men echter niet om af te wijken van dit beginsel toen het structuurprobleem van de Borinage manifest werd. Het uitgangspunt was hier dat terugvallende industrialisering moest worden bestreden.

Het is in die periode en in die kontekst dat een opening werd geboden om konkreet gestalte te geven aan een regionaal-ekonomisch beleid dat ten goede zou komen aan West-Vlaanderen in het algemeen en geleidelijk meer en meer specifiek aan de Westhoek.

Om dit beleid te onderbouwen was reeds voorbereidend werk geleverd. In het boek "Structurele Werkloosheid in West-Vlaanderen" (1) hebben G. Declercq en ikzelf de ontwikkeling van de Westvlaamse ekonomie beschreven. Wij hebben echter ook de weg aangegeven om het proces van strukturele verzwakking tegen te gaan.

Onze analyse toonde zeer scherp aan dat de Westhoek een reservoir was van goedkope arbeidskrachten, waaruit de "marginale schaapherders" (A. Marshall) werden aangeworven in tijden van voorspoed en werden teruggestoten in tijden van depressie.

Omstreeks 1950 was ongeveer een vierde van de beroepsbevolking van het arrondissement Ieper (huidige omschrijving) als grensarbeider tewerkgesteld in Noord-Frankrijk. In het arrondissement Diksmuide was een vijfde van de beroepsbevolking aangewezen op seizoenarbeid in Frankrijk. Tot wat wij de "werkloosheidszak van West-Vlaanderen" hebben genoemd behoorde nagenoeg het hele arrondissement Diksmuide.

Bij het uitstippelen van een strategie is het haalbaarheids criterium een cruciaal punt. In onze studie hebben wij de noodzaak aangetoond om te komen tot het afbakenen van een ontwikkelingsgebied. Ons standpunt was, dat het toespitsen van de maatregelen ter industriebevordering in een wel gekozen kleiner ruimtelijk gebied het effect zou verhogen en de kosten voor de overheid verminderen. Het werd niet noodzakelijk geacht dat het ontwikkelingsgebied zou samenvallen met de zone met de hoogste werkloosheid. Wij hebben toegelicht waarom in een aanvangsfaze het beste werd gestart met een ontwikkelingsgebied op de verkeersas Brugge-Kortrijk en tevens de wenselijkheid onderstreept om een industrialiseringsproces in de Westhoek op gang te brengen. Pragmatische overwegingen deden echter besluiten tot het kiezen van

(1) DECLERCQ G. en VANNESTE O., "Structurele Werkloosheid in West-Vlaanderen. Een regionaal-ekonomische studie", Roeselare, 1954, 377 blz.

wegen van geleidelijkheid. In de Westhoek waren de transportfaciliteiten zo beperkt, de 'amenities of life' zo schaars en het industrieel klimaat nog zo weinig ontwikkeld dat de industrialisering grootscheepse middelen zou vergen en dat de resultaten toch slechts na een lange periode zichtbaar konden worden. Heel concreet was de realiteit in de grensstreek zo dat de pogingen tot industrialisering zouden moeten optornen tegen loonopdrijvende akties vanuit Noord-Frankrijk en dat het arbeidsaanbod in tijden van hoogconjunktuur zeer labiel was, als gevolg van hogere lonen in de Noordfranse industrie.

De afbakening van een gebied op de as Brugge-Kortrijk betekende echter niets meer dan dat wegens het massale arbeidstekort, aldaar gedurende een zekere periode prioriteit zou worden verleend; nadien diende het ontwikkelingsgebied te verschuiven naar het westen en aldaar vergezeld te worden door omvangrijke financiële middelen van buitenuit.

Dit standpunt werd niet door iedereen in dank aangenomen. Met de ervaring van de voorbije jaren - en ook elders - kan worden bevestigd dat de verwachting dat onmiddellijk succesvol kon worden gestart in de Westhoek zelf niets meer was dan een vrome wens.

De hiervoren omschreven visie liep als een rode draad door alle inspanningen van de Westvlaamse Economische Raad (WER) en thans de Gewestelijke Ontwikkelingsmaatschappij West-Vlaanderen (GOM - West-Vlaanderen).

In het eerste nummer van het tijdschrift "West-Vlaanderen Werkt" (1), uitgegeven in 1959, beklemtoonde ik in een artikel "Tekort aan werkgelegenheid in West-Vlaanderen" de dringende noodzaak van een werkelijk regionaal-ekonomisch beleid en bracht ik in herinnering dat de WER sinds 1954 baanbrekend werk had verricht voor het verwekken van een stroming voor regionale maatregelen. In dat artikel werd ook aangegeven dat de WER in een brief aan de Eerste Minister er de aandacht op vestigde dat een niet onbelangrijk deel van West-Vlaanderen nog steeds de tol betaalde van de verwoestingen van de eerste wereldoorlog.

(1) Tijdschrift van de Westvlaamse Economische Raad, jaargang 1959.

Nog in 1959 werd de wet "tot invoering van bijzondere maatregelen ter bestrijding van de economische en sociale moeilijkheden in sommige gewesten" (bekend als de regionale expansiewet van 18 juli 1959) goedgekeurd. Op 17 juli 1959 was de wet "tot invoering en ordening van maatregelen ter bevordering van de economische expansie en de oprichting van nieuwe industrieën" (algemene wet) aangenomen.

De WER was verheugd over de doorbraak van de regionale economische politiek. In "West-Vlaanderen Werkt" (1) werd betreurd dat zekere gedeelten uit de algemene wet de losprijs waren aan gevestigde economische belangen voor de doorbraak van de regionale economische politiek. De vrees werd uitgesproken - die later werd bewaarheid - dat in perioden van hoogconjunctuur de neiging groot zou worden om niet alleen algemene kredietbeperkingen in te voeren, maar terzelfdertijd de brede en weinig selectieve regionale steunverlening drastisch te beperken. Aan te stippen valt dat de algemene wet vanaf augustus 1991 is opgeheven.

De afbakening van de Westvlaamse ontwikkelingsgewesten gebeurde op voorstel van de WER.

Van de toenmalige 244 gemeenten in West-Vlaanderen (exclusief het huidige arrondissement Moeskroen) werden er 43 als ontwikkelingsgebied aangeduid. Deze gemeenten telden 247.345 inwoners of 25,2% van de Westvlaamse bevolking. Behorend tot de Westhoek (2) werden 16 gemeenten erkend, met een bevolking van 69.895 personen (zie kaart). Als stedelijke centra van de Westhoek werden opgenomen: Ieper (17.952 inwoners), Poperinge (12.396 inwoners), Veurne (7.374 inwoners) en Diksmuide (3.791 inwoners). Ondernemingen die aan de rand van het ontwikkelingsgebied lagen, konden ook genieten van de voordelen van de regionale wet als dit tot de oplossing van de problemen van het gewest kon bijdragen. De erkenning van de ontwikkelingsgebieden was geldig voor drie jaar.

(1) "West-Vlaanderen Werkt", jaargang 1959, nr. 2, blz. 46-50.

(2) Thans geldende omschrijving: bestuurlijke arrondissementen Diksmuide, Ieper en Veurne.

Door de WER werd gesteld dat om een maximaal resultaat uit de geboden kansen te kunnen halen, het nodig was de inspanningen te concentreren op verbetering van de infrastructuur en de uitrusting van industrieterreinen. Beklemtoond werd ook de behoefte aan scholing van arbeidskrachten en een goede gemeentelijke service. De aandacht werd erop gevestigd dat van de betrokken gemeentebesturen een grote discipline zou worden vereist en dat coördinatie van de krachten op enkele goed uitgekozen kernen noodzakelijk was. Het bestemmen en aanleggen van een industrieterrein in elke gemeente van de ontwikkelingsgebieden werd afgewezen (1).

In die periode besloot de regering voor wat genoemd werd de "testgebieden" Borinage-Centrum en Zuiderkempem een specifiek ontwikkelingsplan op te stellen.

2. EEN EERSTE VIJFJARENPLAN VOOR DE WESTHOEK

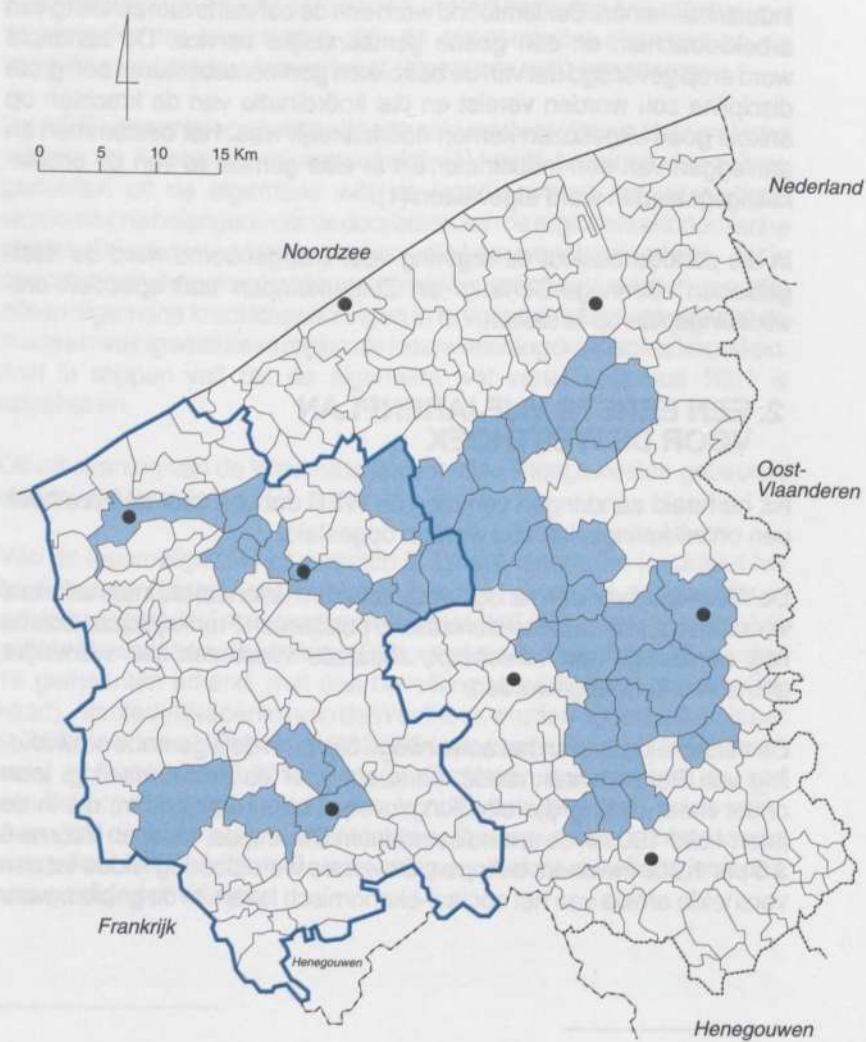
Na herhaald aandringen verkreeg de WER dat ook voor de Westhoek een ontwikkelingsplan zou worden opgesteld.

De Westhoek was een randgewest, zowel in nationaal als internationaal verband, waarbij de protektionistische politiek van Frankrijk deze isolatie nog aanzienlijk had verscherpt, zodat de Westhoek een werkelijke grensuthoek was geworden.

De eerste tekenen van het achterwege blijven in de algemene ontwikkeling van België waren reeds merkbaar vóór de eeuwwisseling, toen onder meer belangrijke uitwijkingsoverschotten ontstonden, die in de jaren 1890-1900 in de arrondissementen Diksmuide, leper en Veurne 6 à 8 per 1.000 inwoners beliepen. De eerste wereldoorlog leidde tot een versnelde erosie van het sociaal-ekonomisch leven. In dit gebied, waar

(1) VANNESTE O., "Westvlaamse ontwikkelingsgewesten", West-Vlaanderen Werkt, jaargang 1959, nr. 3, blz. 88-93.

Kaart 1 : Ontwikkelingsgebieden in West-Vlaanderen, wet van 18 juli 1959

● Arrondissementshoofdplaats

— Westhoek (huidige aflijning)

de frontstreek zich situeerde, waren de verwoestingen uitermate groot en de gevolgen hiervan zijn nog steeds herkenbaar op het vlak van de demografische en de algemeen economische ontwikkeling. Het weinige aan industrieel leven dat er was vóór de eerste wereldoorlog werd er grotendeels verdreven en is niet teruggekeerd naar de ontvolkte streek na het beëindigen van de oorlog. In 1930 lag het bevolkingscijfer in de Westhoek nog 7 % lager dan in 1910, terwijl er gemiddeld in het Rijk een aangroei was van 8 %.

In maart 1962 besliste het Ministerieel Comité voor Economische en Sociale Coördinatie (MCESC) tot het opmaken van een ontwikkelingsplan voor de Westhoek.

Het Westvlaams Economisch Studiebureau (WES) kreeg de opdracht een ontwerp van ontwikkelingsplan uit te werken. Nog voor het einde van 1962 werden de doelstellingen en concrete maatregelen omschreven en de financiële weerslag bepaald.

Het ontwerp van ontwikkelingsplan voor de Westhoek dat in 1962 door het WES werd uitgewerkt, was ontworpen als een geïntegreerd geheel. Gesteld werd dat de voorgestelde maatregelen een stabilisering van de bevolking in de Westhoek wilden nastreven, wat evenwel geen bevestiging van het bestaande woningpatroon impliceerde. Uitgegaan werd van het standpunt dat het nuttig effect van de voorgestelde maatregelen niet mocht worden beoordeeld op grond van louter economische maatstaven, doch in een breder perspectief moest worden benaderd, waarbij de sociale aspecten reële betekenis hadden.

Een Adviserend Regionaal Comité voor de Westhoek (ARC), opgericht door de heer A. Spinoy, Minister van Economische Zaken en Energie (1) heeft deze voorstellen nader bestudeerd en in december 1963 een ontwerp van ontwikkelingsplan neergelegd.

(1) Onder het voorzitterschap van Prof. Dr. J. Van Waterschoot en met ambtenaren van het Ministerie van Economische Zaken, van het Ministerie van Openbare Werken, vertegenwoordigers van het WES en van Venex (Vennootschap ter bevordering der economische expansie, Brussel); het sekretariaat van het ARC werd waargenomen door dr. S. Loccufier (Bureau voor Economische Programmatie).

Het gebied van de Westhoek was toen ruimer dan wat thans door de EG-Kommissie is erkend. Benevens de huidige bestuurlijke arrondissementen Diksmuide, Ieper en Veurne waren ook opgenomen het toenmalige arrondissement Oostende, met uitsluiting van de kustgemeenten (Lombardsijde, Westende, Middelkerke, Oostende, Bredene, Klemskerke, Vlissegem), de gemeenten Dadizele, Ledegem en Moorslede, behorend tot het arrondissement Roeselare, en ook de stad Menen, behorend tot het arrondissement Kortrijk. De kustgemeenten De Panne, Koksijde en Oostduinkerke evenals Adinkerke, behorend tot het arrondissement Veurne, en Wilskerke (arrondissement Oostende) werden niet opgenomen (zie kaart). De aflijning was erop gericht een wezenlijk gedeelte van de seizoenarbeid en grensarbeid in het ontwikkelingsplan te betrekken doch de investeringen te beperken tot de Westhoek stricto sensu. De stad Menen, behorend tot het arrondissement Kortrijk, werd gezien als een noodzakelijk steunpunt voor de reconversie van het grensarbeidersgebied (1).

Volgens het ARC moest de omvang van de te nemen maatregelen van die aard zijn dat het ter plaatse aanwezige arbeidspotentieel geleidelijk volledig zou kunnen worden benut. Het ARC vroeg ook bijzondere aandacht te besteden aan de woningbouw, niet alleen in relatie met het tewerkstellingsobjectief, maar tevens rekening houdend met een aantal sociale factoren.

Voor de programmaperiode 1964-68 was het streefdoel de tewerkstelling gekoncentreerd op de industriële sektor. Het is bekend dat de afvloeiing uit de landbouw in die periode overal omvangrijk was; het effect van deze

(1) In het toenmalige Menen was eind 1961 (volkstelling) - toen de terugloop van de grensarbeid reeds manifest werd - niet minder dan 38 % van de werknemersbevolking in Noord-Frankrijk tewerkgesteld. Voor de gemeenten Dadizele-Ledegem-Moorslede was dit 30 %. In vergelijking met maart 1948 was er te Menen reeds een daling van 31 % en in de gemeentengroep Dadizele-Ledegem-Moorslede van 5 %; voor West-Vlaanderen als geheel was het 27 %.

regressie op het tewerkstellingspotentieel was in de Westhoek bijzonder negatief (1).

Er werd uitgegaan van de gedachte dat het tewerkstellingsgegeven moest worden nagestreefd in het raam van een beperkte mobiliteit van de arbeidskrachten.

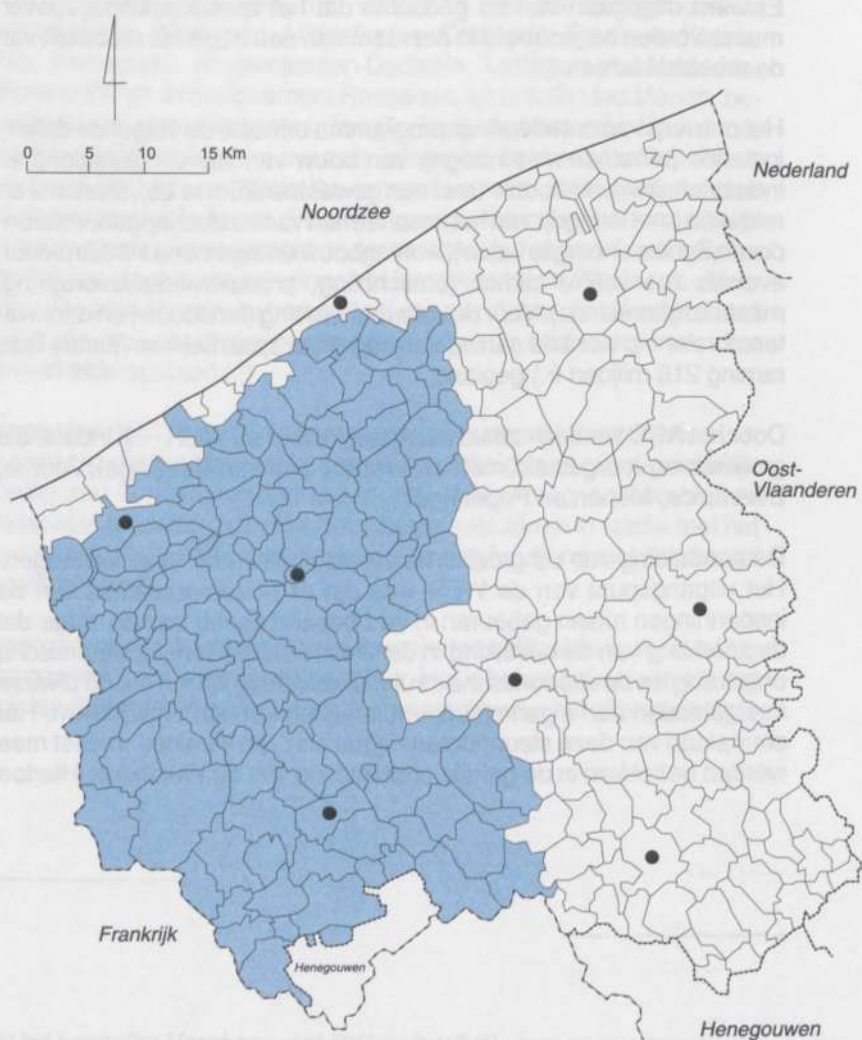
Het ontwerp van ontwikkelingsprogramma omvatte de volgende delen : industrie (terreinen met inbegrip van bouw van zuiveringsstations en industriehallen), landbouw (met een gewestcentrum te Lo), toerisme en recreatie (met inbegrip van het beschermen van landschappen, waaronder de Scherpenberg te Loker), woningbouw en algemene infrastructuur, evenals menselijke stimuli (omscholing, produktiviteitsbevordering, mentale rekonversie). Voor de waterbeheersing (landbouw) en drinkwatervoorziening werd de aanleg van een groot spaarbekken (eerste fase raming 218 miljoen fr.) gepland.

Door het ARC werden - zoals voorgesteld door de WER - vijf industriële groeikernen voorgesteld, met name Ieper (-Sint-Jan-Boezinge), Veurne, Diksmuide, Menen en Poperinge.

De aanduiding van vijf groeikernen werd niet zonder meer verkregen. Het uitgangspunt van de WER was dat er een concentratie van de inspanningen moest gebeuren in een beperkt aantal kernen, maar dat de spreiding van de bevolking in de Westhoek, de verkeerstechnische ontsluiting en de economische structuur dusdanig waren dat de diverse deelgebieden een eigen steunpunt moesten kunnen ontwikkelen. Het ommeland van deze steunpunten - agrarisch van karakter - moest mee worden betrokken in de gehele ontwikkeling van de Westhoek. Hiertoe

(1) De daling van de mannelijke werkgelegenheid in de land- en tuinbouw in de jaren 1962 tot en met 1970 amputeerde in West-Vlaanderen 3,8 % van de bestaande totale werkgelegenheid (alle sectoren, alle sociale standen). In het arrondissement Diksmuide was dit echter een verlies van 9,7 % en in het arrondissement Ieper van 8,4 %.

Kaart 2 : Begrenzing van de Westhoek, Eerste vijfjarenplan (1964-68)

● Arrondissementshoofdplaats

WES

heeft het WES nota's opgemaakt om zowel de voorstanders van industriële concentratie op één terrein (leper) als de voorstanders van negen terreinen te overtuigen van zijn stelling van landelijke concentratie in de vijf verzorgingskernen van de Westhoek.

De toenmalige Minister van Economische Zaken en Energie was van oordeel dat vijf groeikernen te veel waren voor de Westhoek en wilde Poperinge (op 15 km van leper) als industriekern in het programma schrappen. Volgens de Minister konden ook een aantal werken die betrekking hadden op de modernisering van rijks- en provinciewegen - onontbeerlijk geacht door het ARC - worden geschrapt zonder het op gang brengen van de regionale industrialisering te belemmeren (investeringsbedrag 584,8 miljoen fr.). Voor diverse voorstellen van het ARC werd de financieringslast door de Minister doorverwezen naar de regionale organismen en de gemeenten. Dit was onder meer het geval voor de projecten inzake woningbouw, projecten in verband met het toerisme en de landbouw, uitgaven voor voorlichting, mentale aanpassing en bedrijfsbevordering, de voorgestelde oprichting van een gewestcentrum voor cultureel, technisch en sociaal dienstbetoon te Lo. De onteigening van 407 ha industriegrond - door het ARC nodig geacht om grondspekulatie te voorkomen - kwam ten laste van de Provinciale Interkommunale voor Economische Expansie (raming 144,2 miljoen fr.). Het bedrag aan extra staatsuitgaven werd in een nota vastgesteld op circa 410 miljoen fr. (1).

Op 11 december 1964 werd door het Ministerieel Comité voor Economische en Sociale Coördinatie (MCESC) een programma goedgekeurd van 414 miljoen fr., waarvan 128 miljoen fr. voor het bouwrijp maken van industriegronden te leper, Veurne, Diksmuide en Menen (zie tabel).

(1) Nota van het Kabinet van de Minister, dd. 29 oktober 1964.

Plan voor de Westhoek, beslissing MCEC van 11 december 1964

Aard van de werken	Overheidstussenkomst (in miljoen fr.)
Industrieterreinen (Ministerie van Openbare Werken)	128,0
Rioleringen en wegeniswerken Ieper, Veurne, Diksmuide en Menen, verbetering toegangen naar industrieterreinen (65 %). Voorziene toelagen (MOW)	34,0
Brug Diksmuide over spoor (MOW)	8,5
Spoorwegbruggen (MOW)	18,0
Spooraansluitingen op industrieterreinen (Ministerie van Verkeerswezen)	8,0
Bouw waterreservoir (Ministerie van Volksgezondheid)	218,0
Totaal	414,5

De regering verbond er zich toe de wegen- en rioleringswerken op de industrieterreinen ten belope van 100% te subsidiëren. Op 11 december 1964 verkregen de industrieterreinen Ieper, Veurne, Diksmuide en Menen het statuut "van nationaal belang". Inmiddels was op 30 mei 1964 de Westvlaamse Interkommunale voor Economische Expansie en Rekonversie (WIER) opgericht. Bij beslissing van het MCEC van 11 december 1964 werd de WIER aangeduid als het aangewezen regionaal organisme voor de aankoop van de industriegronden in de Westhoek (ten laste van de regionale instanties) en voor het bouwrijp maken ervan (ten laste van de Centrale Overheid). Het was pas op 9 juli 1969 dat door het MCEC het industrieterrein te Poperinge eveneens de erkenning kreeg "van nationaal belang".

Pas in 1966, dit is meer dan een jaar na de goedkeuring van het Plan voor de Westhoek, werd 68,4 miljoen fr. door het Departement van Openbare Werken vastgelegd voor de uitrusting van de industriezones. De eerste

aanbesteding - betreffende het industrieterrein te Menen - had plaats op 28 maart 1966. Studies van de Koninklijke Kommissaris voor Waterbeleid gaven aan dat de voorziene 218 miljoen fr. voor het spaarbekken moeilijk waren vast te leggen tijdens de planperiode.

Inmiddels kwam de wet van 14 juli 1966 in de plaats van de wet van 18 juli 1959. Door de "wet tot tijdelijke instelling van uitzonderlijke hulpverlening ter versnelling van de economische reconversie en ontwikkeling van de steenkoolmijngebieden en van bepaalde andere gewesten die met ernstige en dringende problemen te kampen hebben" werd de gehele Westhoek als ontwikkelingsgebied erkend (1).

In een nota van januari 1967 van het MCECSC werd - rekening houdend met de suggesties van de WER - voorgesteld het plan te herzien en de middelen te verhogen tot 451 miljoen fr. De middelen voor de industrieterreinen werden opgetrokken van 128 tot 254 miljoen fr. Voor rijkswegen (zuidelijke ring Ieper, zuidelijke ring Poperinge en omleiding Diksmuide) werd voorzien in 138 miljoen fr. De bouw van het spaarbekken werd verdaagd en de voorzieningen voor de bouw van spoorwegbruggen werden verminderd met 9,5 miljoen fr. Gesteld werd dat de Minister van Volksgezondheid een voorstel zou uitwerken aangaande de aanwending van het bedrag van 218 miljoen fr. voor waterbeheersing en drinkwatervoorziening.

Op 3 mei 1967 besliste het MCECSC een krediet van 350 miljoen fr. in te schrijven als toelage voor de bouw van het spaarbekken De Blankaart. De aanbesteding van het behandelingsstation had plaats in 1968 (110 miljoen fr.) en de aanbesteding voor het spaarbekken (370 miljoen fr.) volgde begin april 1970.

Het tijdens de periode 1964-68 effectief ten uitvoer gelegde plan had vooral aandacht voor het bouwrijp maken van bedrijventerreinen en de aanzet tot verbetering van de verkeerstechnische ontsluiting.

(1) Dit was ook het geval voor de stad Tielt (toenmalige omschrijving).

Op het einde van de periode van het eerste vijfjarenplan was er een conjunctuurinzinking; zij was niet gunstig voor gebieden zoals de Westhoek die een inhaalbeweging moesten uitvoeren en die een rekonversie moesten tot stand brengen van nog sterk agrarisch gebleven gebied, met belangrijk werkgelegenheidstekort, naar een gebied met een voldoende industriële onderbouw, die ook als financieringsdraagvlak voor handel en dienstverlening werkzaam kon zijn.

Het totaal van de grondaankopen door de WIER op de industrieterreinen Ieper, Diksmuide, Veurne en Menen tijdens de jaren 1964-68 beliep 186 ha.

Te Poperinge werden de werken op het industrieterrein - nog niet erkend als zijnde van nationaal belang - aanbesteed door de stad Poperinge. De werken (18.051.812 fr.) werden door het Ministerie van Openbare Werken voor slechts 65 % betoelaagd. Door de Bestendige Deputatie van West-Vlaanderen werd - op voorstel van de WER - een toelage toegekend uit het Westvlaams Fonds voor Economische Expansie.

De eerste verkopen geschieden in 1967. Tijdens de planperiode werden door de WIER op de terreinen Ieper, Diksmuide, Veurne en Menen evenals Poperinge 9 ha verkocht.

3. EEN TWEDE VIJFJARENPLAN VOOR DE WESTHOEK

Het was duidelijk - onder meer rekening houdend met de late start van de konkrete uitvoering van het ontwikkelingsplan - dat een voortzetting van het programma zich opdrong. De WER heeft dan ook dit voorstel gedaan.

Op 9 juli 1969 werd door Prof. dr. A. Vlerick, toenmalige Minister-Staatssecretaris voor Streekeconomie, een "Werkgroep Westhoek" geïnstalleerd, met als opdracht konkrete projekten voor de verdere ontwikkeling van dit gewest uit te werken (1).

(1) Samengesteld uit de heren P. Monballyu, A. Dehem, O. Vanneste en J. Pattyn. Het sekretariaat werd waargenomen door de heer R. van Outryve d'Ydewalle, Kabinetsadviseur.

Op 6 mei 1970 hechtte het MCECSC zijn goedkeuring aan het tweede vijfjarenplan voor de Westhoek (1969-73). Het plan stipuleerde terecht dat de inspanningen van de voorbije jaren moesten worden voortgezet en zelfs verruimd.

Opnieuw ging grote aandacht naar uitrustingswerken op bedrijven-terreinen en verbetering van de toegangswegen.

Zoals reeds vermeld, werd op 16 juli 1969 het terrein te Poperinge erkend als "van nationaal belang". Op 25 maart 1970 werd dit statuut ook verleend aan de industriezone Stene-Zandvoorde (thans gefusioneerd met Oostende).

Voor de industriegebieden van nationaal belang te Ieper, Diksmuide, Veurne, Menen en Poperinge werd een tussenkomst toegekend van 100 %. Er werd beslist industrieterreinen te Gistel en te Houthulst te erkennen als "van regionaal belang" en de uitrustingswerken te betoelagen à 65 %.

Ten laste van het Fonds voor Economische Expansie en Regionale Rekonversie werden kredieten voorbehouden aan de Minister van Openbare Werken voor een bedrag van 183.205.160 fr. voor de terreinen van nationaal belang. Het betrof wegen- en rioolwerken, ophogingswerken, aanleg van waterleiding en openbare verlichting en van spoorwegbeddingen. Ten laste van de begroting van de Minister van Verkeerswezen werd 27.600.000 fr. voorzien voor de spoor-aansluitingen. Voor de aanleg van toegangswegen werd, eveneens ten laste van voormeld Fonds, een krediet voorzien van 72.364.866 fr.

Er werd ook een principiële beslissing getroffen voor de financiering van 100 % van het industrieel gedeelte van de waterzuiveringsstations op de industriegebieden van nationaal belang, ten laste van het Fonds voor Economische Expansie en Rekonversie (1).

Voor de wegen- en rioolwerken, waterleiding en openbare verlichting op de industriegebieden van regionaal belang te Gistel en te Houthulst werd een bedrag toegewezen van 34.011.250 fr.

(1) 80 % voor het gedeelte voor huishoudelijk gebruik, ten laste van de begroting van de Minister van Volksgezondheid.

Het tweede vijfjarenplan werd opnieuw gekoncipieerd als een geïntegreerd plan, waar diverse departementen en regionale instanties zouden samenwerken.

Grote aandacht ging naar de waterbevoorrading van de Westhoek in het algemeen en naar de waterbevoorrading van de industrieterreinen in het bijzonder.

Zoals reeds aangestipt, werd de bouw van het spaarbekken De Blankaart aanbesteed begin april 1970.

In afwachting van de voltooiing van dit spaarbekken werd een programma goedgekeurd om de bedrijventerreinen te Diksmuide, Veurne en Poperinge een afdoende bevoorrading te verzekeren. Op 3 december 1969 werd een eerste fase goedgekeurd teneinde een verbinding van deze terreinen tot stand te brengen met het waterreservoir te Geluveld (96.000.000 fr.), later aan te vullen met werken die de verbinding van het Blankaartbekken met deze terreinen zou verzekeren. In een tweede fase (81.600.000 fr.) werd onder meer voorzien in de toevoering Blankaart-Diksmuide en het bouwen van een pompstation te Veurne.

Tijdens het tweede vijfjarenplan werd een netwerk van bedrijventerreinen volledig operationeel gemaakt.

Over het geheel van de jaren 1964-73 werden door de WIER de volgende verkopen verricht.

	Oppervlakte (in ha)	Aantal verkopen
Ieper, Ieperleekanaal	38,50	19
Diksmuide	12,56	13
Veurne (I en II)	25,38	23
Menen	11,33	21
Poperinge	10,95	18
Stene	12,07	18
Gistel	5,11	19
Houthulst	5,00	1
Totaal	120,90	132

Er werd ook voorzien in de bouw van industriehallen (doorgangsgebouwen) te Ieper, Veurne, Diksmuide, Poperinge en Menen. De toe te kennen steun werd - om redenen van begrotingstechnische aard - gezien als een integrale rentebonifikatie voor een periode van 10 jaar op de leningen die de WIER zou aangaan bij het Gemeentekrediet. Uiteindelijk werd evenwel geopteerd voor een stelsel waarbij het initiatief zou worden overgelaten aan de gemeenten, mits financiële tussenkomsten van de departementen van Openbare Werken en Streekeconomie.

In het tweede vijfjarenplan werd door de Werkgroep Westhoek ook voorzien in een reeks van wegenwerken (autowegen, verbindingswegen tussen industriekernen van nationaal belang). Daarnaast werd een aantal maatregelen voorgesteld betreffende toeristische en rekreatieve infrastructuur, woningbouw, verbetering en aanvulling van de medische en sociaal-kulturele infrastructuur. Er werd ook een programma aanbevolen qua promotionele aanpak (promotiemateriaal op basis van inzichten inzake industriële oriëntering, persreklame) en van mentale begeleiding (inclusief opleiding personeel via RVA). Er werd ook gepleit voor aanpassingen van het openbaar vervoer (spoor Ieper-Poperinge en Diksmuide-Adinkerke-Duinkerke; buurtspoorwegen; soepele houding qua partikuliere autobusdiensten voor werknemersvervoer van en naar industrieterreinen) en een versteviging van de overheidsdiensten.

In zitting van 2 november 1971 besliste het MCEC tot de versnelde uitvoering van een wegenprogramma, voor een bedrag van 1,1 miljard fr.

Voor volgende werken werden kredieten vastgelegd :

Autoweg Jabbeke-Veurne(-Calais) :	706.000.000 fr.
Autoweg Kortrijk-Ieper :	229.000.000 fr.
Provincieweg Ieper-Diksmuide-Oostende :	83.000.000 fr.
Provincieweg Ieper-Poelkapelle :	17.900.000 fr.
Rijksweg Pervijze-Spermalie :	33.300.000 fr.
Rijksweg Nieuwpoort-Oostduinkerke-Wulpen :	30.500.000 fr.

In januari 1973 werd goedkeuring gegeven aan een programma Streekanimatie in de Westhoek. De WER werd belast met een coördinatieopdracht.

Inmiddels trad de wet van 30 december 1970 betreffende de economische expansie in de plaats van de bijzondere expansiewetten van 18 juli 1959 en 14 juli 1966. Kategorie 1 stemde overeen met de toepassingsgebieden van de wet van 14 juli 1966; kategorie 2 had betrekking op de gebieden volgens de wet van 18 juli 1959.

4. DE PERIODE 1974-87

Ik wees er reeds op - en voorbeelden in andere landen bevestigen dit - dat het revitaliseren van een gebied een werk van lange adem is. Een termijn van 25 à 30 jaar is niet ongewoon.

De uitvoering van twee vijfjarenplannen (1964-68 en 1969-73) heeft de Westhoek over de drempel getild waarbij steeds meer de eigen mogelijkheden van deze regio kunnen dienen als aangrijpingspunt voor verdere ontwikkeling. De oorspronkelijke aanzet tot een wezenlijk industriële onderbouw werd van buitenuit aangebracht. In de artikelenreeks "West-Vlaanderen's grote voltige" heeft G. Declercq (1) uitdrukkelijk gewezen op de dualiteit tussen expansieve en recessieve gedeelten in West-Vlaanderen en op de noodzaak in het industrialiseringsbeleid hiermee rekening te houden. G. Declercq gaf aan dat in de toenmalige fase van ontwikkeling in West-Vlaanderen arbeidsintensieve ondernemingen minder waren gewenst, tenzij zij zouden worden georiënteerd naar de Westhoek, waar buiten de ongeschoolde arbeid de andere vestigingsfactoren minder gunstig waren gebleven.

Hij wees er ook op dat de gangbare opvattingen steeds een fase achter bleven op de feitelijke ontwikkeling van de maatschappij en dat voor een groot deel van de bevolking in West-Vlaanderen de denkwijzen waren ontleend aan een landelijk of kleinsteds milieu en gekneed door een vorige generatie met een uitgesproken plattelandsfilozofie.

De nadelen die de vrij beslissende industrieel voorheen afschrikten ten aanzien van een vestiging in de Westhoek werden geleidelijk overwonnen door een gericht beleid van adequate verkeersverbindingen vanuit de groeipunten elders in het land en in West-Vlaanderen.

Het aanbod van bouwrijpe industriegronden in een aantal kernen, de inspanningen tot verbetering van de menselijke infrastructuur (herscholing seizoenarbeiders en dergelijke) en van de noodzakelijke nutsvoorzieningen (zoals drinkwaterleiding) waren de bouwstenen om het

(1) West-Vlaanderen Werkt, jaargang 1961, nrs. 1-2-3.

gehele vestigingsklimaat ingrijpend aan te passen. De afhankelijkheid van de Westvlaamse arbeidskracht in de grenszone van Noord-Frankrijk van werk in de Noordfranse industrie verminderde toen de loonverschillen werden gewijzigd ten gunste van werk in eigen streek. De "gekonditioneerde reflexen" van de traditionele grensarbeider hielden niet langer stand, toen de industriële veranderingen in West-Vlaanderen overtuigend aan het licht traden.

Op het einde van het tweede vijfjarenplan waren de resultaten duidelijk aanwijsbaar. In de arrondissementen Diksmuide, Ieper en Veurne was in 1974 10,0 % van de industriële tewerkstelling van West-Vlaanderen te vinden; in 1960 was dit amper 6,7 %. Tussen 1960 en 1974 steeg de industriële tewerkstelling in de Westhoek met circa 7.600, of meer dan een verdubbeling. In België als geheel bedroeg de aangroei 5 % en in West-Vlaanderen 42 %.

De recessie van 1973-74 bracht mee dat in 1974 de Centrale Overheid geen formeel vervolg gaf aan het ontwikkelingsprogramma voor de Westhoek. De WER - en nadien de GOM - West-Vlaanderen - deden dit de facto wel, in samenwerking met de Provincie en de WIER.

De ontwikkelingszones die konden genieten van regionale expansiesteun waren vastgelegd door de wet van 30 december 1970. De EG-Kommissie was echter van oordeel dat in België een te groot gebied als ontwikkelingsgebied was aangeduid. Op 26 april 1972 werd aan België gevraagd sommige zones uit te sluiten. Pas acht jaar later, op 14 november 1980, maakte België de aangepaste voorstellen over. Dit bleek echter niet te voldoen aan de vraag van de EG-Kommissie, onder meer omdat de gebruikte methode voor de keuze van de zones ten aanzien van Vlaanderen en Wallonië fundamenteel uiteenliep.

Omdat België de tegen 8 februari 1981 gevraagde aanvullende inlichtingen niet had meegedeeld, werkte de EG-Kommissie zelf een voorstel uit en vroeg aan de Belgische regering om haar opmerkingen te maken. Opnieuw wees de EG-Kommissie op de uiteenlopendheid van de benadering van Vlaamse en van Waalse zijde en nam zelf een beslissing.

Bij Beschikking van de EG-Kommissie van 22 juli 1982 werden de bestuurlijke arrondissementen Diksmuide, Ieper en Veurne erkend als ontwikkelingsgebied. De steun in de Westhoek bleef beperkt tot 15 % netto subsidie-ekwivalent van de investering of 2.500 Ecu per geschapen arbeidsplaats tot een maximum van 20 % netto subsidie-ekwivalent van de investering. Voor de Westhoek werd - zoals voor het arrondisse-

ment Turnhout (Kempen) - geen tijdslimiet aangegeven, in tegenstelling met de erkenning van de provincie Limburg waar het steunpercentage tot 20 % kon oplopen maar waar binnen de drie jaar een nieuwe analyse van de sociaal-ekonomische situatie werd vereist (1).

Toen het "Ontwerp tot vaststelling van de Belgische ontwikkelingszones" door de EG-Kommissie aan de Belgische regering werd voorgelegd, pleitte de GOM - West-Vlaanderen voor het hanteren van objectieve criteria. Ten aanzien van de begrenzing van de Westhoek werd geargumenteed dat in de Westhoek maximale steun van 20 % zou dienen te worden toegelaten en dat de begrenzing ruimer moest zijn. Er werd voorgesteld ook de kieskantons Gistel (fusiegemeenten Gistel, Oudenburg, Ichtegem) en Menen (fusiegemeenten Menen en Wevelgem), evenals het industriegebied Stene-Zandvoorde-Oudenburg (erkend als van nationaal belang) op te nemen. Dit standpunt werd bijgetreden door de Vlaamse Regering (na advies door de Gewestelijke Ekonomische Raad).

De benaderingswijze van de EG-Kommissie was op diverse punten duidelijk aanvechtbaar. In de nota "Ontwerp tot vaststelling van de Belgische ontwikkelingszones" beweerde de EG-Kommissie dat het in de subregio Westhoek "... niet ontbreekt aan industrieën" en berekende ter zake een index van 110 in vergelijking met het Rijk. Dit was een frappant voorbeeld van verkeerd gebruik van percentages (of indices) met verwaarlozing van gegevens over de absolute hoogte van de totale werkgelegenheid in relatie met de beroepsbevolking. Indien de bezoldigde werkgelegenheid in de secundaire sektor (industrie, energie, bouw) werd uitgedrukt in procent van de totale bevolking of van de beroepsbevolking, dan bedroeg de index slechts 78 in plaats van 110.

De doorstroming van de gegevens naar de EG-Kommissie via de nationale regering is echter gebrekkig gebleken. De EG-Kommissie heeft haar standpunt ten aanzien van de Westhoek bevestigd.

(1) Ook Noord-Hageland (steun 15 %) kreeg steun voor drie jaar, met de bepaling van een nieuwe analyse (evenals het arrondissement Moeskroen). Voor het arrondissement Oudenaarde (15 %) was er een expliciete tijdsbepanking tot eind 1983.

Belangrijk was uiteraard dat de steunverlening in het raam van de wet van 4 augustus 1978 inzake KMO's (kleine en middelgrote ondernemingen) van kracht bleef (evenals de algemene wet van 17 juli 1959), waar geen geografische beperking van toepassing is.

Door de EG-Beschikking van 22 juli 1982 viel in Vlaanderen in totaal een bevolking van 1.512.000 inwoners (dit is 26,8 %) onder het Besluit. Voor de Westhoek betrof het nagenoeg 200.000 inwoners.

Bij Besluit van de Vlaamse Executieve van 10 november 1982 werden de bestuurlijke arrondissementen Diksmuide, Ieper en Veurne als ontwikkelingsgebied aangeduid als categorie 2, in uitvoering van artikel 11 van de wet van 30 december 1970. Belangrijk was de beslissing van 17 oktober 1984 van de Vlaamse Executieve om de Westhoek aan te duiden als rekonversiezone.

De herstellwet van 31 juli 1984 waarbij de mogelijkheid werd ingevoerd om rekonversievennootschappen op te richten, voorzag aanzienlijke fiskale voordelen voor bedrijven die zich in de Westhoek kwamen vestigen.

De mogelijkheden van de Westhoek zijn in de jaren van opgaande conjunctuur dan ook, dankzij deze gunstige vestigingsvoorwaarden, reëel vertaald in investeringsbeslissingen. Een groot aantal rekonversie-maatschappijen werd in de Westhoek opgericht.

Fundamenteel is de interactie die ontstaat, waarbij het gehele klimaat op het sociaal-ekonomische vlak geleidelijk verandert en verbetert.

De recente regeringsbeslissing waarbij het verkrijgen van het statuut van rekonversievennootschap werd afgeschaft, was dan ook een tegenvaller; de GOM - West-Vlaanderen heeft geijverd voor het behoud van het rekonversiestatuut tot eind 1992 en kon een beperkte aanpassing verkrijgen.

Toen het eind 1982 mogelijk werd tewerkstellingszones (T-zones) te creëren, stelde de GOM - West-Vlaanderen voor een dergelijke zone aan te duiden in Ieper en in Oostende. T-zones werden door de EG enkel aanvaard in erkende ontwikkelingszones. De T-zone te Ieper werd aangeduid bij Koninklijk Besluit van 16 november 1984 als zijnde een terrein van 30 ha op het bedrijventerrein Ieperleekanaal. Tegenover een T-zone te Ieper bleek er aanvankelijk nogal wat terughoudendheid vanwege de EG-Kommissie; de nabijheid van de staatsgrens met

Frankrijk werd als een bezwarend element beschouwd (mededingings-aspekt). Voor vestiging in een T-zone kwamen in aanmerking alle nieuwe industriële of dienstverlenende ondernemingen die nieuwe arbeidsplaatsen zouden scheppen, waarvan de activiteit betrekking had op spijttechnologie, gevorderde informatieverwerking, software technologieën, micro-elektronika, inbegrepen de opto-elektronika, bureotica, telekommunikatie en bio-engineering. Een aantal fiscale gunstmaatregelen werd toegekend (van toepassing tot eind december van het tiende jaar volgend op de aanvang van de activiteit).

De lokatie op een T-zone was slechts fiscaal interessant indien op korte termijn winst werd gerealiseerd, wat gezien de aard van de bedrijvigheid niet zo voor de hand lag. In de Westhoek was in diverse gevallen het statuut van rekonversievenootschap ten minste zo interessant. Toch heeft de T-zone te leper een 6-tal ondernemingen aangetrokken die van wezenlijke betekenis zijn voor de kwalitatieve onderbouw van de werkgelegenheid in de Westhoek. Eind 1990 was er een tewerkstelling van circa 165 personen. Sommige van de bedrijven, zoals Lernout & Hauspie Speechproducts, stooten door op het internationale niveau.

Op 30 juli 1986 besliste de Vlaamse Regering over een rekonversie- en expansiebeleid dat prioritair van toepassing zou worden in de door de Economische Gemeenschap (EG) erkende ontwikkelingszones (Westhoek, Limburg, arrondissement Turnhout). Er werd voorzien dat, wat de expansiewetten van 1959 en 1970 betreft, twee derden van de middelen zouden worden gereserveerd voor de ontwikkelingszones. Binnen de begroting van het jaar 1987 (goedgekeurd op 27 maart 1987) werd een Regionaal Ontwikkelingsfonds gecreëerd. Gedurende vier jaar zou telkens circa 7 miljard fr. voorbehouden worden ter ondersteuning van investeringsprojecten in de drie ontwikkelingszones.

Een ander belangrijk element in dit rekonversie- en expansiebeleid was het bijna volledig toewijzen aan de ontwikkelingszones van de aangroei van het investeringsprogramma van de Vlaamse Regering in 1987 in vergelijking met 1986. Het investeringsprogramma van de Vlaamse Gemeenschap bepaalde dat de toename met circa 2,1 miljard fr. in vergelijking met 1986 voor de departementen van Gezin en Welzijnzorg, Volksgezondheid, Leefmilieu, Cultuur, Huisvesting, Binnenlandse Aangelegenheden en Ruimtelijke Ordening, Externe Betrekkingen bijna volledig (93 à 96 %) zou worden voorbehouden voor de drie ontwikkelingszones. Uiteindelijk werd voor de Westhoek 1.388,2 miljoen fr. vastgelegd, dit is 19,3 % van het geheel van de ontwikkelingszones; het

aandeel van de Westhoek in de bevolking van de ontwikkelingszones belooft 15,4 % (1).

Door de Gemeenschapsminister van Onderwijs en Vorming werd in 1987 voor de opleiding en de vorming van jongeren in de drie ontwikkelingszones 130 miljoen fr. aan bijkomende middelen toegestaan, waarvan 13 miljoen fr. voor de Westhoek.

Ook in 1988 werd de beslissing genomen dezelfde verdeelsleutels te hanteren als in 1987 (2).

De GOM - West-Vlaanderen drong er in 1987 bij de Vlaamse Regering op aan om een Werkgroep op te richten die zou worden belast met de concrete uitvoering en coördinatie van alle initiatieven in het raam van het rekonversie- en expansiebeleid van de Westhoek. Er werd gevraagd om het sekretariaat toe te wijzen aan de GOM - West-Vlaanderen, zoals dit voor de vijfjarenplannen (1964-68 en 1969-73) het geval was voor de toenmalige Westvlaamse Economische Raad.

Op 26 juni 1987 werd door de heer P. Deprez, Gemeenschapsminister van Externe Betrekkingen, een Interministeriële Werkgroep Westhoek geïnstalleerd. Het sekretariaat werd waargenomen door de GOM - West-Vlaanderen. Inmiddels was een aktieprogramma voor de Westhoek voor goedkeuring aan de EG voorgelegd. Dit aktieprogramma werd geïntegreerd in het rekonversie- en expansiebeleid van de Vlaamse Regering.

-
- (1) Het aandeel in de investeringen van het Vlaamse Gewest beliep 5,9 %; het aandeel in de bevolking is 3,5 %
 (2) Het totaal investeringsprogramma voor Vlaanderen was in 1988 10 % lager dan in 1987. De Westhoek kreeg 1.257,9 miljoen fr. toegewezen.

5. EEN GEINTEGREERD AKTIEPROGRAMMA VOOR DE WESTHOEK

A. SITUERING

Ook op het niveau van de Europese Economische Gemeenschap (EG) is het bewustzijn van de noodzaak van een regionaal beleid geleidelijk gegroeid. Enerzijds is er de controle van de Europese Commissie op de regionale steun van de lidstaten. Deze controle is noodzakelijk, rekening houdend met de reglementering inzake concurrentie die een wezenlijk onderdeel is van het Verdrag van Rome (1). Anderzijds is er de financiële steun van de Europese instellingen zelf aan de regionale ontwikkeling en rekonversie.

In 1975 trad het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) in werking (2).

Aanvankelijk funktioneerde het EFRO volledig projectsgewijze. Het werd echter weldra duidelijk dat op deze wijze geen kohesie kon worden verzekerd tussen de diverse maatregelen.

In 1979 werd in een herziene Verordening van het EFRO een aanzet gegeven om via programma's te gaan werken. Het was echter vanaf 1985 dat de echte doorbraak kwam van steunverlening via programma's (3).

(1) In beginsel is iedere steun van overheidswege aan een onderneming, een sektor of een regio verboden. Er is voorzien in uitzonderingen voor de regionaal-ekonomische ontwikkeling. Een van de elementen is de aanduiding van de steungebieden.

(2) Dit fonds was niet voorzien in het EG-Verdrag. Dit was wel het geval voor het Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw (EOGFL) en het Europees Sociaal Fonds (ESF).

(3) In de jaren 1975 tot en met 1985 verkreeg de Westhoek op projectsgewijze basis circa 160 miljoen fr. steun van het EFRO (19 projekten). De steun ging hoofdzakelijk naar de ontsluiting en het bouwrijp maken van bedrijventerreinen en het bouwen van twee overslagstations voor huishoudafval.

De nieuwe Verordening van het EFRO bepaalde dat bij het beheer van de middelen voorrang kon worden gegeven aan investeringen en acties die als een geïntegreerd ontwikkelingsproject (hierna genoemd GAP) werden uitgevoerd, waarbij diverse fondsen van de EG een inbreng zouden doen, samen met de nationale en plaatselijke overheden (1). De nieuwe Verordening trad in werking op 1 januari 1985 (2).

De steunverlening was enkel mogelijk voor de erkende ontwikkelingsgebieden. Voor West-Vlaanderen was dit de Westhoek.

Er waren drie EG-fondsen die op een zinvolle wijze in een dergelijke geïntegreerde aanpak konden worden ingezet voor de Westhoek. Het feit dat elk van de betrokken Direktorataten-Generaal van de EG nog sterk stond op eigen autonomie en procedurele aanpak, heeft ertoe geleid dat de formele goedkeuring voor de diverse fondsen met een vrij groot tijdsverschil werd gegeven. In tabelvorm wordt hierna een korte toelichting gegeven in verband met de diverse fondsen en de data van beslissing.

In de Beschikkingen van de EG is aangegeven dat het gaat om een meerjarenprogramma betrekking hebbend op de periode die loopt van 1 januari 1987 tot 31 december 1991.

(1) Verordening nr. 1787/84 dd. 19 juni 1984 inzake het EFRO, artikel 34.

(2) Er bleef ook de mogelijkheid van steunverlening aan projecten (en aan studies).

VERZAMELDE TOESPRAKEN

Steunverlening van de diverse fondsen voor de Westhoek, GAP, 1 januari 1987-31 december 1991

Fonds	Afk.	Toepassingsgebied	Datum EG-Beschikking tot steunverlening
Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling	EFRO	Investeringsen betrekking hebbend op industriële, ambachtelijke en dienstverlenende activiteiten of op infrastructuur. Maatregelen ter bevordering van de aanwending van het eigen ontwikkelingspotentieel (vooral KMO's)	22 oktober 1987 Goedkeuring van een Nationaal Programma van Communautair Belang (NPCB) Steun : 500.596.766 fr. op een totaal van Overheidsuitgaven van 1.387.844.923 fr.
Europees Sociaal Fonds	ESF	Beroepsopleidingen; bevorderen van de geografische en beroepsmobiliteit van de werknemers	20 juli 1989 Toekenning van prioriteit zonder geografische beperking door de goedkeuring van een Geïntegreerd Actieprogramma (GAP) Steun : 4,37 miljoen Ecu (waarde Ecu fluktuierend)
Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw	EOGFL	Verordening 355/77 : verbetering van de voorwaarden met betrekking tot verwerking en afzet van landbouw- en visserijproducten	20 juli 1989 Toekenning van prioriteit door de goedkeuring van een Geïntegreerd Actieprogramma (GAP) Steun : 5,02 miljoen Ecu (indikatief)
		Visserij-Verordening 4028/86 : verbetering en aanpassing van de structuur van de visserij en aquicultuur	20 juli 1989 Toekenning van prioriteit door de goedkeuring van een Geïntegreerd Actieprogramma (GAP) Steun : 0,88 miljoen Ecu (indikatief)
Algemene begroting van de EG		Post 554 : financiering van proefmaatregelen in het raam van geïntegreerde ontwikkelingsakties	20 juli 1989 Goedkeuring oprichting Kapitaal-fonds Westhoek Steun : 0,52 miljoen Ecu

Bij de goedkeuring van het GAP op 20 juli 1989 werd bepaald dat het NPCB deel uitmaakt van het GAP

Begeleiding van de programma's :

Goedkeuring NPCB : oprichting Koördinatiecomitee Westhoek

Goedkeuring GAP : oprichting Stuurcomitee : overkoepelend

EFRO-Komitee

(vervangt Koördinatiecomitee) :

EFRO-luik en Kapitaalfonds

ESF-Komitee : luik ESF

Landbouw- en Visserijcomitee : luik EOGFL

B. GOEDKEURING VAN EEN NPCB EN HET GAP

Na het bekend worden van het nieuwe reglement van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) heeft de Gewestelijke Ontwikkelingsmaatschappij West-Vlaanderen onmiddellijk ingespeeld op de mogelijkheid om een geïntegreerd plan voor de Westhoek voor te bereiden. Reeds in juni 1984 kreeg de GOM - West-Vlaanderen het akkoord voor een bespreking met verantwoordelijken van het Directoraat-Generaal Regionaal Beleid (1).

Onmiddellijk kreeg de GOM - West-Vlaanderen ook een positieve respons van de Vlaamse Executieve.

Bij Beschikking van 21 december 1984 van de Kommissie van de Europese Gemeenschappen werd een gunstige beslissing genomen voor de studie ter voorbereiding van een geïntegreerde actie voor de Westhoek. De procedure was toen nog uitdrukkelijk dat eerst een studie werd vereist, zonder dat de zekerheid kon worden gegeven dat de goedkeuring van een geïntegreerd actieprogramma (GAP) zou volgen.

De GOM - West-Vlaanderen was de eerste in ons land om in te spelen op de mogelijkheden van de nieuwe EFRO-Verordening. Kort nadien is Limburg gevolgd en later het arrondissement Turnhout. Het voorontwerp

(1) De heer R. Solima, directeur van het betrokken Directoraat-Generaal, mevrouw M. Savvaides-Polyzou, afdelingshoofd, en de heren J. Van Ginderachter en G. De Fraye. Bespreking op 10 juli 1984.

van plan van de GOM - West-Vlaanderen voor de Westhoek heeft model gestaan voor Limburg en Turnhout (1).

De financiële enveloppe die beschikbaar kon worden gesteld was echter niet omschreven voor elk van de in aanmerking komende gebieden.

Op 15 november 1985 werd het rapport "Studie ter voorbereiding van een geïntegreerde actie voor de Westhoek" neergelegd, na voorafgaande besprekingen met vertegenwoordigers van de EG en het Vlaamse Gewest en binnen de Stuurgroep Westhoek. Het rapport werd gepubliceerd in Facetten van West-Vlaanderen, nr. 26, 1986 (uitgave van het WES). Deze publikatie wil ik uitdrukkelijk noemen als een vorm van economische democratie; elke belangstellende krijgt kennis van wat wordt voorgesteld aan acties.

Rekening houdend met de beperkingen in de financieringsmogelijkheden door de Europese Gemeenschap (EG) ten aanzien van ons land, werd - na bespreking met de EG-vertegenwoordigers - op 31 december 1986 door het Vlaamse Gewest een dossier neergelegd bij de EG betreffende geïntegreerde actieplannen voor Limburg, de Westhoek en de Kempen (arrondissement Turnhout).

Op 9 maart 1987 besliste de EG-Kommissie dat voor Limburg "de diensten van de Commissie in principe akkoord gingen met de uitvoering van een geïntegreerde benaderingswijze in de provincie Limburg", dat het voorstel voor het arrondissement Turnhout niet werd aangenomen en dat het voorstel ten aanzien van de Westhoek "nog het onderwerp voor beraadslaging vormde".

Een remmend element voor de goedkeuring van een GAP voor de Westhoek was de sterke terughoudendheid van het Direktorat-Generaal Landbouw, dat van oordeel bleek te zijn dat de landbouwactiviteiten in se in de Westhoek op Europees vlak vrij gunstig scoorden.

(1) In Limburg lag de klemtoon uiteraard op de omschakeling van de industrie, tegen de achtergrond van mijnsluitingen. In de Westhoek daarentegen ging het om omschakelen van een nog sterk agrarisch gebied naar een gebied met voldoende industriële onderbouw.

In afwachting van de eventuele goedkeuring van dergelijke geïntegreerde aktieplannen - die een beroep doen op steun van verschillende EG-fondsen - verklaarde het EFRO zich bereid het deel van het GAP waarvoor een beroep wordt gedaan op steun van het EFRO goed te keuren in de vorm van een Nationaal Programma van Communautair Belang (NPCB).

Vanaf maart 1987 werd - in samenspraak met het Vlaamse Gewest (Kabinet Geens) en een vertegenwoordiger van het EFRO - een definitief voorstel uitgewerkt voor een NPCB. Begin juli 1987 werd dit voorstel door de Vlaamse Regering neergelegd bij de EG (1).

Bij Beschikking van 22 oktober 1987 van de EG kreeg het NPCB goedkeuring zowel voor Limburg als voor de Westhoek (2).

Aan de Westhoek werd door het NPCB een bedrag van 500.596.766 fr. EFRO-steun toegewezen (3). Gelet op de procedure die bij de EG moest worden doorlopen om te komen tot de goedkeuring van een NPCB en een GAP, had de GOM - West-Vlaanderen voordien aparte projecten voor toekenning van EFRO-steun voorgelegd.

Aldus werd reeds in maart 1986 bij het EFRO een dossier ingediend betreffende een bedrijventrum te Ieper. Ook in 1986 werd een aanvraag ingediend betreffende een doorgangsbouw te Ieper. Nog voor de goedkeuring van het NPCB werd aan beide projecten samen 21.702.950 fr. EFRO-steun toegekend. Aan projecten van watervoorziening te Ieper (verbindingsleiding en kanaaldoorgang) en te Poperinge, Wervik, Diksmuide, Lo-Reninge, De Panne, Veurne, Koksijde en Nieuwpoort werd, voorafgaand aan het NPCB, 53.363.703 fr. EFRO-steun toegekend.

Wat voor de Westhoek haalbaar was uit het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling werd onbetwistbaar maximaal verkregen.

(1) De besprekingen zijn voor de NPCB's steeds parallel verlopen voor de Westhoek en voor Limburg.

(2) De goedkeuring voor de Kempen volgde pas medio 1988.

(3) Uitgedrukt per inwoner betekent dit 2.500 fr. Voor Limburg beliep de steun 1.900 fr. per inwoner.

De beraadslagingen binnen de EG over de eventuele goedkeuring van een geïntegreerde aktie voor de Westhoek liepen verder.

De goedkeuring van het GAP heeft - zoals de heer G. Geens, Voorzitter van de Vlaamse Regering later op een perskonferentie op 29 januari 1990 bevestigde - een eerder moeizame voorgeschiedenis gekend. Voortdurende wisselingen in de gesprekspartners bij de EG - medebepaald door mutaties naar aanleiding van de toetreding van Spanje en Portugal - evenals het overlijden van EG-Kommissaris A. Pfeiffer (Regionaal Beleid) en de eerder negatieve houding van het Direktoraat-Generaal Landbouw hebben ertoe geleid dat de goedkeuring van het GAP voor de Westhoek pas formeel geschiedde bij Beschikking van 20 juli 1989 (1). Door de Beschikking van 20 juli 1989 werd het NPCB een onderdeel van het GAP.

C. UITVOERING VAN HET NPCB

Het NPCB voor de Westhoek werd - in afwachting van een beslissing over een geïntegreerd aktieprogramma - in uitvoering gebracht. De inhoudelijke omschrijving naar hoofdrubrieken, het financieringsschema en het tijdschema, zoals goedgekeurd op 22 oktober 1987, is in bijlage 1 aangegeven.

In uitvoering van de bepalingen van het NPCB werd een Koördinatiekomitee Westhoek opgericht, dat werd belast met de permanente opvolging van het programma en eventuele bijsturing (2).

(1) Principiële goedkeuring werd gegeven in juni 1988.

(2) Het Koördinatiekomitee Westhoek werd op 10 december 1987 geïnstalleerd te Ieper door de heer P. Deprez, Gemeenschapsminister van Externe Betrekkingen. Het Koördinatiekomitee (20 leden) werd voorgezeten door een vertegenwoordiger van de Voorzitter van de Vlaamse Executieve en omvatte vertegenwoordigers van de EG, van de diverse Gemeenschapsministers van het Vlaamse Gewest en het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (Administratie). Namens de regio waren als beleidsverantwoordelijken aangeduid de heer P. Breyne (volksvertegenwoordiger) en de heer G. Defreyne (provincieraadslid, later Gedeputeerde). Verder waren uit de regio aangeduid vertegenwoordigers van de werknemersorganisaties (ABVV en ACV), de werkgeversorganisaties (VKW), de middenstandsorganisaties (NCMV) en de landbouwersorganisaties (Boerenbond). Er was tevens een vertegenwoordiger van de Gewestelijke Ontwikkelingsmaatschappij West-Vlaanderen, het Westvlaams Economisch Studie bureau en de Westvlaamse Interkommunales. Het sekretariaat werd waargenomen door de GOM - West-Vlaanderen. Het Koördinatiekomitee werd nadien aangevuld met een vertegenwoordiger van de Kamer voor Handel en Nijverheid van de Westhoek.

De uitvoering van het NPCB is zonder problemen verlopen. Er is geen wezenlijke afwijking tussen de oorspronkelijke ramingen van de te investeren bedragen en de effectieve uitgaven.

In het NPCB werd enige ruimte gelaten voor nieuwe initiatieven, niet met name opgenomen in het NPCB. Vanuit de Westhoek is hierop ingespeeld. Er wordt verwezen naar de inmiddels goedgekeurde projecten doorgangsbouwwerk te Poperinge en doorgangsbouwwerk te Diksmuide, bedrijvencentrum te Veurne (initiatieven van de GOM - West-Vlaanderen samen met de gemeenten), integraal kwaliteitsbeleid voor KMO's in de Westhoek en bedrijventerreinen te Veurne (2de fase) en te Diksmuide (openbare verlichting).

Voor de toeristische ontwikkeling is door de GOM - West-Vlaanderen in samenspraak met de Provincie West-Vlaanderen een programma uitgewerkt dat thans volop in uitvoering is en een netwerk tot stand brengt van attractiepunten en uitrusting met een regionale betekenis. West-toerisme en de Westvlaamse Vereniging voor Vrije Tijd (WVT), evenals gemeentebesturen (Kortemark, Koekelare, Diksmuide), het Ministerie van Openbare Werken, Dienst der Kust (thans Diensten van de Vlaamse Executieve, Departement Leefmilieu en Infrastructuur), het WES (studie hoevetoerisme) en vzw's (Werkgroep Industriële Archeologie in de Westhoek; Regionale Heemmusea Bachten de Kupe; Kerkfabriek in samenwerking met vzw Wetenschappelijk en Cultureel Centrum van de Duinenabdij de Westhoek) staan op deze wijze in voor een fundamentele versterking van de toeristisch-kulturele onderbouw van de regio.

Een van de doelstellingen waaraan bijzondere aandacht wordt gegeven, met name de binding tussen Kust en Achterland en het geïntegreerde karakter van de akties (zoals aansluiting van musea op recreatievaart en/of fietspaden en dergelijke), wordt daadwerkelijk gerealiseerd.

Er zijn slechts twee projecten die oorspronkelijk werden voorzien die niet in de planperiode zullen worden uitgevoerd, met name de zuidelijke randweg te Beerst en de studie zoetwaterreserve betrekking hebbend op grondwater in het duinengebied van Adinkerke-De Panne-Koksijde. De realisatie in 1990 van de onderlinge verbindingen tussen de netten van de waterbedelingsmaatschappijen IWVA, TMVW en VMW aan de Westkust biedt thans een oplossing voor de voorheen geregeld terugkerende problemen van aangepaste drinkwatervoorziening tijdens het toeristisch seizoen. Wat de zuidelijke randweg te Beerst betreft, heeft de Provincie West-Vlaanderen, in samenspraak met de stad Diksmuide,

beslist deze aanpassing op de provinciale weg niet uit te voeren in de planperiode 1987-91; aan een alternatief projekt inzake opwaardering van het toeristisch centrum van Diksmuide werd goedkeuring verleend.

In bijlage 2 is een overzicht gegeven van de stand van uitvoering van het NPCB. In september 1991 waren 55 projekten goedgekeurd en waren hiervan 30 reeds voltooid. De werkelijke kostprijs van de voltooide projekten bleef iets beneden de oorspronkelijke raming (1).

Door het EFRO-Komitee werd - rekening houdend met eventuele minuitgaven bij de uitvoering van bepaalde goedgekeurde projekten - ook reeds een standpunt ingenomen in verband met reserveprojekten die EFRO-steun zouden kunnen verkrijgen.

De steun die door het EFRO werd toegekend, is toegewezen als een totaal pakket, met de reeds vermelde kwantificering (500.596.760 fr.). Bij de goedkeuring van het NPCB heeft de EG een budgettaire betalingsverplichting aangegaan, berustend op een indikatief financieringsschema (vijf jaartranches) (2).

In de ontwikkelingsstrategie voor de Westhoek is er van uitgegaan dat de fundamentele aangrijpingspunten voor de noodzakelijke rekonversie moesten worden gezocht in een industriële onderbouw en het optimaal ontwikkelen van de mogelijkheden in de toeristische sektor. Als belangrijke randvoorwaarde werd gezien het geven van een oplossing aan het probleem van de watervoorziening. Dit laatste werd enkel mogelijk geacht in relatie met waterbeheersing en afvalwaterzuivering. De verkeerstechnische ontsluiting van de Westhoek was in de voorgaande jaren fundamenteel verbeterd (3).

-
- (1) Aan te stippen valt dat de akties voor grensoverschrijdende samenwerking werden verwezen naar een specifieke budgetlijn. Nog in 1991 wordt goedkeuring verwacht van het zogenaamde Interregprogramma.
 - (2) De betalingsverplichting voor de eerste tranche werd aangegaan bij goedkeuring van het NPCB. Onmiddellijk kon een eerste voorschot worden opgevraagd. De financiële koördinatie van het NPCB werd toevertrouwd aan het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.
 - (3) Autoweg Jabbeke-Nieuwpoort gerealiseerd in 1977. Autoweg Kortrijk-Ieper in gebruik genomen in 1980-81. Verbindingsweg tussen Poperinge en Ieper in 1982 en de verbinding Poperinge-Abele (autoweg Rijsel-Duinkerke) in 1985.

De toegekende EFRO-steun gaat voor circa 32 % naar de ontwikkeling van de industriële onderbouw, voor 18 % naar toeristische projecten en voor 46 % naar watervoorziening, waterbeheersing en afvalwaterzuivering. Voor investeringen in verband met opleiding (1) werd 3 % van de EFRO-steun toegewezen en voor infrastructuur ongeveer 1 %.

*Investeringen met EFRO-steun, NPCB, toestand september 1991
(procentuele verdeling)*

	Investeringen	EFRO-steun
Industriële onderbouw	29	32
Toeristische projecten	15	18
Watervoorziening, -beheersing en afvalwaterzuivering	52	46
Opleiding, om- en bijscholing	3	3
Verkeerstechnische ontsluiting	1	1
	100 %	100 %

D. UITVOERING VAN HET GAP

De goedkeuring van het GAP gebeurde op 20 juli 1989. Het NPCB - dat in uitvoering was - werd een onderdeel van het GAP.

Het GAP voorzag in de oprichting van een Stuurcomitee, belast met het toezicht op en de evaluatie van de uitvoering van het programma.

(1) Voor het aspect opleiding, om- en bijscholing kan het EFRO een bijdrage leveren ten aanzien van investeringen (gebouwen, machines). Voor de opleiding, om- en bijscholing is het ESF bevoegd.

In zitting van 6 december 1989 heeft de Vlaamse Executieve haar goedkeuring gehecht aan de oprichting, samenstelling en taakomschrijving van een Stuurkomitee, evenals van drie technische komitees, met name het EFRO-Komitee, het ESF-Komitee en het Landbouw- en Visserijkomitee. De konkrete invulling is gebeurd via de Kabinetten van de heren G. Geens, Voorzitter, en N. De Batselier, Vice-Voorzitter.

Het Stuurkomitee en de drie technische komitees werden op 29 januari 1990 te leper geïnstalleerd.

Het Stuurkomitee kreeg als opdracht het beheer, het toezicht en de evaluatie inzake de uitvoering van het GAP, mede met de vereiste dat het geheel van de maatregelen zou kaderen in de Europese doelstellingen. Het Stuurkomitee is bevoegd om te beslissen over eventuele wijzigingen van het GAP, in het licht van de sociaal-ekonomische situatie en de bij de uitvoering van het programma gemaakte vorderingen (1).

De drie technische komitees werden in het leven geroepen met het oog op een zo efficiënt en deskundig mogelijke uitvoering van het GAP, gelet op de techniciteit van de diverse projekten en aktieprogramma's.

Het EFRO-Komitee kwam in de plaats van het vroegere Koördinatiekomitee Westhoek. Het behandelt de projekten die een beroep doen op steun van het EFRO. Het kreeg ook het projekt Kapitaalfonds Westhoek - dat een beroep doet op budgetlijn 554 - als onderdeel van zijn opdracht.

Het ESF-Komitee beoordeelt de projekten die een beroep doen op een tussenkomst van het ESF.

Het Landbouw- en Visserijkomitee beoordeelt de projekten die een beroep doen op het EOGFL of op Verordening 4028/86 inzake de verbetering en de aanpassing van de structuur van de visserij- en aquicultuur.

(1) Projekten waarvan de uiteindelijk gevraagde tussenkomst van de EG meer dan 15 % groter is dan hetgeen is bepaald in de budgettering van het GAP, moeten voor beslissing worden voorgelegd aan het Stuurkomitee. Overdracht van middelen van de ene hoofdrubriek naar een andere (zoals van verkeerstechnische ontsluiting naar toeristische projekten) moet voor beslissing worden voorgelegd aan het Stuurkomitee, vergezeld van een advies van het betrokken technisch komitee.

De EG legde sterk de klemtoon op de uitvoering in een coördinatie- en samenwerkingsverband. Bij de hervorming van de communautaire structuurfondsen - van kracht geworden op 1 januari 1989 - is het streven uitdrukkelijker gericht op een fundamentele benadering, waarbij coördinatie, programmering en partnership tussen de verschillende beleidsniveaus sleutelwoorden zijn.

In het Stuurcomitee en de drie technische comitees is samenwerking en coördinatie tot stand gekomen tussen EG, Vlaams Gewest en de regio (1), zoals voorheen in het Coördinatiecomitee Westhoek.

Over de uitvoering van het EFRO-luik (NPCB, onderdeel geworden van het GAP) is hiervoren reeds gehandeld.

De uitvoering van het ESF-luik en het EOGFL-luik onderscheidt zich van het EFRO-luik door het feit dat het voor het ESF en het EOGFL in wezen gaat om het toekennen van een prioritaire behandeling binnen het geheel van de aan België toegewezen middelen.

Tot en met 1989 werd de ESF-steun expliciet toegekend per project (niet in de vorm van een pakket van maatregelen). In de richtsnoeren voor het beheer van het ESF werd bepaald dat de bijstand werd gekoncentreerd op acties in gebieden die werden erkend als zijnde regio's met absolute prioriteit en als prioritaire gebieden. In niet-prioritaire gebieden (waar dus geen regionale beperking van toepassing was) zoals de Westhoek was de mogelijkheid tot het bekomen van ESF-steun vrij beperkt (2). Prioriteit kon echter worden verkregen voor acties die deel uitmaken van een GAP. De goedkeuring van een GAP voor de Westhoek was dus van wezenlijke betekenis in het raam van steunverlening uit het ESF (3).

De steun wordt toegekend op basis van het Nationaal Westhoek-

De steun is per project gebonden tot 40% van de financiële bijdrage door de particuliere maatschappij en afkomstig tot twee en drie maal meer van de Staat (2.500.000 F).

- (1) Voor de samenstelling, zie bijlage 3.
- (2) Mogelijkheden situeerden zich in de richting van het gebruik van nieuwe technologieën, acties voor gehandicapten en dergelijke.
- (3) De Westhoek is - door de goedkeuring van het GAP - de facto gelijkgesteld met de doelstelling 2-gebieden (in Vlaanderen : nagenoeg het volledige Limburg en arrondissement Turnhout). Doelstelling 2-gebieden hebben betrekking op het omschakelen van (deel)regio's en grensregio's die zwaar door de achteruitgang van de industrie worden getroffen.

Voor de Westhoek werd, op voorstel van de Vlaamse Regering en in samenspraak met de GOM - West-Vlaanderen en de uitvoerende instanties (VDAB, Onderwijs, Vormingsinstituten), een Operationeel Programma (OP) opgesteld (1). Het OP werd in juli 1990 goedgekeurd en heeft betrekking op de jaren 1990 en 1991.

De ontwikkelingsprioriteiten voor de Westhoek binnen het ESF-luik werden als volgt vooropgezet :

- industriële expansie en ontwikkeling van de KMO-sektor;
- ontwikkeling van de dienstensektor;
- ontwikkeling van de toeristische sektor;
- ontwikkeling van land- en tuinbouw;
- individuele beroepsopleidingen in KMO's.

In het raam van de uitvoering van het ESF-luik werd in het jaar 1990 opleiding gegeven aan 1.591 kursisten (2).

EOGFL-steun wordt verleend aan projekten ter verbetering van de voorwaarden inzake verwerking en afzet van landbouwprodukten (3). Het GAP voorziet ook in steun voor verbetering en aanpassing van de structuur van de visserij en aquicultuur (4).

Land- en tuinbouw is een nationale materie gebleven. Hier speelt het sterkst de afhankelijkheid van de voor België beschikbare middelen en het op nationaal niveau sterk aanwezige streven naar een eerder gelijkmatige verdeling over de regio's.

De door het GAP toegekende prioriteit voor de Westhoek werd - mede door de besprekingen in het Landbouw- en Visserijkomitee - effectief tot uiting gebracht in concrete beslissingen.

(1) Dit gebeurde samen met de OP's voor Limburg en Turnhout, doelstelling 2-gebieden.
(2) Voor de verdeling, zie bijlage 4.
(3) Verordening 355/77.
(4) Verordening 4028/86.

In 1990 werd EOGFL-steun verleend aan vier projecten in de Westhoek. Aan deze vier projecten (bouw van een bewaarplaats en sorteerinrichting voor aardappelen te Heuvelland, modernisering en uitbreiding van een aardappelhandel te Lo-Reninge, bouw van een vleeswarenbedrijf te Veurne en bouw van een nieuwe vleeswarenfabriek te Veurne) werd 41.720.804 fr. steun verleend. De Westhoek - die ongeveer 7 % van het kultuurareaal van België inneemt - had een totaal aan steunaanvragen (zes dossiers) dat 2,5 % beliep van het totaal van België. De toegekende EOGFL-steun in 1990 bereikt 14,5 % van de aan België verleende steun.

Voor de modernisering van vissersvaartuigen (Nieuwpoort) werd in 1990 goedkeuring gegeven aan drie projecten. De verleende steun van 1.471.640 fr. bedroeg 7,0 % van de totale steun aan de Belgische vissersvloot. Het aandeel in de aanvragen was 7,2 %.

In het GAP werd ook goedkeuring gegeven aan een projekt ten laste van post 554 van de algemene begroting van de EG die voorziet in de mogelijke financiering van proefmaatregelen in het raam van geïntegreerde ontwikkelingsakties. Op initiatief van de GOM - West-Vlaanderen werd een Kapitaalfonds Westhoek ingesteld.

Het Kapitaalfonds Westhoek is een fonds van 22,5 miljoen fr. dat door de EG werd gecreëerd en waarvan het beheer aan de GOM - West-Vlaanderen is toevertrouwd. Het heeft als doel de participatiemaatschappijen ertoe aan te zetten aktiever op te treden in de Westhoek voor projecten die eerder moeilijk de drempel halen om voor hen interessant te zijn.

Bij een beslissing tijdelijk financieel tussen te komen bij een onderneming in de Westhoek kan een participatiemaatschappij een deel van de daarvoor nodige fondsen tegen voordelige voorwaarden opnemen bij het Kapitaalfonds Westhoek.

De opname is per projekt procentueel beperkt tot 40 % van de financiële aanbreng door de participatiemaatschappij en absoluut tot twee en een half miljoen fr. (2.500.000 fr.).

De kapitaalbreng gebeurt onder de vorm van een achtergestelde lening of een tijdelijke participatie. De modaliteiten werden in samenspraak met de EG bepaald in december 1990. Op heden zijn er drie participaties (bedrijven te leper en een te Wervik). Het fonds is ingesteld voor een periode van 10 jaar.

* * *

Op uitnodiging van de GOM - West-Vlaanderen, in samenspraak met het Vlaamse Gewest, bracht EG-Kommissaris Bruce Millan, bevoegd voor het regionaal beleid, op 19 juli 1991 een bezoek aan de Westhoek. Tijdens dit werkbezoek werden projecten voorgesteld die met EG-steun worden uitgevoerd (Ieper, Diksmuide, Lo-Reninge, Alveringem/Izenberge, Veurne). Op de perskonferentie te Veurne, die dit werkbezoek afsloot, sprak de heer B. Millan zijn tevredenheid uit over de wijze waarop het actieprogramma voor de Westhoek wordt uitgevoerd.

De EG-Kommissaris herinnerde eraan dat volgens de thans geldende normen de Westhoek geen EG-steun kan krijgen in het raam van het regionaal beleid (1). Het is dankzij de alertheid van de GOM - West-Vlaanderen en de actieve steun van het Vlaamse Gewest dat de uitvoering van het GAP thans loopt tot 31 december 1991.

Een verlenging van het GAP als dusdanig met supplementaire middelen is thans uitgesloten. De aanduiding van de doelstelling 2- en doelstelling 5b-gebieden is van toepassing tot eind 1993. Over de nieuwe Beschikkingen van de EG die nadien van toepassing worden, kon ook EG-Kommissaris B. Millan geen uitsluitel geven. De verwachting is wel dat voor de grensgebieden verder programma's met EG-steun mogelijk zullen zijn (2).

Door de GOM - West-Vlaanderen is gepleit voor de verdere erkenning als ontwikkelingsgebied, zodat de regionale steunmaatregelen van het Vlaamse Gewest verder van toepassing kunnen blijven (3). De procedure tot verdere erkenning is lopende. De GOM - West-Vlaanderen is van mening dat de Westhoek als plattelandsgebied steun zou moeten verkrijgen om de omschakeling naar een gebied met een adequate industriële onderbouw te versnellen.

(1) Op 1 januari 1989 trad de hervorming van de structuurfondsen in werking. De Westhoek is niet erkend als doelstelling 2-gebied (gebieden getroffen door industriële achteruitgang) noch als doelstelling 5b-gebied (plattelandsgebied).

(2) Thans is een voorstel van programma door de Provincie West-Vlaanderen ingediend - via de Vlaamse Regering en gelijktijdig voor hetzelfde programma via Frankrijk - binnen het raam van de mogelijkheden van het Interreg-programma en artikel 10 van het EFRO (grensoverschrijdende samenwerking). Een beslissing wordt verwacht in het najaar 1991 (betreffende een programma voor de jaren 1991 tot en met 1993).

(3) Dit betekent niet dat de Westhoek als dusdanig in aanmerking komt voor steun uit de EG-structuurfondsen.

In afwachting van beslissingen ter zake, heeft de GOM - West-Vlaanderen gevraagd om de termijn van uitvoering van het NPCB met één jaar te verlengen. Aangezien het NPCB pas op 22 oktober 1987 werd goedgekeurd, werd het NPCB (opgevat als een vijfjarenplan) de facto herleid tot een plan over een periode van vier jaar. De heer B. Millan heeft op de perskonferentie te Veurne laten blijken dat deze verlenging normaliter zal worden toegestaan.

Verlenging van het NPCB betekent niet dat door het EFRO meer middelen worden ter beschikking gesteld. Het betekent wel dat enkele projecten meer tijdsruimte krijgen om te worden uitgevoerd. Thans moet de vastlegging van de kredieten voor de projecten met EFRO-steun ten laatste gebeuren in 1991 en moeten de werken worden gestart. Opraging van de EFRO-steun kan worden verkregen voor de akties en de betalingen die gebeuren tot uiterlijk 31 december 1992. Bij verlenging met één jaar schuiven deze data op.

Eén van de belangrijke punten bij de toekenning van EFRO-steun is de vereiste dat deze steun enkel wordt verleend indien ten minste evenveel Overheidsfinanciering (Vlaamse Gewest, Provincie, gemeenten, GOM - West-Vlaanderen, WIER) wordt toegezegd. In andere landen (onder meer Nederland) is deze Overheidsfinanciering een reëel knelpunt gebleken en is soms een niet onaanzienlijk deel van de mogelijke EFRO-steun niet kunnen worden opgevraagd. Voor de Westhoek is dit laatste niet het geval, hoewel de begrotingsmoeilijkheden van het Vlaamse Gewest voor sommige projecten enigszins vertragend hebben gewerkt (1).

Voor de Overheidsfinanciering van alle projecten van het NPCB is een oplossing gevonden. De noodzaak van heraanbesteding van een paar projecten brengt echter mee dat de voltooiing van deze projecten vóór eind 1992 met een krappe tijdslimiet komt te staan. Verlenging van het NPCB geeft de nodige tijdsruimte.

(1) De Interministeriële Werkgroep Westhoek, in 1987 opgericht door de heer P. Deprez, Gemeenschapsminister van Externe Betrekkingen, is koördinerend opgetreden ten gunste van de investeringen in de Westhoek. Dit initiatief werd later voortgezet door de heer P. Breyne, Gemeenschapsminister van Huisvesting.

Ik wil hier nogmaals beklemtonen dat één van de belangrijke troeven bij de werking ten gunste van de Westhoek altijd is geweest en blijft de systematische aanpak op basis van kennis en van steeds groeiende medebetrokkenheid.

De evaluatie van de effecten van het programma, die geregeld geschiedt binnen het Stuurkomitee, is uiterst positief. Deze effecten worden gemeten via makro-ekonomische indicatoren, zoals bruto toegevoegde waarde, investeringen, werkgelegenheid, werkloosheid en andere.

Voor kandidaat-investeerders moet de Westhoek thans als investeringsgebied qua attractiviteit beslist niet onderdoen voor om het even welke andere regio. De interne markt en ontwikkelingen zoals rond de bouw van de kanaaltunnel zijn gegevens die de geo-ekonomische ligging optimalizeren.

De Westhoek heeft thans zonder twijfel de drempel bereikt waarbij binnenkort kan worden gebouwd op de eigen ontwikkelingskracht.

Het is onbetwistbaar dat een aantal projekten, die structurerend zijn van aard, zonder de EG-steun niet zouden zijn uitgevoerd. Andere projekten zouden in gereduceerde vorm zijn tot stand gebracht of veel later in de tijd. De integratie van de projekten zou zeker ongunstig zijn beïnvloed.

6. EEN EVALUATIE VAN DE RESULTATEN

Geleidelijk heeft de Westhoek ingehaakt op de welvaartsgroei in Vlaanderen en in West-Vlaanderen.

In 1963 had de Westhoek een gemiddeld belastbaar inkomen per belastingplichtige dat amper 76,4 % bedroeg van het rijksgemiddelde. In 1989 werd index 89,1 bereikt.

In het Plan voor de Westhoek 1987-91, goedgekeurd door de EG, is gesteld "... dat de fundamentele aangrijpingspunten voor de noodzakelijke reconversie moeten gezocht worden in een industriële onderbouw die naar omvang en aard voldoende is om koopkrachtscheppend te fungeren en voor handel en diensten mogelijkheden te bieden tot ontplooiing. Enkel een dergelijke evolutie kan leiden tot een substraat waarop een hiërarchie van kernen volwaardig kan ontwikkelen en een

afdoende verzorgingsstructuur voor alle bewoners van het gebied kan worden verzekerd". Als basiselementen tot het bereiken van de hoofddoelstelling van het programma, met name de welvaart en het welzijn van de bevolking, zijn vooropgezet :

- voldoende tewerkstelling in kwantitatieve en kwalitatieve zin;
- een afdoende en goed bereikbare verzorgingsstructuur;
- een milieuvriendelijk leefklimaat.

De maatregelen genomen ten gunste van de Westhoek hebben wezenlijk effect gehad nadat een voldoende basisnet van bedrijventerreinen met 100 % subsidie voor infrastructuur was uitgebouwd, dit is na 1968. De periode van het eerste vijfjarenplan (1964-68) kon niet meer zijn dan een aanloopperiode om het omgevingskader te verbeteren, verbetering die financieel de mogelijkheden van de steden te boven ging. Nadien werd de vooruitgang onbetwistbaar.

Voor de Westhoek is in rekening te brengen dat groei van de bezoldigde werkgelegenheid meer dan elders afkalfde door verlies van arbeidsplaatsen in de nog relatief belangrijke primaire sektor en door het bestaan van vormen van verdoken werkloosheid.

Bij de analyse van een evolutie (een groeibeweging) is steeds het vertrekniveau in overweging te nemen. Het is ook aangewezen - als statistisch materiaal voorhanden is - dat alle sectoren in de analyse worden betrokken en alle sociale standen. Dit betekent niet dat een analyse van het verloop van de bezoldigde werkgelegenheid in de industrie geen relevante gegevens kan verstrekken voor een vergelijking met andere regio's. Een analyse moet echter in elk geval aandacht besteden aan het totale tewerkstellingspakket.

Om pragmatische redenen wordt de analyse hier uitgevoerd voor de Westhoek zoals erkend als ontwikkelingsgebied door de EG, dit wil zeggen de bestuurlijke arrondissementen Ieper, Diksmuide en Veurne.

A. WERKGELEGENHEID

Exhaustieve tellingen over de totale werkgelegenheid zijn enkel voorhanden uit de volkstellingen. De meest recente volkstelling dagteekent van 1 maart 1981. Gebruik makend van gegevens van de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ), de landbouwtellingen, gegevens van het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen (RISVZ),

kan voor 1990 een raming worden gemaakt van de totale werkgelegenheid (1).

Tussen 1947 en 1961 (volkstellingen per 31 december) is de totale werkgelegenheid in de primaire sektor (land- en tuinbouw, visserij) in de Westhoek gedaald van 20.600 tot 13.800 arbeidsplaatsen of met een derde. De daling in de primaire sektor was algemeen (West-Vlaanderen -33 %). In de Westhoek betekende dit echter een verlies van 12 % van de totale arbeidskapaciteit in eigen regio, terwijl dit in Overig West-Vlaanderen een verlies was van gemiddeld 5 %. De Westhoek kon in de periode 1947-61 het verlies in de primaire sektor niet goedmaken door voldoende aangroei in de secundaire sektor (industrie, energie, bouwsector) en in de tertiaire sektor (transport, handel en diensten). Globaal liep de werkgelegenheid terug met circa 2.700 arbeidsplaatsen of bijna 5 %. In Overig West-Vlaanderen werd een toename genoteerd van 28.000 arbeidsplaatsen of 11 %.

De inspanningen ten gunste van de Westhoek konden in een eerste fase reeds succesvol worden genoemd, als de terugval van de totale werkgelegenheid kon worden gestopt. De volkstelling van 1970 - toen het tweede vijfjarenplan was gestart - gaf aan dat dit het geval was.

Ook in de periode 1961-70 bleef de afvloeiing in land- en tuinbouw hoog (jaargemiddelde 400 tegenover 485 voor de periode 1947-61), maar globaal steeg de werkgelegenheid met gemiddeld 150 arbeidsplaatsen per jaar.

De echte ommekeer is gekomen na 1970. De algemene recessie, die zich manifesteerde omstreeks 1973-74, heeft ook in de Westhoek de opgang afgeremd, maar niet gebroken. Gunstig was hierbij dat de regressie in land- en tuinbouw qua werkgelegenheid minder effect sorteerde. Tijdens de periode 1970-90 sloeg de vermindering in de primaire sektor op gemiddeld 120 arbeidsplaatsen per jaar. De totale werkgelegenheid steeg gemiddeld met 500 arbeidsplaatsen per jaar.

(1) De gegevens van de volkstellingen zijn over een langere periode niet volledig vergelijkbaar naar sectoren. Een algemeen probleem is de onnauwkeurigheid van de diverse tellingen betreffende de vrouwelijke tewerkstelling in de land- en tuinbouw.

Het aandeel van de Westhoek in de groei van West-Vlaanderen bedroeg circa 6 % in de periode 1961-70 en steeg tot 20 % in de periode 1970-90. Aan te stippen valt dat er in het Rijk in de periode 1970-90 slechts 4 % aangroei was (Westhoek 19 %, West-Vlaanderen 15 %, Vlaanderen 14 %).

De primaire sektor heeft in de Westhoek veel aan betekenis ingeboet, maar toch blijft de Westhoek een van de meest agrarische gebieden van het land.

In 1947 viel 36 % van de totale werkgelegenheid in de Westhoek in de primaire sektor. In 1990 was dit 12 %. In West-Vlaanderen is dit laatste aandeel slechts 5 %.

Verdeling van de werkgelegenheid naar hoofdsectoren, 1947-90

Sektoren	Westhoek				West-Vlaanderen			
	1947	1961	1970	1990	1947	1961	1970	1990
Primaire sektor	36	25	19	12	19	12	8	5
Secundaire sektor	27	30	36	30	44	47	48	36
Tertiaire sektor	37	45	45	58	37	41	44	59
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100

In West-Vlaanderen is - zoals in het Rijk, maar toch nog minder uitgesproken - het aandeel van de secundaire sektor in de totale tewerkstelling - na een aangroei in de gouden jaren zestig - in 1990 duidelijk geringer dan in 1947 (36 % tegenover 44 %). In de Westhoek is dit aandeel in 1990 - na een evolutie van groei en teruggang - nog groter dan in 1947 (30 % tegenover 27 %).

Het is niet zo dat in West-Vlaanderen de totale werkgelegenheid in de secundaire sektor thans geringer is dan in 1947. Globaal was er een toename in de periode 1947-90 met circa 11.700 arbeidsplaatsen, ook al heeft de recessie, in de tweede helft van de jaren zeventig en het begin van de jaren tachtig, de oorspronkelijke groei sterk gereduceerd. In de tertiaire sektor was de aangroei - tot voor kort vrij sterk bepaald door de overheidssector - ononderbroken en zo groot (1947-90 : +128.000) dat

het aandeel van de secundaire sektor - ook bij een teruggaande primaire sektor - uiteindelijk werd gereduceerd.

In de Westhoek steeg de tewerkstelling in de secundaire sektor in de periode 1947-90 met circa 4.200 eenheden en steeg het aandeel in de totale tewerkstelling van 27 % tot 30 %. Ruim 35 % van de aanwinst in de secundaire sektor in West-Vlaanderen in de periode 1947-90 is te vinden in de Westhoek.

De expansie in de secundaire sektor is hoofdzakelijk toe te wijzen aan de eigenlijke industrie, niet aan de bouwsector.

De industriële werkgelegenheid is grotendeels een aanbod voor loon- en weddetrekkenden. De gegevens van de RSZ zijn hier bruikbaar.

Het aandeel van de Westhoek in de industriële werkgelegenheid in West-Vlaanderen evolueerde als volgt :

1958 : 6,6 %;
1970 : 9,4 %;
1980 : 11,0 %;
1990 : 11,9 %.

In de periode 1958-90 was er in de Westhoek in de industrie een aangroei met circa 7.500 bezoldigden, dit is met 125 %. In West-Vlaanderen als geheel was er een toename van 20.500 bezoldigden of 22 % en in België een markante desindustrialisering (-360.000 of -31 %).

De expansie van de bezoldigde werkgelegenheid heeft ook kwalitatief betere jobs aangebracht, hoewel nog in onvoldoende mate. Gegevens van de RSZ geven hierover een beeld.

De industriële basis werd vergroot, maar het versmallen van de discrepantie qua totaal werkgelegenheidsniveau verloopt geleidelijk, wat onvermijdelijk was, gelet op het lage vertrekniveau en het onvoldoende draagvlak voor een adekwate tertiaire sektor.

De tertiaire sektor was in de naoorlogse jaren fel uitgedund, bij gebrek aan koopkracht voortspruitend uit een industriële onderbouw.

Buiten de kustzone zijn handel en dienstverlening ingevolge het welvaartstekort onvoldoende uitgebouwd. In landelijke gemeenten was er een echte erosie ontstaan van het weinige dat er aanwezig was.

*Evolutie van de bezoldigde werkgelegenheid in de industrie
en de bouwnijverheid, 1958-90*

	Westhoek			Periode 1958-90		Procentueel aandeel Westhoek in W.-VI.
	1958-74 (a)	1974-83	1983-90	Westhoek	West- Vlaanderen	
						In aangroei In daling
Metaalnijverheid	+2.900	-958	+555	+2.497	+20.735	12,0
Voedingsnijverheid	+1.250	+425	+449	+2.124	+5.655	37,6
Houtnijverheid	+1.400	-878	+391	+913	+2.605	35,0
Textielnijverheid	+500	-49	+124	+575	-7.862	{100,0}
Konfektienijverheid	+2.000	-155	-569	+1.276	+2.945	43,3
Keramische nijverheid, glas	-50	-260	+167	-143	-2.280	6,3
Scheikundige nijverheid	-	+37	+297	+334	+685	48,8
Grafische nijverheid	+100	-86	+76	+90	+1.835	4,9
Drankbereiding	-70	-90	-36	-196	-1.062	18,5
Overige industrie	+70	+30	-125	-25	-2.776	0,9
Totaal industrie	+8.100	-1.984	+1.329	+7.445	+20.480	36,4
Bouwnijverheid	+1.900	-1.018	+421	+1.303	+1.544	84,4
Secundaire sektor	+10.000	-3.002	+1.750	+8.748	+22.024	39,7
Aandeel Westhoek in West-Vlaanderen : totale bevolking	:31 december 1961					20,1
	1 januari 1991					18,5

(a) Als een benadering te beschouwen, gelet op wijzigingen in de wijze van registratie door de RSZ.

De industrialisering is aangeslagen en thans wordt in groeiende mate ingespeeld door het eigen bedrijfsleven. In de aanvangsfase werd de take-off vooral via buitenlandse bedrijven en kapitaal van buiten de Westhoek gerealiseerd.

Als voornaamste buitenlandse bedrijven zijn te vermelden :

- in 1969 : H.D. Lee, konfektie, te leper;
- in 1971 : Levi-Strauss & Cy, konfektie, te Wervik;
- in 1972 : Autonoom, voeding, te leper;
- in 1973 : Westimex : voeding, te Veurne;
- in 1978 : Purina Protein Europe, proteïnen, te leper.

Verder valt te wijzen op een aantal vestigingen met Belgisch en buitenlands kapitaal evenals een aantal Belgische vestigingen van enige omvang :

in 1965 : La Vesdre (thans Spinnerij van Veurne), te Veurne;

in 1969 : Carpet Yarns, spinnerij, te Diksmuide;

in 1969 : Godiva, konfektie, te Diksmuide;

in 1973 : Cobar, elektronika, te Poperinge;

in 1973 : Santens, textiel, te Veurne;

in 1973 : Fullwood-Packo, melkinstallaties, te Diksmuide.

De betoelaagde investeringen in het raam van de wet van 8 augustus 1978 (KMO-wetgeving) tijdens de jaren 1988 tot en met 1990 gaven een vooruitzicht aan meertewerkstelling in de Westhoek van 2.035 arbeidsplaatsen; hiermee werd een aandeel bereikt van 4,3 % ten opzichte van Vlaanderen (1). In het raam van de expansiewetten van 17 juli 1959 en 30 december 1970 ging het om 1.522 arbeidsplaatsen en een aandeel van 4,7 %.

Tegen het scepticisme van velen in, is de industrialisering van de Westhoek wel degelijk op gang gekomen. De Westhoekarrondissementen hebben hun plaats onder de 43 Belgische arrondissementen qua industrialiseringsgraad duidelijk verbeterd (2). In de rangorde (dalende orde) van de 43 Belgische arrondissementen is het arrondissement leper opgeklommen van de 35ste plaats in 1961 naar de 15de plaats op heden. Voor het arrondissement Diksmuide is er een stijging van de 38ste naar de 22ste plaats en voor het arrondissement Veurne van de 40ste naar de 28ste plaats.

De discrepantie van de industrialiseringsgraad van de Westhoek is in vergelijking met het Rijk, met Vlaanderen en met West-Vlaanderen aanzienlijk versmald. In 1961 haalde de Westhoek niet eens de helft. In 1990 was de afwijking met het Rijk - gekenmerkt door een sterke desindustrialisering - nog nauwelijks 10 %. In vergelijking met Vlaanderen blijft er een afwijking van ongeveer een vierde en in vergelijking met West-Vlaanderen van nagenoeg een derde.

(1) Het aandeel van de Westhoek in de bevolking van Vlaanderen is 3,5 %.

(2) Industrialiseringsgraad : aantal arbeidsplaatsen in industrie en ambacht (inclusief energie) per 100 aldaar woonachtige beroepsactieven. Een voldoende benadering voor de jaren na 1981 (volkstelling) is - bij het ontbreken van gegevens over de beroepsbevolking - mogelijk door een verhoudingscijfer te berekenen ten opzichte van de totale bevolking.

Jaar	Industrialiseringsgraad Westhoek ten opzichte van :		
	Het Rijk (=100)	Vlaanderen (=100)	West-Vlaanderen (=100)
1961	42,9	46,1	46,5
1970	59,2	57,3	55,1
1981	74,9	68,0	63,0
1990	91,1	75,8	66,7

De late rekonversie van de Westhoek van agrarisch gebied naar een regio met een zich thans goed ontwikkelende industriële onderbouw is er oorzaak van - samen met andere elementen, zoals bevolkings-spreiding - dat de tertiaire sektor weliswaar is gegroeid, maar toch nog een duidelijke achterstand vertoont.

Het is uiteraard een utopie te verwachten dat een dunbevolkte regio als de Westhoek ooit een tertiairiseringsniveau kan bereiken als de grote agglomeraties c.q. stadsgewesten.

Het aandeel van de tertiaire sektor in de totale werkgelegenheid is geen akkurate graadmeter voor de reële betekenis van deze sektor (als aanbrenger van welvaart en mate van maturiteit) in een bepaalde regio en evenmin voor onderlinge vergelijking met andere regio's. Er wordt in dit geval immers geen rekening gehouden met het absolute (en eventueel zeer lage) niveau van de totale werkgelegenheid. In een agrarisch gebied zonder noemenswaardige industrie, kan het aandeel van de tertiaire sektor relatief groot zijn (en eventueel heel wat verdoken werkloosheid verhullen) terwijl deze sektor zeer deficiënt is uitgebouwd en nauwelijks instaat voor de minimale nutsvoorzieningen.

Als indikator zal hier de tertiairiseringsgraad worden gebruikt als de verhouding van de totale werkgelegenheid (alle sociale standen) in de tertiaire sektor ten opzichte van de beroepsbevolking (1) of van de totale bevolking.

(1) Bij de volkstelling van 1 maart 1981 was het aandeel van de tertiaire sektor in de totale werkgelegenheid even groot in het arrondissement Diksmuide als in het arrondissement Kortrijk (45,5 %). De tertiairiseringsgraad van het arrondissement Kortrijk (40,9 %) kwam echter ver uit boven het niveau van het arrondissement Diksmuide (30,5 %).

De tertiaire sektor was ook in de Westhoek een groeisector, maar in niet gelijkopgaande mate als in West-Vlaanderen. Het is wel zo dat de discrepantie in de evolutie die vóór 1970 steeds groter werd, sindsdien enigermate is versmald.

Aandeel van de Westhoek in de groei van de werkgelegenheid in de tertiaire sektor in West-Vlaanderen :

Periode 1947-70 (volkstellingen) : 10,3 %

Periode 1970-81 (volkstellingen) : 14,2 %

Periode 1981-90 (raming) : 16,0 %.

De toestand is anders in het arrondissement Veurne, sterk bezenuwd door de toeristische sektor, in vergelijking met de rest van de Westhoek.

Drukt men de werkgelegenheid in de tertiaire sektor uit per 100 inwoners (tertiarizeringsgraad) dan is de situatie als volgt :

Arrondissement	Jaar 1970		Jaar 1990	
	Graad	Rangorde	Graad	Rangorde
Veurne	18,6	5de	25,6	5de
leper	11,2	31ste	17,7	29ste
Diksmuide	9,5	41ste	15,1	40ste

Een analyse van het verloop over een langere periode van de werkgelegenheid in de tertiaire sektor naar sectoren wordt sterk bemoeilijkt door wijzigingen in de methode van registreren (en voor de jongste jaren door het bijdrageplichtig worden van personen die minder dan twee uur per dag werken).

Volgens de gegevens van de RSZ waren de groeisektoren als volgt tijdens de periode 1972-87 (1) :

	Westhoek	Aandeel in de aangroei in West-Vlaanderen (in %)
Maatschappelijke dienstverlenende instellingen, zoals sociale organisaties, instellingen voor vreemdelingenverkeer en dergelijke	+2.026	22,2
Horecabedrijven	+1.330	29,0
Handel	+1.141	21,6
Algemeen Overheidsbestuur, defensie en wettelijke sociale verzekering	+1.179	24,8
Vervoer en verkeer, inclusief reisbureaus en communicatiebedrijven	+491	14,6
Bank- en verzekeringswezen	+285	11,5
Dienstverlening en verhuur (a)	+562	7,0
Volksgezondheid en dierengeneeskunde	+921	10,6
Onderwijs	+774	13,0
Recreatie en cultuur	+382	17,5
Reparatiebedrijven	+243	18,4
Overige	+439	10,8
	+9.773	16,3

(a) Omvat ook de interimbureaus. Ook de arbeidskrachten die via deze interimbureaus worden tewerkgesteld in de industrie, worden geregistreerd in de tertiaire sektor.

(1) Zie bijlage 5.

Ook in de Westhoek is er zowel groei geweest in de kollektieve sektor als in de marktsektor. In West-Vlaanderen werd na 1981 de marktsektor de belangrijkste aanbrengrer van supplementaire werkgelegenheid (1). Ook in de Westhoek is de marktsektor sterker gaan groeien, maar in de periode 1981-87 was de toename nog iets groter in de kollektieve sektor.

Evolutie van de bezoldigde werkgelegenheid in de tertiaire sektor, marktsektor en kollektieve sektor, 1974-87

	Periode 1974-81		Periode 1981-87	
	Marktsektor	Kollektieve sektor	Marktsektor	Kollektieve sektor
Westhoek	+1.645	+2.500	+2.020	+2.100
West-Vlaanderen	+8.700	+18.260	+13.750	+9.475
Vlaanderen	+45.600	+90.100	+66.400	+47.550
Het Rijk	+40.650	+177.500	+70.400	+71.200
Aandeel Westhoek in West-Vlaanderen	18,9 %	13,7 %	14,7 %	22,2 %

In de periode 1981-87 haalde de Westhoek slechts 14,7 % van de groei in de marktsektor in West-Vlaanderen.

In het arrondissement Ieper was in de periode 1981-87 de aangroei groter in de marktsektor (+1.231) dan in de kollektieve sektor (+984). Dit was niet het geval in de arrondissementen Diksmuide en Veurne.

(1) Zie dr. ec. O. VANNESTE, "De tertiaire sektor als bron van werkgelegenheid". Rede bij de opening van de gewone zitting van de Provincieraad van West-Vlaanderen op 1 oktober 1983. Uitgave in "Verzamelde toespraken 1980-1989", WES, Brugge, 1990, blz. 180 tot 191.

Een strikte vergelijking met andere regio's is uiteraard niet houdbaar. De Westhoek kan geen enkel centrum uitbouwen dat het niveau kan halen van de regionaal verzorgende centra Kortrijk, Brugge, Oostende en Roeselare. Branches zoals bank- en verzekeringswezen, communicatiebedrijven, hoger onderwijs, wetenschappelijke instellingen, culturele dienstverlening en dergelijke vertonen een binding met bevolkingsconcentraties. Uiteraard is de horecasektor sterk aanwezig in de kustzone.

Volgens de gegevens van de RSZ per 30 juni 1990 (1) waren er in de Westhoek in de tertiaire sektor 15,7 bezoldigden per 100 inwoners en in West-Vlaanderen 18,7. De relatief zwak aanwezige branches in de Westhoek waren :

Per 100 inwoners	Westhoek	W.-VI.
Handel	2,3	3,1
Dienstverlening en verhuur (a)	1,0	1,6
Vervoer en verkeer	1,2	1,8
Volksgeneeskunde en dierengeneeskunde	1,1	1,6
Bank- en verzekeringswezen	0,4	0,7
Onderwijs	2,7	2,9

(a) Hulpbedrijven bank- en verzekeringswezen, exploitatie onroerende goederen, dienstverlening aan ondernemingen, verhuur van roerende goederen, verhuur van eigen onroerende goederen. Omvat ook de tewerkstelling via interimkantoren.

Wellicht eerder verrassend is dat Algemeen Overheidsbestuur, defensie en wettelijke sociale verzekering (NACE-kode 91) globaal in de Westhoek even hoog scoort als in West-Vlaanderen (2,3 per 100 inwoners). Dit is toe te wijzen aan het arrondissement Veurne (4,2), waar defensie (1,9 personen per 100 inwoners) de tewerkstelling opdrijft. De horecasektor scoort hoog in het arrondissement Veurne (3,6) en hiermee globaal in de Westhoek (1,5) in vergelijking met West-Vlaanderen (1,3). Ook de branche maatschappelijke dienstverlenende instellingen (omvattende sociale tehuisen, instellingen voor vreemdelingenverkeer en dergelijke) is in de Westhoek (1,8) iets sterker aanwezig dan gemiddeld in West-Vlaanderen (1,7).

(1) Inclusief de personen die gemiddeld minder dan 2 uur per dag werken.

Verhoging van de koopkracht via betere tewerkstelling in de industrie kan de uitbouw van de verzorgende centra (Ieper, Veurne, Diksmuide, Poperinge) ondersteunen en in handel en diensten (onder meer zakelijke dienstverlening) meertewerkstelling induceren.

B. WERKLOOSHEID EN ARBEIDSMIGRATIE

Werkloosheid is een overschot van arbeidsaanbod ten aanzien van de vraag naar arbeid, waarbij kwantitatieve en kwalitatieve elementen spelen. Om werkloosheid te vermijden kan ook worden besloten een andere woonplaats te kiezen (definitieve migratie) of werk te aanvaarden buiten de regio (arbeidsmigratie). Een en ander kan eventueel extreme vormen aannemen (erosie van de bevolking; arbeidsexodus). Ook verdoken werkloosheid en het voorkomen van "discouraged workers" (vooral bij vrouwen) ontstaat in achtergebleven gebieden. Niet alle elementen zijn even goed meetbaar.

In de Westhoek is het arbeidsaanbod (beroepsbevolking) in de naoorlogse periode gereduceerd door belangrijke vertrekoverschotten. In de periode 1947-61 (volkstellingen) is de beroepsbevolking in de Westhoek - ondanks stijgende participatiegraden bij de vrouwen - gedaald van 76.800 tot 74.600 personen of met 3 %. In West-Vlaanderen - ook nog uitwijkingsgebied - was er een aangroei van bijna 6 %.

Niettegenstaande de omvangrijke definitieve migratie (zie verder) en arbeidsmigratie uit de Westhoek, was het werkloosheidspeil er bovenmatig groot. Zoals reeds vermeld, was West-Vlaanderen in de jaren vijftig een structureel zwak gebied en onder meer nagenoeg het gehele arrondissement Diksmuide behoorde tot de zogenaamde werkloosheidszak van West-Vlaanderen.

De Westhoek is geleidelijk mee betrokken geraakt in de economische opgang van West-Vlaanderen. Reeds in de periode 1961-70 verbeterde de Westhoek zijn plaats op het vlak van werkloosheid in vergelijking met de rest van het land en na 1970 is dit op heel markante wijze het geval geweest.

De volkstellingen van 1961, 1970 en 1981 laten toe deze evolutie duidelijk te illustreren. Voor de periode na 1981 kan worden gebruik gemaakt van gegevens van de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening

(RVA) c.q. de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB).

Strukturele werkloosheid is statistisch het best aanwijsbaar ten aanzien van de mannen. Voor de vrouwen speelt het effect van de "discouraged workers", wat leidt tot niet-registratie van werkzoekenden.

De analyse wordt hierna beperkt tot de mannelijke werkloosheid.

In 1961 had het arrondissement Diksmuide de hoogste werkloosheidsgraad van alle Belgische arrondissementen. Ook in 1970 - bij een sterk teruggelopen werkloosheid - was de plaats nog ongunstig. Thans is dit beeld gans anders.

Werkloosheidsgraden (mannen) en klassement, 1961-91

Arrondissement	31 dec. '61		31 dec. '70		1 maart '81		31 maart '91 (b)		30 juni '91 (b)	
	Graad (a)	Rang- orde (c)	Graad	Rang- orde	Graad	Rang- orde	Graad	Rang- orde	Graad	Rang- orde
	Diksmuide	13,4	1	2,8	5	7,1	20	4,7	38	4,5
Ieper	4,5	6	2,6	7	7,5	15	5,2	33	5,1	38
Veurne	6,4	2	2,9	3	8,6	8	6,3	20	5,3	29
Westhoek	7,1	-	2,7	-	7,6	-	5,4	-	5,0	-
West-Vlaanderen	4,1	1	1,7	5	6,2	8	4,8	9	4,5	9
Vlaanderen	3,4	-	1,7	-	6,4	-	5,4	-	5,2	-
Het Rijk	2,9	-	1,9	-	7,2	-	7,2	-	6,9	-

- (a) Mannelijke werkzoekenden per 100 beroepsactieven (inclusief werkzoekenden, exclusief dienstplichtigen).
- (b) Niet-werkende werkzoekenden (EG-definitie) met inbegrip van de uitkeringsgerechtigde werklozen die niet meer als werkzoekende zijn geregistreerd.
- (c) Rangorde : van hoog tot laag. Voor de arrondissementen : rangorde ten aanzien van de 43 Belgische arrondissementen. Voor West-Vlaanderen : ten aanzien van de 9 provincies.

West-Vlaanderen is geëvolueerd van de provincie met de hoogste werkloosheid naar de provincie met de laagste score. In 1961 scoorde de Westhoek meer dan het dubbele van het rijksgemiddelde en in 1970 nog ruim 40 % hoger. Thans is het niveau in de Westhoek een vierde lager dan het rijksgemiddelde en op het niveau van Vlaanderen. In vergelijking met het Westvlaams gemiddelde is er nog een discrepantie van 12 %, vooral te wijten aan het arrondissement Veurne, waar de seizoenmatigheid van de tewerkstelling in de toeristische sektor groot is.

Op kaarten 3 en 4 is de situatie per gemeente (huidige omschrijving) aangegeven per 31 december 1961 en per 31 maart 1991.

In 1961 (december) was de werkloosheid uitzonderlijk groot in de gemeenten Houthulst (24 %) en Koekelare (21 %), typische seizoenarbeidersgemeenten (1) en met veel bouwvakarbeiders. Via opleidingsprogramma's van de RVA is een omscholing van de arbeidskrachten in de werkloosheidszak van West-Vlaanderen tot stand gebracht. De WER heeft indertijd via de Kommissie van Advies van de RVA verkregen dat deze omscholing kon gebeuren in de eigen regio.

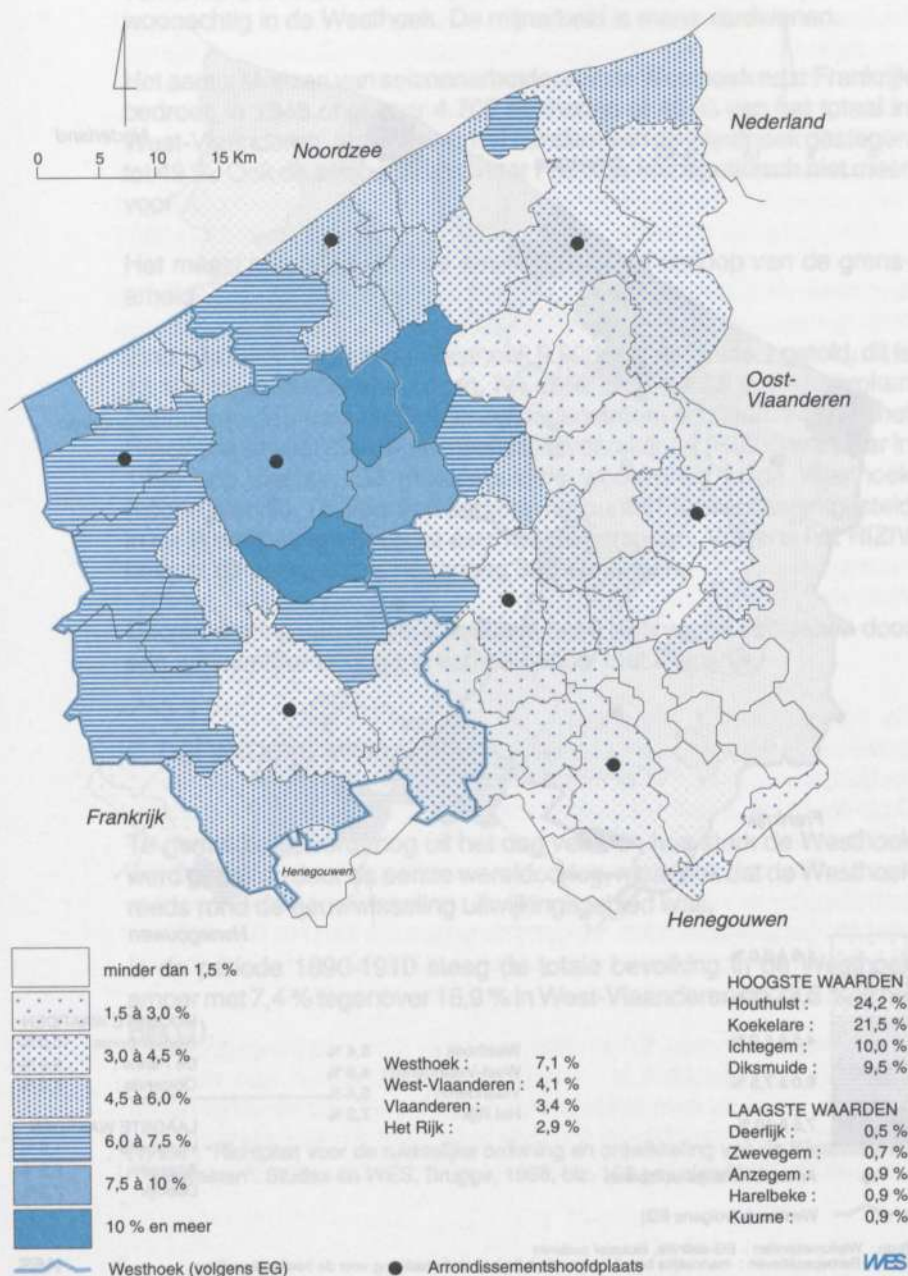
De Westhoek was in 1961 (zie kaart 3) - met enkele randgemeenten - het werkloosheidsgebied van West-Vlaanderen.

In 1991 is het de kustzone (seizoenarbeid in toerisme) die de hoogste werkloosheid draagt. De situatie in de Westhoek is nog minder gunstig dan op de as Brugge-Kortrijk, maar de discrepantie is aanzienlijk versmald.

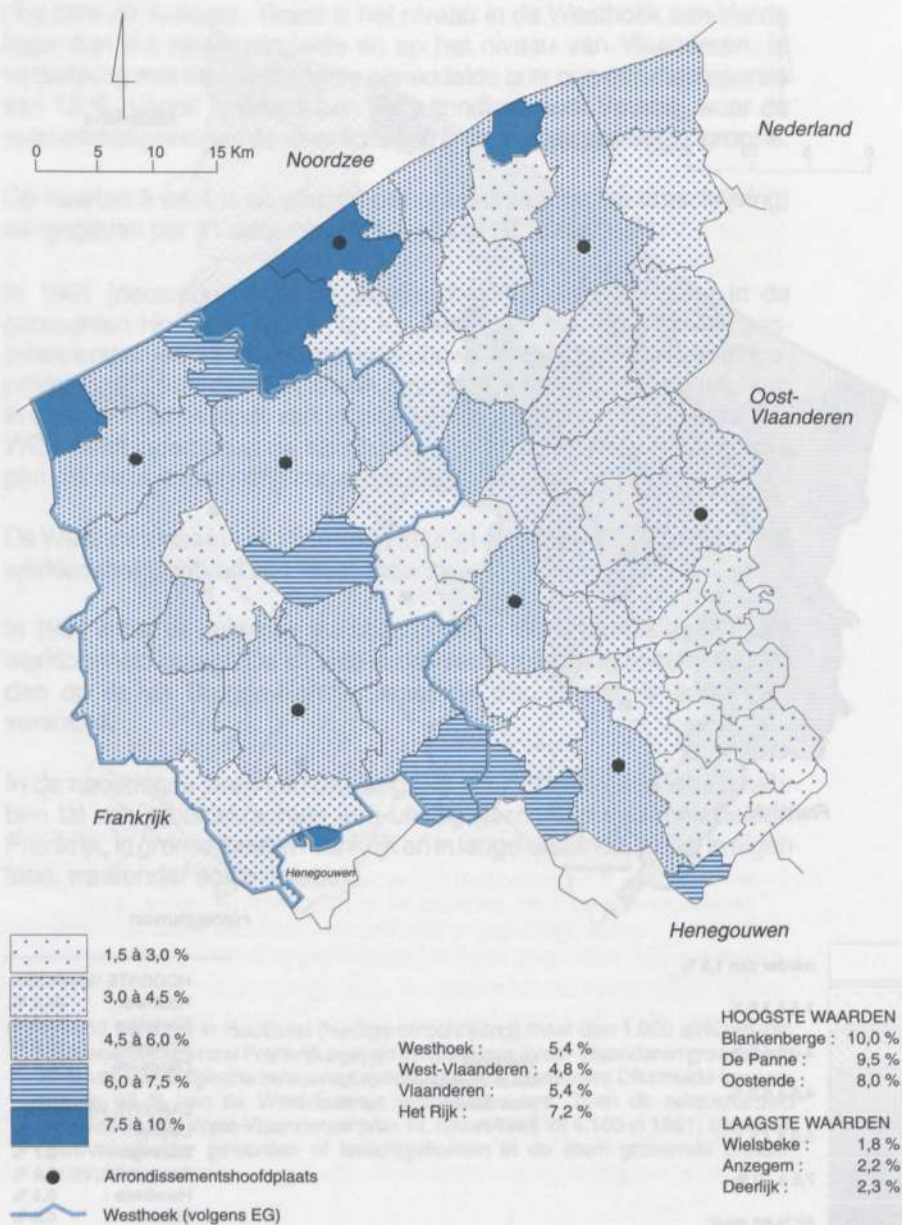
In de naoorlogse jaren van omvangrijke structurele werkloosheid hebben tal van arbeidskrachten een uitweg gezocht in seizoenarbeid in Frankrijk, in grensarbeid in Frankrijk en in lange-afstandspendel in eigen land, waaronder ook mijnarbeid.

(1) In 1953 waren er in Houthulst (huidige omschrijving) meer dan 1.000 afreizen van seizoenarbeiders naar Frankrijk evenals in Koekelare. West-Vlaanderen groepeerde 70 % van alle Belgische seizoenarbeiders. Het arrondissement Diksmuide concentreerde 38 % van de Westvlaamse seizoenarbeiders. Toen de seizoenarbeid terugliep (huidig West-Vlaanderen : van 12.100 in 1948 tot 4.100 in 1961) zijn velen bouwvakarbeider geworden of terechtgekomen in de sterk groeiende metaalkonstruktie.

Kaart 3 : Mannelijke werkzoekenden per 100 beroepsaktieven,
31 december 1961 (bron : Volkstelling)

Kaart 4 : Mannelijke werkzoekenden per 100 beroepsaktieven, 31 december 1991 (bron : Volkstelling)

Bron : Werkzoekenden : EG-definitie, inclusief ouderen
 Beroepsaktieven : mannelijke bevolking van 20 à 64 jaar als benadering voor de beroepsbevolking

In 1954 telde het toenmalige West-Vlaanderen circa 1.800 mijnwerkers; de geografische spreiding is niet gekend. In 1957 - toen het aantal was verminderd tot circa 1.200 - was 70 % van de Westvlaamse mijnwerkers woonachtig in de Westhoek. De mijnarbeid is thans verdwenen.

Het aantal afreizen van seizoenarbeiders uit de Westhoek naar Frankrijk bedroeg in 1948 ongeveer 4.700 eenheden of 40 % van het totaal in West-Vlaanderen. In 1953 was het aandeel van de Westhoek gestegen tot 49 %. Ook de seizoenarbeid naar Frankrijk komt praktisch niet meer voor.

Het meest tekenend voor de ommekeer is het verloop van de grensarbeid.

Eind 1947 werden er in de Westhoek 9.900 grensarbeiders geteld, dit is 13 % van de beroepsbevolking. Na 1959 is dit aantal ononderbroken gedaald. In de jongste jaren is er een tegenstroom ontstaan. Volgens het Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering (RIZIV) waren er in 1990 nog slechts 733 grensarbeiders woonachtig in de Westhoek (vooral Wervik). Tot voor kort bedroeg het aantal Fransen tewerkgesteld in de Westhoek ten hoogste een 100-tal personen. Volgens het RIZIV belooft dit aantal thans nagenoeg 300 eenheden.

De verbetering van de pendelsituatie heeft zich vooral voltrokken door een aanzienlijke teruggang van de pendel met Frankrijk.

C. DEFINITIEVE MIGRATIE

Te gemakkelijk wordt nog uit het oog verloren hoe sterk de Westhoek werd getroffen door de eerste wereldoorlog, maar ook dat de Westhoek reeds rond de eeuwwisseling uitwijkingsgebied was.

In de periode 1890-1910 steeg de totale bevolking in de Westhoek amper met 7,4 % tegenover 16,9 % in West-Vlaanderen en 22,3 % in het Rijk (1).

(1) Zie : "Richtplan voor de ruimtelijke ordening en ontwikkeling van de Westvlaamse gewesten", Studex en WES, Brugge, 1968, blz. 108 en volgende.

Ook in de jongste naoorlogse periode was het permanente vertrekoverschot een duidelijk teken van structurele zwakte van de Westhoek. De situatie is evenwel frappant verschillend in de kustgemeenten en de rest van de Westhoek.

Jaargemiddelde van het migratiesaldo, per 1.000 inwoners, 1948-90

	Jaren 1948-61	Jaren 1962-70	Jaren 1971-80	Jaren 1981-90
Arrondissement Diksmuide	-7,4	-7,2	-4,1	-2,9
Arrondissement Ieper	-7,0	-4,5	-3,1	-1,4
Kustgemeenten arrondissement				
Veurne	+3,0	+4,9	+5,3	+16,0
Overig arrondissement Veurne	-10,4	-9,1	-5,3	-2,1
Westhoek	-6,1	-4,3	-2,3	+0,9
België	+0,5	+1,8	+1,0	+0,1
Vlaams Gewest	(-1,1)	+1,4	+1,4	+0,4
West-Vlaanderen	-2,5	-0,3	-0,2	+0,8

De kustgemeenten (Westkust) zijn - op basis van de toeristische ontwikkeling en het woonklimaat - reeds lang inwijkingengebied. Dit inwijkingsoverschot is in de jaren tachtig opmerkelijk groot geworden. Deze inwijking is niet wezenlijk bepaald door de gunstige werkgelegenheidskansen. De herkomst van de inwijking wijst hierop (zie bijlage 6). Alle grote agglomeraties sturen bevolking naar de Westkust. De leeftijdsopbouw van de migranten geeft aan dat het in belangrijke mate gaat om gepensioneerden. Volgens de gegevens van het Rijksregister was het inwijkingsoverschot in de jaren 1988-89 voor 42 % toe te schrijven aan de leeftijdsgroepen van 55 jaar en ouder.

De arrondissementen Diksmuide en Ieper zijn uitwijkingengebieden gebleven. De intensiteit is - mede onder invloed van een dalende nataliteit - evenwel aanzienlijk verminderd. Het vertrekoverschot beliep in het arrondissement Diksmuide in de jaren 1948-61 gemiddeld per jaar niet minder dan 7,4 per 1.000 inwoners en in het arrondissement Ieper

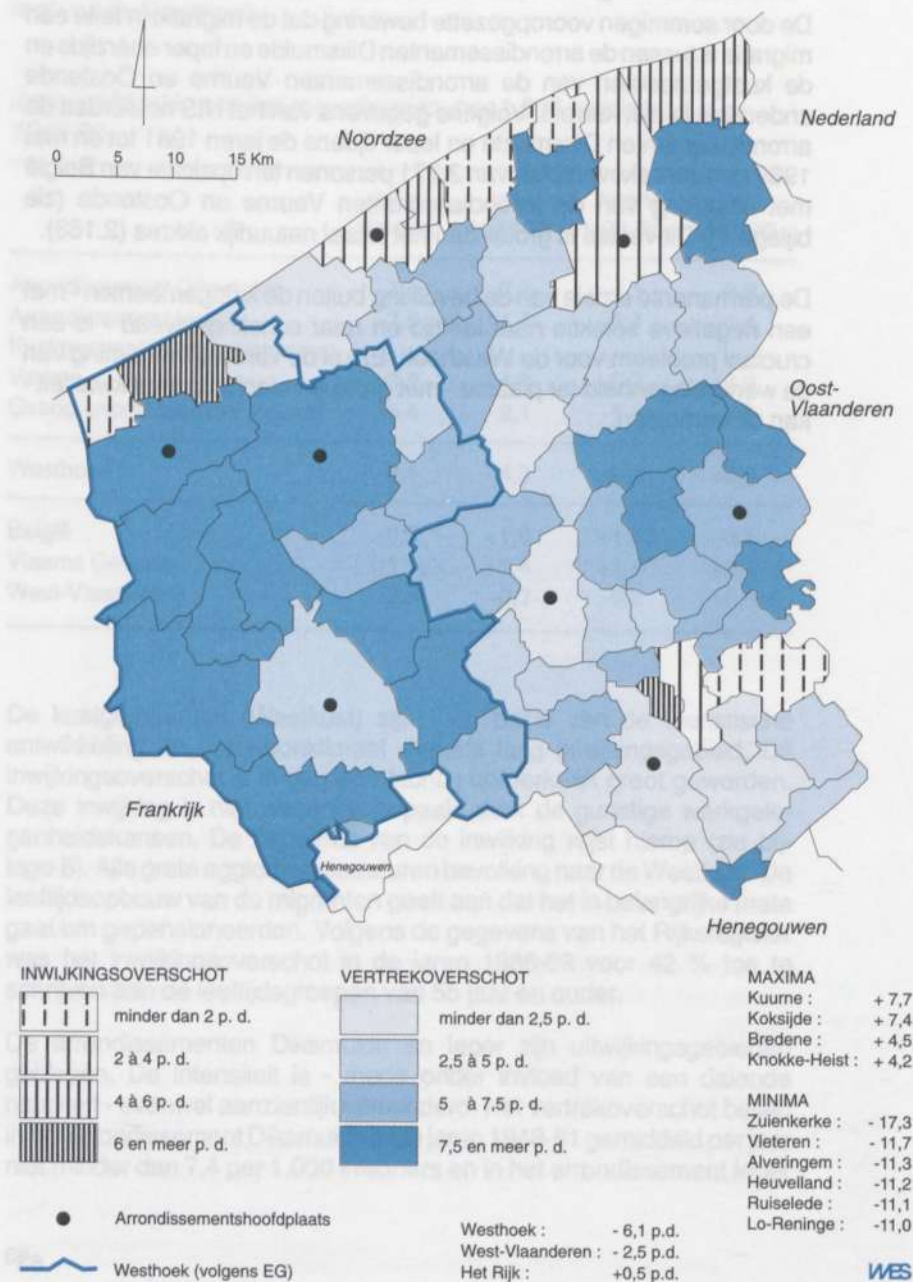
Kaart 5 7,0 p.d. Voor de jaren 1981-90 is dit respectievelijk 2,9 p.d. en 1,4 p.d. De kaarten 5 en 6 illustreren dit op het gemeentelijk niveau.

De door sommigen vooropgezette bewering dat de migratie in feite een migratie is tussen de arrondissementen Diksmuide en Ieper enerzijds en de kustgemeenten van de arrondissementen Veurne en Oostende anderzijds is niet korrekt. Volgens gegevens van het NIS noteerden de arrondissementen Diksmuide en Ieper tijdens de jaren 1981 tot en met 1989 een vertrekoverschot van 2.271 personen ten opzichte van België met uitsluiting van de arrondissementen Veurne en Oostende (zie bijlage 7). Dit verlies is groter dan het totaal natuurlijk akkres (2.163).

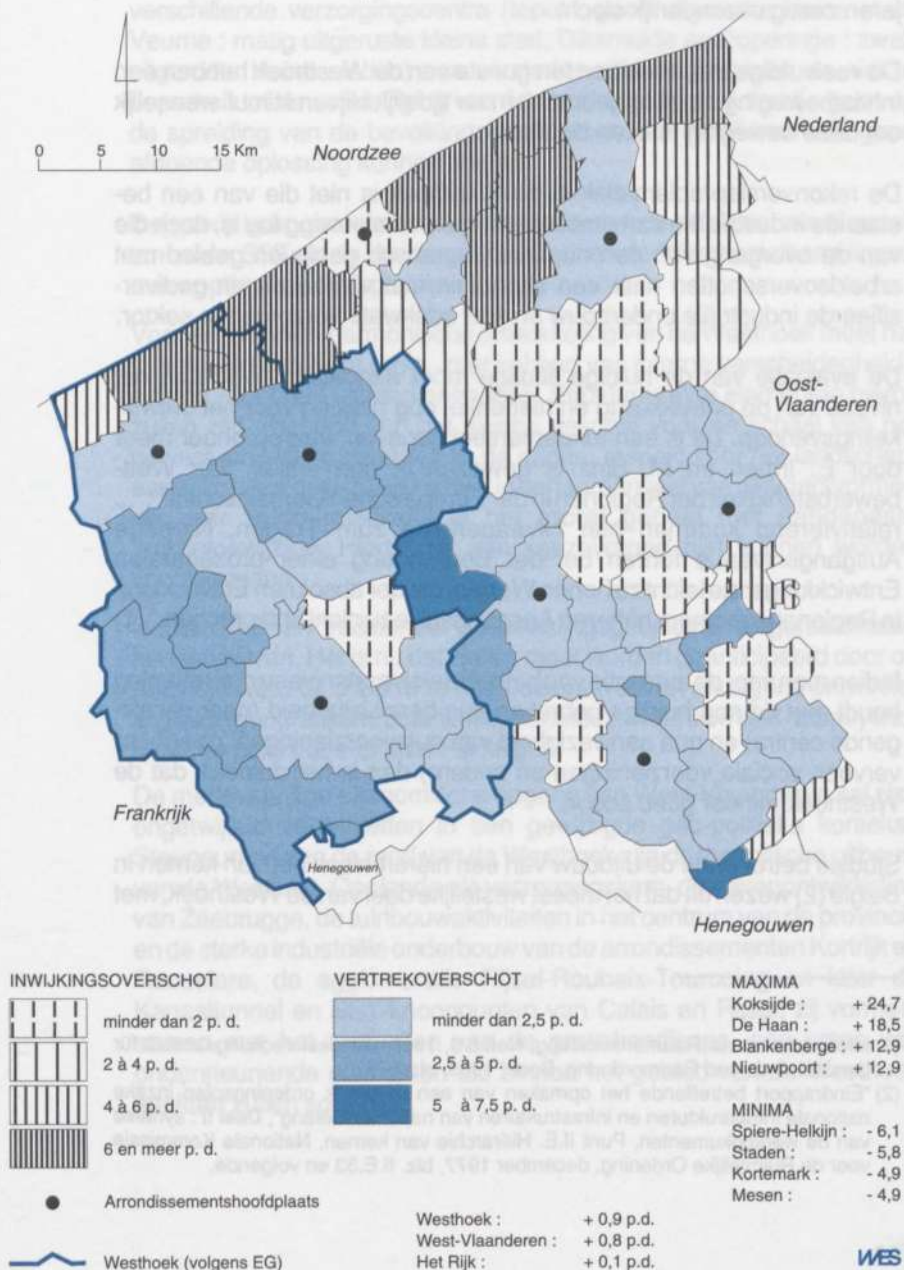
De permanente erosie van de bevolking buiten de kustgemeenten - met een negatieve selectie naar leeftijd en naar scholingsniveau - is een cruciaal probleem voor de Westhoek. Enkel de verdere verruiming van de werkgelegenheid ter plaatse - met grote aandacht voor de kwaliteit - kan dit verhelpen.

Kaart 5 : Jaargemiddelde van het migratiesaldo per 1.000 inwoners, jaren 1948 tot en met 1961

Kaart 6 : Jaargemiddelde van het migratiesaldo per 1.000 inwoners, jaren 1981 tot en met 1990

7. SLOTBESCHOUWING

De positie van de Westhoekarrondissementen was in het begin van de jaren zestig uitzonderlijk slecht.

De veelvuldige inspanningen ten gunste van de Westhoek hebben een inhaalbeweging op gang gebracht, maar tijdelijk blijven stimuli wenselijk om deze beweging te laten doorlopen.

De rekonversieproblematiek in de Westhoek is niet die van een bestaande industrie die aan omschakeling en vernieuwing toe is, doch die van de overgang van een nog sterk agrarisch gebleven gebied met arbeidsoverschotten naar een economie met voldoende en gediversifieerde industriële onderbouw en een adequate verzorgende sektor.

De evaluatie van de huidige situatie moet aandacht geven aan het niveau van de ontwikkeling en niet enkel oog hebben voor het ontwikkelingsverloop. Dit is een fundamenteel gegeven waarop onder meer door E. Irmen en M. Sinz is gewezen in hun artikel "Zur Wettbewerbsfähigkeit der Regionen in der Europäischen Gemeinschaft" : "...relativierend kommen hier Niveaueffekte zum Tragen. Niedrige Ausgangsniveaus führen bei der Berechnung einer prozentualen Entwicklungsrate leicht zu hohen Werten, die der absoluten Entwicklung in Regionen mit einem höheren Ausgangsniveau nicht entsprechen." (1)

Indien men voor de evaluatie van het reële welvaartsniveau ook rekening houdt met de nog huidige gebreken qua hereikbaarheid (naar verzorgende centra) en qua aanwezigheid van nutsvoorzieningen (openbaar vervoer, sociale voorzieningen en andere) dan is het duidelijk dat de Westhoek minder goed scoort.

Studies betreffende de uitbouw van een hiërarchisch net van kernen in België (2) wezen uit dat het meest westelijke deel van de Westhoek, met

(1) Informationen zur Raumentwicklung, Heft 8/9, 1989, Bundesforschungsanstalt für Landeskunde und Raumordnung, Bonn, 1989, blz. 597.

(2) "Eindrapport betreffende het opmaken van een ruimtelijk ordeningsplan inzake nationale infrastrukturen en infrastrukturen van nationaal belang", Deel II : syntese van de werkdokumenten, Punt II.E. Hiërarchie van kernen, Nationale Commissie voor de Ruimtelijke Ordening, december 1977, blz. II.E.53 en volgende.

inbegrip van het Veurnse, slecht is bedeed en dat het hiaat het grootst is op het niveau van de goed uitgeruste kleine steden (waartoe Veurne zou moeten worden opgetrokken). In de Westhoek is er behoefte om de verschillende verzorgingscentra (Ieper : goed uitgeruste kleine stad; Veurne : matig uitgeruste kleine stad; Diksmuide en Poperinge : zwak uitgeruste kleine steden) een versterkte uitbouw te geven en niet te beperken tot de versterking van één enkel centrum, waarbij - gelet op de spreiding van de bevolking - problemen van bereikbaarheid geen afdoende oplossing kunnen krijgen.

De gewijzigde geo-ekonomische situatie en de effecten van Kanaaltunnel en SST en de interne markt plaatsen de Westhoek thans in een meer optimale uitvalpositie.

Voor een verdere harmonische ontwikkeling van de Westhoek moet het totaalbeeld van deze regio - met behoud van interne verscheidenheid - scherp voor ogen worden gehouden. Strukturerende elementen hierbij zullen zijn : behoud van het eigene, respect voor de schaal van het gewest, omzichtig gebruik van de ruimte, respect voor het landschap, aandacht voor de bereikbaarheid in een samenspel van vervoersvormen en zeer zeker integratie in het groter geheel met aangepaste funktietoewijzing. Hierbij zal aan keuzevragen niet kunnen worden voorbijgegaan.

Het karakter van "traditioneel" ontwikkelingsgebied zal niet gehandhaafd kunnen blijven. Het is nu dat hierop moet worden geanticipeerd door op rationele wijze de uitbouw te ondersteunen die tot endogene ontwikkeling leidt (geografische polarizatie) om later zowel inkomens- als psychologische polarizatie-effecten te krijgen.

De merkwaardige ekonomische opgang van West-Vlaanderen zal zich ongetwijfeld verderzetten in een gewijzigde geo-politieke kontekst. Steunpunten aan de rand van de Westhoek zijn de toeristische uitbouw van de Westkust, Oostende als verzorgingskern, de havenontwikkeling van Zeebrugge, de tuinbouwactiviteiten in het centrum van de provincie en de sterke industriële onderbouw van de arrondissementen Kortrijk en Roeselare, de agglomeratie Rijsel-Roubaix-Tourcoing en later de Kanaaltunnel en SST-knooppunten van Calais en Rijsel; zij vormen, samen met het wegvallen van de grenshandicaps, een krans van ondersteunende elementen die binnen het gebied van de Westhoek effecten zullen sorteren.

De Westhoek-ontwikkeling is ongetwijfeld met succes op gang getrokken. Vele landschappen en woonomgevingen zijn daarenboven nog gaaf bewaard en dit in tegenstelling met de randgebieden waar de ontwikkeling plaatsvond in een tijdsgeest met gebrek aan zorg dienaangaande. De opgang van de Westhoek kan ook hier distorsies veroorzaken; vandaar dat vanaf heden het ruimtegebruik met grote zorg moet worden behandeld. Op dit vlak kan de Westhoek model staan voor integratie van economische groei, verzorging van het woonklimaat en landschapszorg.

Tenslotte moet het vertrouwen in eigen kunnen en het geloof in eigen streek versneld worden ontwikkeld; zoals het koren niet groeit op de rots, kan een streek zich niet volwaardig ontplooiën op een grondlaag van pessimisme over eigen toekomst.

De jongste evolutie en de verwachtingen voor de Westhoek zijn hoopgevend; het is ook de taak van de provincie West-Vlaanderen deze evolutie met behoud van eigen entiteit te bevorderen, wat uiteindelijk de welvaart en welzijn van de bewoners nog verder zal optillen.

Bijlage 1 :

Inhoudelijke omschrijving financieringsschema en tijdschema van het NPCB voor de Westhoek

FINANCIERINGSSHEMA

Projecten	Periode	Totale kostprijs	Staat en/of Vlaamse Gemeenschap	Overheden op provinciaal of lager	EFRO	
					Reeds goed-gekeurd	NPCB
I. Ontwikkeling van de industriële onderbouw						
• Bedrijvencentrum te Ieper	1987-91	23.409.000	-	14.334.050	9.074.950	-
• Bedrijventerrein te Ieper	1987-88	15.500.000	7.750.000	-	-	7.750.000
• Bedrijventerrein te Ieper	1987-89	100.000.000	30.555.555	38.888.890	-	30.555.555
• Bedrijventerrein te Veurne	1988-89	21.400.000	8.000.000	5.400.000	-	8.000.000
• Bedrijventerrein te Ieper	1988-90	122.700.000	47.333.334	28.033.332	-	47.333.334
• Technologisch geschooide kracht KMO	1987-89	4.800.000	2.400.000	-	-	2.400.000
• Uitvoering studies KMO	1987-91	10.000.000 (a)	-	4.000.000	-	4.000.000
• Promotiekampanje industrialisering	1987-89	2.900.000	1.450.000	-	-	1.450.000
• Doorgangsgebouwencomplex	1987-91	87.600.000	17.520.000	39.420.000	12.628.000 (b)	18.032.000
• Bijkomende projecten	1987-91	70.000.000	17.500.000	17.500.000	-	35.000.000
		458.309.000	132.508.889	147.576.272	21.702.950	154.520.889
II. Ondersteuning van de toeristische sektor en recreatieve voorzieningen						
• Uitbouw jachthaven Nieuwpoort basisinfra-structuur (voltooiing)	1986-87	105.706.868	105.706.868	-	-	-
• Jachthaven Nieuwpoort dispatching- en ont-haalcentrum	1987	72.000.000	72.000.000	-	-	-
• Promotie toeristische aktiviteit (specifiek)	1988-90	15.000.000	-	7.500.000	-	7.500.000
• Promotie hoevelerisme	1987	900.000	-	450.000	-	450.000
• studie over de potenties	1988-90	5.100.000	2.550.000	-	-	2.550.000
• uitbouw van structuur	1988-90	110.000.000	55.000.000	-	-	55.000.000
• Ondersteuning eigen ontwikkelingspotentieel op toeristisch vlak	1988-90	308.706.868	235.256.868	7.950.000	-	65.500.000

III. Optimaliseren van de verkeerstechnische ontsluiting

• Voltooiing autoweg A18, sectie Nieuwpoort-Veume	1987-89	580.000.000	580.000.000	580.000.000	-	-	-
• Aanpassingswerken Ieper-Veume rijksweg nr. 8	1988-91	450.000.000	450.000.000	-	-	-	-
• Aanpassingswerken Ieper-Veume rijksweg 35-36	1988-91	175.000.000	175.000.000	-	-	-	-
• Diksmuide-Roeselare	1988	47.000.000	23.500.000	-	-	-	23.500.000
• Zuidelijke randweg te Beerst	1987	10.500.000	5.250.000	-	-	-	5.250.000
• Dienstverleningsgebied Callicannes		1.262.500.000	1.233.750.000	-	-	-	28.750.000

IV. Watervoorziening - Atvalwaterzuivering

• Aanpassing vijver "De Blankaart"	1988-89	45.000.000	27.000.000	4.500.000	-	-	13.500.000
• Aanpassing Ieperlee en uitbouw Verdronken Weiden	1987-89	293.000.000	205.100.000	-	-	-	87.900.000
• Aanpassing Bollaartbeek	1990-91	72.000.000	43.200.000	-	-	-	21.600.000
• Atvalwaterzuiveringsprojecten	1987-91	150.000.000	90.000.000	-	-	-	45.000.000
• Watervoorzieningsprojecten							
A) De Blankaart en aansluitende werken							
- Verbindingsleiding en kanaaldoorgang te Ieper	1987	14.539.006	7.269.503	-	-	7.269.503	-
- Leiding Blankaart-Boezinge	1987	55.000.000	33.000.000	5.500.000	-	-	16.500.000
- Uitbreiding lokale netten te Poperinge, Wervik, Diksmuide en Lo-Reninge	1987	81.705.159	40.852.580	-	-	40.852.579	-
- Uitbreiding lokale netten te Heuvelland, Langemark-Poelkapelle en Zonnebeke	1987	65.000.000	39.000.000	6.500.000	-	-	19.500.000
- Drinkwaterreservoir te Wijschate en leiding Wijschate-Mesen	1987	25.000.000	15.000.000	2.500.000	-	-	7.500.000
B) Dikkebus en aansluitende werken							
- Uitbaggen van de vijver en oeverbescherming	1988	26.000.000	15.600.000	2.600.000	-	-	7.800.000
- Toevoerleiding vijver - watertoren Dikkebus	1988-89	7.732.500	4.639.500	773.250	-	-	2.319.750
- Aanpassing watertoren Dikkebus	1988-89	9.668.823	5.801.294	966.882	-	-	2.900.647

C) IWVA						
-	Uitbreiding gemeentelijke netten					
	De Panne, Veurne, Koksijde, Nieuwpoort	1986-87	10.483.242	5.241.621	5.241.621	-
	- Perleiding Nieuwpoort-Diksmuide	1987	24.351.600	14.610.960	-	7.305.480
		1989	10.000.000	5.000.000	-	5.000.000
•	Studie zoetwaterreserve		889.480.330	551.315.458	47.975.292	236.825.877
V. Opleiding, om- en bijscholing						
•	Investerings VDAB-opleidingen	1987-91	30.000.000	15.000.000	-	15.000.000
VI. Onderzoek inzake grensoverschrijdende samenwerking		1988	2.400.000	2.400.000	-	-
TOTAAL			2.951.396.198	2.170.231.215	203.501.564	500.596.766

(a)

(a) Waarvan 2.000.000 fr. ten laste van KMO's voor uit te voeren studies.

(b) Voor uitvoering 1ste laze (kostprijs 36.080.000 fr.).

Uitgaven voor projecten waarvoor nog EFRO-steun wordt gevraagd :

1.402.472.923 (a) 734.160.643 165.715.514

Bron : GOM - West-Vlaanderen.

TIJDSCHEMA EFRO

Projecten	EFRO-bijdrage				
	1e schijf (1987)	2de schijf (1988)	3de schijf (1989)	4de schijf (1990)	5de schijf (1991)
	Gevraagd	Gevraagd	Gevraagd	Gevraagd	Gevraagd
<i>I. Ontwikkeling van de industriële onderbouw</i>					
• Bedrijventerrein te Ieper	-	7.750.000	-	-	-
• Bedrijventerrein te Veurne	-	12.000.000	18.555.555	-	-
• Bedrijventerrein te Poperinge	-	-	8.000.000	-	-
• Bedrijventerrein te Ieper	-	-	-	47.333.334	-
• Technologisch geschoolde kracht KMO	800.000	800.000	800.000	-	-
• Uitvoering studies KMO	-	2.000.000	-	1.000.000	1.000.000
• Promotiekampagne industrialisering	483.333	483.333	483.333	-	-
• Doorgangsgebouwencomplex	-	-	18.032.000	-	-
• Nieuwe initiatieven	-	-	-	17.500.000	17.500.000
<i>II. Ondersteuning van de toeristische sektor en recreatieve voorzieningen</i>					
• Promotie toeristische activiteit	-	2.500.000	2.500.000	2.500.000	-
• Promotie hoerbetisme	450.000	850.000	850.000	850.000	-
• Ondersteuning eigen ontwikkelingspotentieel op toeristisch vlak	-	8.000.000	6.000.000	18.500.000	22.500.000
<i>III. Optimaliseren van de verkeertechnische ontsluiting</i>					
• Zuidelijke randweg te Beerst	-	23.500.000	-	-	-
• Dienstvereningsgebied Callicannes	5.250.000	-	-	-	-

IV. Watervoorziening - Afvalwaterzuivering					
• Aanpassing vijver "De Blankaart"	-	-	-	-	-
• Aanpassing Ieperlee en uitbouw Verdronken Weiden	-	23.900.000	-	13.500.000	-
• Aanpassing Bollaartbeek	-	-	-	-	22.000.000
• Afvalwaterzuiveringsprojecten	-	5.000.000	-	10.000.000	21.600.000
A) De Blankaart en aansluitende werken	16.500.000	-	-	-	-
- Leiding Blankaart-Boezinge	-	-	-	-	-
- Uitbreiding lokale netten te Heuveiland, Langemark-Poelkapelle en Zonnebeke	19.500.000	-	-	-	-
- Drinkwaterreservoir te Wijschate en leiding Wijschate-Mesen	7.500.000	-	-	-	-
B) Dikkebus en aansluitende werken	-	-	-	-	-
- Uitbaggen van de vijver en oeverbescherming	-	7.800.000	-	-	-
- Toevoertleiding vijver - watertoren Dikkebus	-	2.319.750	-	-	-
- Aanpassing watertoren Dikkebus	-	-	2.900.647	-	-
C) IWVA	-	-	-	-	-
- Persleiding Nieuwpoort-Diksmuide	7.305.480	-	-	5.000.000	-
• Studie zoetwaterreserve	-	-	-	-	-
V. Opleiding, om- en bijscholing	-	-	-	-	-
• Investerings VDAB-opleidingen	3.000.000	-	-	2.000.000	5.000.000
VI. Onderzoek inzake grensoverschrijdende samenwerking	-	-	-	-	-
TOTAAL	60.788.813	126.903.083	109.621.535	113.683.334	89.600.000

Bijlage 2 :

Stand van uitvoering van het NPCB, september 1991

PROJEKTEN	DATUM	TOTALE KOSTPRIJS	FINANCIERING door EFRO		
	Goed-keuring	Goedgek. door EFRO-Komitee	Bedrag	%	
I. ONTWIKKELING VAN DE INDUSTRIELE ONDERBOUW					
- Bedrijventerrein te IEPER (faze 1)					
• Uitrustingswerken faze VIII : nivelleringswerken	10.12.87	5.626.530	2.813.265	50,0%	* VOLTOOID *
• Uitrustingswerken faze IX : aanleg weg, riolering en waterbedeling	10.12.87	11.025.039	5.512.519	50,0%	* VOLTOOID *
• Openbare verlichting Paddevijverstraat - Jaagpad	23.10.89	967.973	483.986	50,0%	* VOLTOOID *
- Bedrijventerrein te IEPER (faze 2)					
• Uitrustingswerken faze X : *wegen-, riool- en waterbedelingswerken (ts. Zwaanhofweg en T-zone)	27.06.88	18.940.405	9.470.203	50,0%	* VOLTOOID *
• *openbare verlichting	18.06.90	1.016.146	508.073	50,0%	In uitvoering
• Uitrustingswerken, UITBREIDING (wegen, riool- en waterbedelingswerken + openbare verlichting)	18.06.90	154.224.097	56.588.248	36,7%	In uitvoering

Bron : GOM - West-Vlaanderen.

PROJEKTEN	DATUM	TOTALE KOSTPRIJS	FINANCIERING door EFRO		
			Goed- keuring	Goedgek. door EFRO- Komitee	
- Bedrijventerrein te Veurne I - 1e fase					
• Uitrustingswerken: grondwerken, wegen en rioolwerken,...	25.02.88	61.725.594	19.800.000	32,1%	* VOLTOOID *
• Waterbedeling en openbare verlichting	23.10.89	2.817.554	1.408.777	50,0%	* VOLTOOID *
- Bedrijventerrein POPERINGE-Sappen- leen					
• Uitrustingswerken, Openb.verlichting en waterbedeling	23.10.89	30.372.305	11.855.302	39,0%	In uitvoering
- Technologisch ge- schoolde kracht KMO	25.02.88	4.800.000	2.400.000	50,0%	* VOLTOOID *
- Uitvoering studies KMO :					
• het inwinnen van ex- tern managementsad- vies in het raam van Europa 1992	05.03.90	7.500.000	3.000.000	40,0%	In uitvoering
- Promotiekampanje industrialisering	10.12.87	2.900.000	1.450.000	50,0%	* VOLTOOID *
- Doorgangsgebouwen- complex (te Ieper)					
• Doorgangsgebouw te Poperinge (GOM-W-VI)	05.03.90	17.000.000	5.833.333	34,3%	In uitvoering
• Doorgangsgebouw te Diksmuide (GOM+stad)	05.03.90	34.000.000	11.666.666	34,3%	In uitvoering

VERZAMELDE TOESPRAKEN

PROJEKTEN	DATUM	TOTALE KOSTPRIJS	FINANCIERING door EFRO		AANTWOORD
		Goedgek. door EFRO-Komitee	Bedrag	%	
- BIJKOMENDE PROJECTEN					
• Doorgangsbouwen-complex Poperinge (stad Poperinge)	10.12.87	23.992.405	8.397.342	35,0%	In uitvoering
• Integraal kwaliteitsbeleid voor ondernemingen in de Westhoek	25.02.88	9.912.000	3.990.000	40,3%	* VOLTOOID *
• Bedrijventerrein Diksmuide: openbare verlichting	05.03.90	1.454.357	727.178	50,0%	* VOLTOOID *
• Bedrijvencentrum te Veurne	05.03.90	33.776.500	16.888.250	50,0%	In uitvoering
• Bedrijventerrein Veurne I, 2de fase (wegen- en rioleringswerken, openbare verlichting en waterbedeling)	12.11.90	67.307.091	19.665.635	29,2%	In uitvoering
SUBTOTAAL		489.357.996	182.458.777	37,3%	
II. ONDERSTEUNING VAN DE TOERISTISCHE SEKTOR EN REKREATIEVE VOORZIENINGEN					
- Promotie toeristische activiteit	25.02.88	15.000.000	7.500.000	50,0%	* VOLTOOID *
- Promotie Hoevetoerisme					
• Studie over mogelijkheden	10.12.87	900.000	450.000	50,0%	* VOLTOOID *

PROJEKTEN	DATUM	TOTALE KOSTPRIJS	FINANCIERING door EFRO		
		Goedgek. door EFRO-Komitee	Bedrag	%	
• Uitbouw van structuur : promotie en coördinatie	17.04.89	5.100.000	2.550.000	50,0%	* VOLTOOID *
- Ondersteuning eigen ontwikkelingspotentieel op toeristisch vlak					
• Toeristische fietsroutes en Lange Afstands-fietsroute	17.04.89	1.850.000	925.000	50,0%	In uitvoering
• Toeristisch Site-museum te Kortemark	05.03.90	15.881.450	4.000.000 (maximaal)	25,2%	In uitvoering
• Museum "De Franschmans" te Koekelare	05.03.90	16.911.107	5.600.000 (maximaal)	33,1%	In uitvoering
• Rekreatievaart: bouw van steigers	05.03.90	9.614.494	4.807.247	50,0%	* VOLTOOID *
• Brouwerijmuseum "De Snoek" te Alveringem	18.06.90	12.000.000	6.000.000	50,0%	In uitvoering
• Openluchtmuseum Bachten de Kupe te Izenberge	12.11.90	21.504.958	5.759.816	26,8%	In uitvoering
• Restauratie en valorizatie abtsskapel Ten Bogaerde	12.11.90	35.100.000	7.020.000	20,0%	In voorbereiding
• Fietspaden langs waterwegen in de Westhoek	12.11.90	27.868.733	13.934.366	50,0%	In uitvoering
• Adelaahuis te Mesen	18.03.91	22.000.000	11.000.000 (maximaal) (onder voorbehoud)	50,0%	Voorwaardelijk

VERZAMELDE TOESPRAKEN

PROJEKTEN	DATUM	TOTALE KOSTPRIJS	FINANCIERING door EFRO		VOLTOOIING
	Goedkeuring	Goedgek. door EFRO-Komitee	Bedrag	%	
• Opwaardering van de markt te Diksmuide • Steiger ten behoeve van recreatievaart te Alveringem/Fortem	18.03.91	59.000.000	23.500.000	39,8%	In voorbereiding
	24.06.91	1.433.290	716.645	50,0%	* VOLTOOID *
SUBTOTAAL		244.164.032	93.763.074	38,4%	
III. OPTIMALISERING VAN DE VERKEERS-TECHNISCHE ONTSLUITING					
- Dienstverleningsgebied Callicannes	10.12.87	7.881.500	3.940.750	50,0%	* VOLTOOID *
SUBTOTAAL		7.881.500	3.940.750	50,0%	
IV. WATERVOORZIE-NING EN AFVALWATERZUIVERING					
- Aanpassing leperlee en uitbouw Verdrongen Weiden					
• Lot 1: Bouwkundige werken	27.06.88	32.249.786	9.674.936	30,0%	* VOLTOOID *
• Lot 2: Elektromechanische uitrusting	27.06.88	32.164.092	9.649.228	30,0%	* VOLTOOID *
• Kollektor in de overwelfde leperlee	27.06.88	21.825.805	6.547.741	30,0%	* VOLTOOID *

PROJEKTEN	DATUM	TOTALE KOSTPRIJS	FINANCIERING door EFRO		METHODE
	Goedkeuring	Goedgek. door EFRO-Komitee	Bedrag	%	
• Kollektor Vanderghotelaan-Poperingseweg en dwarsing Rijksweg 65-Haiglaan te leper	05.03.90	22.679.524	6.803.857	30,0%	* VOLTOOID *
• Duiker en afvalwaterkollektor onder de spoorweg en de Poperingseweg te leper	05.03.90	13.298.238	3.989.471	30,0%	In uitvoering
• Regenwater- en afvalwaterkollektor : dwarsing spoorweg en Poperingseweg tot aan IJzerwegbeek	18.06.90	87.588.122	26.276.436	30,0%	In uitvoering
• Aanleg kollektoren gedeelte IJzerwegbeek - Verdronken Weiden	18.03.91	66.538.918	19.961.675	30,0%	In voorbereiding
• Bouwen van een spaarbekken in de Verdronken Weiden te leper	12.11.90	127.922.920	38.376.876	30,0%	In uitvoering
- Afvalwaterzuiveringsprojecten					
• Sanering Sint-Jansbeek te Wervik : faze 1	05.12.88	47.689.392	14.306.818	30,0%	* VOLTOOID *
• Sanering Sint-Jansbeek te Wervik : faze 2 en 3	18.06.90	84.212.473	25.263.742	30,0%	In voorbereiding

PROJEKTEN	DATUM	TOTALE KOSTPRIJS	FINANCIERING door EFRO		NOTEN
	Goed- keuring	Goedgek. door EFRO- Komitee	Bedrag	%	
- Watervoorzienings- projecten					
A. De Blankaart en aansluitend werken.					
• Uitbreiding lokale drinkwaternetten					
* Uitbreiding drinkwatermet Lange-mark Poelkapelle	10.12.87	18.844.518	5.653.355	30,0%	* VOLTOOID *
* Uitbreiding drinkwatermet Heuvel-land	27.06.88	16.814.795	5.044.438	30,0%	* VOLTOOID *
* Uitbreiding drinkwatermet Zonne-beke	27.06.88	20.927.235	6.278.171	30,0%	* VOLTOOID *
• Drinkwaterreservoir te Wijtschate en leiding Wijtschate-Mesen					
* Drinkwaterreservoir te Wijtschate	10.12.87	13.744.242	4.123.273	30,0%	* VOLTOOID *
* Toevoerleiding Wijtschate-Mesen	27.06.88	26.081.696	7.824.509	30,0%	* VOLTOOID *
• Leiding Blankaart - Boezinge	18.06.90	70.181.295	21.054.388 (maximaal)	30,0%	In uitvoering
B. Dikkebus en aansluitende werken					
• Uitbaggeren van de vijver Dikkebus en oeverbescherming	27.06.88	34.158.184	10.247.455	30,0%	In uitvoering

PROJECTEN	DATUM	TOTALE KOSTPRIJS	FINANCIERING door EFRO		
	Goed-keuring	Goedgek. door EFRO-Komitee	Bedrag	%	
• Toevoerleiding vijver - watertoren Dikkebus	10.12.87	9.052.890	2.715.867	30,0%	* VOLTOOID *
• Aanpassing watertoren Dikkebus	10.12.87	11.459.820	3.437.946	30,0%	* VOLTOOID *
C. Persleiding Nieuwpoort-Diksmuide	10.12.87	24.351.600	7.305.480	30,0%	* VOLTOOID *
SUBTOTAAL		781.785.545	234.535.662	30,0%	
V. OPLEIDING, OM- EN BIJSCHOLING					
* Investerings VDAB-opleidingen					
- Bouw van een beroepsopleidingscentrum te leper (VDAB)	05.03.90	44.220.915	15.000.000	33,9%	* VOLTOOID *
SUBTOTAAL		44.220.915	15.000.000	33,9%	
TOTAAL		1.567.409.988	529.698.263	33,8%	
EFRO-steun bepaald in het Nationaal Programma van Communautair Belang :			500.596.765 (te verhogen met verworven intresten)		
Aantal goedgekeurde projecten : 55					
Aantal voltooide projecten : 30					

Bijlage 3 :

Samenstelling van het stuurkomitee en de drie technische komitees, in uitvoering van het gap

STUURKOMITEE

VOORZITTERSCHAP : Voorzitter van de Vlaamse Regering of een door hem aangeduid vertegenwoordiger.

SEKRETARIAAT : GOM - West-Vlaanderen.

LEDEN :

- Zes vertegenwoordigers van de EG (EFRO, ESF, Landbouw, Visserij)
- Vertegenwoordiger van elk van de Gemeenschapsministeries (11)
- Twee vertegenwoordigers van het Ministerie van Landbouw
- Vertegenwoordiger van de Staatssekretaris voor Europese Zaken en Landbouw
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Departement Economie, Werkgelegenheid en Binnenlandse Aangelegenheden : twee vertegenwoordigers
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Departement Leefmilieu en Infrastructuur. Administratie Milieu, Natuur en Landinrichting
- Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding
- Vlaams Instituut voor het Zelfstandig Ondernemen
- Twee vertegenwoordigers van de Provincie West-Vlaanderen
- Westvlaamse Interkommunales
- GOM - West-Vlaanderen
- ABVV Ieper
- ABVV Oostende-Veurne-Diksmuide
- ACV Ieper
- ACV Oostende-Veurne-Diksmuide
- Belgische Boerenbond
- Kamer voor Handel en Nijverheid van de Westhoek
- NCMV Veurne
- VKW West-Vlaanderen

Het Stuurkomitee komt ten minste tweemaal per jaar samen (telkens in een van de gemeenten van de Westhoek).

EFRO-KOMITEE

VOORZITTERSCHAP : een lid van het Kabinet van de Voorzitter van de Vlaamse Regering

SEKRETARIAAT : GOM - West-Vlaanderen

LEDEN :

- Twee vertegenwoordigers van EFRO
- Acht vertegenwoordigers van de Gemeenschapsministers
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Departement Economie, Werkgelegenheid en Binnenlandse Aangelegenheden. Administratie Economie
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Departement Leefmilieu en Infrastructuur. Administratie Milieu, Natuur en Landinrichting
- Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding
- Vertegenwoordiger van de Provincie West-Vlaanderen
- GOM - West-Vlaanderen
- Westvlaams Economisch Studiebureau
- Westvlaamse Interkommunales
- ABVV Ieper
- ABVV Oostende-Veurne-Diksmuide
- ACV Ieper
- ACV Oostende-Veurne-Diksmuide
- Belgische Boerenbond
- Kamer voor Handel en Nijverheid van de Westhoek
- NCMV Veurne
- VKW West-Vlaanderen

Het EFRO-Komitee komt geregeld samen, telkens in een of andere gemeente van de Westhoek.

ESF-KOMITEE

VOORZITTERSCHAP : Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.
Departement Economie, Werkgelegenheid en
Binnenlandse Aangelegenheden. Admini-
stratie Werkgelegenheid, Bestuur Europese
Sociale Zaken.

SEKRETARIAAT : Administratie Werkgelegenheid in samenwerking
met de VDAB.

LEDEN :

- Twee vertegenwoordigers van het ESF
- Kabinet van de Voorzitter van de Vlaamse Regering
- Kabinet van de Vice-Voorzitter van de Vlaamse Regering
- Kabinet van de Gemeenschapsminister van Tewerkstelling
- Kabinet van de Gemeenschapsminister van Onderwijs
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Departement Economie,
Werkgelegenheid en Binnenlandse Aangelegenheden. Administratie
Economie
- Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding
Hoofdbestuur
- Vlaams Instituut voor Zelfstandig Ondernemen
- Subregionale Tewerkstellingsdienst (VDAB) - Ieper
- Subregionale Tewerkstellingsdienst (VDAB) - Oostende
- Centrum voor Middenstandsopleiding
- Provinciebestuur West-Vlaanderen
- GOM - West-Vlaanderen

Het ESF-Komitee komt geregeld bijeen te Brussel.

LANDBOUW- EN VISSERIJKOMITEE

VOORZITTERSCHAP : GOM - West-Vlaanderen

SEKRETARIAAT : GOM - West-Vlaanderen

LEDEN :

- Twee vertegenwoordigers van de EG (Landbouw, Visserij)
- Kabinet van de Voorzitter van de Vlaamse Regering
- Kabinet van de Vice-Voorzitter van de Vlaamse Regering
- Kabinet van de Gemeenschapsminister van Leefmilieu, Natuurbehoud en Landinrichting
- Kabinet van de Staatssecretaris voor Europese Zaken en Landbouw
- Ministerie van Landbouw
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Departement Economie, Werkgelegenheid en Binnenlandse Aangelegenheden. Administratie Economie. Bestuur Commercialisering en Oriëntering
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Departement Leefmilieu en Infrastructuur. Administratie Milieu, Natuur en Landinrichting
- Provinciebestuur van West-Vlaanderen
- Provinciaal Onderzoeks- en Voorlichtingscentrum voor Land- en Tuinbouw (Beitem)
- GOM - West-Vlaanderen

Het Landbouw- en Visserijkomitee komt geregeld bijeen te Brugge.

Bijlage 4 :

opleidingen met steun van het ESF in het raam van het GAP

JAAR 1990 : AANTAL OPLEIDINGEN (KURSISTEN)

	Door VDAB	Door Ministerie van Onder- wijs	Door Vormings- instituten voor KMO's	Totaal
Industriële expansie en ontwikkeling van de KMO-sektor	241	197	350	788
Ontwikkeling van de dienstensektor	385	-	109	494
Ontwikkeling van de toeristische sektor	62	-	105	167
Ontwikkeling van land- en tuinbouw	17	-	7	24
Individuele beroepsopleidingen	118	-	-	118
Totaal kursisten	823	197	571	1.591

Bron : GOM - West-Vlaanderen

Bijlage 5 :

Evolutie van de bezoldigde Werkgelegenheid in de Westhoek, naar bedrijfstak, 30 juni 1972 - 30 juni 1990

A. Evolutie in de Westhoek (arrondissementen Diksmuide, Ieper, Veurne)

Bedrijvigheid	NACE-Kode	1972	1974	1976	1978	1980	1982	1983	1984	1985	1986	1987 (a)	1988	1989	1990
Landbouw, bosbouw, jacht	01-02	484	438	425	439	454	426	431	472	526	550	535	563	554	557
Vissery	03	179	164	140	158	108	111	101	100	101	99	88	92	109	121
Primaire sektor	663	602	565	597	562	537	532	572	627	649	623	655	663	678	
Metaalnijverheid	21+22-31/m37	3.287	4.364	4.568	4.347	4.137	3.493	3.406	3.081	3.108	3.319	3.544	3.690	3.780	3.961
Textielnijverheid	43	1.065	1.100	1.174	894	928	941	1.051	1.116	1.127	1.071	1.075	1.115	1.176	1.175
Houtnijverheid	46	1.665	2.017	1.888	1.487	1.277	1.190	1.139	1.263	1.290	1.201	1.250	1.314	1.430	1.530
Konfektienijverheid,															
pels en bont	453/m456	2.502	2.428	2.651	2.285	2.170	2.148	2.266	2.322	2.298	2.218	1.977	1.872	1.796	1.697
Schoennijverheid	451+452	11	9	10	6	4	4	4	4	4	4	2	1	-	-
Voedingsnijverheid en oliën	411/m423	1.919	2.266	2.161	2.136	2.247	2.523	2.691	2.663	2.794	2.872	2.989	3.209	3.271	3.140
Drankbereiding	424/m428	248	231	232	139	132	117	141	136	119	115	107	106	120	105
Tabakbewerking	429	121	148	137	143	144	142	160	180	187	183	173	172	167	156
Keramische nijverheid,															
enclusel glas	23+24-247	646	679	644	602	573	403	420	400	407	418	445	491	574	590
Glasnijverheid	247	6	9	9	8	7	7	8	4	4	4	4	4	5	5
Grasische nijverheid	473+474	247	274	160	160	167	180	188	184	181	202	196	209	241	264
Papierenijverheid	471+472	-	-	88	85	89	85	92	90	92	88	90	88	86	82
Scheikundige nijverheid	25+26	58	84	94	87	91	104	121	132	135	165	210	271	326	418
Ledernijverheid	44	29	19	19	20	18	16	13	13	15	19	19	19	17	12
Kooksovens	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rubber en plastiek	48	8	11	12	6	5	5	5	5	14	22	7	11	15	17
Elektriciteit,															
gas en water	16+17	334	276	261	260	265	267	257	243	250	272	253	262	248	241
Overige industrie	11+13-14+15+49	185	193	156	175	175	171	162	160	130	106	106	112	85	60

Totaal industrie en energie	12.331	14.108	14.264	12.840	12.429	11.796	12.124	11.996	12.155	12.279	12.447	12.946	13.317	13.453
Bouwnijverheid	50	4.702	4.964	5.676	6.246	5.833	4.461	3.946	3.633	3.588	3.819	4.096	4.228	4.367
Seculaire sektor	17.033	19.072	19.940	19.086	18.262	16.257	16.070	15.629	15.743	16.115	16.266	17.042	17.545	17.820
Handel	61/m85	2.763	3.013	2.926	3.078	3.212	3.389	3.495	3.559	3.624	3.736	3.904	4.166	4.343
Horecabedrijven	66	1.242	1.525	1.809	2.055	2.060	2.351	2.484	2.391	2.410	2.606	2.572	2.872	3.104
Reparatiebedrijven	67	362	394	414	553	585	547	542	535	554	564	605	641	657
Vervoer en verkeer	71/m79	1.654	1.846	1.911	1.929	1.910	1.931	1.920	2.013	2.022	2.118	2.145	2.309	2.385
Bank- en verzekeringswezen	81+82	451	490	513	530	558	606	634	668	693	740	736	765	772
Dienstverlening en verhuur	83/m85	473	513	572	712	754	723	757	780	856	905	1.035	1.115	1.946
Algemeen overheidsbestuur, defensie en sociale verzekering	91	3.427	3.192	3.546	3.632	3.690	3.635	3.718	3.608	3.579	3.729	4.606 (b)	4.596	4.721
Onderwijs	93	4.335	4.428	4.705	4.886	5.122	5.258	5.174	5.204	5.191	5.193	5.109	5.229	5.530
Wetenschappelijke instellingen	94	.	.	1	1	.	.	.	.	2	.	.	.	.
Volksgezondheid en dieren-geneeskunde	95	1.020	320	1.538	1.661	1.845	1.989	1.934	2.038	2.125	2.172	1.941	2.122	2.181
Maatschappelijke dienstverlenende instellingen	96	847	1.219	1.387	1.730	1.800	1.808	1.923	2.135	2.186	2.319	2.873 (b)	3.070	3.395
Recreatie, cultuur	97	67	180	207	241	262	301	293	354	358	363	449	523	545
Persoonlijke diensten	98	340	329	334	335	354	428	389	379	391	367	386	488	498
Overige diensten, excl. BTK en DAC	92-99-999.4	848	880	891	872	911	949	904	910	956	942	1.004	1.119	1.169
BTK en DAC en stagiairs (c)	999.4	.	.	.	188	344	234	143	414	520	518	237	212	236

Tertiaire sektor, incl. BTK en DAC	17.829	19.329	20.754	22.383	23.407	24.149	24.310	24.988	25.467	26.272	27.602	29.227	30.803	32.049
Algemeen totaal, incl. BTK en DAC	35.525	39.003	41.259	42.066	42.231	40.943	40.912	41.189	41.837	43.036	44.491	46.324	49.011	50.547

BRON : Verwerking van RSZ-gegevens door WES.

(a) Vanaf 1 oktober 1987 uitgebreid tot de werknemers die gewoonlijk niet langer dan 2 uur per dag presteren. Overgang van TWW naar GESCO.

(b) Vanaf 1987 is het stelsel van gesubsidieerde contractuelen van toepassing, waardoor een aantal personen die vroeger waren tewerkgesteld onder het statuut van BTK, DAC of tewerkgestelde werkløze nu zijn geregistreerd als gesubsidieerde contractuelen. Zij zijn in de RSZ-cijfers vooral te vinden onder de subsectoren Algemeen Overheidsbestuur (gemeentebesturen, OCMW's) en maatschappelijke dienstverlenende instellingen (sociale tehuizen, sociale organisaties).

(c) Bijzonder Tijdelijk Kader, Derde Arbeidscircuit en stagiairs tewerkgesteld door Overheidsbedrijven die aan een saneringsplan zijn onderworpen. Deze tewerkgestelden in de arrondissementen Diksmuide en Veurne werden geregistreerd in de zetel van de subregionale Tewerkstellingsdienst Oostende (niet naar de plaats van tewerkstelling).

B. Evolutie in het arrondissement Diksmuide (inclusief Pervijze)

Bedrijfsheid	NACE-kode	1972	1974	1976	1978	1980	1982	1983	1984	1985	1986	1987 (a)	1988	1989	1990
Landbouw, bosbouw,															
jacht	01+02	108	94	99	115	126	99	94	110	125	139	129	136	141	142
Visserij	03	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	5	4
Primaire sektor															
Metaalnijverheid	21+22+31/m37	253	333	333	382	377	357	415	375	394	413	437	483	527	548
Textielnijverheid	43	148	205	216	258	281	236	303	332	321	308	312	319	322	331
Houtnijverheid	46	318	420	367	318	329	354	289	386	388	392	424	414	431	430
Konfektienijverheid, pels en bont	453/m456	416	398	417	354	285	229	235	254	263	257	261	259	254	230
Schoennijverheid	451+452	7	7	8	5	4	3	3	3	3	3	1	1	-	-
Voedingsnijverheid															
& oliën	411/m423	647	796	672	629	559	711	779	727	759	748	755	775	717	595
Drankbereiding	424/m428	102	97	88	43	40	37	43	42	43	39	34	34	31	33
Tabakbewerking	429	77	101	96	104	115	115	118	138	145	133	123	118	110	106
Keramische nijverheid,															
exclusief glas	23+24-247	192	196	193	188	188	169	184	166	168	155	160	191	230	237
Glasnijverheid	247	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Grafische nijverheid	473+474	20	19	17	24	19	20	24	20	18	22	19	19	31	36
Papierenijverheid	471+472	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Scheikundige nijverheid	25+26	4	7	7	12	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-
Ledernijverheid	44	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kooksovens	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

	48	3	2	-	-	-	-	-	-	2	2	4	6	5
Rubber & plasteek														
Elektriciteit, gas en water	16+17	78	42	43	44	34	37	36	39	40	40	36	40	38
Overige industrie	11+13+14+15+49	160	170	143	157	159	154	144	143	119	95	86	86	54
Totaal industrie en energie		2.425	2.793	2.600	2.498	2.390	2.426	2.573	2.625	2.661	2.607	2.860	2.743	2.587
Bouwnijverheid	50	1.166	983	1.190	1.281	1.394	1.068	921	944	985	1.108	1.095	1.203	1.212
Secundaire sektor		3.591	3.776	3.790	3.779	3.784	3.494	3.494	3.569	3.646	3.715	3.755	3.946	3.799
Handel	61/m65	480	536	540	534	604	619	669	647	699	725	756	848	891
Horecabedrijven	66	50	48	49	109	107	180	115	105	103	123	125	155	145
Reparatiebedrijven	67	64	66	83	152	170	168	169	165	168	193	204	211	192
Vervoer en verkeer	71/m79	352	417	423	424	370	378	371	385	383	406	411	465	528
Bank- en verzekeringswezen	81+82	90	97	101	104	116	126	143	144	153	162	158	163	165
Dienstverlening en verhuur	83/m85	49	61	88	112	124	139	150	150	153	155	170	184	212
Algemeen overheidsbestuur, defensie & sociale verzekering	91	433	439	471	440	437	420	436	433	425	418	548	546	602
Ordnings	93	934	987	1.055	1.142	1.197	1.252	1.233	1.244	1.245	1.238	1.229	1.251	1.371
Wetenschappelijke instellingen	94	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Volksgezondheid en dierengezondheid	95	178	230	326	336	348	385	386	388	394	415	178	177	189
Maatschappelijke dienstverlenende instellingen	96	105	198	231	270	287	312	322	330	340	371	724	806	859

Recreatie, cultuur	97	6	13	15	26	29	32	25	24	29	29	35	45	25	49
Persoonlijke diensten	98	89	99	97	100	82	80	48	44	44	37	37	41	43	43
Overige diensten, excl. BTK en DAC	92-99-999.4	109	84	80	72	59	60	53	52	52	41	50	63	81	78
BTK en DAC	999.4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tertiaire sector		2.939	3.275	3.560	3.822	3.930	4.151	4.120	4.111	4.218	4.313	4.625	4.955	5.196	5.545
Algemeen totaal		6.638	7.145	7.449	7.716	7.840	7.744	7.708	7.790	7.989	8.167	8.509	9.041	9.418	9.490

BRON : Verwerking van RSZ-gegevens door WES.

(a) Vanaf 1 oktober 1987 uitgebreid tot de werknemers die gewoonlijk niet langer dan 2 uur per dag presteren. Overgang van TWW naar GESCO.

C. Evolutie in het arrondissement Ieper

Bedrijfsheid	NACE-Kode	1972	1974	1976	1978	1980	1982	1983	1984	1985	1986	1987 (a)	1988	1989	1990
Landbouw, bosbouw, jacht	01+02	265	247	233	237	259	252	256	253	270	279	278	301	284	284
Vissersij	03	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Primaire sector		265	247	233	237	259	252	256	253	270	279	278	301	284	284
Metalenijverheid	21+22-31m37	2.488	3.417	3.690	3.444	3.341	2.727	2.579	2.339	2.335	2.522	2.704	2.815	2.808	2.925
Textielnijverheid	43	683	636	550	257	260	320	363	376	389	339	333	368	413	420
Houtnijverheid	46	893	1.075	1.049	882	833	741	756	778	796	690	703	764	846	948
Konfektienijverheid, peis en bont	453/m456	1.965	1.875	2.065	1.846	1.841	1.855	1.978	2.015	1.986	1.915	1.673	1.576	1.483	1.409
Schoennijverheid	451+452	3	1	1	-	-	1	1	1	1	1	-	-	-	-
Voedingsnijverheid en oliën	411/m423	823	1.050	916	904	1.026	995	1.067	1.072	1.055	1.131	1.160	1.313	1.351	1.437
Drankbereiding	424/m428	137	134	144	96	92	80	98	94	76	76	73	72	78	72

Tabakbewerking	429	37	37	32	30	24	21	34	36	36	45	45	49	52	45
Keramische nijverheid,															
exclusief glas	23+24-247	375	402	390	349	328	224	227	227	233	258	250	258	293	288
Glasnijverheid	247	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Grafische nijverheid	473+474	198	239	128	117	125	139	144	146	145	162	156	165	184	200
Papiernijverheid	471+472	-	-	88	85	89	85	92	90	92	88	90	88	86	82
Scheikundige nijverheid	25+26	54	77	87	75	91	100	121	132	135	165	210	271	326	418
Ledernijverheid	44	29	19	19	20	18	16	13	13	15	19	19	19	17	12
Kookovens	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rubber en plasticiek	48	2	7	10	3	2	1	1	1	10	16	1	1	3	4
Electriciteit, gas en water	16+17	142	131	117	115	113	117	112	103	101	123	100	106	105	28
Overige industrie	11+13+14+15+49	23	22	12	17	15	17	18	17	11	11	10	8	5	6
Totaal industrie en energie		7.852	9.122	9.298	8.240	8.198	7.439	7.604	7.440	7.416	7.561	7.528	7.873	8.050	8.364
Bouwnijverheid	50	2.341	2.719	3.015	3.263	3.123	2.508	2.264	2.000	1.918	2.035	2.022	2.092	2.126	2.254
Secundaire sektor		10.193	11.841	12.313	11.503	11.321	9.947	9.868	9.440	9.334	9.596	9.550	9.965	10.176	10.618
Handel	61/m65	1.210	1.303	1.303	1.438	1.418	1.487	1.532	1.533	1.612	1.692	1.756	1.924	2.027	2.114
Horecabedrijven	66	235	271	340	431	433	566	637	630	649	683	745	862	990	1.040
Reparatiebedrijven	67	216	248	242	266	267	244	240	249	244	249	269	288	295	311
Vervoer en verkeer	71/m79	844	975	998	1.020	1.032	1.025	1.036	1.056	1.055	1.136	1.166	1.227	1.215	1.289
Bank- en verzekeringswezen	81+82	224	235	256	267	282	317	324	349	359	385	383	400	411	401
Dienstverlening en verhuur	83/m85	163	167	169	193	199	201	202	194	275	347	450	483	669	1.020
Algemeen overheidsbestuur, defensie en sociale verzekering	91	1.366	1.266	1.295	1.299	1.335	1.354	1.390	1.347	1.352	1.394	1.744	1.785	1.836	1.802

Onderwijs	2.249	2.189	2.323	2.346	2.442	2.505	2.481	2.486	2.502	2.494	2.480	2.532	2.618	2.617
Wetenschappelijke instell.	94													
Volksgezondheid en dieren- geneeskunde	481	640	720	799	939	1.002	958	1.004	1.039	1.059	1.058	1.177	1.223	1.289
Maatschappelijke dienstver- lenende instellingen	448	729	831	1.045	1.055	1.021	1.097	1.293	1.312	1.407	1.485	1.597	1.798	1.830
Recreatie, cultuur	19	67	81	88	102	113	108	167	161	177	240	265	272	308
Persoonlijke diensten	155	150	158	148	191	240	229	233	247	248	268	347	353	377
Overige diensten, excl. BTK en DAC	544	617	654	641	668	727	682	690	720	719	731	778	803	821
BTK, DAC en jongerenstages 999.4				188	344	234	143	414	520	518	237	212	236	206

Tertiaire sektor, incl. BTK,
DAC en jongerenstages
8.154 8.857 9.370 10.169 10.707 11.036 11.059 11.645 12.047 12.508 13.012 13.877 14.746 15.425

Algemeen totaal, incl. BTK,
DAC en jongerenstages
18.612 20.945 21.916 21.909 22.287 21.235 21.183 21.338 21.651 22.383 22.840 24.143 25.206 26.327

BRON : Verwerking van RSZ-gegevens door WES.

(a) Vanaf 1 oktober 1987 uitgebreid tot de werknemers die gewoonlijk niet langer dan 2 uur per dag presteren. Overgang van TWW naar GESCO.

D. Evolutie in het arrondissement Veurne (exclusief Pervijze)

Bedrijvigheid	NACE-kode	1972	1974	1976	1978	1980	1982	1983	1984	1985	1986	1987 (a)	1988	1989	1990
Landbouw, bosbouw, jacht	01+02	111	97	93	87	69	75	81	109	131	132	128	126	129	131
Visserij	03	179	164	140	158	108	111	101	100	101	99	88	88	104	117
Primaire sektor		290	261	233	245	177	186	182	209	232	231	216	214	233	248
Metalenijverheid	21+22+311m37	546	614	545	541	419	409	412	367	379	384	403	392	445	488
Textielnijverheid	43	234	259	408	379	387	385	385	408	417	424	430	428	441	424
Houtnijverheid	46	454	522	472	287	115	95	94	99	106	119	123	136	153	152
Kortefleurenijverheid, pels en bont	453/m456	121	155	169	85	44	64	53	53	49	46	43	37	59	58
Schoenenijverheid	451+452	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Voedingsnijverheid															
& oliën	411/m423	449	420	573	603	662	817	845	864	980	993	1.074	1.121	1.203	1.168
Drankbereiding	424/m428	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	-
Tabakbewerking	429	7	10	9	9	5	6	8	6	6	5	5	5	5	5
Keramische nijverheid, exclusief glas	23+24+247	79	81	61	65	57	10	9	7	6	5	35	42	51	65
Glasnijverheid	247	6	9	9	8	7	7	8	4	4	4	4	4	5	5
Grafische nijverheid	473+474	29	16	15	19	23	21	20	18	18	18	21	25	26	28
Papierenijverheid	471+472	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Scheikundige nijverheid	25+26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ledenijverheid	44	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Maatschappelijke dienst- verlenende instellingen	96	294	325	415	458	475	504	512	534	541	664	667	738	849
Recreatie, cultuur	97	42	100	111	127	131	156	160	168	157	174	213	248	240
Persoonlijke diensten	98	96	80	79	87	81	108	112	100	82	81	100	102	99
Overige diensten, excl. BTK en DAC	92+99-999.4	195	179	157	159	184	162	169	184	182	223	278	285	274
Tertiaire sector		6.736	7.197	7.824	8.392	8.770	8.962	9.131	9.232	9.202	9.451	9.965	10.861	11.079
Algemeen totaal		10.275	10.913	11.894	12.441	12.104	11.964	12.021	12.197	12.486	13.142	13.740	14.387	14.730

BRON : Verwerking van RSZ-gegevens door WES.

(a) Vanaf 1 oktober 1987 uitgebreid tot de werknemers die gewoonlijk niet langer dan twee uur per dag presteren. Overgang van TWW naar GESCO.

Bijlage 6 :

Migratiesaldi van het arrondissement Veurne (interne migratie)

Ten opzichte van	1971-75	1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989
Antwerpen	-86	+15	+155	+12	+47	+47	+50
Mechelen	-34	-21	+51	-5	+5	+7	+14
Turnhout	+16	-11	+18	+4	+3	-4	+1
Provincie Antwerpen	-104	-17	+224	+11	+55	+50	+65
Halle-Vilvoorde	-10	+74	+195	+59	+14	+32	+55
Leuven	+16	-6	+12	+7	+31	-12	-4
Vlaams-Brabant	+6	+68	+207	+66	+45	+20	+51
Eeklo	+6	+28	-8	-3	+10	+3	-
Gent	-185	-97	+47	-39	-16	+33	-29
Oudenaarde	+28	-4	+50	+10	+1	+17	+4
Overig Oost-Vlaanderen	+6	+80	+130	+19	+19	+39	+41
Provincie Oost-Vlaanderen	-145	+7	+219	-13	+14	+92	+16
Brugge	-251	-141	-16	-29	-31	-24	-7
Diksmuide	+80	+53	+171	+30	+22	+14	+31
Ieper	+93	+60	+192	+24	+90	+12	+51
Kortrijk	+79	+9	+230	+34	+52	+62	+11
Oostende	-146	+19	+142	+65	+6	+20	+34
Roeselare	+50	+78	+227	+21	+9	+38	+48
Tielt	+17	+3	+32	-2	+15	+17	+7
Provincie West-Vlaanderen	-78	+81	+978	+143	+163	+139	+175
Provincie Limburg	-3	-1	+46	+2	+14	+21	+5
Vlaanderen	-324	+138	+1.674	+209	+291	+322	+312
Brussel-Hoofdstad	+137	+331	+376	+77	+62	+96	+121
Nijvel	+20	-16	+63	+6	+8	+10	+8
Moeskroen	+55	+76	+61	+30	+13	-3	+18
Doomik	-10	-2	+34	+10	+3	+5	+14
Overig Henegouwen	+84	+221	+156	+98	+54	+82	+29
Provincie Henegouwen	+129	+295	+251	+138	+70	+84	+61

Bijlage 7 :
*Migratiesaldi van de arrondissementen Diksmuide en Ieper
(Interne migratie)*

Ten opzichte van	1971-75	1976-80	1981-85	1986	1987	1988	1989
Antwerpen	-204	-73	-72	0	-11	-41	-39
Mechelen	-40	-21	-11	-3	3	-3	+2
Turnhout	-54	-3	-10	0	-16	-3	-1
Provincie Antwerpen	-298	-97	-93	-3	-24	-47	-38
Halle-Vilvoorde	-103	-47	21	-11	-14	5	-11
Leuven	-169	-122	-73	-19	-26	-24	-21
Vlaams-Brabant	-272	-169	-52	-30	-40	-19	-32
Eeklo	-24	5	-12	3	9	-17	-3
Gent	-360	-362	-285	-24	-55	-41	-93
Oudenaarde	12	-20	-20	0	-2	6	+15
Overig Oost-Vlaanderen	-56	-35	-67	-18	5	-14	+13
Provincie Oost-Vlaanderen	-428	-412	-384	-39	-43	-66	-68
Brugge	-677	-261	-315	-58	-93	-38	-68
Kortrijk	-610	-243	-175	-102	-20	16	-9
Oostende	-271	-34	-133	-50	-41	-19	+63
Roeselare	-490	-643	-20	-15	-15	-91	-26
Tielt	-47	-29	-106	-14	-2	-12	-36
Veurne	-173	-113	-363	-54	-112	-26	-82
Provincie West-Vlaanderen	-2.268	-1.323	-1.112	-293	-283	-170	-158
Provincie Limburg	-72	-84	-49	2	7	-4	-7
Vlaanderen	-3.338	-2.085	-1.690	-363	-383	-306	-303
Brussel-Hoofdstad	-131	-66	-8	18	-7	-27	-6
Nijvel	-10	0	-7	5	6	2	-6
Moeskroen	84	42	72	-9	-23	-57	+3
Doomik	-8	0	-5	-2	8	-2	+6
Overig Henegouwen	31	-20	16	-5	-9	0	+5
Provincie Henegouwen	107	22	83	-16	-24	-59	+14

Provincie Luik	-24	-6	-17	3	3	0	+7
Provincie Luxemburg	-6	-13	-4	1	2	1	-1
Provincie Namen	-7	-10	-5	1	-1	3	-4
Wallonië	60	-7	50	-6	-14	-53	+10
TOTAAL BELGIE	-3.409	-2.158	-1.648	-351	-404	-386	-299

WES

Rampenplannen in West-Vlaanderen

Rede door dr. ec. D. VANNESTE
Gouverneur van West-Vlaanderen,
uitgesproken in zitting
van 1 oktober 1962

INLEIDING

PROVINCIERAAD VAN WEST-VLAANDEREN

Rampenplannen in West-Vlaanderen

Rede door dr. ec. **O. VANNESTE**
Gouverneur van West-Vlaanderen,
uitgesproken in zitting
van 1 oktober 1992

1. INLEIDING

Rampen zijn piekgebeurtenissen in het leven van de mens. Zij zetten allen die ter plaatse verantwoordelijkheid dragen onder een onverwachte doch zware druk. Voor de betrokken gemeenschap wordt het leven door een noodsituatie als het ware doorkleefd en tot een nieuwe en harde realiteit herleid. Rampen worden immers als een crisisgebeuren ervaren.

Dit is niet verwonderlijk als men bedenkt dat een ramp een direkte aanslag is op vitale punten binnen de samenleving. Bij de Herald of Free Enterprise in maart 1987 was dat een in gebreke blijven van een georganiseerd vervoer over zee tussen twee landen, waarbij het leven van een grote groep personen direkt betrokken was.

De dreiging vormt een eerste kenmerk van een krisissituatie. Daarbij komt het element verrassing, want een ramp is meestal niet te voorzien. De dreiging wordt verscherpt door de faktor tijd, waarmee met name de beleidspersonen worden gekonfronteerd.

Kortom, rampen bedreigen mensenlevens en tasten vitale structuren of functies aan (denk ondermeer aan vervoer te land, te water en in de lucht). Ze schokken het vertrouwen en brengen vaak paniekerreacties met zich mee. De kwaliteit van het leven komt plots sterk op de helling te staan.

Naarmate de mobiliteit van mensen en van goederen toenam en naarmate de omvang en vooral de complexiteit van de produktie van goederen steeg, werden ook de kansen op een grootschalige ramp groter. Rampen kunnen zich in principe overal en op ieder ogenblik aandienen.

Sommige plaatsen zoals ziekenhuizen, "Seveso"-bedrijven, het strand, de Noordzee dragen echter meer risico's dan andere (1).

(1) Voor West-Vlaanderen kunnen de volgende concentraties met verhoogd risico worden vermeld :

- ziekenhuizen en verzorgingsinstellingen;
 - bejaardentehuizen;
- (vervolg voetnota volgende blz.)

2. RAMPENWETGEVING

De rampenwetgeving te lande berust op diverse wetten en koninklijke besluiten (1).

De eerste rol bij hulpverlening is toevertrouwd aan de gemeente, voor zover deze in staat is haar burgers tegen rampsituaties te beschermen.

Op grond van de Nieuwe Gemeentewet zijn de gemeenten bevoegd om passende maatregelen te nemen om rampen en plagen te voorkomen en om de nodige hulp te verstrekken om ze te doen ophouden (2).

-
- belangrijke administratieve en schoolgebouwen;
 - strafinrichtingen;
 - schouwburgen, balzalen, casino's en bioskopen;
 - bepaalde hotels (meer dan 20 kamers);
 - openluchtinrichtingen (inzonderheid sportstadia);
 - belangrijke bedrijfsgebouwen met een risico voor brand- en ontploffingsgevaar;
 - zogeheten "Seveso"-bedrijven;
 - winkelcentra, warenhuizen en handelsbeurzen;
 - gebieden met een grote varkensconcentratie (denk aan de varkenspest);
 - gebieden met gevaar voor wateroverlast;
 - het strand en het natuurreservaat "Het Zwin" (gevaar voor olieverontreiniging);
 - de Noordzee met gevaar voor rampen waarbij passagiers en bemanning het slachtoffer kunnen zijn, de maritieme toegang tot de havens ernstig gehinderd kan worden of milieuproblemen kunnen ontstaan;
 - de kerncentrales van Grevelingen (Gravelines-Frankrijk) en Borsele (Nederland) met gevaar voor een nucleaire ramp.
- (1) - Wet van 31 december 1963 op de Civiele Bescherming;
- K.B. van 23 juni 1971 houdende organisatie van de opdrachten van de Civiele Bescherming en coördinatie van de operaties bij rampspoedige gebeurtenissen, catastrofes en schadegevallen, gewijzigd bij K.B. van 2 oktober 1978;
- K.B. van 19 juni 1990 tot vaststelling van de wijze van opmaken van rampenplannen voor hulpverlening;
- De Circulaire Binnenlandse Zaken (BiZa) van 11 juli 1990 met betrekking tot hetzelfde onderwerp.
- (2) De basiswetgeving voor de gemeenten is opgenomen in de gemeentewet (art. 135 § 2): "Meer bepaald, en voor zover de aangelegenheid niet buiten de bevoegdheid van de gemeenten is gehouden, worden de volgende zaken voor politie aan de waakzaamheid en het gezag van de gemeenten toevertrouwd : het nemen van passende maatregelen om rampen en plagen, zoals brand, epidemieën en epizoötiën te voorkomen en het verstrekken van de nodige hulp om ze te doen ophouden."

Bij schadegevallen treden de diensten van de Civiele Bescherming op na aanvraag, wanneer de gemeente niet over passende of voldoende eigen hulpmiddelen beschikt; bij (meer ernstige) rampspoedige gebeurtenissen of katastrofen treden zij van ambtswege op (1).

Bij een kalamiteit kunnen de hulp- en beschermingsmiddelen zowel van de Staat, de provincies of gemeenten, als van partikuliere, openbare of nutsorganismen gelijktijdig worden ingezet. De bevoegde burgemeester of zijn gemachtigde stelt de Gouverneur van de provincie onmiddellijk in kennis van de gebeurtenis. De Gouverneur oordeelt over het inzetten van voornoemde middelen en bij een effectief optreden neemt hij de coördinatie van de operaties op zich. De verdere afwikkeling van de hulpverlening gebeurt alsdan op provinciaal niveau.

Wanneer de operaties ook buiten het grondgebied van de provincie (dus meerdere provincies) moeten gebeuren, is de Minister van Binnenlandse Zaken met de coördinatie ervan belast (2).

A. Taak van de gemeente

In het raam van de rampenwetgeving is de gemeente met uiteenlopende opdrachten belast (3). Zo bepaalt de burgemeester voor welke gebouwen een voorafgaand interventieplan moet worden opgemaakt door de brandweerdienst (4).

Wanneer het Kollege van Burgemeester en Schepenen (KBS) een vergunning verleent voor tweede klasse inrichtingen, kan preventief een aantal waarborgen ten aanzien van gevaarlijke, ongezonde en hinderlijke inrichtingen ingebouwd worden (5).

(1) K.B. van 23 juni 1971, art. 2.

(2) K.B. van 23 juni 1971, art. 3 en 4.

(3) Zie bijlage 1.

(4) K.B. van 8 november 1967 houdende organisatie van de gemeentelijke en gewestelijke brandweerdiensten en coördinatie van de hulpverlening in geval van brand, artikel 15.

(5) Vlaams reglement milieuvergunning (Vlaem).

Voorts kunnen de Provinciegouverneur en de Minister van Binnenlandse Zaken richtlijnen opleggen met betrekking tot bepaalde risico's.

Verder beschermt een aantal veiligheidsnormen toeschouwers tegen brand en paniek bij manifestaties in openluchtinrichtingen. Wanneer een inrichting niet aan deze voorwaarden voldoet, kan de burgemeester de sluiting ervan uitspreken (1).

De burgemeester wordt eveneens in kennis gesteld van de verzekeringskontrakten die publieke inrichtingen moeten afsluiten (2).

Wanneer een zwaar ongeval zich voordoet bij bepaalde industriële activiteiten, geldt een (verstrengde) meldingsplicht (3) tegenover de burgemeester.

Op 10 oktober 1989 werd door mijn ambt aan alle gemeenten in de provincie een ontwerp van algemeen gemeentelijk noodplan toegestuurd, dat de onderbouw vormt van het algemeen provinciaal noodplan. Dezelfde werkwijze en dezelfde benadering van een ramp in de provincie zijn kenmerkend voor beide plannen. Op drie uitzonderingen na hebben alle 64 gemeenten in de provincie dit ontwerp van gemeentelijk noodplan aangenomen (4).

De overgang van het algemeen gemeentelijk noodplan naar het algemeen provinciaal noodplan vormt dan ook geen probleem (5).

-
- (1) K.B. van 17 juli 1989 houdende de normen betreffende de bescherming van de toeschouwers tegen brand en paniek bij manifestaties in openluchtinrichtingen, gewijzigd bij K.B. van 14 mei 1990.
 - (2) Wet van 30 juli 1979 betreffende de preventie van brand en ontploffing, art. 8bis, par. 7; voor commentaar en toelichting bij de categorie van inrichtingen: zie eveneens de circulaire BiZa, van 3 maart 1992, betreffende het K.B. van 28.2.1991 betreffende de inrichtingen die onder de toepassing vallen van Hoofdstuk II van de wet van 30 juli 1979.
 - (3) K.B. van 22 april 1988 tot vaststelling van het type, de modaliteiten en de procedure van de informatie, die moet verstrekt worden wanneer een zwaar ongeval zich voordoet bij bepaalde industriële activiteiten.
 - (4) Toestand per 1 juli 1992.
 - (5) Deze zienswijze werd achteraf ook opgenomen in de Circulaire BiZa van 11 juli 1990 (B.S. 05.09.1990).

Het gemeentelijk rampenplan kan, ongeacht de oorzaak van de catastrofe, op gang worden gebracht. Het betreft hier de eerste en de tweede fase van de rampenplanning, waarbij de burgemeester als koördinator optreedt.

Het alarm wordt verspreid door het 100-centrum, op vraag van de burgemeester, de brandweerkommandant, de korpschef of de distriktskommandant van de Rijkswacht. De in te zetten middelen en de functie van de betrokken overheden zijn nauwkeurig in het plan bepaald (1).

B. Taak van het intermediair bestuursniveau

Als een ramp de gemeentelijke grenzen overschrijdt, dan is koördinerend optreden op het intermediaire bestuursniveau aan de Provinciegouverneur toegewezen (2).

Koördinatie betekent dan het goed op mekaar afstemmen van een aantal maatregelen die de mens en zijn milieu moeten beschermen tegen de nadelige gevolgen van het onheil. Dit optreden gebeurt in de derde fase van de rampenplanning (3).

De provincie beschikt over een wettelijk instrumentarium ter voorkoming van rampsituaties.

Vooreerst is er het vergunningssysteem van Vlaams Reglement Milieuvergunning (Vlarem), dat de Bestendige Deputatie bevoegd maakt voor het toekennen van een vergunning aan gevaarlijke, ongezonde en hinderlijke inrichtingen van klasse 1.

Tevens kan verwezen worden naar het veiligheidsrapport (VR), zoals voorzien in het milieuvergunningsdecreet en in Vlarem.

Ter versterking van een lokaal veiligheidsbeleid kan de Provincie richtlijnen aan de gemeenten verstrekken.

(1) Voor de krachtlijnen van het gemeentelijk rampenplan, zie bijlage 2.

(2) Provinciewet, art. 128 en wet op de Civiele Bescherming.

(3) Circulaire BiZa van 11 juli 1990 (B.S. 5.9.90 p. 17017).

Per Seveso-bedrijf dient de Gouverneur een specifiek noodplan op te maken (1).

Ook in de sfeer van de nucleaire risico's (2) vervult de Provinciegouverneur een coördinerende rol in het nationale noodplan.

Bij rampsituaties op provinciaal niveau bestaat er tevens informatie-uitwisseling met het Koördinatie- en Krisiscentrum van de Regering, dat ressorteert onder het Ministerie van Binnenlandse Zaken. Een bijzondere meldingsplicht is voorzien wanneer het gaat om ongevallen in een zogeheten Seveso-bedrijf (3).

Een bijzondere opdracht voor de Provinciegouverneur van West-Vlaanderen ligt besloten in de coördinatie van de hulpverlening bij rampen op de Noordzee.

De Gouverneur kan ook belast worden met een bijzondere taak gegeven naar aanleiding van een konkrete rampsituatie. In het raam van de bestrijding van de varkenspest (1990) werd (naast het provinciaal comité) het voorzitterschap van het Nationaal Overlegcomité ter bestrijding van de varkenspest aan mijn ambt toevertrouwd.

Voorts dient ieder ziekenhuis momenteel over een actieplan te beschikken (4) om het hoofd te kunnen bieden aan ongevallen binnen het ziekenhuis (intern plan) én over een actieplan om het hoofd te kunnen bieden aan grote ongevallen buiten het ziekenhuis (extern plan). Dit laatste moet ter goedkeuring aan de Gouverneur worden voorgelegd.

-
- (1) Wet van 21 januari 1987 inzake de risico's van zware ongevallen bij bepaalde industriële activiteiten.
 - (2) K.B. van 27.09.1991 tot vaststelling van het noodplan voor nucleaire risico's voor het Belgische grondgebied (B.S. 21.02.1992).
 - (3) K.B. van 22.04.1988 tot vaststelling van het type, de modaliteiten en de procedure van de informatie die moet worden verstrekt wanneer een zwaar ongeval zich voordoet bij bepaalde industriële activiteiten.
 - (4) K.B. van 17 oktober 1991 (B.S. 6.12.1991) tot wijziging van het K.B. van 13 oktober 1964 tot bepaling van de normen die door de ziekenhuizen en hun diensten moeten worden nageleefd.

Ook inzake de grensoverschrijdende samenwerking met Frankrijk en Nederland inzake hulpverlening bij rampen en ongevallen, zijn de Gouverneur en de Minister van Binnenlandse Zaken de bevoegde autoriteiten (1) (2).

Wanneer een rampsituatie meerdere provincies treft, wordt de coördinatie van de hulpverlening en het crisisbeheer door de Minister van Binnenlandse Zaken ter hand genomen. Het betreft fase 4 van de rampenplanning.

C. Schematische structuur

Inzake rampenplanning wordt bij wijze van overzicht de volgende schematische structuur gevolgd :

Fasering	Bevoegd organisme	Rampenplanning overheid	Rampenplanning bedrijf
1 2	Burgemeester	<u>Algemeen gemeentelijk rampenplan</u> (eventueel aangevuld met specifieke bepalingen voor lokale risicopunten)	Intern noodplan
3	Gouverneur	<u>Algemeen provinciaal noodplan</u> met specifieke bepalingen voor Seveso-bedrijven <u>Specifieke provinciale noodplannen</u>	
4	Minister van Binnenlandse Zaken	Nationale coördinatie	

- (1) - Wet van 9.12.1983 houdende goedkeuring van de overeenkomst tussen de Regering van het Koninkrijk België en de Regering van de Franse Republiek inzake wederzijdse hulpverlening bij rampen of ernstige ongevallen, ondertekend te Parijs op 21.4.1981.
- Wet van 9 september 1988 houdende goedkeuring van de Overeenkomst tussen het Koninkrijk België en het Koninkrijk der Nederlanden inzake wederzijdse bijstandsverlening bij het bestrijden van rampen en ongevallen.
- (2) Voor een opsomming van het wettelijk instrumentarium van de provincie ter voorkoming van rampschade, zie bijlage 3.

3. HET RAMPENPLAN

Bij een ramp geldt als absolute prioriteit de hulpverlening aan de slachtoffers, die zo snel en zo gekoördineerd mogelijk dient te verlopen. Vervolgens zal de betrokken overheid pogen om de aangetaste functies (ondermeer wegverkeer, watervoorziening...) in het rampgebied te herstellen en de eventuele paniekreakties van de bevolking in goede banen te leiden.

Het is evident dat van de betrokken overheidsinstanties voor de oplossing van deze drie knelpunten een preventief beleid verwacht wordt. De dag van de ramp moet de overheid in staat zijn om een effectief management te hanteren, met andere woorden een daadwerkelijk optreden en een direkt handelen kunnen verzekeren. In krisisonstandigheden zal de betrokken overheid derhalve op haar kwaliteit worden getoetst.

De moeilijkheid voor de overheid bij een rampsituatie ligt in de uitzonderingspositie waarin zij terecht komt bij het op gang brengen en tijdens de eerste fase van de hulpverlening; zij is niet direkt in haar dagelijkse doen en laten. De opgeroepen overheidsinstanties zien zich dan ook verplicht om aan crisisbesluitvorming te doen, een besluitvorming die afwijkt van de normale, meer democratische besluitvorming van iedere dag. Het gaat om een besluitvorming, die onder (tijds)druk tot stand komt en waarbij overleg met diverse belanghebbenden en het bereiken van eenstemmigheid niet haalbaar zijn. Het raadplegen van deskundigen is meestal uitgesloten en een strikt rationeel besluit op grond van het in overweging nemen van alternatieven en het vastleggen van een rangorde kan niet worden toegepast.

Het vooraf vastleggen van een algemene leidraad voor rampsituaties, namelijk een noodplan, beantwoordt aan een fundamentele behoefte. Het plan dient gericht te worden op een snelle inzet van de beschikbare hulpverleningsmiddelen, evenals op de optimale koördinatie van die middelen.

Hoe dan ook, de meest markante pluspunten die besloten liggen in de opmaak van noodplannen zijn :

- het gezamenlijk voorbereidend werk met alle betrokken hulpdiensten;
- het zich met zijn allen mentaal inleven in mogelijke rampspoedige gebeurtenissen;
- het beknopt en overzichtelijk verwoorden van een aantal operationele vuistregels;

- het (vooraf) gezamenlijk uitzoeken en uittesten van een reeks operationele handelingen (denk ondermeer aan de radiokommunikatie, het periodiek opzetten van een rampoefening);
- het onderlinge contact tussen de betrokken hulpdiensten waardoor men elkaar beter leert kennen en leert samenwerken;
- het schema voor een rimpelloze mobilisatie;
- het (vooraf) vastleggen van een bepaalde taakverdeling evenals een aantal essentiële gegevens (ondermeer de lijst met telekommunikatiemiddelen, vaste afspraken met betrekking tot de radiokommunikatie, de opstelling van de voertuigen van de instanties die deel uitmaken van de kommandopost (KP-OPS) op het rampterrein enz...).

Een noodplan kan algemeen zijn, waardoor het gericht is op een verscheidenheid aan rampsituaties die zich binnen de gebiedsomschrijving van de provincie kunnen voordoen. Voor West-Vlaanderen beschikken we in dit verband over het Algemeen Provinciaal Noodplan. Een noodplan kan ook meer specifiek gekoppeld worden aan een eerder strak omlijnde rampsituatie en op zichzelf een afzonderlijk noodplan vormen. Zo heeft de provincie ondermeer specifieke noodplannen voor trein- en vliegtuigongevallen, voor ondergrondse leidingen enz... In een derde variëte worden de specifieke toepassingen, eigen aan een bepaald risico wat de operationele bestrijdings- en beveiligingstechnieken betreft, aan het algemeen noodplan toegevoegd, zoals voor Seveso-bedrijven in West-Vlaanderen.

A. Het Algemeen Provinciaal Rampenplan

Het Algemeen Provinciaal Rampenplan (APR) treedt in werking telkens als er geen specifiek noodplan voorhanden is en voor zover het de mogelijkheden van het algemeen gemeentelijk noodplan overstijgt. Prioritair is het zo snel en zo efficiënt mogelijk helpen van slachtoffers. In het plan is West-Vlaanderen opgedeeld in acht zones, namelijk Brugge, Oostende, Roeselare, Torhout, Veurne (voor oproepen via de 100-Brugge); Kortrijk, Ieper en Menen (voor oproepen via de 100-Kortrijk), waar in de hoofdplaats een medische urgentiegroep 24 u. op 24 u. permanent is (1).

(1) Voor meer details omtrent de krachtlijnen voor het plan, zie bijlage 4.

B. Specifieke noodplannen (1)

Diverse specifieke noodplannen zijn in West-Vlaanderen van toepassing. Voor het medische deel van deze plannen gelden (ter aanvulling) ook de regels van het medische interventieplan opgenomen in het APR.

Vooreerst wat de Seveso-bedrijven betreft, dient voor elke industriële activiteit een specifiek noodplan opgemaakt te worden, dat als een speciale bijlage aan het APR wordt toegevoegd. Voor West-Vlaanderen werd tot hertoe alleen voor het bedrijf Chemische Nijverheid Oostende (CNO) een dergelijk plan opgemaakt.

Ook voor luchtvaart- en spoorwegongevallen beschikt West-Vlaanderen over specifieke noodplannen.

De scheepsramp met de "Mont Louis" (augustus 1984) en met de "Herald of Free Enterprise" (maart 1987) heeft de diverse betrokken instanties alert gemaakt voor eventuele rampen en milieuproblemen in het watergebied vóór de Belgische Staat en zelfs in volle zee. De noodzaak om ter zake gekoördineerd en planmatig op te treden - gelet op de betrokkenheid van een ruim aantal departementen - trad op de voorgrond. Dit heeft geleid tot de opmaak van een noodplan Noordzee. De Ministerraad duidde de Gouverneur aan als algemene koördinator.

Nucleaire ongevallen moeten in eerste instantie in een provinciaal noodplan worden opgevangen, omdat de koördinatie ervan op het niveau van de Provinciegouverneur ligt.

Inzake het Zwin bestaan "Afspraken" (1982) tussen de Commissaris van de Koningin in de Provincie Zeeland en de Gouverneur van West-Vlaanderen, met betrekking tot de olieverontreiniging die een ernstig gevaar inhoudt voor het natuurgebied "Het Zwin", dat een unieke zoutwaterflora en -fauna bevat.

Beide partijen kunnen elkaar om wederzijdse bijstand verzoeken.

(1) Voor de opsomming en korte beschrijving van de specifieke noodplannen, zie bijlage 5.

Wat de samenwerking West-Vlaanderen-Zeeland betreft werden op 10 juni 1992 concrete afspraken ondertekend tussen de Commissaris van de Koningin in Zeeland en de Gouverneur van West-Vlaanderen met betrekking tot wederzijdse bijstandsverlening (1).

Tussen de Gouverneur van West-Vlaanderen en de Prefect van de regio Nord-Pas-de-Calais werd een "Afzonderlijke Overeenkomst betreffende de wederzijdse hulpverlening bij rampen of ernstige ongevallen" (1986) afgesloten (2).

Beide partijen zijn bevoegd om mekaar wederzijds hulp te vragen en te bieden bij kalamiteiten op mekaars grondgebied.

Er bestaan ook onderrichtingen voor in het geval van stormvloed.

Verder bestaan er noodplannen gericht op de organisatie en de coördinatie van de hulpverlening in geval van een belangrijke verontreiniging van het strand door koolwaterstoffen en in geval van ongevallen met ondergrondse pijplijnen.

De talrijke industriële installaties en de toeristische activiteiten op het grondgebied van Brugge en Knokke-Heist, met inbegrip van de haven van Zeebrugge, houden een risico in voor kalamiteiten. Het noodplan beoogt bijgevolg het bieden van hulp en bestaat erin om in nood de coördinatie van die hulpmiddelen mogelijk te maken.

*
* * *

-
- (1) Overeenkomst tussen het Koninkrijk België en het Koninkrijk der Nederlanden inzake wederzijdse bijstandsverlening bij het bestrijden van rampen en ongevallen, ondertekend te 's-Gravenhage op 14 november 1984, goedgekeurd bij wet van 9 september 1988.
- (2) Deze overeenkomst is gebaseerd op de konventie van 21.4.1981 tussen België en Frankrijk inzake de wederzijdse hulpverlening bij rampen of ernstige ongevallen (goedgekeurd bij wet van 9.12.1983).

Als koördinator van de rampenbestrijding en belast met het opmaken van noodplannen, wordt de Gouverneur bijgestaan door vertegenwoordigers van de betrokken hulpdiensten en van de betrokken risico-dragende punten in de provincie.

De samenstelling van de stuurgroep varieert derhalve naargelang van de opmaak of de bijsturing van het desbetreffende noodplan.

Een vaste kern wordt gevormd door :

- de Gouverneur zelf of zijn vertegenwoordiger;
- de Adviseur-Provinciale Chef van de Civiele Bescherming en de gezondheidsinspekteur;
- vertegenwoordigers van de brandweer, de medische urgentiegroepen, de gemeentepolitie en de rijkswacht, het Rode Kruis en het Vlaamse Kruis.

Een meer vaste structuur werd vastgelegd in een huishoudelijk reglement met betrekking tot de werking van de Provinciale Commissie voor Overleg en Koördinatie bij Dringende Medische Hulpverlening in West-Vlaanderen.

Deze commissie heeft tot voornaamste taak als gespreksforum op te treden bij het overleg tussen de diverse diensten betrokken bij de dringende medische hulpverlening en het bevorderen van de onderlinge contacten en de koördinatie tussen deze diensten.

4. SLOTBESCHOUWINGEN

De gehele planning moet uitgaan van de bezorgdheid om de beheersing van de rampspoedige gebeurtenis zoveel mogelijk door de lokale autoriteiten en hulpverleners te laten uitvoeren. Deze zijn vertrouwd met de gevaarlijke punten en risico's binnen hun gebied, hebben terreinkennis, kennen mekaar via regelmatig overleg bij de opmaak van noodplannen en het simuleren van rampoefeningen.

Het eerstelijnswork is onmiddellijk én in een eerste, vrij korte periode na de ramp, van uitzonderlijk belang. Het aksent voor de hulpverlening ligt in en rond de plaats van het onheil. Daarom kiest de operationele groep (KP-OPS) het beste een geschikt verzamelpunt zo dicht mogelijk bij het zenuwcentrum op het rampterrein.

Ook de beleidsgroep (KP) mag zich niet te ver van het rampgebied verwijderen. Uitzondering wordt gemaakt voor de nucleaire rampen, die onmiddellijk vanuit het centraal niveau worden gestuurd.

Zoals vermeld wordt de Gouverneur als de meest aangewezen instantie aangezien om het crisisbeheer van een kalamiteit, waarvan de gevolgen vaak de gemeentegrenzen en/of mogelijkheden overschrijden, te verzekeren. Hiermede kent Binnenlandse Zaken een duidelijk gemeenteoerschrijdend takenpakket toe, zonder er direkt financiële middelen aan vast te koppelen om voor een aantal minimale voorzieningen te kunnen instaan. Wel is hierop een uitzondering te noteren voor de middelen ter bestrijding van een ramp op zee; de nodige kredieten kunnen hiervoor toegekend worden op grond van het Koninklijk Besluit van 11 mei 1992 (1).

Voor de rampenbestrijding te land is er dan ook dringend behoefte aan een provinciaal veiligheidsfonds voor de uitbouw van een adequate

(1) K.B. van 11 mei 1992 tot reglementering van de financiële tegemoetkoming van de Staat ten voordele van de Provinciegouverneur van West-Vlaanderen voor de koördinatie van hulpverleningsoperaties op de Noordzee en in het kustgebied (B.S. 27.06.1992).

rampenplanning, met de mogelijkheid om de betrokken gelden vlot te besteden (1).

De budgetruimte wordt momenteel gekreëerd door de ontvangsten uit ondermeer de bijdragen van de zogeheten Seveso-bedrijven.

De volgende voorzieningen zouden dringend moeten worden gerealiseerd :

- twee volledig uitgeruste kommando- en transmissievoertuigen;
- klein materieel om een rampgebied af te bakenen en een vlot verloop van de hulpverlening mogelijk te maken (paaltjes...);
- klein specifiek materieel dat de medische teams toelaat hun discipline te koördineren ten overstaan van de overige hulpdiensten (herkenningstekens, megafoons ...);
- meet- en detektieapparatuur evenals beschermkledij in het kader van een optreden naar een zogenaamd Seveso-bedrijf toe;
- de optimalisatie van de communicatiemogelijkheden in de beide in het APR aangeduide KP's, met name het politiekantoor te Kortrijk voor het zuiden van West-Vlaanderen en de Brandweerkazerne te Brugge voor het noorden van de provincie.

Een aantal hulpmiddelen voor rampenbestrijding op de Noordzee dient aangekocht (onderwater- en oppervlakteverlichting, signalisatielampen, veiligheidshandschoenen, veiligheidshelmen, touwwerk, beschermkledij, waterpompen enz.) en ondergebracht in een depot dicht bij de kust, dat onder het beheer moet staan van een dienst met een 24u. op 24u.-permanentie (ondermeer Lucht- en Zeemacht).

De behoefte aan voornoemde hulpmiddelen werd sedert de ramp met de Herald of Free Enterprise en naar aanleiding van diverse rampoefeningen in afzonderlijke werkgroepen met de betrokken hulpdiensten vastgelegd. De nodige financiële middelen zijn hiervoor recentelijk voorzien (2).

(1) Volgens de regels van kracht in het K.B. van 27.9.1989 tot vaststelling van de voorwaarden waaronder de Provinciegouverneurs een krediet kunnen krijgen voor de koördinatie van de politiediensten en provinciale acties inzake veiligheid (III).

(2) K.B. van 11 mei 1992 tot reglementering van de financiële tegemoetkoming van de Staat ten voordele van de Provinciegouverneur van West-Vlaanderen voor de koördinatie van hulpverleningsoperaties op de Noordzee en in het Kustgebied (B.S. 27.06.1992).

Het opzetten van rampoefeningen, de coördinatie en evaluatie ervan (minimaal één per jaar en per Seveso-bedrijf) kan ook bezwaarlijk zonder een aantal "kleine" uitgaven worden gerealiseerd.

De gehele rampenplanning is teamwerk. In dit verband wens ik mijn waardering uit te drukken en de inzet te onderstrepen van tal van hulpdiensten, die veel van hun werktijd en vaak ook van hun vrije tijd ten dienste stellen voor de uitbouw van de rampenplanning. Ik denk met name aan de MUG'n (Medische Urgentie Groepen), het Rode Kruis en het Vlaamse Kruis, de Brandweer en de politiediensten, de Civiele Bescherming en alle overheden en ambtenaren waarmee we in dit verband samenwerken.

Het medische deel lijkt mij van primordiaal belang, namelijk het zo snel mogelijk helpen van slachtoffers. De materiële schade en tal van andere ongemakken kunnen het beste bij de "nazorg" worden afgehandeld. Hierbij wens ik ook te verwijzen naar de ramp met de Herald of Free Enterprise, waarbij het alarmeringsschema perfect gewerkt heeft en de diverse diensten hun toegemeten taak in het rampenplan automatisch hebben aangevat; de aanpassing van het plan aan de concrete gegevens van de ramp, de aanvullende mobilisatie van mankracht en middelen en de coördinatie die volgden op de automatische actie, waren grotendeels reeds dertig minuten na het alarm operationeel.

De inzet en de moed van de diverse hulpverleners en diensten was zo hoog, dat ze de bewondering van de nationale en internationale opinie afdwong. Het stemt me ook bijzonder vreugdevol hier te mogen aanstippen dat in het kader van Europa 1992 en meer concreet bij een rampoefening te Amsterdam op dinsdag 19 mei 1992 in het bedrijf Mobil Oil, met deelnemers uit de diverse Europese landen en van Belgische zijde ondermeer de MUG-Brugge, het algemeen provinciaal rampenplan (APR) van West-Vlaanderen door de betrokken deelnemers als de meest adequate benadering, als het meest efficiënte actieplan werd geëvalueerd.

Toch vertoont de logistieke steun vanuit het nationale niveau momenteel nog een aantal lacunes, zo ondermeer : de volwaardige uitbouw van het geplande Telerad-net (landelijk meetnet); een gebrek aan doeltreffende beschermkledij ten behoeve van de betrokken hulpverleners, inzonderheid met betrekking tot Seveso-bedrijven en nucleaire installaties; de samenwerking en functieomschrijving van Brandweer en Civiele Bescherming; de maatregelen die door ziekenhuizen in hun extern noodplan voorzien kunnen worden met betrekking tot chemische en

radioactieve besmetting en welke adviezen zij kunnen verlenen met betrekking tot dekontaminatie enz...

De staats Hervormingen van 1980 en 1988 hebben ook aan de gewesten en de gemeenschappen een aantal bevoegdheden toegekend, die van invloed zijn op het geheel van de rampenplanning. Bevoegdheden in de sfeer van de ruimtelijke ordening met inbegrip van de zonering voor de industrie, het leefmilieu met inbegrip van de normering en de politie van de gevaarlijke en ongezonde inrichtingen, het afvalstoffenbeleid, de waterzuivering, het energie- en transportbeleid enz.. nopen ook tot een gesprek met de bevoegde gewestelijke overheden. Een effectieve uitbreiding van de per provincie opgerichte Interministeriële Commissies voor Coördinatie en Overleg (art. 124 van de Provinciewet) tot de diensten van de Vlaamse Executieve in de provincie blijft tot op vandaag beperkt tot een principiële goedkeuring (1990) door genoemd uitvoerend organisme om ter zake een verzoek te richten aan de Koning. De coördinatieopdracht van de Gouverneur zou in casu bij betere bevoegdheidsafspraken aan klaarheid en doeltreffendheid winnen.

Tot slot dient te worden onderstreept dat onderhavige bijdrage ook op de sfeer van de preventie slaat. De gemeenten en de provincie kunnen heel wat rampsituaties voorkomen door aandacht te besteden aan de ruime waaier van instrumenten die aangereikt wordt in diverse wettelijke beschikkingen, om de risicodragende punten op hun grondgebied onder controle te houden. Een preventieve benadering van de risico's die vandaag de dag in onze hoogtechnologische en sterk geïndustrialiseerde samenleving aanwezig zijn, is zonder meer prioritair.

Een voorkomingsbeleid kan, mede gelet op een mogelijk technisch falen en de menselijke feilbaarheid, nooit de gehele veiligheidsproblematiek omvatten. De opmaak van rampenplannen, om beter toegerust te zijn op het moment dat er zich toch een rampsituatie voordoet, betekent alvast een bijkomende waarborg. Beide instrumenten zijn voor de gemeenten en de provincie belangrijke hulpmiddelen, maar geen wondermiddelen die een absolute zekerheid waarborgen. De gehele lokale rampenbestrijding moet tevens gedragen worden door een aantal beleidsverantwoordelijken en een aantal hulpverleners die de wil, de moed, de solidariteit, de creativiteit en de doorzetting in zich dragen om de noodzakelijke hulpverlening uit te bouwen en, indien nodig, tot een goed einde te brengen. Deze laatste bedenking kan moeilijk in de redactie van een wettekst of een rampenplan worden ingebouwd, maar siert een bepaalde samenleving.

Bijlage 1 - Toet van de gemeente

De bevoegdigheden van het gemeentelijk bestuur, uit hoofde van de wetten en gemeentelijke verordeningen, zijn in de omgeving van de volgende grensovergangen:

- a) Het K.B. van 3 November 1957 houdende organisatie van de gemeentes van de provincie Antwerpen en de provincie Limburg van de Federatieve Staat, en de wet van 15 maart 1958 betreffende de:

BIJLAGEN

1. Ingeval van toed in een gebied van gemeentelijke grenzen of in andere toestand, hetzij grote openbare werken, die gemeentelijke dienst de dichtstbij gelegen bevoegd gezag van de Provincie Antwerpen of de Provincie Limburg van de Federatieve Staat worden toegevoegd, op verzoek van de bevoegde Gemeenteraad van de Gemeente van de Provincie Antwerpen of de Provincie Limburg van de Federatieve Staat, of op verzoek van de bevoegde Gemeenteraad van de Provincie Antwerpen of de Provincie Limburg van de Federatieve Staat.

Het is de taak van de gemeenteraad van de Provincie Antwerpen of de Provincie Limburg van de Federatieve Staat om te beslissen over welke gebouwen een voorschrift betreffende de bouw moet worden gegeven.

Dit voorschrift kan bestaan uit een of meer artikelen van het eigen gemeentelijk verordening, maar in de regel zal het bestaan uit een of meer artikelen van de gemeentelijke verordening van de Provincie Antwerpen of de Provincie Limburg van de Federatieve Staat.

De de uitvoering van art. 15 van de gemeente zal bestaan uit een of meer artikelen van het gemeentelijk verordening van de Provincie Antwerpen of de Provincie Limburg van de Federatieve Staat.

- b) Het K.B. van 4 juli 1951 tot vaststelling van de Modellen van gemeentelijke verordeningen betreffende de bouw van de Provincie Antwerpen van de Federatieve Staat en de Provincie Limburg van de Federatieve Staat, en de wet van 15 maart 1958 betreffende de:

1. Ingeval van toed in een gebied van gemeentelijke grenzen of in andere toestand, hetzij grote openbare werken, die gemeentelijke dienst de dichtstbij gelegen bevoegd gezag van de Provincie Antwerpen of de Provincie Limburg van de Federatieve Staat worden toegevoegd, op verzoek van de bevoegde Gemeenteraad van de Gemeente van de Provincie Antwerpen of de Provincie Limburg van de Federatieve Staat, of op verzoek van de bevoegde Gemeenteraad van de Provincie Antwerpen of de Provincie Limburg van de Federatieve Staat.

Bijlage 1 - Taak van de gemeente

De benedengrens van het gemeentelijk handelen, althans in de lijn van een gemeentelijk rampenplan, ligt in de omgeving van de volgende grensgebieden :

- a) Het K.B. van 8 november 1967 houdende organisatie van de gemeentelijke en gewestelijke brandweerdiensten en coördinatie van de hulpverlening in geval van brand, waarvan art. 15 meer concreet bepaalt dat :

"Ingeval van brand in een gebouw, gebouwencomplex of installaties waar zeer grote gevaren bestaan, de gealarmeerde dienst de dichtstbij gelegen brandweerdienst van categorie X of Y alsmede de territoriaal bevoegde interventiedienst van de Civiele Bescherming ter versterking moet oproepen. Op verzoek van de betrokken burgemeester wordt daartoe een voorafgaand interventieplan opgemaakt door de territoriaal bevoegde brandweerdienst."

Het is derhalve de taak van de gemeenteoverheid en meer in het bijzonder van de burgemeester om te bepalen voor welke gebouwen een voorafgaand interventieplan moet worden opgemaakt.

Deze interventieplannen passen in de globale structuur van het eigen gemeentelijk rampenplan, maar in de dagelijkse praktijk liggen ze binnen het kader van de gewone opdracht van de gemeentelijke brandweer en worden ze bij de eigen werking van deze hulpdienst gebruikt.

Bij de uitvoering van art. 15 kan de gemeente zich baseren op voornoemde lijst van risicodragende punten in de provincie, die zich op haar grondgebied bevinden.

- b) Het K.B. van 6 mei 1971 tot vaststelling van de modellen van gemeentelijke brandweerdiensten, schrijft in art. 42, 6° het bijhouden voor van "het repertorium en de dossiers van de inrichtingen die onder speciale waakzaamheid vallen".

Verder bepaalt hetzelfde artikel dat per inschrijving in voornoemd repertorium een dossier aangelegd wordt waarin voorkomen : kaarten, plans, toegangswegen en alle dienstige aanwijzingen omtrent de aard en de hoedanigheid van de risico's, alsmede van de in de onmiddellijke omgeving bestaande waterwinplaatsen.

- c) Het Vlaams reglement milieuvergunning (Vlarem) omvat een heel vergunningssysteem dat het mogelijk maakt om preventief een aantal waarborgen ten opzichte van gevaarlijke, ongezonde en hinderlijke inrichtingen in te bouwen, en met name voor tweede klasse inrichtingen waarbij de vergunningsaanvragen voor uitspraak aan het Kollege van Burgemeester en Schepenen worden voorgelegd.
- d) Artikel 52 van het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming (ARAB) bevat een reeks bepalingen, die gericht zijn op preventie binnen een bedrijf of instelling met gevaar voor brand, ontploffingen en de toevallige ontsnapping van schadelijke of ontvlambare gassen. Deze bepalingen nopen tot het nemen van voorzorgen en zetten het betrokken bedrijf of instelling ertoe aan om intern maatregelen te nemen ten einde rampsituaties te voorkomen of optimaal te bestrijden.
Op aanvraag van de burgemeester of van de bevoegde ambtenaar is de betrokken werkgever verplicht bepaalde bewijsstukken over te leggen.
- e) De eigenlijke verplichting voor een bedrijf of instelling om een intern noodplan op te maken ligt besloten in het hoofdstuk VI, art. 723 quinquies van titel III van het ARAB. Deze verplichting werd in het ARAB ingelast op grond van de richtlijn van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 24 juni 1982, 82/501/E.E.G., inzake de risico's van zware ongevallen bij bepaalde industriële activiteiten (de Post-Seveso-richtlijn, genoemd naar de ramp in Seveso, Italië). De exploitant van een dergelijk bedrijf of instelling is er toe gehouden om aan de overheid (de Administratie van de arbeidsveiligheid en de Administratie van de arbeidshygiëne en -geneeskunde) inlichtingen te verstrekken nopens ondermeer de aard van de stoffen die hij verwerkt of opslaat, de installaties zelf, de (interne) noodplannen met inbegrip van de veiligheidsuitrusting, de alarmvoorzieningen en de noodmaatregelen bij een zwaar ongeval, de naam van de personen die gemachtigd zijn om de bevoegde organismen (ondermeer de gemeente) te waarschuwen enz...
- f) Het milieuvergunningsdecreet van 28 juni 1985, meer bepaald art. 7, machtigt de Vlaamse Executieve om de categorieën van inrichtingen aan te wijzen waarvoor een veiligheidsrapport (VR) wordt vereist

vooraleer een vergunning te verlenen. Het Vlarem (1) somt de inrichtingen op waarvoor een VR is vereist.

Het veiligheidsrapport is inzonderheid gericht op de analyse van de risicofactoren en moet een aantal verplichte gegevens bevatten (2) :

- nadere gegevens met betrekking tot de installaties;
- een beschrijving van de oorzaken van de risico's en van de omstandigheden waarin zich een zwaar ongeval kan voordoen en een schatting van de mogelijke gevolgen;
- een beschrijving van de voorgenomen preventieve maatregelen;
- de inventaris van de aanwezige gevaarlijke stoffen;
- inlichtingen met betrekking tot eventuele situaties, die zich bij een zwaar ongeval kunnen voordoen, waaronder rampenplannen en de betrokken veiligheidsorganisatie.

Nopens de inrichtingen die hinderlijk worden geacht voor de mens en het leefmilieu wordt wat de tweede klasse betreft, in eerste aanleg door het Kollege van Burgemeester en Schepenen beslist.

- g) Richtlijnen van de Provinciegouverneur en de Minister van Binnenlandse Zaken met betrekking tot bepaalde risico's. In dit verband kan ondermeer worden gewezen op de "Veiligheidshandleiding voor voetbalstadions" (3), die de Minister van Binnenlandse Zaken oplegt aan de betrokken gemeentebesturen (ook wanneer het stadions betreft die geen deel uitmaken van het gemeentelijk patrimonium) en aan de betrokken besturen van voetbalclubs (4).

(1) Art. 7, § 3 Vlarem.

(2) Art. 8, § 1 Vlarem.

(3) Uitgave mei 1991 Binnenlandse Zaken (BiZa).

(4) Circulaire BiZa van 14.07.1986; zie eveneens de Circulaire BiZa van 10 december 1987 inzake handhaving van de openbare orde, de Circulaire BiZa van 9 augustus 1988 betreffende de handhaving van de openbare orde naar aanleiding van voetbalwedstrijden, meer concreet de verplichting van de verantwoordelijke burgemeester dat er voor elk stadion en voor elke erin thuis spelende ploeg, die aantreedt in één van de twee hoogste nationale afdelingen, protokolakkoorden (tussen de korpschef van de gemeentepolitie en het bevoegde rijkskwartelchon; tussen voornoemde politiediensten en de clubbesturen en de stadioneigenaars) worden afgesloten telkens voor de duur van één voetbalseizoen, de Circulaire BiZa van 31 juli 1990 betreffende de ticketverkoop bij voetbalwedstrijden.

- h) Het K.B. van 17 juli 1989 (1) houdende de normen betreffende de bescherming van de toeschouwers tegen brand en paniek bij manifestaties in openluchtinrichtingen.

Dit besluit is van toepassing op de openluchtinrichtingen die door een publiek- of privaatrechtelijke persoon worden beheerd, ongeacht de manifestaties die er plaatsvinden en slaat zowel op de structuren die voor de toeschouwers bestemd zijn (zit- of staantribunes) als op de gebouwen of andere ruimten die onder of bij de tribunes gebruikt worden.

Een aantal veiligheidsnormen is in de bijlage bij dit K.B. opgenomen; de naleving ervan wordt bevestigd in een behoorlijk gedateerd en ondertekend attest van de burgemeester van de gemeente waar de inrichting zich bevindt, op grond van een verslag opgesteld door de territoriaal bevoegde brandweerdienst. Het verslag vermeldt desgevallend welke normen niet nageleefd zijn. Wanneer een inrichting niet aan de in de bijlage van genoemd besluit bepaalde voorwaarden voldoet, spreekt de burgemeester van de gemeente waar de inrichting zich bevindt, de sluiting ervan uit op grond van voormeld verslag.

- i) In het verlengde van vorig punt wordt, in toepassing van de wet van 30 juli 1979 betreffende de preventie van brand en ontploffing, de burgemeester eveneens in kennis gesteld van de verzekeringskontrakten die "inrichtingen die gewoonlijk voor het publiek toegankelijk zijn" moeten afsluiten (2).

Hij heeft op grond van voornoemde wet (art. 12) zelf de bevoegdheid om inbreuken op deze reglementering op te sporen en vast te stellen bij proces-verbaal, dat bewijskrachtig is behoudens tegenbewijs. Om praktische redenen lijkt mij de aanleg van een lijst van de betreffende inrichtingen in de gemeente aangewezen. Het toezicht op grond van deze lijst krijgt eveneens een preventief karakter.

(1) Gewijzigd bij K.B. van 14 mei 1990.

(2) Art. 8bis, par. 7; voor commentaar en toelichting bij de categorie van inrichtingen: zie eveneens de circulaire BiZa, van 3 maart 1992, betreffende het K.B. van 28.2.1991 betreffende de inrichtingen die onder de toepassing vallen van Hoofdstuk II van de wet van 30 juli 1979.

Bij uitbreiding is de gemeente ook betrokken bij de volgende taken, die sterk kunnen bijdragen tot het voorkomen van rampsituaties.

- a) Ingevolge voornoemde Seveso-richtlijn werd bij K.B. van 22 april 1988 tot vaststelling van het type, de modaliteiten en de procedure van de informatie die moet worden verstrekt wanneer een zwaar ongeval zich voordoet bij bepaalde industriële activiteiten, een (verstrengde) meldingsplicht ingevoerd.

De informatie ter zake, die door de fabrikant moet worden verstrekt, slaat op de identiteit van de fabrikant (naam en adres van het bedrijf - aanduiding van de plaats van de getroffen installaties - het soort van industriële activiteit) en op de gegevens over het ongeval (datum en nauwkeurig uur van het ongeval - soort ongeval en eventueel meer nauwkeurige gegevens over de uitgestoten stoffen - het aantal slachtoffers en de toestand waarin ze zich bevinden).

Voornoemde inlichtingen moeten ondermeer aan de burgemeester van de plaats van het ongeval of aan zijn plaatsvervanger via het centrum 100 worden meegedeeld.

- b) Op grond van art. 70 van het K.B. van 28 februari 1963 houdende algemeen reglement op de bescherming van de bevolking en van de werknemers tegen het gevaar van ioniserende stralingen, wordt de Minister van Volksgezondheid belast met de controle van de radioactiviteit van het hele grondgebied. Daartoe verzekert hij zich de medewerking van de bevoegde openbare (waaronder de gemeenten) en particuliere organismen.

In normale omstandigheden omvat die controle :

- de regelmatige bepaling van de radioactiviteit van de lucht, het water, de grond en van de voedingsketen;
- de schatting van en het toezicht op de door de bevolking ontvangen stralingsdosis.

- c) Het K.B. van 8 augustus 1975 betreffende het voorkomen van luchtverontreiniging door zwaveloxyden en stofdeeltjes, afkomstig van industriële verbrandingsinstallaties legt de verplichting op om bij ongunstige weersomstandigheden of bij het bereiken van een bepaald daggemiddelde de emissie van zwaveldioxyde in de naaste omgeving te beperken.

Het tijdelijk verkeersarm maken van de verontreinigde zone(s), met inzet van de (gemeente)politie, kan als middel worden aangezien om voornoemd daggemiddelde opnieuw te drukken.

Bijlage 2 - Krachtlijnen van het gemeentelijk rampenplan

Het gemeentelijk rampenplan gaat uit van de hiernavolgende krachtlijnen :

- a) Het plan wordt in werking gesteld door een instantie (centrum 100) die 24.u/24u. operationeel is, op vraag van een lid van een groep (burgemeester-brandweerkommandant-korpschef-distriktskommandant van de Rijkswacht) waarvan - ongeacht de grootte en de structuur van de gemeente - ook ten minste één persoon permanent bereikbaar is.
- b) De persoon die beslist tot het op gang brengen van het rampenplan, bepaalt tevens de plaats waar de beleidsgroep (KP) en de operationele groep (KP-OPS) of één gezamenlijk beleidsteam, samenkomen voor overleg.

Aan de gemeenten wordt de keuze gelaten om één vaste plaats te bepalen en uit te rusten voor de vergaderingen van de beleidsgroep, terwijl de operationele groep in of rond de kommandowagen van de brandweer bij de plaats van de ramp opereert, dan wel te opteren voor één gezamenlijk beleidsteam (KP + KP-OPS vormen één groep), dat in of rond genoemde kommandowagen de reddingsoperatie leidt. Laatstgenoemde keuze kan ook alleen voor een eerste contactbijeenkomst worden gehandhaafd, terwijl met het oog op de volgende bijeenkomsten voor de eerstgenoemden een opgedeelde variante wordt gekozen.

- c) Een vraag aan het centrum 100 om het gemeentelijk rampenplan in werking te stellen resulteert in een onmiddellijke eerste uitruk, waarvan de in te zetten middelen in het plan concreet zijn vastgelegd, met name:
 - één clinimobiel of bij ontstentenis één ambulance;
 - een (bijkomende) ambulance;
 - één medische urgentiegroep (MUG);
 - één snelreddingswagen met één autopomp of gelijkwaardig materieel;
 - één kommandowagen (met voldoende mogelijkheden voor radioverbinding).

- d) In het verlengde van het algemeen provinciaal noodplan zijn ook de volgende basisregels in het gemeentelijk plan opgenomen :
- de geneesheer van de MUG die het eerst ter plaatse van de ramp komt, treedt op als koördinator van de medische hulpverlening;
 - de leiding van de radiokommunikatie berust bij de officier van de bevoegde brandweerdienst, met vaste afspraken bij de communicatie tussen verschillende punten en bij het gebruik van kanalen;
 - een af te spreken werkverdeling tussen de gemeentepolitie en de Rijkswacht bij de regeling van het wegverkeer en het handhaven van de openbare orde.
- e) Aandacht wordt eveneens besteed aan:
- het schuilgaan;
 - de evacuatie van (een deel van) de bevolking;
 - het organiseren van oefeningen om de slagkracht van het plan te toetsen;
 - de opmaak van een aantal bijlagen ter ondersteuning van het plan;
 - het regelmatig bijwerken van het gemeentelijk noodplan met bijlagen door een nominatief aan te duiden gemeentedienst.

Bijlage 3 - Wettelijk instrumentarium van de provincie ter voorkoming van rampsituaties

Het wettelijk instrumentarium ter voorkoming van rampsituaties op het niveau van de provincie kan als volgt worden samengevat.

- a) Het vergunningssysteem van Vlarem betreft, in het kader van het medebewind, eveneens de Bestendige Deputatie bij het toekennen van een vergunning aan gevaarlijke, ongezonde en hinderlijke inrichtingen van klasse 1.
- b) Ter aanvulling van vorig punt kan eveneens naar het veiligheidsrapport (VR) worden verwezen, zoals voorzien in het milieuvergunningstekreet en in Vlarem en reeds nader toegelicht naar aanleiding van de inbreng van de gemeente op het gebied van rampenbestrijding.
- c) Het verstrekken van richtlijnen naar de gemeenten toe, ter versterking van een lokaal veiligheidsbeleid. In dit verband kan worden verwezen naar richtlijnen gericht op de akkurate naleving van wettelijke beschikkingen tijdens werken aan en rond ondergrondse leidingen, naar voornoemde circulaire aan de gemeentebesturen met het oog op de opmaak van een algemeen gemeentelijk noodplan en het jaarlijks weerkerend schrijven met betrekking tot dooibarelen, waarbij alle verkeer voor bepaalde voertuigen gedurende een bepaalde (dooi)periode kan worden verboden.
- d) De wet van 21 januari 1987 inzake de risico's van zware ongevallen bij bepaalde industriële activiteiten - de zogenaamde Seveso-wet - noopt de Provinciegouverneur tot de opmaak van een specifiek noodplan voor elke industriële activiteit (in feite per Seveso-bedrijf). Tevens moet op grond van dezelfde wetgeving de bevolking, en in het bijzonder de inwoners van de gebieden die door een zwaar ongeval kunnen worden getroffen, preventief ingelicht worden over de veiligheidsmaatregelen en de wijze waarop zij zich in geval van een ongeval dienen te gedragen. Deze informatie moet op een geïntegreerde manier gebeuren, zowel op het nationale, het provinciale als het gemeentelijke niveau (1).

(1) Circulaire BiZa dd. 11.07.1990.

- e) In de sfeer van de nucleaire risico's (1) vervult de Provinciegouverneur een coördinerende rol in het nationale noodplan. Hij roept hiervoor een provinciaal coördinatiecomité samen dat tot op een bepaald alarmniveau instaat voor de uitvoering van de regeringsbeslissingen. In geval de nucleaire ramp het hoogste alarmniveau (niveau 4) vereist, worden in de schoot van voornoemd provinciaal coördinatiecomité onmiddellijk maatregelen genomen ter bescherming van de bevolking en de voedselketen, zonder op regeringsbeslissingen te wachten. De Provinciegouverneur moet eveneens de coördinatie van de hulpverlening en van de operaties verzekeren bij nucleaire rampspoedige gebeurtenissen van "beperkte" omvang, naar aanleiding van ongevallen met radioactief materiaal in ziekenhuizen, ongevallen met vervoer van splijtstoffen, radioactieve isotopen of radioactief afval enz...
- f) De medewerking vertaalt zich ook concreet in informatie-uitwisseling bij rampsituaties op provinciaal niveau met het Coördinatie- en Krisiscentrum van de Regering, dat ressorteert onder het Ministerie van Binnenlandse Zaken: Een bijzondere meldingsplicht is voorzien wanneer het gaat om ongevallen in een zogeheten Seveso-bedrijf (2).
- g) Een bijzondere opdracht voor de Provinciegouverneur ligt besloten in de coördinatie van de hulpverlening bij rampen op de Noordzee. Het beheer van het gedeelte van de Noordzee dat aan ons land is toevertrouwd, wordt door meerdere departementen behartigd : zo ondermeer Verkeerswezen, Landsverdediging, Landbouw, Volksgezondheid en Leefmilieu, Openbare Werken enz... In geval van een rampspoedige gebeurtenis op de Noordzee dringt zich het probleem van de eenheid van bevel op. De gehele coördinatie komt op dat ogenblik onder het bevel van de Gouverneur van West-Vlaanderen (3).

(1) K.B. van 27.9.1991 tot vaststelling van het noodplan voor nucleaire risico's voor het Belgische grondgebied (B.S. 21.02.1992).

(2) K.B. van 22.04.1988 tot vaststelling van het type, de modaliteiten en de procedure van de informatie die moet worden verstrekt wanneer een zwaar ongeval zich voordoet bij bepaalde industriële activiteiten.

(3) Besluit van de Ministerraad van 11 maart 1988.

- h) Een bijzondere opdracht kan ook aan de Gouverneur worden gegeven naar aanleiding van een konkrete rampsituatie.
In het kader van de bestrijding van de varkenspest (1990) werd (naast het provinciaal komitee) het voorzitterschap van het Nationaal Overlegkomitee ter bestrijding van de varkenspest aan mijn ambt toevertrouwd.
Tal van koninklijke en ministeriële besluiten werden er voorbereid, evenals de vertaling in operationele termen van deze besluiten naar het terrein toe vastgelegd en opgevolgd.
- i) Ieder (algemeen) ziekenhuis moet momenteel over een actieplan beschikken (1) om het hoofd te kunnen bieden aan grote ongevallen binnen het ziekenhuis (intern plan) én over een actieplan om het hoofd te kunnen bieden aan grote ongevallen buiten het ziekenhuis (extern plan).
De basisfilosofie ter zake sluit aan bij de overweging dat op alle betrokken ziekenhuizen bij kalamiteiten een beroep moet kunnen worden gedaan en zij zich met een zeker gemak moeten kunnen inschakelen in de algemene gemeentelijke en provinciale rampenplannen. Om deze aansluiting volgens een uniform stramien mogelijk te maken werd door de provincie een basismodel opgemaakt en op 22 april 1992 naar de directie van de ziekenhuizen toegestuurd.
Voornoemd extern noodplan moet ter goedkeuring aan de Gouverneur worden voorgelegd.
- j) Bij de Brandweer, één van de voornaamste pijlers inzake rampenbestrijding, treedt de Gouverneur op naar aanleiding van :
- het indelen in gewestelijke groepen en het aanduiden van het centrum van elke groep;
 - het goedkeuren van de grondreglementen betreffende de organisatie en de uitrusting van de gemeentelijke brandweerdiensten in zijn provincie;
 - het adviseren bij het toekennen van brandweeruitrusting;
 - het nemen van maatregelen ten overstaan van gemeenten die in gebreke blijven om aan hun verplichtingen inzake brandweer te voldoen enz...

(1) K.B. van 17 oktober 1991 (B.S. 6.12.91) tot wijziging van het K.B. van 13 oktober 1964 tot bepaling van de normen die door de ziekenhuizen en hun diensten moeten worden nageleefd.

- k) In het kader van de civiele defensie (het komplement van het militaire aspect van defensie), ter bescherming van het nationale belang tegen elke gewelddadige bedreiging, is in elke provincie een Provinciaal Komitee voor Verdediging (PKV) voorzien. Dit komitee staat onder de verantwoordelijkheid van de Gouverneur en beschikt over het "Handboek van de Civiele Defensie" als actieplan.
- l) Grensoverschrijdende samenwerking is opgenomen in :
- de wet van 9 december 1983 houdende goedkeuring van de Overeenkomst tussen de Regering van het Koninkrijk België en de Regering van de Franse Republiek inzake wederzijdse hulpverlening bij rampen of ernstige ongevallen, ondertekend te Parijs op 21 april 1981;
 - de wet van 9 september 1988 houdende goedkeuring van de Overeenkomst tussen het Koninkrijk België en het Koninkrijk der Nederlanden inzake wederzijdse bijstandsverlening bij het bestrijden van rampen en ongevallen, ondertekend te 's-Gravenhage op 14 november 1984.

In de overeenkomst met Frankrijk zijn de Minister van Binnenlandse Zaken en de Gouverneur van de grensprovincie opgenomen als bevoegde autoriteiten "voor het doen van verzoeken en het uitvoeren van hulpmaatregelen". De overeenkomst met Nederland ligt in dezelfde lijn.

Bijlage 4 - Krachtlijnen van het Algemeen Provinciaal Rampenplan

- a) De opdeling van West-Vlaanderen in acht zones (de zogeheten MUG-zones) waar in de zonehoofdplaats dag en nacht (24u./24u.) een medische urgentiegroep (MUG) vertrekkensklaar staat om waar ook in de betrokken zone hulp te bieden of zo nodig ter versterking naar een andere zone te worden opgeroepen.

Onder een medische urgentiegroep wordt een eenheid verstaan, die 24 uur op 24 uur beschikbaar is en bestaat uit :

- een interventievoertuig met het nodige materieel en materiaal aan boord voor het reanimeren van volwassenen en kinderen;
- een arts met specifieke ervaring op het vlak van reanimatie en dringende medische hulpverlening (bij voorkeur: internist, anesthesist of chirurg);
- een tweede arts met voormelde ervaring of een verpleegkundige met ervaring inzake dringende medische hulpverlening. De taak van deze eenheid bestaat er in snel ter plaatse te komen bij tussenkomsten met meerdere slachtoffers, het vaststellen van een snelle diagnose, het bepalen van de behandelingswijze en het aanduiden van het ziekenhuis waarnaar de slachtoffers het beste vervoerd worden (ondermeer rekening houdend met de kortste afstand en de mogelijkheden van het (de) betrokken ziekenhuis(zen) in functie van gewonde personen).

De betrokken MUG neemt de verbintenis op zich om in te staan voor :

- de invulling van de wachtdienst (volgens toerbeurt) van voornoemd medisch personeel;
- het op peil houden van voornoemd materieel en materiaal om een aantal slachtoffers te kunnen helpen.

Genoemde acht MUG-zones zijn: Brugge, Oostende, Roeselare, Torhout en Veurne (voor oproepen via de 100-Brugge); Kortrijk, Ieper en Menen (voor oproepen via de 100-Kortrijk).

- b) Binnen iedere MUG-zone wordt het interventie-type - mede in het verlengde van het algemeen gemeentelijk rampenplan - bepaald door het aantal gewonden. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen drie interventie-types : + 10 à 30 gewonden; + 30 à 100 gewonden; + 100 gewonden.

- c) Per MUG-zone en per interventietype worden progressief de nodige ambulances, MUG'n, ziekenhuizen en eventueel speciale medische en aanverwante diensten opgeroepen.
- d) De 100-centra (24u./24u. operationeel) fungeren als draaischrijf bij het op gang brengen van het rampenplan.
- e) Een taakverdeling binnen het medisch en operationeel handelen tussen de Directeur Medische Hulpverlening (DMH), de arts-regulator, de triage-arts, bepaalde verpleegkundigen met een eigen verantwoordelijkheid en opdracht, de officier-ambulances enz... is nauwkeurig omschreven. Aktiekaarten met nauwkeurige operationele richtlijnen ondersteunen het direkt optreden van de betrokken hulpverleners.

f) Radiokommunikatie

Vaste afspraken met betrekking tot radiokommunikatie vormen de ruggegraat van een vlot operationeel optreden en zijn in het rampenplan nauwkeurig vastgelegd.

Vaste afspraken houden in dat bepaalde frekwenties (plaatselijke brandweerefrequentie, eerste en tweede nationale brandweerefrequentie, ziekenhuisfrequentie...) voor alle toestellen verbonden worden aan dezelfde vooraf vastgelegde kanalen; dat de communicatie tussen KP en KP-OPS, tussen KP-OPS en de medische hulpdiensten evenals de ziekenhuizen, tussen de verschillende hulpdiensten op het terrein, tussen de ambulances van de zone 100 enz... op dezelfde vooraf vastgelegde kanalen verloopt.

g) Bijlagen

De volgende bijlagen vormen een essentieel onderdeel van het algemeen provinciaal rampenplan :

- Schematisch plan van het rampgebied;
- Opstelling voertuigen in functie van radiokommunikatie;
- Plan van de provincie met indeling in zones;
- Alarmeringsschema's met de belangrijkste telekommunikatiemiddelen (per zone en per type van interventie);
- Verdeling slachtoffers over de ziekenhuizen;
- Speciale medische centra en aanverwante diensten;

- Brandweerdiensten (per zone);
- Algemene telekommunicatielijst;
- Model informatiebericht media (radio - TV);
- Aktiekaart en functie-omschrijving van de voornaamste factoren bij de uitvoering van het noodplan;
- Ziekenhuisverdelingsschema's en overzicht ambulances en autobussen.

Bijlage 5 - Specifieke noodplannen

De hiernavolgende specifieke noodplannen zijn in West-Vlaanderen van toepassing; het gaat om noodplannen die betrekking hebben op bepaalde concrete risico's. Voor het medische deel van deze plannen gelden (ter aanvulling) ook de regels van het medische interventieplan opgenomen in het Algemeen Provinciaal Rampenplan (APR).

a) *Seveso-bedrijven*

Het gaat om risico's die kunnen voortvloeien uit zware ongevallen, die naar aanleiding van bepaalde industriële activiteiten kunnen ontstaan en binnen het kader van de wetgeving (1) als dusdanig worden erkend.

Voor elke industriële activiteit moet een specifiek noodplan worden opgemaakt, dat als een speciale bijlage aan het APR wordt toegevoegd. Voor West-Vlaanderen werd tot hertoe alleen voor het bedrijf Chemische Nijverheid Oostende (CNO) een dergelijk plan opgemaakt.

Zodra de Minister, bevoegd voor het Leefmilieu, een notifikatiedossier toestuurt aangaande een bedrijf in het kader van de zogeheten Seveso-wetgeving, moet de Gouverneur van de provincie waar het bedrijf is gelegen een specifiek noodplan opmaken. Een notifikatiedossier is momenteel in opmaak voor de LNG-terminal en Peakshaving (beide Zeebrugge), DUMO Plastics te Roeselare en FINA te Ardoioe.

Tevens dient de bevolking, en in het bijzonder de inwoners van de gebieden die door een zwaar ongeval getroffen kunnen worden, preventief ingelicht te worden over de veiligheidsmaatregelen en de wijze waarop zij zich in geval van een ongeval dienen te gedragen. Wanneer de rampenplannen zoals die door de Provinciegouverneur opgemaakt worden, effectief in voege treden, dient een voorafgaandelijke informatie van de bevolking op een geïntegreerde wijze te gebeuren, zowel op het nationale, het provinciale als het gemeentelijk niveau (2).

(1) Wet van 21 januari 1987 inzake de risico's van zware ongevallen bij bepaalde industriële activiteiten (de zogenaamde "Seveso-wet").

(2) K.B. van 16 mei 1990 tot wijziging van de wet van 21.01.1987 inzake de risico's van zware ongevallen bij bepaalde industriële activiteiten (B.S. 08.06.1990).

b) *Luchtvaartongevallen*

Het desbetreffende noodplan heeft als doel de hulpverlening en de activiteiten van de verschillende betrokken diensten te coördineren bij ongevallen met burgerlijke en/of militaire luchtvaartuigen.

Het plan is niet van toepassing op de territoriale wateren, op de door het Vlaamse Gewest beheerde openbare vlieghavens, noch op de militaire domeinen. De vlieghavens en de militaire domeinen beschikken over een eigen noodplan, waarvan de toepassing volledig berust bij de lokale kommandant, in toepassing van de wetgeving en de reglementering die deze instellingen beheren.

c) *Spoorwegongevallen*

Dit noodplan is gericht op ernstige ongevallen of katastrofen die zich voordoen op het net van de N.M.B.S.

Alle betrokken autoriteiten, besturen en organisaties behouden steeds de bevoegdheden en verplichtingen die hen eigen zijn krachtens de vigerende wetgeving. Zij treden in de operaties op met eigen middelen en volgens de eigen werkwijze, maar met de bekommernis zich bij hun optreden te schikken naar de richtlijnen van de coördinator (Gouverneur - in afwachting de brandweerofficier).

Een cruciale rol is in dit plan gereserveerd voor de Gewestelijke dispatching van de N.M.B.S. (GEWEDIS) te Gent.

d) *Noordzee*

Bij het beheer van het gedeelte van de Noordzee dat aan ons land is toevertrouwd, zijn meerdere departementen betrokken : Verkeerswezen, Landbouw, Volksgezondheid en Leefmilieu, Landsverdediging, Binnenlandse Zaken enz...

De scheepsramp met de "Mont Louis" (augustus 1984) en met de "Herald of Free Enterprise" (maart 1987) heeft de diverse betrokken instanties alert gemaakt voor eventuele rampen en milieuproblemen in het watergebied van de Belgische Staat en zelfs in volle zee. De noodzaak om ter zake gecoördineerd en planmatig op te treden - geleid op de betrokkenheid van een ruim aantal departementen - heeft geleid tot de opmaak van een specifiek noodplan. Dit plan werd goedgekeurd door de Ministerraad op 11 maart 1988.

Twee basiscriteria beheersen dit noodplan : de eenheid van bevel en de permanente operationaliteit (24u./24u. doorheen het jaar).

Het plan is van toepassing op :

- de territoriale zee;
- het kontinentaal plat;
- de verantwoordelijkheidszone zoals bepaald in het Akkoord van Bonn voor de bestrijding van zeewaterverontreiniging;
- een gebied met een straal van 75 zeemijl vanuit Oostende voor de hulp en de bijstand op zee.

De eenheid van bevel wordt verzekerd door de aanduiding van één algemene coördinator door de Ministerraad, in hoofde van de Gouverneur van West-Vlaanderen; hij is belast met de coördinatie en de leiding van alle betrokken instanties bij de hulpactie. Een "on scene commander" (van de Zeemacht) is belast met de uitvoering van de operaties ter plaatse in de onmiddellijke omgeving van de ramp.

Het rampenplan Noordzee legt ook een band naar het vasteland, in geval van slachtoffers of bij bedreiging van de Kuststreek door olieverontreiniging.

Onverminderd het eventuele verhaal van de gedane kosten op degene(n) die het ongeval of de ramp heeft (hebben) veroorzaakt, is tevens beslist dat elk departement zal instaan voor de kosten van de operaties die binnen zijn bevoegdheid liggen (gesloten-beurzen-beginsel).

Voor uitzonderlijke financiële gevolgen kan de Ministerraad beslissen om er een bijzonder krediet voor uit te trekken.

e) *Nucleaire rampen*

De betrokken wetgeving (1) omvat zowel nucleaire installaties als "beperkte" noodsituaties met stralingsgevaar, met name :

- ongevallen met vervoer van splijtstoffen, radioactieve isotopen of radioactief afval waarbij een belangrijke hoeveelheid radioactieve stoffen vrijkomt of kan vrijkomen;
- stralingsgevaar ingevolge het gebruik van nucleaire energie in ruimtetuigen;
- nucleaire ongevallen of stralingsgevaar met militaire tuigen of in militaire installaties.

(1) K.B. van 27 september 1991 tot vaststelling van het noodplan voor nucleaire risico's voor het Belgische Grondgebied.

Laatstgenoemde noodsituaties moeten in eerste instantie in een provinciaal noodplan worden opgevangen, omdat de coördinatie ervan op het niveau van de Provinciegouverneur ligt.

Vanaf een bepaalde alarmdrempel verzekert de Gouverneur eveneens (in het kader van het nationale noodplan en in uitvoering van de beslissingen van het coördinatiecomité) de coördinatie van de acties op het terrein, samen met de burgemeester van de plaats van het onheil en met de burgemeesters van de interventiezone. In geval er zich onmiddellijk beschermingsacties voor de bevolking opdringen, beslist de Gouverneur op eigen gezag, zonder de beslissingen van het ministerieel comité af te wachten, tot wanneer dit comité operationeel wordt.

In het licht van voornoemde wetgeving wordt het huidige goedgekeurde provinciale noodplan met betrekking tot nucleaire risico's (1988) herzien tegen uiterlijk eind 1992.

f) *Het Zwin*

Het gaat ter zake om "Afspraken" (1982) tussen de Commissaris van de Koningin in de Provincie Zeeland en de Gouverneur van West-Vlaanderen met betrekking tot olieverontreiniging die een ernstig gevaar inhoudt voor het natuurgebied "Het Zwin", dat een unieke zoutwaterflora en -fauna bevat.

Op basis van deze afspraken kunnen beide partijen volgens een bepaalde procedure elkaar om wederzijdse bijstand verzoeken, met wederzijdse inzet van middelen van het ene land op het grondgebied van het andere land.

g) *West-Vlaanderen/Zeeland*

Deze samenwerking berust op de overeenkomst tussen het Koninkrijk België en het Koninkrijk der Nederlanden inzake wederzijdse bijstandsverlening bij het bestrijden van rampen en ongevallen, ondertekend te 's-Gravenhage op 14 november 1984 (1).

In het kader van genoemde bilaterale overeenkomst werden op 10 juni 1992 concrete afspraken ondertekend tussen de Commissa-

(1) Goedgekeurd bij wet van 9 september 1988.

ris van de Koningin in Zeeland en de Gouverneur van West-Vlaanderen met betrekking tot wederzijdse bijstandsverlening.

Van Westvlaamse zijde wordt ondermeer verwezen naar de principiële toezegging om in onderhavig verband bijstand te verlenen door : de Civiele Bescherming, een groot aantal Y en Z-korpsen van de Brandweer, alle MUG'n van West-Vlaanderen, het Rode Kruis en het Vlaamse Kruis.

h) *West-Vlaanderen/Département du Nord*

Tussen de Gouverneur van West-Vlaanderen en de Prefect van de regio Nord-Pas-de-Calais werd een "Afzonderlijke overeenkomst betreffende de wederzijdse hulpverlening bij rampen of ernstige ongevallen" (1986) afgesloten (1).

Beide partijen zijn bevoegd om mekaar wederzijds hulp te vragen en te bieden bij kalamiteiten op mekaars grondgebied.

i) *Stormtij*

Met betrekking tot stormtij gaat het om "onderrichtingen" bij gevaar voor of bij optreden van een "stormvloed", die uitgaan van de Administratie Waterinfrastructuur en Zeewezen (Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap).

Door telegrafisch rijks-, gewest-, provincie-, gemeente-, polder-, parastatale en havenbesturen en diensten, die gelegen zijn binnen de door het water bedreigde gebieden, te waarschuwen bij gevaar voor of bij optreden van een stormvloed, verwacht voornoemde administratie van de betrokken besturen niet alleen dat zij (zoals zij daartoe trouwens zijn verplicht) elk binnen hun werkerrein en hun eigen bevoegdheid, de bewaking van het bedreigde gebied, de veiligheid van de inwoners en de gebruikers zouden verzekeren en eventuele schade zouden herstellen, maar ook dat zij dezelfde administratie zo mogelijk zouden helpen bij het vervullen van haar eigen taak; dat zij tevens de waakposten die in onderhavige onderrichtingen worden genoemd zouden op de hoogte houden van de gevaarlijke ontwikkelingen en van de schade, als gevolg van een stormvloed in het gebied dat ze beheren.

(1) Deze overeenkomst berust op de konventie van 21.4.1981, tussen België en Frankrijk inzake de wederzijdse hulpverlening bij rampen of ernstige ongevallen (goedgekeurd bij wet van 9.12.1983).

j) *Verontreiniging van het strand door koolwaterstoffen*

Het desbetreffende noodplan is gericht op de organisatie en de coördinatie van de hulpverlening in geval van een belangrijke verontreiniging van het strand door koolwaterstoffen (olieverontreiniging).

k) *Ondergrondse leidingen*

In de provincie West-Vlaanderen bevindt zich een aantal ondergrondse pijplijnen. Zij bevatten verschillende soorten produkten en worden door verschillende maatschappijen uitgebaat. Als er een lek komt in één van deze pijplijnen kan het vervoerde produkt zich in de atmosfeer verspreiden. Volgens de omstandigheden, de belangrijkheid en de plaats van het lek en de aard van het vervoerde produkt kan dit aanleiding geven tot brand- of ontploffingsgevaar en een gevaar betekenen voor de gezondheid van de bevolking.

Dit noodplan beoogt derhalve :

- met behulp van een alarmeringsketen de uitbater(s) en/of de eigenaar(s) van de pijplijn en de hulpdiensten zo snel mogelijk te waarschuwen telkens als zich een ongeval voordoet;
- de hulpdiensten informatie te verstrekken over de ligging van de pijplijnen, de aard van de vervoerde produkten, een beschrijving per produkt van de risico's en de aangewezen wijze van interventie;
- de coördinatie van de hulpinterventies mogelijk te maken.

l) *Brugge - Knokke-Heist*

De talrijke industriële installaties en de toeristische activiteiten op het grondgebied van Brugge en Knokke-Heist, met inbegrip van de haven van Zeebrugge, houden een risico in voor kalamiteiten. Dit latente gevaar, dat plots kan overslaan in een werkelijke catastrofe onder de vorm van brand, ontploffing, giftige gaswolk enz..., bedreigt niet enkel de personen en goederen aanwezig in de geteisterde inrichting, doch tevens de bewoners en de goederen in de omgeving.

Dit noodplan beoogt bijgevolg het bieden van hulp op het grondgebied van de stad Brugge en/of de gemeente Knokke-Heist, met inbegrip van de haven van Zeebrugge en bestaat erin om in nood:

- met behulp van een alarmeringsketen de beschikbare hulpmiddelen zo snel mogelijk in te zetten waar het nodig is;
- de coördinatie van die hulpmiddelen mogelijk te maken.

1. INLEIDING

De toegenomen technologische en technische ontwikkeling, de verbetering van gebouwen en andere vestingwerken, de toenemende afhankelijkheid van elektronische apparatuur, de toenemende afhankelijkheid van elektronische apparatuur, de toenemende afhankelijkheid van elektronische apparatuur...

PROVINCIERAAD VAN WEST-VLAANDEREN

Tegenvoegde hiervan wordt later in dit document en met andere mogelijkheden gekoncreteerd met de Vlaamse Staat dat het aantal risico's of noodzakelijk, die nu onder meer al het geval zijn op te maken.

Een belangrijk is het feit dat de brandweer hulp verleend te diverse plaatsen waar menic dat en vreeselijke gebeurtenissen plaatsvinden.

De steeds groeiende uitdaging op het gebied van de veiligheid en het milieu wijst erop dat de beschikbare middelen en op het gebied van de veiligheid...

De brandweer in West-Vlaanderen

De voordracht ten dienste van de gemeenschap moet voortdurend worden bijgewerkt en het leven en de veiligheid van de bevolking.

Rede door dr. ec. **O. VANNESTE**

Gouverneur van West-Vlaanderen,

uitgesproken in zitting

van 5 oktober 1993

1. INLEIDING

De toenemende technologische en industriële ontwikkeling, de uitrusting van gezinnen en ondernemingen enerzijds, en het verwaarlozen van elementaire veiligheidsvoorschriften anderzijds, brengen een groter risico voor branden en rampen met zich mee.

Tengevolge hiervan wordt ieder brandweerkorps en zelfs iedere brandweerman gekonfronteerd met de traditionele, maar ook wel nieuwe risico's of noodsituaties, die hij echter even snel en goed dient op te lossen.

Even belangrijk is het feit dat de brandweer hulp verleent in diverse situaties waar mens, dier en waardevolle goederen bedreigd worden.

De steeds groeiende wetgeving op het gebied van de veiligheid en het milieu wijst eveneens op de zich wijzigende omstandigheden en op het feit dat de overheid hierop inspeelt.

Dankzij de brandweer, die voortdurend ten dienste van de gemeenschap staat, wordt bijgedragen aan een betere kwaliteit van het leven en de veiligheid van de samenleving.

2. WETGEVING

A. Voorwoord

De brandbestrijding is van oudsher een taak van de gemeentebesturen. De wetgeving van de Franse Revolutie, namelijk de revolutionaire dekreten van 14 december 1789 betreffende de inrichting van de gemeente en van 16/24 augustus 1790, titel XI betreffende de rechterlijke inrichting, legde deze verplichting reeds vast. De gemeenten hadden toen reeds de opdracht om door gepaste maatregelen ongevallen en rampen, zoals brand en besmettelijke ziekten, te voorkomen en te bestrijden (1).

Bij de kodifikatie van de gemeentewet werden deze bepalingen opgeheven (2) en opgenomen in de Nieuwe Gemeentewet onder artikel 135. Dit artikel voorziet in de bevoegdheid van de gemeenten om passende maatregelen te nemen om rampen en plagen te voorkomen en om de nodige hulp te verstrekken om deze te doen ophouden. De gemeenteraad beschikt in dit kader over een verordenende bevoegdheid.

Ook mag de burgemeester in geval van oproer, kwaadwillige samenshoring, ernstige stoornis van de openbare rust of andere onverwachte gebeurtenissen, zoals bijvoorbeeld brand, politieverordeningen maken. Deze maatregel kan slechts genomen worden indien het geringste uitstel gevaar of schade voor de inwoners zou kunnen opleveren. Bovendien dient de burgemeester er onverwijld kennis van te geven aan de gemeenteraad (3).

De brandbestrijding is derhalve een materie van gemeentelijk belang.

De nationale overheid is bevoegd om terzake reglementerend op te treden (4).

(1) Dekreet van 14 december 1789 betreffende de inrichting van de gemeente en Dekreet 16/24 augustus 1790, titel XI betreffende de rechterlijke inrichting, zie bijlage 1.

(2) Bekrachtigingswet van 26 mei 1989, art. 2; Wet van 27 mei 1989 houdende wijziging van de nieuwe gemeentewet, art. 11, (B.S. 30.05.1989).

(3) Nieuwe Gemeentewet, artikel 134, § 1, (B.S. 30.05.1989).

(4) Overzicht van het wettelijk instrumentarium, zie bijlage 2.

Op grond van de wet van 31 december 1963 betreffende de Civiele Bescherming werden aan de Koning bevoegdheden toegekend in verband met de algemene organisatie van de gemeentelijke brandweerdiensten (1).

Ook de inspectie van de brandweerdiensten werd bij koninklijk besluit geregeld. Deze heeft tot opdracht ten minste éénmaal per jaar controle uit te oefenen op de organisatie en de werking van de brandweerdiensten. Zij geeft aan de bevoegde overheden advies over elke maatregel die tot verbetering kan leiden.

Verder gaat zij na hoe de brandweerdiensten zich van hun taak kwijten op het vlak van brandbeveiliging en brandbestrijding (2).

De bijzondere wet van 8 augustus 1980, tot hervorming der instellingen, gewijzigd bij de wet van 8 augustus 1988, heeft op het vlak van de brandbestrijding geen bevoegdheden toegewezen aan het gewest. Uit het Sint-Michielsakkoord blijkt trouwens dat er in de toekomst hierin geen wijziging zal komen. Bij de volgende verklaring tot herziening van de grondwet zou artikel 108 van de Grondwet, dat bepaalt dat de provinciale en gemeentelijke instellingen bij de wet worden geregeld, in herziening gesteld worden. Een regionalisering van de organieke wetgeving inzake de provincies en gemeenten zal worden onderzocht, met het behoud echter van de eenheid van het politie- en brandweerbeleid en het gemeentelijk karakter van de politie- en brandweerdiensten (3).

De Koning behoudt de bevoegdheid inzake reglementering van de organisatie van deze diensten, teneinde de eenheid van het brandweerbeleid te vrijwaren. Deze bevoegdheid geldt ten opzichte van alle openbare brandweerdiensten. Er wordt in geen geval afbreuk gedaan

-
- (1) Wet van 31 december 1963 betreffende de Civiele Bescherming, (B.S. 16.01.1964), gewijzigd bij gewone wet van 16 juli 1993 tot vervollediging van de federale staatsstructuur (B.S. 20.07.1993), zie bijlage 3.
- (2) Koninklijk Besluit van 20 oktober 1975 houdende organisatie van de inspectie van de brandweerdiensten van de gemeenten, de agglomeraties en de federaties van gemeenten, (B.S. 11.11.1975).
- (3) Wetsvoorstel tot vervollediging van de federale staatsstructuur, gedr. St., Kamer, 1992-93, nr. 897/1, 3. Gewone wet van 16 juli 1993 tot vervollediging van de federale staatsstructuur, art. 291, 292, 352 en 353, (B.S. 20.07.1993).

aan het principe volgens hetwelk de brandbestrijding behoort tot de gemeentelijke bevoegdheid. De gemeenten organiseren dus de brandweerdienst (1).

B. Organisatie

De wet van 31 december 1963 betreffende de Civiele Bescherming vormt de basis voor de organisatie van ons huidig brandweerwezen. Artikel 10 van deze wet bepaalt dat voor de algemene organisatie van de brandweerdiensten de gemeenten van iedere provincie in gewestelijke groepen worden ingedeeld.

Uit de parlementaire bescheiden blijkt dat onder gewestelijke groep dient te worden verstaan : "een geheel van geografisch gegroepede gemeenten, waarvan de bescherming om redenen van bezuiniging, doeltreffendheid en bevoegdheid, is toevertrouwd aan één van hen, die het centrum van de gewestelijke groep wordt genoemd" (2).

De provinciegouverneur bepaalt de samenstelling van die groepen en wijst in iedere groep de gemeente aan die er het centrum van vormt, na raadpleging van de belanghebbende gemeenteraden.

Bij het vormen van gewestelijke groepen diende ernaar gestreefd te worden dat iedere gemeente-gewestelijk groepscentrum zoveel mogelijk in het geografisch centrum van de groep gelegen is.

Bij het vastleggen van de grenzen ervan diende rekening gehouden met de natuurlijke hindernissen, de verkeerswegen en de kunstwerken (3).

Het groepscentrum is er wegens zijn aanwijzing toe gehouden over een brandweerdienst met het nodige personeel en materieel te beschikken. De brandweerdienst van deze gemeente dient bij zijn interventies in de andere gemeenten van de groep, dezelfde prestaties te leveren als die waartoe hij in zijn eigen gemeente gehouden is (4).

(1) Ibid. p. 70.

(2) Parlementaire Bescheiden Senaat - zitting 1967-1968, verslag nr. 80, blz. 19.

(3) Ministeriële Omzendbrief van 30 november 1967 betreffende de oprichting van de gewestelijke groepen voor brandbestrijding, niet gepubliceerd.

(4) Koninklijk Besluit van 8 november 1967 houdende, voor de vreedstijd, organisatie van de gemeentelijke en gewestelijke brandweerdiensten en coördinatie van de hulpverlening in geval van brand, artikel 19, (B.S. 18.11.1967), zie bijlage 4.

De overige gemeenten van de gewestelijke groep die reeds over een eigen brandweerdienst beschikten vóór de Wet van 1963 van kracht werd, konden deze behouden, mits aan zekere minimumvereisten inzake personeel en materieel voldaan werd (1).

Zij zijn de zogenaamde autonome gemeenten en hun korpsen worden aangeduid met de letter C.

Tengevolge van een wetwijziging in 1984 (2) kunnen ook nieuwe brandweerdiensten worden opgericht.

Andere gemeenten kunnen een beroep doen op de brandweerdienst van de gemeente die het centrum van die groep vormt, tegen betaling van een forfaitaire en jaarlijkse bijdrage, die door de provinciegouverneur wordt vastgesteld overeenkomstig de normen bepaald door de Minister van Binnenlandse Zaken, en na raadpleging van de belanghebbende gemeenteraden.

Voor de organisatie van de hulpverlening in geval van brand worden de gewestelijke brandweerdiensten in drie categorieën ingedeeld : categorie X, categorie Y en categorie Z (3).

Deze drie categorieën dienen te beantwoorden aan verschillende minimumnormen inzake personeel en materieel.

Deze indeling heeft tot doel de snelheid en de doeltreffendheid van de hulpverlening in geval van brand op te voeren, alsmede voor grote schadegevallen voldoende versterking te verzekeren.

De taak van de brandweerdienst categorie X is drievoudig :

- (a) vooreerst beschermen zij hun eigen gewestelijke groep, (b) vervolgens treden zij ter versterking in de naburige gewestelijke groepen op, (c) zij treden als bijkomende versterking op, wanneer zich zeer grote

(1) Wet van 31 december 1963 betreffende de Civiele Bescherming, artikel 10.

(2) Wet van 11 januari 1984, tot wijziging van artikel 10 van de wet van 31 december 1963 betreffende de Civiele Bescherming, (B.S. 28.02.1984).

(3) Koninklijk Besluit van 8 november 1967 houdende, voor de vreedstijd, organisatie van de gemeentelijke en gewestelijke brandweerdiensten en coördinatie van de hulpverlening in geval van brand, art. 12.

schadegevallen voordoen in gevallen waarbij er bijzonder gevaar dreigt (1). Deze korpsen bestaan uit beroepsbrandweerlieden.

Van categorie X maken deel uit de brandweerdiensten van de steden Brussel, Antwerpen, Gent, Luik en Charleroi.

De brandweerdiensten van categorie Y zullen naast de bescherming van hun eigen gewestelijke groep ook als taak hebben ter versterking op te treden in de naburige gemeenten. Iedere dienst van categorie Y is een beroepsdienst of een gemengde dienst. In België maken 24 korpsen deel uit van categorie Y (2).

Een dienst van categorie Z neemt de bescherming op zich van de gemeenten zonder korps en van de C-korpsen (autonome gemeenten) in hun gewestelijke groep. Het kan een gemengde of een vrijwilligersdienst zijn. Wanneer het een vrijwilligersdienst is, moet er minimum een beroepskorporaal zijn.

Een gemeentelijke brandweerdienst wordt bestempeld als beroepsdienst, gemengde dienst of vrijwilligersdienst naargelang hij samengesteld is voornamelijk uit voltijds tewerkgesteld personeel, uit voltijds en ook niet-voltijds tewerkgesteld personeel of uit personeel dat niet onder deze definities valt (3).

Tenslotte bestaat de mogelijkheid gewestelijke groepen op te richten bestaande uit gemeenten van verschillende provincies (4).

(1) Ministeriële Omzendbrief van 30 november 1967, houdende oprichting van de gewestelijke groepen voor brandbestrijding.

(2) Koninklijk Besluit van 8 november 1967 houdende, voor de vreedstijd, organisatie van de gemeentelijke en gewestelijke brandweerdiensten en coördinatie van de hulpverlening in geval van brand, art. 12, 2e : van categorie Y maken deel uit de brandweerlieden van de gemeenten Aalst, Aarlen, Bergen, Brugge, Doornik, Genk, Hasselt, Hoei, Kortrijk, La Louvière, Leuven, Marche-en-Famenne, Mechelen, Namen, Oostende, Oudenaarde, Roeselare, Sint-Niklaas, Turnhout, Verviers, Veurne. Later werden de gemeenten Geel (Ministerieel Besluit van 17.11.1977, B.S. 28.12.1977), Waver (Ministerieel Besluit van 04.09.1980, B.S. 02.10.1980) en Lommel (Ministerieel Besluit van 02.12.1991, B.S.15.01.1992) hieraan toegevoegd.

(3) Koninklijk Besluit van 8 november 1967 houdende, voor de vreedstijd, organisatie van de gemeentelijke en gewestelijke brandweerdiensten en coördinatie van de hulpverlening in geval van brand, artikel 2.

(4) Wet van 31 december 1963 betreffende de Civiele Bescherming, artikel 10.

C. Personeel

Bij Koninklijk Besluit werd de minimum personeelssterkte van de gemeentelijke en gewestelijke brandweerkorpsen vastgelegd (1).

De gemeenteraden stellen de organieke reglementen betreffende de formatie en de aanwervings- en bevorderingsvereisten van toepassing op het brandweerpersoneel vast. Naargelang de dienst een beroeps-, een gemengde of een vrijwilligersdienst is, dient het desbetreffend modelreglement te worden gevolgd (2).

De gemeentereglementen betreffende de organisatie van de brandweerdiensten worden aan de Gouverneur van de provincie ter goedkeuring voorgelegd; heeft de Gouverneur het reglement niet afgekeurd binnen veertig dagen na de ontvangst ervan op het Provinciaal Gouvernement, dan wordt het van rechtswege uitvoerbaar (3).

Voor de officieren worden de geschiktheids- en bekwaamheidscriteria, alsmede de benoembaarheids- en bevorderingsvoorwaarden bepaald door het Koninklijk Besluit van 20 juli 1972 (4).

De gemeenteraadsbeslissingen houdende benoeming en bevordering van officieren, evenals de tuchtmaatregelen welke hen betreffen, worden aan de Gouverneur ter goedkeuring voorgelegd.

De gemeenteraad bepaalt in een reglement van orde de dienstbetrekkingen, de plichten van de leden en de praktische organisatie en werking van de dienst (5).

-
- (1) Koninklijk Besluit van 8 november 1967 houdende, voor de vreedstijd, organisatie van de gemeentelijke en gewestelijke brandweerdiensten en koördinatie van de hulpverlening in geval van brand, artikel 3. Tabel der effectieven van de gemeentelijke en gewestelijke brandweerdiensten, zie bijlage 5.
 - (2) Koninklijk Besluit van 6 mei 1971 tot vaststelling van de modellen van gemeentelijke reglementen betreffende de organisatie van de gemeentelijke brandweerdiensten, (B.S. 19.06.1971).
 - (3) Wet van 31 december 1963 betreffende de Civiele Bescherming, art. 13.
 - (4) Koninklijk Besluit van 20 juli 1972 tot vaststelling van de geschiktheids- en bekwaamheidscriteria, alsmede van de benoembaarheids- en bevorderingsvoorwaarden voor de officieren van de gemeentelijke brandweerdiensten, (B.S. 17.08.1972).
 - (5) Koninklijk Besluit van 6 mei 1971 tot vaststelling van de modellen van gemeentelijke reglementen betreffende de organisatie van de gemeentelijke brandweerdiensten, (B.S. 19.06.1971).

D. Materieel

Naast de verplichting om over het nodige personeel te beschikken, houdt het instandhouden van een brandweerkorps ook de verplichting in het nodige materieel ter beschikking te stellen. Het minimum aan materieel waarmee iedere brandweerdienst, volgens de belangrijkheid van de gemeente of van de gewestelijke groep die hij beschermt, moet uitgerust zijn, is vastgesteld in bijlage bij hogervermeld Koninklijk Besluit van 8 november 1967 (1).

E. Financiering

Voor de financiering van de brandweerkorpsen kunnen de gemeentebesturen, naast de eigen inspanningen, een beroep doen op subsidiëring door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en, wat de gewestelijke centra betreft, op financiële tegemoetkomingen van de beschermde gemeenten.

Deze financiële tegemoetkoming is geregeld bij Ministerieel Besluit van 10 oktober 1977, tot vaststelling van de normen voor het bepalen van de forfaitaire en jaarlijkse bijdrage, bedoeld in artikel 10 van de Wet van 31 december 1963 betreffende de Civiele Bescherming.

Het systeem is complex en zorgt voor heel wat ongenoegen bij de gemeentebesturen. Het is de Gouverneur die instaat voor de berekening van de forfaitaire en jaarlijkse bijdrage.

Het systeem is gebaseerd op de solidariteit tussen de gemeenten die brandweerbescherming bieden en zij die genieten van deze bescherming. Deze laatste categorie omvat niet noodzakelijk gemeenten zonder brandweerkorps, want ook een gemeente met een brandweerkorps (categorie Z of C) kan bescherming van een groter brandweerkorps (categorie Y of Z) genieten. De gemeenten met een eigen brandweerdienst en die geen gewestelijk groepscentrum zijn (C-korpsen), worden niet betrokken bij dit systeem.

(1) Tabel houdende het minimum materieel waarover de gemeentelijke en gewestelijke brandweerdiensten beschikken, met uitzondering van de persoonlijke uitrustingen en kledingen, zie bijlage 6.

De jaarlijkse bijdrage verschuldigd door de gemeenten wordt vastgesteld op de grondslag van het jongste kadastraal gebouwd en ongebouwd inkomen van elke gemeente, het bevolkingscijfer van elke gemeente en de in aanmerking komende kosten van de brandweerdiensten van de gemeenten-gewestelijke groepscentra van de provincie; die kosten worden vastgesteld op grond van de tijdens het vorige jaar door die diensten gedragen werkelijke kosten, met inbegrip van de kosten voor interesten en aflossingen van leningen.

Bij de berekening van de kosten mogen de tegemoetkomingen door het Rijk, de financiële lasten betreffende de pensioenen van het personeel van de brandweerdiensten, alsook de uitgaven welke uiteraard uitsluitend ten laste van de gemeente-gewestelijk groepscentrum komen, niet worden medegerekend.

Daarenboven mag het beroepspersoneel van de brandweerdiensten van de categorieën Y en Z niet onbepaald worden medegerekend. Het wordt beperkt tot 10% boven de bezetting vermeld in het Koninklijk Besluit van 8 november 1967.

Wegens regionale of lokale omstandigheden kan de Gouverneur van de provincie toch machtiging verlenen om deze norm te overschrijden en de kosten geheel of gedeeltelijk in rekening te brengen.

De gemeenten-gewestelijke groepscentra van categorie Z dragen ook bij aan de kosten van de centra X en Y. De in aanmerking komende kosten van de gemeenten-gewestelijke groepscentra van categorie Z worden verhoogd met een forfaitaire som welke niet boven 25% van de kosten mag uitstijgen.

Dit bedrag is bestemd voor dekking van de eventuele interventies ter versterking van de centra X en Y.

De gemeenten-gewestelijke groepscentra dragen jaarlijks een aandeel in de in aanmerking komende kosten van hun brandweerdienst. De gemeenten die niet over een brandweerdienst beschikken, betalen jaarlijks een door de Gouverneur vastgestelde bijdrage.

F. Subsidiering

Het Koninklijk Besluit van 23 maart 1970 legt de voorwaarden, waaronder gemeenten, die over een brandweerdienst beschikken, in aanmer-

king komen voor een staatsbijdrage voor het aankopen van brandweermaterieel, vast.

Genormaliseerd materieel wordt door de Staat aangekocht. Het kan door de Minister van Binnenlandse Zaken worden afgestaan aan de gemeenten die erom verzoeken, tegen betaling van een gedeelte van de prijs waarvoor de Staat het heeft aangekocht. De gemeente moet 25% of 50% betalen naargelang zij al dan niet een gewestelijk groepscentrum is, wat neerkomt op een subsidiëring van 75% voor de X, Y en Z-korpsen en 50% voor de C-korpsen.

Bijzonder materieel wordt door de gemeente aangekocht. De Minister van Binnenlandse Zaken kan binnen de grenzen van de begrotingskredieten, de gemeente een subsidie verlenen voor het aankopen van bijzonder materieel. De subsidie is gelijk aan 75% van de kostprijs van het materieel voor de X, Y en Z-korpsen en 50% voor de C-korpsen. Brandweerbijzondere jassen en helmen worden op deze wijze gesubsidieerd.

G. Opleiding

De leden van de brandweer moeten een opleiding krijgen die overeenstemt met het door de Minister van Binnenlandse Zaken bepaalde basisprogramma (1).

De brandweeropleiding is in volle evolutie. De officiële erkenning van de provinciale opleidingscentra voor de brandweer gebeurde bij Koninklijk Besluit van 4 oktober 1985 (2). Oorspronkelijk konden de provinciale opleidingscentra voor de brandweer slechts opleiding verstrekken aan brandweermannen, korporaals en onderofficieren. De opleiding van officieren berustte bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken.

(1) Koninklijk Besluit van 8 november 1967 houdende, voor de vreedstijd, organisatie van de gemeentelijke en gewestelijke brandweerdiensten en coördinatie van de hulpverlening in geval van brand, artikel 11.

(2) B.S. 7 november 1985.

Onlangs (1) werden de provinciale opleidingscentra voor de brandweer erkend om de volledige opleiding te geven, ook deze van de officieren en van de technici-brandvoorkoming.

De basisprogramma's voor het behalen van het brevet van brandweerman, onderofficier, officier en technicus-brandvoorkoming werden in 1992 vastgesteld bij Ministerieel Besluit (2).

Een inspectie is belast met het toezicht op de opleidingscentra voor de brandweerdiensten (3).

H. Taken van de brandweer

Door de steeds evoluerende industriële en technologische vooruitgang wordt de brandweer met meer uiteenlopende opdrachten belast.

De belangrijkste taak van de brandweer is natuurlijk de brandbestrijding in al haar vormen, zoals de bestrijding van branden in woningen, bedrijfsgebouwen e.a., doch ook van schoorsteenbranden, struik- of grasbranden, voertuigbranden ... Brandweerdiensten worden echter ook belast met bijzondere opdrachten zoals het verlenen van hulp bij overstromingen, het onschadelijk maken van wespennesten, het bevrijden van slachtoffers uit autowrakken.

Bij de ministeriële omzendbrief werd een lijst gevoegd van interventies die voor de beschermde gemeenten van de gewestelijke groep onder de forfaitaire bijdrage vallen (4).

-
- (1) Koninklijk Besluit 14 oktober 1991, tot wijziging van het Koninklijk Besluit van 4 oktober 1985 betreffende de centra voor opleiding, vervolmaking of bijscholing voor brandweermannen, korporaals en onderofficieren van de brandweerdiensten van de gemeenten, van de agglomeraties, van de federaties van gemeenten en van de intercommunale verenigingen, (B.S. 11.12.1991).
 - (2) Ministerieel Besluit van 10 december 1992 tot vaststelling van de basisprogramma's voor het behalen van het brevet van brandweerman, onderofficier, officier en technicus-brandvoorkoming, (B.S. 26.01.1993). Minimumprogramma opleiding brandweer, zie bijlage 7.
 - (3) Ministerieel Besluit van 1 maart 1993 tot regeling van de inspectie over de opleidingscentra voor de brandweer, (B.S. 03.04.1993).
 - (4) Ministeriële omzendbrief van 29 november 1967 betreffende de zending van de gemeentelijke en gewestelijke brandweerdiensten, (Bestuursmemoriaal van de provincie West-Vlaanderen 20.12.1967) - lijst van bijzondere interventies die onder de forfaitaire bijdrage vallen, zie bijlage 8.

Een even belangrijke opdracht betreft echter de brandvoorkoming. In dit kader controleert elke brandweerdienst, zowel in zijn eigen gemeente als in een andere gemeente van de gewestelijke groep die hij beschermt, de toepassing van de reglementering inzake brandvoorkoming (1).

Tevens verschaffen brandweperlui informatie en advies inzake brandpreventie en veiligheidsvoorschriften in gebouwen.

Op grond van wetten en reglementen kregen de brandweerdiensten ook andere taken toebedeeld. Vlareem verplicht de exploitant van een vergunningsplichtige inrichting de vereiste maatregelen te treffen om de buurt te beschermen tegen de risico's van brand en ontploffing, die eigen zijn aan de aanwezigheid of de exploitatie van zijn installatie(s) en opslagplaats(en). Het bepalen en het aanbrengen van de nodige brandbestrijdingsmiddelen gebeurt in overleg met de plaatselijke brandweer (2).

Bij de werking van de dienst 100 vervullen de brandweerdiensten een onmiskenbare rol. Na het ontvangen van een oproep zullen vanuit deze centra onmiddellijk de nodige contacten gelegd worden voor het op gang brengen van de hulpverlening.

Tevens zullen brandweerdiensten overal waar mensen in gevaar verkeren of goederen bedreigd zijn, optreden. Deze bij uitstek humanitaire taak beperkt zich niet tot de gemeente waartoe zij behoren, doch strekt zich uit over de gehele gewestelijke groep.

De brandweer vormt ook één van de voornaamste pijlers in de rampenbestrijding.

Bij rampspoedige gebeurtenissen, katastrofen en schadegevallen van allerlei aard treden zij samen met de diensten van de Civiele Bescherming op.

(1) Koninklijk Besluit van 8 november 1967 houdende, voor de vreedstijd, organisatie van de gemeentelijke en gewestelijke brandweerdiensten en koördinatie van de hulpverlening in geval van brand, art. 22.

(2) Vlaams reglement milieuvergunning (Vlareem II), artikel 8, (B.S. 14.12.1992).

Ten overstaan van de Seveso-bedrijven heeft de lokale brandweer een taak die enerzijds gericht is op een stuk beleidsvoorbereidend werk en anderzijds op een actieve inbreng in geval van ramp. Het beleidsvoorbereidend werk wordt opgezet samen met de andere hulpdiensten. Op grond van een (verplicht) interventieplan, dat ter ondersteuning van de gewone opdrachten van de brandweer wordt opgemaakt, legt de brandweer een aantal bijkomende scenario's vast met het oog op een eventuele ramp die ook een weerslag buiten het bedrijf heeft.

In deze scenario's zijn de acties opgenomen die een verhoogde inzet van de brandweer omschrijven en, naast de gewone hulpverlening, onder meer kunnen slaan op de alarmering en evacuatie van de bevolking, het uitvoeren van een aantal eerste metingen enz.

3. STRUKTUUR VAN DE BRANDWEER IN WEST-VLAANDEREN

A. Organisatie

Bij besluiten van de Gouverneur van 11 december 1978 en 17 april 1985 werden de gemeenten van de provincie West-Vlaanderen ingedeeld in 25 gewestelijke groepen met respectievelijke groepscentra en 39 beschermde gemeenten (autonome gemeenten en gemeenten zonder korps).

Zo beschermt het groepscentrum Brugge het C-korps Blankenberge en de gemeente zonder korps Jabbeke; Roeselare beschermt de

C-korpsen Ardooslede, Hooglede, Moorslede en Staden; Kortrijk beschermt het C-korps Wevelgem (zie kaart 1).

De provincie West-Vlaanderen kent geen brandweerdiensten van categorie X. Vijf gemeenten, namelijk Brugge, Oostende, Kortrijk, Roeselare en Veurne beschikken over een Y-korps.

Er zijn 20 Z-korpsen, 14 gemeenten zonder korps en 25 gemeenten met een eigen brandweerkorps die geen gewestelijk centrum zijn (C-kategorie) (1).

B. Personeel

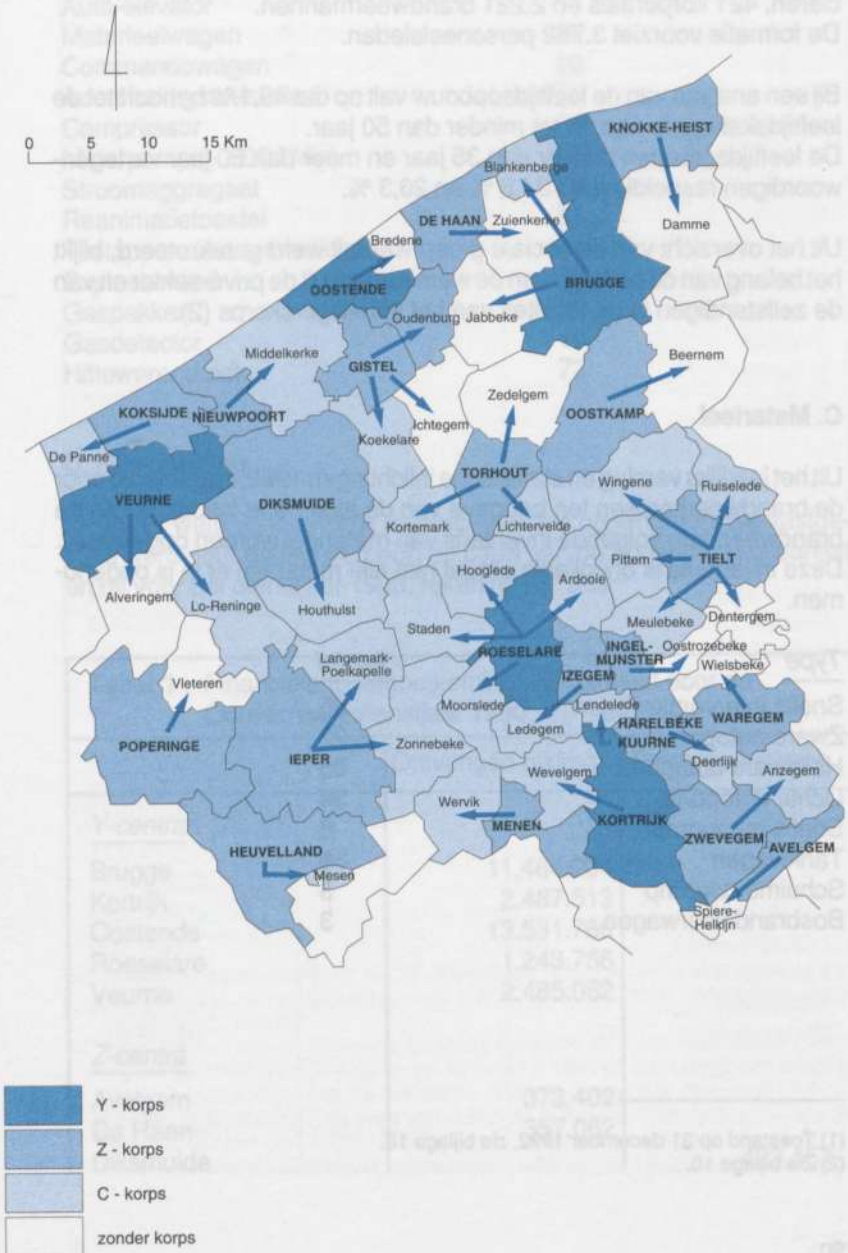
De Provincie West-Vlaanderen telt één beroepskorps, namelijk het brandweerkorps van Oostende.

De Y-korpsen van Brugge, Kortrijk, Roeselare en Veurne zijn gemengde korpsen. Ook het Z-korps van Knokke-Heist is een gemengd korps.

De overige brandweerkorpsen zijn vrijwilligerskorpsen.

(1) Voor een volledig overzicht van de gewestelijke brandweergroepen, zie bijlage 9.

Kaart 1 : Gewestelijke brandweergroepen in West-Vlaanderen op 31 december 1992

West-Vlaanderen telt 2.930 (88,6 %) vrijwillige en 378 (11,4 %) beroepsbrandweermannen, dus in het totaal 3.308 brandweelieden (1). Hiertoe behoren 195 officieren, 53 officier-geneesheren, 418 onderofficieren, 421 korporaals en 2.221 brandweermannen. De formatie voorziet 3.762 personeelsleden.

Bij een analyse van de leeftijdsopbouw valt op dat 45,1 % behoort tot de leeftijdskategorie van 35 tot minder dan 50 jaar. De leeftijdsgroepen minder dan 35 jaar en meer dan 50 jaar vertegenwoordigen respectievelijk 34,6 % en 20,3 %.

Uit het overzicht van de sociale groep waaruit werd gerekruteerd, blijkt het belang van de bijdrage van de werknemers uit de privé-sektor en van de zelfstandigen in de totaliteit van het vrijwilligerskorps (2).

C. Materieel

Uit het jaarlijks verslag en statistische inlichtingen 1992, opgemaakt door de brandweerkorpsen ten behoeve van de algemene inspectie van de brandweer, kan volgende inventaris van materieel worden opgemaakt. Deze inventaris is onvolledig omdat niet alle materieel er in is opgenomen.

<u>Type</u>	<u>Aantal</u>
Snelle interventiewagen	35
Zware autopomp	22
Halfzware autopomp	85
Lichte autopomp	34
Snelle autopomp	6
Tankwagen	38
Schuimautopomp	3
Bosbrandweerwagen	3

(1) Toestand op 31 december 1992, zie bijlage 10.

(2) Zie bijlage 10.

Poederwagen	1
Slangenwagen	7
Autoladder	32
Auto-elevator	11
Materieelwagen	82
Commandowagen	26
Ademhalingstoestellen	752
Compressor	36
Motorpomp (> 500 l/Min)	145
Stroomaggregaat	163
Reanimatietoestel	95
Testapparaat-ademhaling	14
Explosiometer	23
Gaspakken	36
Gasdetector	16
Hittewerend pak	73

D. Financiering

In tabel 1 werd de financiële tegemoetkoming opgenomen, die vastgesteld werd door de Gouverneur, op basis van de onderlinge solidariteit en dit voor het dienstjaar 1990, rekeningen 1989.

Tabel 1 : Financiële tegemoetkoming, vastgesteld door de Gouverneur, dienstjaar 1990		
	Ontvangen bijdrage	Betaalde bijdrage
<i><u>Y-centra</u></i>		
Brugge	11.484.994	
Kortrijk	2.487.513	
Oostende	13.531.766	
Roeselare	1.243.756	
Veurne	2.485.062	
<i><u>Z-centra</u></i>		
Avelgem	373.402	
De Haan	357.062	
Diksmuide		493.457

Gistel	5.349.325	
Harelbeke		827.397
Heuvelland		270.831
Ieper		1.145.434
Ingelmunster	1.307.815	
Izegem		859.200
Knokke-Heist	7.376.974	
Koksijde		557.065
Kuurne		398.046
Menen		1.065.925
Nieuwpoort		302.635
Oostkamp	1.266.820	
Poperinge	1.209.991	
Tielt	889.069	
Torhout	4.336.714	
Waregem	770.359	
Zwevegem		747.887
Gemeenten zonder korps		
<i>Beschermd door Y-korps</i>		
Alveringem		2.410.382
Bredene		6.706.005
Jabbeke		6.372.952
<i>Beschermd door Z-korps</i>		
Beernem		4.598.644
Damme		3.499.109
Dentergem		2.341.364
Ichtegem		3.871.011
Oostrozebeke		2.522.464
Oudenburg		2.496.592
Spiere-Helkijn		504.494
Vleteren		1.128.642
Wielsbeke		3.382.688
Zedelgem		6.978.814
Zuienkerke		989.584
	54.470.622	54.470.622

E. Subsiëring

Inzake de subsidiëring voor de aankoop van brandweermaterieel dient de Gouverneur advies te verlenen aan de Minister van Binnenlandse Zaken. Voor deze adviesverlening laat de Gouverneur zich bijstaan door een programmatiekommissie waarin vertegenwoordigers van alle korpstypes uit de provincie zetelen.

Deze kommissie is wat West-Vlaanderen betreft, samengesteld als volgt : de Gouverneur-Voorzitter, twee vertegenwoordigers van Y-, Z- en C- korpsen, de provinciale brandweerinspekteur, de directeur van de direktie financiën (lokale besturen) bij het provinciebestuur en de directeur van de Westvlaamse Brandweerschool.

Het sekretariaat wordt waargenomen door een ambtenaar van het Provinciaal Gouvernement.

In 1990 bedroeg de beschikbare enveloppe voor aankoop van brandweermaterieel ten behoeve van de Westvlaamse brandweerkorpsen 24.234.500 fr., in 1991 27.175.000, in 1992 en 1993 respectievelijk 28.311.000 fr. en 36.555.000 fr.

Rekening houdende met 50 brandweerkorpsen die hiervoor in aanmerking komen en met de kostprijs van het materieel (1) is dit bedrag onvoldoende om tussen te komen in de minimale vervanging van het bestaande materieel (2).

F. Interventies van de Westvlaamse brandweer

Uit de statistieken van het Ministerie van Binnenlandse Zaken inzake de interventies volgens hun aard, blijkt dat er in 1990 12.256 interventies van de Westvlaamse brandweer waren (3).

-
- (1) Geraamde eenheidsprijzen B.T.W. inbegrepen : bijvoorbeeld auto-elevator van 25 m : 23.000.000 fr.; tankwagen van \pm 8.000 l. : 5.100.000 fr.; snelle interventiewagen : 2.800.000 fr.
- (2) Ten behoeve van de Medische Urgentie Groepen (8) West-Vlaanderen gaf de Minister van Binnenlandse Zaken op 12 februari 1993 de toestemming om over te gaan tot de aankoop van 16 draagbare zenders-ontvangers (geraamd bedrag : 600.000 fr. in totaal). In de toekomst zullen de brandweerkorpsen tevens kunnen genieten van een deel van de inkomsten van de Seveso-heffingen.
- (3) Interventies van de Westvlaamse brandweer, 1988-1990, zie bijlage 11.

Diverse dringende tussenkomsten en de verdelging van wespen- of bijennesten vertegenwoordigen hierin de belangrijkste groep, namelijk respectievelijk 30,50 % en 27,94 %. Hierna volgen het vrijmaken van de rijweg (10,90%), redding van personen (9,72%) en branden (8,08%). Geringer zijn de tussenkomsten bij struik- of grasbranden (5,20 %), schoorsteenbranden (2,83 %), droogmaken (2,58 %), voertuigbranden (1,56 %) en overstromingen (0,69 %).

In 1990 hebben de Westvlaamse brandweerdiensten op het gebied van de brandvoorkoming 3.466 verslagen opgemaakt. Het betreft hier voornamelijk verslagen opgemaakt in het kader van bouwaanvragen (61,51 %) en adviezen uitgebracht bij de aanvragen tot uitbating van inrichtingen, gevaarlijk uit oogpunt van ontploffingsgevaar of paniek (16,56 %). Verder werden verslagen opgesteld met betrekking tot hotels (12,44 %), rusthuizen (3,84 %), onderwijsinrichtingen (3,49 %) en hospitalen (2,16 %).

In het kader van de brandpreventie werden tenslotte in 1990 in totaal 1.490 bezoeken afgelegd (1).

De oproepcentra 100 te Brugge en te Kortrijk hebben in 1990 in het totaal 40.389 oproepen ontvangen (2).

Brussel	1.705.000
Antwerpen	1.572.000
Brabant	1.572.000
Limburg	1.572.000
West-Vlaanderen	1.572.000
Oost-Vlaanderen	1.572.000
Flandern	1.572.000
België	1.572.000
Oostprovincie	1.572.000
Oudenburg	1.572.000
Spieleridrup	1.572.000

- (1) Activiteiten van de Westvlaamse brandweer inzake brandvoorkoming, 1988-1990, zie bijlage 12.
 (2) Statistiek van de oproepcentra 100, zie bijlage 13.

4. ANALYSE VAN DE KOSTPRIJS VAN DE BRANDWEER, REKENINGEN 1991

In deze analyse wordt gebruik gemaakt van de rekeningen 1991, gewone dienst, waarbij vastgestelde rechten en vastgelegde uitgaven worden beschouwd. De "netto-uitgaven" zijn het verschil tussen de vastgestelde rechten, verminderd met de oninbare bedragen en de vastgelegde uitgaven.

Vastgestelde rechten en vastgelegde uitgaven geven een juist beeld van de ontvangsten en uitgaven die aan een bepaald jaar verbonden dienen te worden, ongeacht het tijdstip waarop de inningen respectievelijk de betalingen gebeuren. Indien, bij gebrek aan andere gegevens, met gedane inningen en gedane en verantwoorde betalingen gewerkt werd, wordt dit uitdrukkelijk vermeld.

Het totaal van de netto-uitgaven van het eigen dienstjaar, die gefinancierd moeten worden met belastingen en retributies en met fondsen (Gemeentefonds, Bijzondere Dotatie), wordt als "netto te financieren saldo" aangeduid.

De totale netto-uitgaven

Er moet wel op worden gewezen dat het niet mogelijk is om de netto-uitgaven korrekt, dit wil zeggen zonder enige dubbeltelling, te berekenen, aangezien op datum van afsluiting van de rekeningen de omslag van de brandweerkosten voor het dienstjaar 1991 nog niet gekend was. Daarbij komt nog dat niet alle gemeenten dezelfde werkwijze van boeking in de rekening hanteren. Zo hebben meer bepaald de gemeenten Avelgem, De Haan, Knokke-Heist, Oostende, Roeselare en Waregem, die jaarlijks bijdragen van andere gemeenten ontvangen, geen enkel bedrag vastgelegd in de rekening 1991. Dit betekent dat voor deze gemeenten de kosten van de brandweerdiensten in de rekening 1991 in feite te hoog zijn. Voor Oostende en Knokke-Heist (respectievelijk 11.000.000 fr. en 6.500.000 fr. voorzien in de begroting) gaat het om aanzienlijke bedragen.

Voor de gemeenten Ichtegem, Vleteren en Spiere-Helkijn zijn de nettokosten volledig vertekend, aangezien deze gemeenten zonder eigen

brandweerkorps, in de rekening 1991 geen bedrag vastgelegd hebben als te betalen bijdrage aan een andere gemeente.

A. De totale netto-uitgaven + opdeling per arrondissement en gemeente

De totale netto-uitgave voor de brandweerdiensten van alle gemeenten in West-Vlaanderen bedraagt 928.186.674 fr..

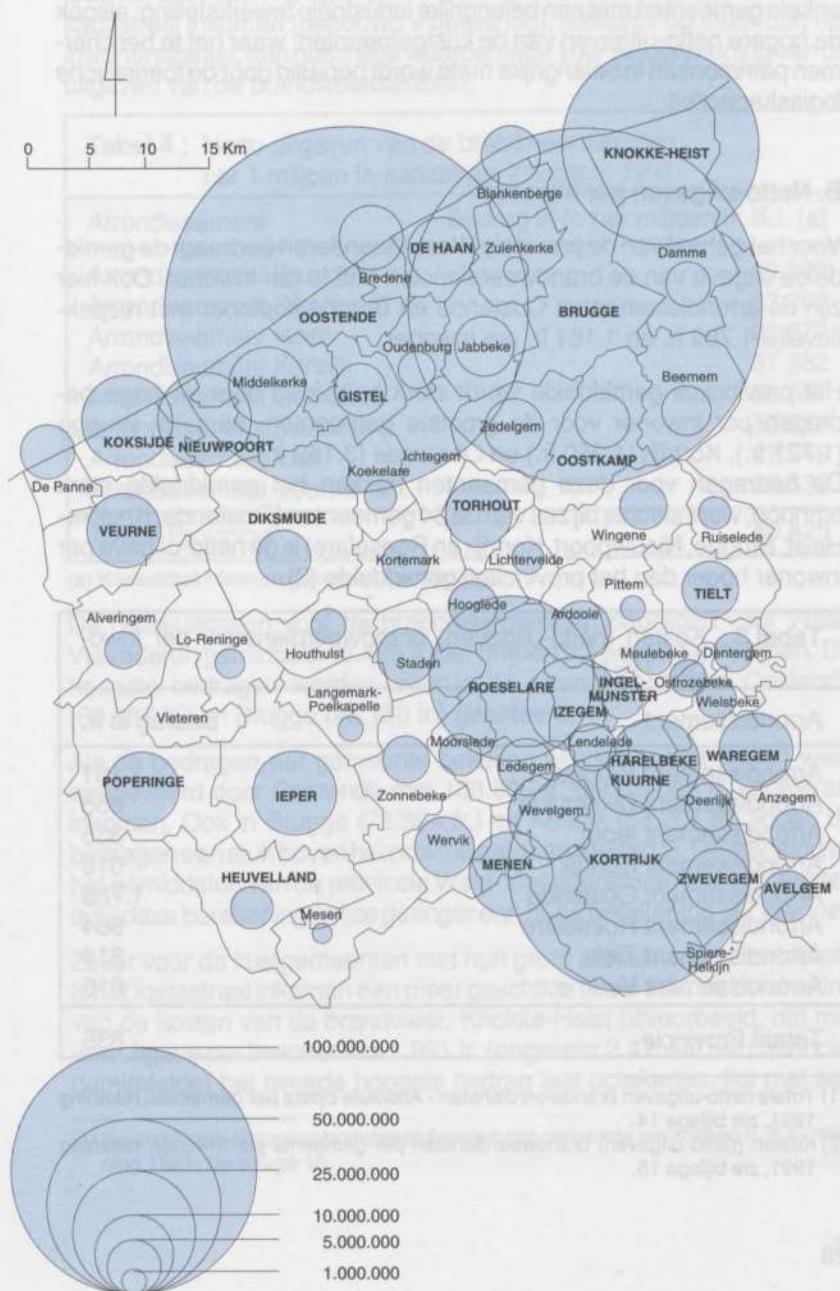
De arrondissementen Brugge en Oostende vertegenwoordigen de hoogste netto-uitgaven, namelijk respectievelijk 307.859.090 fr. en 248.632.648 fr.

Tabel 2 : Totaal netto-uitgaven (kosten) van de brandweerdiensten per arrondissement, 1991

Arrondissement	Absolute cijfers
Arrondissement Brugge	307.859.090
Arrondissement Diksmuide	13.556.210
Arrondissement Ieper	34.901.463
Arrondissement Kortrijk	171.373.569
Arrondissement Oostende	248.632.648
Arrondissement Roeselare	80.777.497
Arrondissement Tielt	27.160.597
Arrondissement Veurne	43.925.600
Totaal Provincie	928.186.674

In absolute cijfers zijn de kosten het hoogst in Oostende en in Brugge, namelijk respectievelijk 218.012.934 fr. en 206.654.395 fr. Daarna volgen Kortrijk (95.498.424 fr.), Knokke-Heist (63.647.282 fr.) en Roeselare (44.685.397). Uit de analyse blijkt dat de totale uitgaven worden beïnvloed door de personeelskosten, vermits van de hierboven vermelde gemeenten Oostende (Y-centrum) een beroepskorps heeft en de Y-korpsen van Brugge, Kortrijk en Roeselare en het Z-korps van Knokke-Heist gemengde korpsen zijn.

Kaart 2 : De netto-uitgaven van de brandweerdiensten, rekeningen 1991

De netto-uitgaven per gemeente werden opgenomen in kaart 2 (1). Uit kaart 2 blijkt duidelijk de concentratie van de uitgaven in de gemeenten met een bredere functie dan de bescherming van het eigen grondgebied, enkele gemeenten met een belangrijke industriële tewerkstelling, alsook de hogere netto-uitgaven van de kustgemeenten, waar het te beschermen patrimonium in belangrijke mate wordt bepaald door de toeristische logieskapaciteit.

B. Netto-uitgaven per inwoner

Voor het geheel van de provincie West-Vlaanderen bedraagt de gemiddelde uitgave van de brandweerdiensten 835 fr. per inwoner. Ook hier zijn de arrondissementen Oostende en Brugge koploper met respectievelijk 1.789 fr. en 1.161 fr. per inwoner.

Het provinciaal gemiddelde wordt sterk beïnvloed door de hoge bedragen per inwoner voor de grootste gemeenten, namelijk Brugge (1.771 fr.), Kortrijk (1.250 fr.) en Oostende (3.162 fr.).

De bedragen voor deze gemeenten trekken het gemiddelde sterk omhoog, want slechts bij zes van de 64 gemeenten (Oostende, Knokke-Heist, Brugge, Nieuwpoort, Kortrijk en Roeselare) is de netto-uitgave per inwoner hoger dan het provinciaal gemiddelde (2).

Tabel 3 : Kosten (netto-uitgaven) brandweerdiensten, per inwoner, 1991

Arrondissement	Bedrag in fr.
Arrondissement Brugge	1.161
Arrondissement Diksmuide	286
Arrondissement Ieper	335
Arrondissement Kortrijk	618
Arrondissement Oostende	1.789
Arrondissement Roeselare	584
Arrondissement Tielt	314
Arrondissement Veurne	816
Totaal Provincie	835

(1) Totale netto-uitgaven brandweerdiensten - Absolute cijfers per gemeente, rekening 1991, zie bijlage 14.

(2) Kosten (netto-uitgaven) brandweerdiensten per gemeente per inwoner, rekening 1991, zie bijlage 15.

C. Netto-uitgaven in verhouding tot het kadastraal inkomen

Aangezien de taak van de brandweerdiensten in de eerste plaats gericht is op het bestrijden van branden in woningen en bedrijfsgebouwen, is het kadastraal inkomen (gebouwd + outillering), wellicht nog meer dan het inwonersaantal, een geschikte waardemeter voor de berekening van de uitgaven van de brandweerdiensten.

Tabel 4 : Netto-uitgaven van de brandweerdiensten per 1 miljoen fr. kadastraal inkomen, 1991	
Arrondissement	Bedrag in fr. per miljoen fr. K.I. (a)
Arrondissement Brugge	49.180
Arrondissement Diksmuide	23.269
Arrondissement Ieper	25.673
Arrondissement Kortrijk	31.382
Arrondissement Oostende	69.887
Arrondissement Roeselare	33.011
Arrondissement Tielt	17.649
Arrondissement Veurne	25.039
Totaal Provincie	40.425

(a) Kadastraal inkomen gebouwd + outillering

De netto-uitgaven voor de brandweerdiensten bedragen voor West-Vlaanderen gemiddeld 40.425 fr. per miljoen fr. kadastraal inkomen. De hoogste bedragen worden weer in de arrondissementen Oostende (69.887 fr.) en Brugge (49.180 fr.) genoteerd.

Als de bedragen per gemeente bekeken worden, wordt de lijst weer aangevoerd door Oostende met 109.805 fr. per miljoen fr. kadastraal inkomen. Ook in Brugge (73.394 fr.) en Kortrijk (53.207 fr.) liggen de bedragen een stuk boven het provinciaal gemiddelde (1). De afwijking tot het gemiddelde van de provincie West-Vlaanderen van alle gemeenten is bij deze berekeningswijze geringer dan bij de berekening per inwoner.

Zeker voor de kustgemeenten met hun groot aantal tweede verblijven, is het kadastraal inkomen een meer geschikte basis voor de berekening van de kosten van de brandweer. Knokke-Heist bijvoorbeeld, dat met een uitgave per inwoner van 1.991 fr. (ongeveer 2,4 maal het provinciegemiddelde) het tweede hoogste bedrag laat optekenen, ligt met een

(1) Kosten (netto-uitgaven) brandweerdiensten per gemeente per miljoen fr. K.I., rekening 1991, zie bijlage 16.

bedrag van 43.977 fr. slechts lichtjes boven het provinciaal gemiddelde wat de uitgaven per miljoen fr. kadastraal inkomen betreft.

Voor een aantal landelijke gemeenten met lage kadastrale inkomens en weinig of geen industrie daarentegen, is het kadastraal inkomen dan weer geen goede maatstaf. Zo tellen Alveringem, Ledegem en Lo-Reninge lage uitgaven per inwoner, doch zeer hoge uitgaven per kadastraal inkomen.

D. Netto-uitgaven in percentage van het netto te financieren saldo

Tot hertoe werden enkel de netto-uitgaven van de brandweerdiensten op zich bekeken. Voor het Vlaamse Gewest en het Rijk waren echter enkel cijfers uit de rekening 1991 voor de totale functie brandweer (brandweerdiensten en andere hulpdiensten zoals dienst 100, civiele bescherming, dringende medische hulpverlening, kustreddingsdiensten)

Tabel 5 : Netto-uitgaven in percentage van het netto te financieren saldo, 1991

Arrondissement	Brandweerdiensten In %	Brandweerdiensten en andere hulp- diensten In %
Arrondissement Brugge	5,87 %	6,16 %
Arrondissement Diksmuide	2,43 %	2,50 %
Arrondissement Ieper	2,83 %	2,98 %
Arrondissement Kortrijk	4,11 %	3,90 %
Arrondissement Oostende	8,20 %	9,19 %
Arrondissement Roeselare	4,47 %	4,49 %
Arrondissement Tielt	2,86 %	2,89 %
Arrondissement Veurne	3,83 %	5,20 %
Totaal Provincie	5,12 %	5,42 %
Totaal Provincie (a)	n.g.	5,45 %
Totaal Vlaams Gewest (a)	n.g.	5,18 %
Totaal Rijk (a)	n.g.	4,35 %

(a) Betalingen min inningen
n.g. = niet gekend

beschikbaar. De cijfers voor het Vlaamse Gewest en het Rijk betreffen daarenboven ook enkel de gedane inningen en de gedane en verantwoorde betalingen.

De netto-uitgaven voor de brandweerdiensten bedragen voor het geheel van de provincie gemiddeld 5,12 % van het netto te financieren saldo. In de arrondissementen Oostende en Brugge is het gemiddelde respectievelijk 8,20 % en 5,87 %.

Voor alle gemeenten - Y-centra ligt het percentage hoger dan het provinciaal gemiddelde (1). Te Oostende (beroepskorps), waar én de Y-functie én de toeristische logiescapaciteit voorkomen, vertegenwoordigen de netto-uitgaven voor de brandweerdiensten 12,81 % van het netto te financieren saldo. Voor de overige Y-centra (gemengd korps) zijn deze percentages als volgt : 7,13 % voor Brugge, 6,18 % voor Kortrijk, 5,21 % voor Roeselare en 5,55 % voor Veurne. In Knokke-Heist (Z-centrum met gemengd korps) is dit 7,78 %. Percentages boven het provinciaal gemiddelde komen daarnaast nog enkel voor in een aantal gemeenten met minder dan 10.000 inwoners.

Behalve in de kustgemeenten, waar de kosten voor de kustreddingsdiensten in de functie brandweer en andere hulpdiensten opgenomen zijn, beïnvloeden de netto-uitgaven van de andere hulpdiensten slechts in zeer geringe mate het procentueel aandeel in het netto te financieren saldo. Dit is te verklaren door het feit dat in de meeste gemeenten het personeel van de brandweerdiensten ook ingezet wordt voor de dienst 100. Anderzijds is de netto-uitgave voor de andere hulpdiensten meestal gering, aangezien het Rijk aanzienlijke toelagen verstrekt voor de werking van de dienst 100. Dit verklaart dan ook waarom in een aantal gemeenten het percentage daalt, wanneer de totale functie brandweer beschouwd wordt.

De netto-uitgaven (betalingen min inningen) voor de functie brandweer en andere hulpdiensten, berekend in procent van het netto te financieren saldo, liggen in West-Vlaanderen met 5,45 % iets hoger dan het gemiddelde van 5,18 % voor het Vlaamse Gewest. Dit verschil is te verklaren door de kosten van de kustreddingsdiensten die in de kustprovincie West-Vlaanderen ook in de functie brandweer opgenomen zijn.

(1) Netto-uitgaven brandweerdiensten + andere hulpdiensten per gemeente in % ten opzichte van het netto te financieren saldo, rekening 1991, zie bijlage 17.

E. Netto-uitgaven naar functies (sectoren)

De netto-uitgaven voor de brandweer werden vergeleken met de netto-uitgaven van de overige belangrijke functies uit de rekeningen 1991 en met het netto te financieren saldo.

Voor de gemeenten van West-Vlaanderen werden zowel de cijfers voor de brandweerdiensten afzonderlijk, als deze voor de totale functie brandweer en andere hulpdiensten vermeld.

Het betreft in totaal negen functies, namelijk algemene administratie, brandweer en andere hulpdiensten, justitie-politie, verkeer-wegen-waterlopen, handel-nijverheid, volksontwikkeling en kunst + openbare bibliotheekwerking (twee functies samengenomen), sociale zekerheid en bijstand, ontsmetting-reiniging-huisvuil en tenslotte afvalwater.

Enkel de functie handel en nijverheid vertoont een netto-opbrengst en dit voor alle 64 gemeenten van de provincie.

Deze netto-opbrengst is voornamelijk toe te schrijven aan de dividenden van de gas- en elektriciteitsbedrijven (meestal interkommunales) die als ontvangst geboekt worden op deze functie.

Absolute cijfers

Van de acht functies die een netto-uitgave vertonen, komt de functie brandweer en andere hulpdiensten op de zevende of voorlaatste plaats en dit zowel voor het totaal van de provincie als per arrondissement (zie tabel 6).

Voor de hele provincie is de netto-uitgave het hoogst voor de functie verkeer, wegen en waterlopen. Dit is ook de belangrijkste functie in elk arrondissement, met uitzondering van het arrondissement Brugge, waar de functie volksontwikkeling, kunst en openbare bibliotheekwerking, qua netto-uitgaven op de eerste plaats komt.

De netto-uitgaven voor justitie en politie zijn voor het geheel van de provincie 2,5 maal hoger dan de netto-uitgaven voor de brandweerdiensten. Per arrondissement situeert deze verhouding zich tussen 2 voor Oostende (2,3 voor Brugge) en 4 voor Ieper (1).

(1) Netto-uitgaven naar functies, per gemeente, rekening 1991, zie bijlage 18.

In % van het netto te financieren saldo

Voor het totaal van de Westvlaamse gemeenten vertegenwoordigen de netto-uitgaven voor de funktie verkeer, wegen en waterlopen 22,87 % van het netto te financieren saldo. Volksontwikkeling, kunst en openbare bibliotheekwerking komen op de tweede plaats met 18,10 %, gevolgd door de funktie algemene administratie met 15,47 % en justitie en politie met 12,87 %. Sociale zekerheid en bijstand zijn goed voor 10,70 % en ontsmetting, reiniging en huisvuil komen op de zesde plaats met 8,25 %. De brandweerdiensten komen pas op de zevende plaats met 5,12 % (5,42 % voor de funktie brandweer en andere hulpdiensten).

Indien de rekeningcijfers (betalingen min inningen) van alle gemeenten van het Vlaamse Gewest beschouwd worden, komt de funktie verkeer, wegen en waterlopen met 20,68 % nog steeds op de eerste plaats. De tweede plaats is dan wel voor de funktie algemene administratie (18,01 %) en de derde plaats voor volksontwikkeling, kunst en openbare bibliotheekwerking (14,06 %). Ook voor het totaal van het Vlaamse Gewest komt de funktie brandweer en andere hulpdiensten slechts op de zevende plaats met 5,18 %.

Beschouwen we alle gemeenten van het Rijk, dan blijkt dat de funktie algemene administratie op de eerste plaats komt met 18,61 % van het netto te financieren saldo, gevolgd door de funktie verkeer, wegen en waterlopen (17,90 %) en sociale zekerheid en bijstand (13,76 %). Ook op het niveau van het Rijk komt de funktie brandweer en andere hulpdiensten met 4,35 % eveneens op de zevende plaats (zie tabel 7).

De hierboven vermelde verhoudingen zijn ook in grote lijnen terug te vinden bij de meeste Westvlaamse gemeenten (1), met plaatselijke aksenten die grotendeels afhankelijk zijn van de economische structuur, oppervlakte, bevolkingsdichtheid en van de gemeente en de omvang van het netto te financieren saldo.

Wat Oostende betreft, zijn de verschillen in netto-uitgaven tussen de verschillende funkties veel minder groot dan dit voor de totale provincie het geval is, dit met uitzondering van de funktie afvalwater. Bovendien

(1) Netto-uitgave naar funkties in percentage van het netto te financieren saldo per gemeente, zie bijlage 19.

Tabel 6 : Netto-uitgaven naar functies (sectoren)
- Absolute cijfers per arrondissement, 1991

Arrondissement	Algemene administratie	BRAND-WEER	Totaal Brandweer + andere hulpdiensten	Justitie - Politie	Verkeer - Wegen - Waterlopen
Arrondissement Brugge	687.332.158	307.659.090	322.932.680	710.702.536	905.435.746
Arrondissement Diksmuide	98.990.473	13.556.210	13.960.990	38.653.365	202.791.868
Arrondissement Ieper	233.181.591	34.901.463	36.822.689	139.479.064	343.148.679
Arrondissement Kortrijk	657.018.111	171.373.569	162.593.807	500.255.699	952.196.813
Arrondissement Oostende	442.564.825	248.632.648	278.443.004	470.912.417	592.654.222
Arrondissement Roeselare	294.801.102	80.777.497	81.192.680	229.233.908	549.295.929
Arrondissement Tielt	205.020.379	27.160.597	27.488.191	76.494.748	302.221.436
Arrondissement Veurne	186.630.567	43.925.600	59.717.276	168.902.167	300.684.801
Totaal Provincie	2.805.539.206	928.186.674	983.151.317	2.334.633.904	4.148.429.494

(a) inclusief niet-vermelde functies

Bron : Berekend op basis van gegevens verstrekt door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap - Administratie Binnenlandse Aangelegenheden.

Tabel 7 : Netto-gegevens naar functie
in percentages van het totaal van 1981

Handel - Nijverheid	Volksontwikke- ling + openbare biblioteek- werking	Sociale zekerheid en bijstand	Ontsmetting - Reiniging - Huisvuil	Afvalwater	Netto te financier saldo (a)
-327.782.150	1.073.409.151	413.993.853	478.090.671	176.184.690	5.245.952.275
-72.127.936	83.073.382	65.842.431	38.088.872	9.544.769	557.546.659
-115.563.007	211.723.076	159.743.786	83.686.522	35.486.096	1.234.940.161
-486.034.516	941.825.318	486.432.382	301.386.782	106.627.901	4.164.868.704
-277.535.324	351.988.365	296.206.885	291.697.527	96.802.308	3.030.932.748
-253.315.302	258.414.504	283.770.200	120.588.484	53.304.174	1.808.188.343
-120.327.562	179.738.025	125.614.187	79.376.127	27.153.805	950.650.587
-85.317.406	183.125.297	109.893.800	104.244.128	39.408.592	1.147.335.227
-1.738.003.203	3.283.297.118	1.941.497.524	1.497.159.113	544.512.335	18.140.414.704

Tabel 7 : Netto-uitgaven naar functies
 - in percentage van het te financieren saldo, 1991

Arrondissement	Algemene administratie	BRAND-WEER	Totaal Brandweer + andere hulpdiensten	Justitie - Politie	Verkeer - Wegen - Waterlopen
Arrondissement Brugge	13,10 %	5,87 %	6,16 %	13,55 %	17,26 %
Arrondissement Diksmuide	17,75 %	2,43 %	2,50 %	6,93 %	36,37 %
Arrondissement Ieper	18,88 %	2,83 %	2,98 %	11,29 %	27,79 %
Arrondissement Kortrijk	15,78 %	4,11 %	3,90 %	12,01 %	22,86 %
Arrondissement Oostende	14,60 %	8,20 %	9,19 %	15,54 %	19,55 %
Arrondissement Roeselare	16,30 %	4,47 %	4,49 %	12,68 %	30,38 %
Arrondissement Tielt	21,57 %	2,86 %	2,89 %	8,05 %	31,79 %
Arrondissement Veurne	16,27 %	3,83 %	5,20 %	14,72 %	26,21 %
Totaal Provincie	15,47 %	5,12 %	5,42 %	12,87 %	22,87 %
Totaal Provincie (b)	15,50 %	n.g.	5,45 %	12,98 %	22,20 %
Totaal Vlaams Gewest (b)	18,01 %	n.g.	5,18 %	13,04 %	20,68 %
Totaal Rijk (b)	18,61 %	n.g.	4,35 %	13,45 %	17,90 %

(a) inclusief niet-vermelde functies

(b) betalingen min inningen

n.g. = niet gekend

n.b. = niet berekend (negatief % voor netto-ontvangst)

Bron : Berekend op basis van gegevens verstrekt door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap - Administratie Binnenlandse Aangelegenheden en door het Gemeentekrediet van België

Tabel 5: Netto-afgeven naar factuurpost in frank per vierkant meter, 1997

Handel - Nijverheid	Volksontwikkel- ing + openbare biblioteek- werking	Sociale zekerheid en bijstand	Ontsmetting - Reiniging - Huisvuil	Afvalwater	Netto te financieren saldo (a)
n.b.	20,46 %	7,89 %	9,11 %	3,36 %	100,00 %
n.b.	14,90 %	11,81 %	6,83 %	1,71 %	100,00 %
n.b.	17,14 %	12,94 %	6,78 %	2,87 %	100,00 %
n.b.	22,61 %	11,68 %	7,24 %	2,56 %	100,00 %
n.b.	11,61 %	9,77 %	9,62 %	3,19 %	100,00 %
n.b.	14,29 %	15,69 %	6,67 %	2,95 %	100,00 %
n.b.	18,91 %	13,21 %	8,35 %	2,86 %	100,00 %
n.b.	15,96 %	9,58 %	9,09 %	3,43 %	100,00 %
n.b.	18,10 %	10,70 %	8,25 %	3,00 %	100,00 %
n.b.	18,34 %	10,79 %	8,27 %	2,99 %	100,00 %
n.b.	14,06 %	13,56 %	7,03 %	2,57 %	100,00 %
n.b.	11,15 %	13,76 %	5,61 %	2,15 %	100,00 %

Tabel 8 : Netto-uitgaven naar functies, kost in frank per inwoner, 1991

Arrondissement	Algemene administratie	BRAND-WEER	Totaal Brandweer + andere hulpdiensten	Justitie - Politie	Verkeer - Wegen - Waterlopen
Arrondissement Brugge	2.592	1.161	1.218	2.681	3.415
Arrondissement Diksmuide	2.087	286	294	815	4.275
Arrondissement Ieper	2.241	335	354	1.341	3.298
Arrondissement Kortrijk	2.369	618	586	1.804	3.433
Arrondissement Oostende	3.185	1.789	2.004	3.389	4.265
Arrondissement Roeselare	2.130	584	587	1.656	3.969
Arrondissement Tielt	2.374	314	318	886	3.499
Arrondissement Veurne	3.467	816	1.109	3.138	5.586
Totaal Provincie	2.524	835	884	2.100	3.732
Totaal Provincie (b)	2.413	n.g.	849	2.021	3.455
Totaal Vlaams Gewest (b)	2.884	n.g.	829	2.089	3.313
Totaal Rijk (b)	3.226	n.g.	754	2.332	3.103

(a) inclusief niet-vermelde functies

(b) betalingen min inningen

n.g. = niet gekend

Bron : Berekend op basis van gegevens verstrekt door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap - Administratie Binnenlandse Aangelegenheden en door het Gemeentekrediet van België

Handel - Nijverheid	Volksontwikke- ling + openbare biblioteek- werking	Sociale zekerheid en bijstand	Ontsmetting - Reiniging - Huisvuil	Afvalwater	Netto te financier saldo (a)
-1.236	4.049	1.561	1.803	665	19.786
-1.520	1.751	1.388	803	201	11.752
-1.111	2.035	1.535	804	341	11.870
-1.752	3.396	1.754	1.087	384	15.015
-1.997	2.533	2.131	2.099	697	21.810
-1.830	1.867	2.050	871	385	13.064
-1.393	2.081	1.454	919	314	11.006
-1.585	3.402	2.042	1.937	732	21.316
-1.564	2.954	1.747	1.347	490	16.320
-1.491	2.854	1.680	1.288	466	15.565
-1.980	2.251	2.171	1.125	411	16.016
-1.548	1.934	2.385	973	373	17.334

komen de netto-uitgaven voor de brandweerdiensten met 12,81 % van het netto te financieren saldo op de tweede plaats na de functie justitie en politie (17,87 %).

Kosten in fr. per inwoner

Indien de gemiddelde uitgave per inwoner voor de provincie West-Vlaanderen bekeken wordt, dan steken de brandweerdiensten met 835 fr. per inwoner (884 fr. per inwoner voor de functie brandweer en andere hulpdiensten) gunstig af tegen de "duurdere" functies zoals verkeer, wegen en waterlopen (3.732 fr.), volksontwikkeling, kunst en openbare bibliotheekwerking (3.954 fr.), algemene administratie (2.524 fr.) en justitie en politie (2.100 fr.) (zie tabel 8).

Indien uitgegaan wordt van de gedane inningen en gedane en verantwoorde betalingen uit de rekening 1991, dan bedraagt de uitgave voor de functie brandweer en andere hulpdiensten 849 fr. per inwoner in de provincie West-Vlaanderen, tegenover 829 fr. voor het Vlaamse Gewest en 754 fr. voor het Rijk.

Rekening houdend met het feit dat in West-Vlaanderen ook de kosten van de kustreddingsdiensten in deze functie begrepen zijn, kan men besluiten dat de kosten van de brandweerdiensten in West-Vlaanderen zich ongeveer op het niveau van het gemiddelde van het Vlaamse Gewest situeren (1).

BRANDWEER	835	3.487	100,0	514	340,5	1.109	334,8	3.134	282,1	5.396
Totaal	884	2.524	100,0	836	141,1	684	428,5	2.100	182,1	3.732
Totaal	804	2.413	100,0	754	132,1	589	378,5	2.021	169,1	3.498
Totaal	119	2.854	100,0	119	151,5	95	782,5	2.099	190,1	3.510
Totaal	670	3.289	100,0	670	286,5	754	409,1	2.022	242,1	3.102

(1) Netto-uitgaven naar functies, per inwoner en per gemeente, rekening 1991, zie bijlage 20.
 Voor de netto-schuld van de brandweerdiensten per arrondissement, rekening 1991, zie bijlage 21.

5. WESTVLAAMSE BRANDWEERSCHOOL

A. Ontstaan

De Westvlaamse Brandweerschool is gegroeid uit de eigen structuur en de eigen noden van de Westvlaamse brandweerkorpsen. Om snel en goed problemen in noodsituaties op te lossen, is er een opleiding nodig die niet uitsluitend bestaat uit theoretische lessen; evenveel aandacht dient besteed te worden aan het bijbrengen van een direct op de praktijk gerichte vakkennis.

De leden van de brandweer moeten op de hoogte blijven van de moderne bestrijdingstechnieken, methoden en middelen, teneinde een doelmatig en efficiënt functioneren van de brandweer mogelijk te maken. Dit kan het beste gebeuren door middel van gespecialiseerde cursussen, trainingen en studiedagen.

Niettegenstaande de indeling in beroepskorpsen, vrijwilligers- en gemengde korpsen, worden alle brandweermensen met dezelfde problemen gekonfronteerd. Voor allen bestaat dan ook dezelfde nood aan een ernstige, degelijke en volledige opleiding.

In West-Vlaanderen werd de noodzaak aan een uniforme opleiding sterk gevoeld. In bepaalde centra van onze provincie (o.a. Roeselare en de Westhoek) werden er reeds in de periode 1955-1960 plaatselijke cursussen ingericht, die toegankelijk waren voor het brandweerpersoneel van de omliggende brandweerkorpsen. Deze lessenreeksen waren vooral bedoeld om korporaals en onderofficieren op te leiden. Nochtans hadden deze lessenreeksen twee grote nadelen : (a) ze waren niet officieel erkend; de waarde van het uitgereikte brevet was dus zeer relatief en (b) de opleiding was verschillend van centrum tot centrum.

De opleiding van de officieren behoorde tot de bevoegdheid van de nationale overheid, maar in de periode 1968-1972 werd door het Ministerie van Binnenlandse Zaken geen enkele vakkursus voor kandidaat-officieren ingericht.

Regelmatig werd het idee geopperd om, naar buitenlandse voorbeelden, een nationaal opleidingscentrum voor de brandweer op te richten; de vraag om provinciale brandweerscholen op te richten bleef echter hoog.

Vanaf 1970 ging de Koninklijke Westvlaamse Brandweeerfederatie aandringen op de oprichting van een brandweerschool.

Op 7 juni 1971 bezocht een Westvlaamse delegatie van 120 personen 'The Fire Service Technical College' te Moreton-in-Marsh, Gloucestershire, Groot-Brittannië. Enkele personen van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en van het Provinciaal Bestuur vergezelden de Westvlaamse brandweerofficieren. Dit was de start van de oprichting van de Westvlaamse Brandweerschool.

B. Stichting

Op 8 maart 1974 had de stichtings- en statutaire algemene vergadering plaats van de feitelijke vereniging "Westvlaamse Brandweerschool", de eerste provinciale brandweerschool van het land (1).

De vereniging had tot doel het verschaffen van onderricht, onder om het even welke vorm, aan de leden en/of toekomstige leden van de gemeentelijke brandweerdiensten van de provincie West-Vlaanderen. Deze vereniging stond ook in voor de opleiding van partikuliere brandweerveiligheidsdiensten in de provincie.

Na een jaar werking, namelijk op 10 mei 1975, werd de vereniging zonder winstoogmerk 'Westvlaamse Brandweerschool' gesticht. Op grond van deze rechtsfiguur werd aan de school een stevige juridische basis gegeven en kon de inspraak van alle betrokken en geïnteresseerde instanties gewaarborgd worden. Daarenboven bood deze structuur de mogelijkheid tot een soepele administratieve en budgettaire werking. De vzw had tot doel onderricht te verstrekken in verband met het voorkomen en bestrijden van brand en aanverwante gevaren.

Er werd overeengekomen te doceren in vijf lescentra, namelijk Brugge, Kortrijk, Roeselare, Poperinge en Veurne.

Door een spreiding van lescentra over het gehele grondgebied van de provincie werden de afstand en verplaatsingskosten voor de kursisten en lesgevers binnen redelijke perken gehouden.

(1) Stichtende leden van de Westvlaamse Brandweerschool, feitelijke vereniging; uittreksel uit de notulen van de vergadering van 8 maart 1974, zie bijlage 22.

De eerste cursus voor stagiairs-brandweermannen greep plaats in de maand maart 1974. 167 kursisten schreven zich in voor deze cursus, verspreid over de vijf vermelde lescentra. De uitreiking van de eerste brevetten werd gehouden in het Provinciaal Hof te Brugge op 10 mei 1975.

C. Evolutie

Bij de start van de Westvlaamse Brandweerschool werd voorzien in het inrichten van cursussen voor stagiairs-brandweermannen. Deze cursussen omvatten 60 uren onderricht, voornamelijk gericht op de praktijk (38 uren). Andere basiskursussen beoogden de opleiding van kandidaat-korporaal (65 uren, waarvan 30 uren praktijk) en van kandidaat-onderofficier (70 uren, waarvan 16 uren praktijk).

De cursussen voor kandidaat-korporaal en kandidaat-onderofficier werden echter om redenen van praktische en technische aard samengevoegd (60 uren, waarvan 15 uren praktijk).

In 1985 werd beslist de cursus "stagiair-brandweerman" uit te breiden van 60 naar 70 lesuren (31 uren theorie en 39 uren praktijk). Voor de cursus kandidaat-onderofficier werden 70 uren voorzien, waarvan 26 uren praktijkopleiding.

Ook de opleiding voor de bedrijfsbrandweer werd van in het begin opgestart. Deze omvat een halve dag onderricht (3 lesuren) voor maximaal 12 deelnemers. De leerstof wordt telkens aangepast aan de bijzondere gevaarsituaties van het betrokken bedrijf.

Naast de basiskursussen werd in de loop van de jaren naargelang van de behoeften, een reeks specialisatiekursussen opgezet. Deze zijn specifiek afgestemd op een bepaalde deeltaak van de brandweer. Ook bij de specialisatiekursussen werd een ruim gedeelte voorbehouden voor het praktijkonderricht.

Aldus werd de specialisatiekursus "ambulancier-dienst 100" ingericht die 60 lesuren omvat, waarvan 50 betrekking hebben op het medisch gedeelte. Hieraan werd ook nog een verplichte stage van 40 uren verbonden. Daarnaast is er een vervolmakingskursus ambulancier-dienst 100 die loopt over 24 lesuren. Verder omvatten de cursussen adembescherming, pomptechniek en korpssekretaris, elk 30 lesuren. Een speciale vermelding verdient de cursus leiding geven.

In de periode van 1974 tot en met 1992 werden in totaal 3.684 getuigschriften uitgereikt (1).

Het principe van provinciale brandweerscholen, uitgewerkt in West-Vlaanderen, kreeg navolging in andere provincies en erkenning van het Ministerie van Binnenlandse Zaken.

Het Koninklijk Besluit van 4 oktober 1985 betreffende de provinciale opleidingscentra voor de brandweer was daar de veruitwendiging van. Bij Ministerieel Besluit van 24 november 1986 werd de vzw Westvlaamse Brandweerschool erkend als provinciaal opleidingscentrum voor de brandweer.

De verdere evolutie van de Westvlaamse Brandweerschool hangt voor een groot deel af van de normering die door de nationale overheid wordt uitgewerkt. Bij Ministerieel Besluit van 10 december 1992 (2) werden basisprogramma's voor het behalen van het brevet van brandweerman, onderofficier, officier en technicus-brandvoorkoming vastgelegd en werd de opleiding via modulair systeem uitgewerkt (3).

De Vlaamse brandweerscholen werkten de module brandweerman uit, zodat thans reeds een uniforme opleiding kan worden verstrekt aan alle brandweermannen. Thans moeten de verdere modules worden uitgewerkt, zodat het hele modulair systeem kan worden aangeboden aan de kandidaat-kursisten.

D. De werking

De vzw Westvlaamse Brandweerschool wordt bestuurd door een algemene vergadering, bestaande uit een 75-tal leden en een raad van beheer bestaande uit een 30-tal leden.

De vertegenwoordigers van de provinciale en gemeentelijke overheid, alsook van de Koninklijke Westvlaamse Brandweerefederatie, maken er deel van uit, naast de verantwoordelijken van de school en de koördinatoren van de lescentra.

(1) Overzicht uitgereikte getuigschriften, 1974-1992, zie bijlage 23.

(2) Ministerieel Besluit van 10 december 1992 tot vaststelling van de basisprogramma's voor het behalen van het brevet van brandweerman, onderofficier, officier en technicus-brandvoorkoming, (B.S. 26.1.1993).

(3) Voor het minimum programma opleiding brandweer, zie bijlage 7.

Het dagelijks bestuur van de school is toevertrouwd aan een bestuurscomitee bestaande uit de directeur van de school, de coördinatoren van de verscheidene lescentra, de verantwoordelijke voor de contacten met de brandweerdiensten en de sekretaris van de school (1).

(1) Samenstelling algemene vergadering, raad van beheer en bestuurscomitee van de vzw Westvlaamse Brandweerschool, zie bijlage 24.

6. SLOTBESCHOUWINGEN

Bij nazicht van de verslagen en uit persoonlijke ervaring bij rampen, durf ik te stellen dat onze niet-politionele hulpdiensten goed werk leveren; een permanente evaluatie en aanpassing van de structuren is echter vereist om de nieuwe noden en uitdagingen aan te kunnen.

Over deze hervorming werd reeds grondig nagedacht, zowel door de Minister van Binnenlandse Zaken, als door de vertegenwoordigers van de brandweerlieden. Hierbij werd niet steeds een consensus bereikt. Men sprak zelfs terecht van een malaise bij de brandweerdiensten. Het is aangewezen nu konstruktief te werken aan de uitbouw van de niet-politionele veiligheid, zodat deze overheidsdiensten ook in de 21e eeuw voorbereid zijn op hun taak.

Het brandweerpersoneel vormt de hoeksteen van de niet-politionele hulpverlening.

De onmiddellijke inzetbaarheid van het personeel via een goed georganiseerde permanentie, is de grote troef van het Westvlaamse brandweerkorps. Zowel bij een kleine huisbrand als bij een grote ramp kan de hulpverlening in de kortste tijd op gang worden gebracht en kan het personeel gemobiliseerd worden in functie van de omvang van de gebeurtenis. In brandweerkringen spreekt men niet van het gouden uur, doch de eerste sekonden, de eerste minuten zijn van vitaal belang.

Voor het geheel van de provincie bedraagt de netto-uitgave voor de brandweerdiensten 928.186.674 fr. of 5,12 % van het netto te financieren saldo. Berekend per inwoner bedraagt de uitgave 835 fr.

Uit de analyse van de brandweerkosten in de gemeenterekeningen 1991 is gebleken dat de totale uitgave van de brandweerdiensten sterk wordt beïnvloed door de personeelskosten en het te beschermen patrimonium, zoals woningen, bedrijven, toeristische logieskapaciteit, hoogbouw. Dit komt vooral duidelijk tot uiting in de gemeente Oostende, die een beroepsbrandweerkorps bezit en ook het totale gamma van het patrimonium dient te beschermen.

De zwaartepunten van de netto-uitgaven voor de brandweer situeren zich rond de gemeenten met het hoogste inwonersaantal en met een kadastraal inkomen (gebouwd + outillering) van meer dan een miljard fr. In het noorden van de provincie is dat de regio Brugge - Oostende -

Knokke-Heist en de kustgemeenten ten westen van Oostende. In het zuiden is het de industriële regio Roeselare-Kortrijk.

Er mag niet uit het oog verloren worden dat onze Westvlaamse brandweer voor 88 % uit vrijwilligers bestaat. Alhoewel de huidige leeftijdsstructuur van onze Westvlaamse brandweer gunstig is, en aldus voorziet in de nodige aanvulling, is het nodig voor de toekomst dat jongeren geëntoesiasmeerd worden voor deze vorm van maatschappelijke dienstverlening. Dit korps blijvend op peil houden, is een uitdaging die niet zonder eigenbelang is voor de overheid.

Hierbij dient opgemerkt dat een volledig uitgebouwde professionele hulpverlening onbetaalbaar is.

Daarom dienen de nodige maatregelen getroffen te worden om voornamelijk de vrijwillige brandweer aantrekkelijker te maken.

Dit vertaalt zich niet noodzakelijk in een verhoging van de vergoedingen; er voor zorgen dat de vrijwillige brandweerlieden geen hinder ondervinden van hun inzet, betekent reeds een stap in de goede richting. Personen die namelijk vrijwillig belangrijke diensten aan de burgers verstrekken, ondervinden op fiscaal vlak en op het vlak van de sociale zekerheid nadelige gevolgen. De Minister van Binnenlandse Zaken dient zijn inspanningen verder te zetten om te komen tot een aanvaardbare fiskale vrijstelling van de vergoedingen, het vrijstellen van de vergoeding voor geplande, voorzienbare prestaties van de RSZ-bijdrage, het toekennen van kredieten voor brandweermannen die een opleiding volgen en het niet-bestrafen van de werkloze vrijwillige brandweerman.

Het blijvend motiveren van de vrijwilligers, het aanzetten van jongeren om zich bij de vrijwillige brandweer aan te sluiten en zware inspanningen te leveren in de opleiding, moeten onze aandacht weerhouden. Waardevol menselijk kapitaal dient op een verantwoorde wijze te worden beheerd; dit is een belangrijke taak voor al wie in dit land verantwoordelijkheid draagt in het algemeen, en in de niet-politionele hulpverlening in het bijzonder.

De huidige organisatie van de brandweer berust op een indeling van de gemeenten van iedere provincie in gewestelijke groepen met een centrum-gemeente (X-korps, Y-korps en Z-korps) en beschermde gemeenten (autonome korpsen en gemeenten zonder korps).

De provincie West-Vlaanderen beschikt over 50 brandweerkorpsen op 64 gemeenten; bestaande brandweerdiensten dienen te worden behouden. Een beperkte uitbreiding lijkt mij zelfs wenselijk om bepaalde

blinde vlekken, zoals de gordel rond Brugge (Beernem, Damme, Jabbeke, Zedelgem) te voorzien van een eerstelijns hulpverlening. Ook wens ik te beklemtonen dat de brandweer, met haar uiteenlopende taken, een opdracht van de gemeente dient te blijven.

Via een natuurlijke schaalvergroting kunnen de gemeentelijke brandweerkorpsen samengebracht worden in drie à vier regio's per provincie. In de regio dient door samenwerkingsovereenkomsten gezorgd te worden voor de organisatie van de versterkingen, een verantwoorde spreiding van het beschikbare materieel, organisatie van wachtbeurten voor officieren en van de brandweerpreventie.

Daarboven kan een nationaal, gespecialiseerd korps Civiele Bescherming in stand worden gehouden. Belangrijk hierbij is een duidelijke omschrijving van de taken van brandweer en Civiele Bescherming. De brandweer is de eerstelijnsorganisatie op het vlak van de niet-politionele hulpverlening. Haar taak is niet beperkt tot het blussen van branden. In alle omstandigheden, waarbij onmiddellijk hulp moet worden geboden, is zij door haar inzetbaarheid de aangewezen niet-politionele hulporganisatie. De Civiele Bescherming is bevoegd voor de eigenlijke rampenbestrijding en het beperken van de gevolgen van rampen voor de bevolking en voor het leefmilieu. Het is de gespecialiseerde, complementaire hulpverlening, die de eerstelijnsorganisatie bijstaat wanneer zich situaties voordoen die met de normale middelen niet beheerst kunnen worden; een meer doeltreffende spreiding van het hulpmateriaal dringt zich echter op, met concentratie van de hulpmiddelen voor bestrijding van rampen op zee op korte afstand van de kustlijn.

Bij de regionale samenwerking tussen de brandweerkorpsen kan ieder korps uitgaan van zijn eigen mogelijkheden en beperkingen. Niet iedere gemeente kan instaan voor alles wat zich op het vlak van rampspoedige gebeurtenissen eventueel kan voordoen. Vandaar het belang van regionale samenwerkingsakkoorden, die leiden tot een efficiënter beheer van de voorhanden middelen.

In dit licht dient ook de financiële tegemoetkoming te worden herzien. Dit systeem is ondoorzichtig en stuit terecht op weerstand van de gemeentebesturen. Z-centra betalen een bijdrage aan de Y-centra voor een theoretische bescherming. In de praktijk doen de Z-centra immers weinig beroep op de versterking van de Y-centra. De autonome korpsen, de zogeheten C-korpsen, komen niet voor in de financiële tegemoetkoming.

De bijdrage van gemeenten zonder korps verschilt aanzienlijk naargelang ze beschermd worden door een Y-korps dan wel door een Z-korps. Een pasklare oplossing is echter niet voorhanden.

Voor de gemeenten zonder korps zou kunnen gedacht worden aan een forfaitaire bijdrage in functie van het inwonersaantal en het kadastraal gebouwd en ongebouwd inkomen, los van de kosten die werden gemaakt door de beschermende gemeente.

Voor de gemeenten met een eigen brandweerkorps zou een systeem van forfaitaire vergoeding kunnen worden uitgedacht per versterking die werd gevraagd. In de regionale samenwerkingsovereenkomsten kunnen de vergoedingen worden geregeld op basis van de objectieve criteria vastgelegd door de Minister van Binnenlandse Zaken.

Deze reorganisatie, gepaard gaande met een herziening van de financiële tegemoetkoming, is een delikate kwestie. Dit mag de overheid echter niet beletten de zaak bespreekbaar te maken.

Uit het overzicht van de uitrusting van de brandweer blijkt dat onze Westvlaamse brandweer over heel wat materieel beschikt. Het opgegeven wagenpark bedraagt 385 eenheden. Na onderzoek bij de brandweerkorpsen blijkt evenwel dat een deel van het beschikbare materieel verouderd is. Van 43 autoladders en auto-elevatoren dateren er drie uit de periode 1951-1960, negen uit de periode 1961-1970, 20 uit de periode 1971-1980 en 11 uit de periode 1981-1987. Dezelfde lijn kan worden doorgetrokken voor de rest van het rollend materieel.

Een vernieuwing van het materieel dringt zich dus op, wat bijkomende inspanningen vergt, zowel van de gemeentebesturen als van het Ministerie van Binnenlandse Zaken. Zorgen voor de veiligheid van de bevolking vergt nu eenmaal materieel om op een adequate wijze te kunnen optreden.

Hiervoren werd er reeds op gewezen dat de huidige subsidiëring onvoldoende is. Ook de toewijzing van de subsidiëring is mijns inziens vatbaar voor herziening. Vooreerst zou per regio moeten worden vastgelegd wat het noodzakelijk minimum aan materieel is en waar dit ter beschikking dient te zijn. Zwaar materieel dient oordeelkundig ingeplant te worden in functie van de te beschermen infrastructuur en de aanwezige risico's. Een te grote concentratie van zwaar materieel op een relatief kleine oppervlakte is niet rendabel.

Daarnaast zou in de plaats van de levering van materieel door het Ministerie van Binnenlandse Zaken, kunnen worden overgegaan tot een systeem van trekkingsrechten, zoals dit bijvoorbeeld bestaat bij de politionele hulpverlening. De gemeentebesturen staan zelf in voor hun aankopen en ontvangen na volledige afhandeling van hun aankopen hun financiële tegemoetkoming. De grens in de betoelaging per aangeschaft stuk materieel kan worden vastgesteld in functie van de aard van het korps. Het vaststellen van de gestandaardiseerde minimale technische eisen van het materieel dient te gebeuren door het Ministerie van Binnenlandse Zaken. De totaliteit van de toegekende subsidie aan alle korpsen van een provincie kan worden omgeslagen op grond van een objectieve verdeelsleutel (bijvoorbeeld beschermd inwoners, beschermde oppervlakte, beschermd kadastraal inkomen).

De lokale besturen zullen ook hun verantwoordelijkheid moeten nemen voor een rationele aanwending van de financiële middelen. Niet-politionele hulpverlening is in essentie nog altijd preventief, dit wil zeggen vooruitzien, investeren in het voorkomen van risico's en wanneer zich toch een rampspoedige gebeurtenis voordoet, zorgen dat de omvang ervan wordt ingeperkt. Een modern uitgeruste brandweerdienst kadert in een preventief beleid.

De tijd dat de brandweerman in de hitte van het vuur werd opgeleid, is reeds lang achter de rug. Onze brandweerlieden worden steeds weer gekonfronteerd met nieuwe gevaren en nieuwe uitdagingen. Opleiding is een noodzaak, zowel in het belang van de maatschappij, als in het belang van de betrokken brandweerman of -vrouw. Opleiding is er om de gevaren te leren kennen, ze te kunnen beheersen en zichzelf te beschermen.

West-Vlaanderen heeft steeds het voortouw genomen inzake brandweeropleiding; mede onder impuls van de brandweer zelf werd hier de eerste brandweerschool opgericht.

De noodzaak tot opleiden werd ook door de Minister van Binnenlandse Zaken aangevoeld. De opleiding werd dan ook gestructureerd en in iedere provincie werden provinciale opleidingscentra opgericht.

De kwaliteit van de opleiding in de provinciale brandweerscholen werd naar waarde geschat. Ook de officierenopleiding en de opleiding tot technicus-brandvoorkoming, voorheen nationaal georganiseerd door het Ministerie van Binnenlandse Zaken, werd aan de provinciale

brandweerscholen toegekend. De hele opleiding kan thans in de provinciale brandweerschool worden gevolgd. Daarbij werd de opleiding via de modulaire structuur georganiseerd. De opleiding werd geüniformiseerd. Beroepsbrandweerlieden en vrijwilligers krijgen dezelfde opleiding; zij kunnen immers voor dezelfde taken worden opgeroepen. De uitbouw van deze modulaire structuur is thans aan de gang. De opleiding voor het behalen van het brevet van brandweerman wordt dit jaar voor de tweede maal ingericht.

Bij het uitwerken van de modulaire structuur dient echter de nodige voorzichtigheid in acht genomen te worden. Het gevaar bestaat immers dat er te hoge eisen worden gesteld. Een brandweerman dient een praktijkgerichte basiskennis te verwerven, die hem in staat stelt op korrekte wijze de bevelen van de officieren en onderofficieren uit te voeren en zichzelf te beschermen tegen mogelijke gevaren. Hydraulica, scheikunde, elektriciteit en radioactiviteit is stof voor hogere cursussen; via de modulaire structuur kan hieraan worden gewerkt op een hoger niveau.

Voor officieren is het ook onontbeerlijk dat zij een managementopleiding krijgen.

Daarenboven moeten we er zorg voor dragen dat de opleidingsdruk niet te groot wordt. Mijns inziens is het maximum bereikt, alhoewel er slechts een minimumprogramma werd vastgesteld.

De opleidingen worden namelijk grotendeels gevolgd door vrijwilligers, die heel wat van hun vrije tijd besteden aan bijscholing. De volledige opleiding van brandweerman tot officier omvat 700 lessen; wie daarenboven nog het brevet technicus-brandvoorkoming wenst te behalen dient nogmaals 140 lessen te volgen.

Ook voor de Westvlaamse Brandweerschool is het nieuwe minimumprogramma een uitdaging; er moeten in totaal 1200 lessen worden aangeboden. Samenwerking tussen de brandweerscholen voor het uitwerken van kursuspakketten en eventueel het inrichten van cursussen is noodzakelijk. Daarbij mogen de inspanningen niet vergeten worden van hen die onderricht geven, want ook dat is vrijwilligerswerk.

Ik heb gepoogd in mijn uiteenzetting een overzicht te geven van het belang van de brandweer in West-Vlaanderen. We beschikken over korpsen die hun taak aankunnen. Wij dienen ervoor te zorgen dat zij de

mogelijkheden krijgen om ook in de toekomst naar behoren te functioneren. Daarvoor zijn inspanningen nodig.

De brandweer is het fundament van de niet-politionele hulpverlening. Alle instanties moeten er zich van bewust zijn dat deze hulpverlening niet kan functioneren zonder de brandweer.

Ook de rampenbestrijding kan niet efficiënt georganiseerd worden, wanneer er niet vertrokken wordt vanuit de organisatie van de brandweer.

Kenmerkend voor de brandweer is haar ongekend entoesiasme en haar wil om de hulpverlening te schragen. De verantwoordelijke instanties dienen ervoor te zorgen dat de brandweer alle mogelijkheden krijgt om haar dienst aan de gemeenschap naar behoren uit te oefenen.

Bijlage 1 - Dekreet 16 december 1788 betreffende de herstelling van de gemeente en dekreet van 14 augustus 1790, Titel XI betreffende de rechtzake herstelling

1. Dekreet van 14 december 1788, artikel 16

De aan het gemeentebestuur, onder het voorschot en het bevel van de bestuurscollegie eigen herstellingsaanpak, het herstel van de schade van het gemeentebestuur, **BIJLAGEN** worden en gemeentebestuur het behouden de herstelling van de schade van het gemeentebestuur van de gemeentebestuur. Het bevelen en het doen uitvoeren van de herstelling van de schade van het gemeentebestuur, die met haar gemeentebestuur, de herstelling van de schade van het gemeentebestuur van het voorschot van het gemeentebestuur, de herstelling van de schade van het gemeentebestuur van het voorschot van het gemeentebestuur, de herstelling van de schade van het gemeentebestuur van het voorschot van het gemeentebestuur, de herstelling van de schade van het gemeentebestuur van het voorschot van het gemeentebestuur.

2. Dekreet van 14 augustus 1790, Titel XI, artikel 3

De aan het voorschot en aan het voorschot van gemeentebestuur inwendige bestuurscollegie herstelling van de

Er de zaak, door gebreke zorg te voorkomen en, door het verstreken der eerste hulp, te doen voorkomen de gevolgen van rampen, zoals brand, belemmeringen, en dergelijke. In deze laatste gevallen, dient ook de herstelling van de schade van het gemeentebestuur te worden ingevuld.

Bijlage 1 - Dekreet 14 december 1789 betreffende de inrichting van de gemeente en dekreet van 16/24 augustus 1790, titel XI betreffende de rechterlijke inrichting

1. Dekreet van 14 december 1789, artikel 50

De aan het gemeentegedrag, onder het toezicht en het beheer van de bestuurskolleges eigen opdrachten zijn : het beheer van de goederen van het gemeenschappelijk inkomen van de steden en gemeenten; het beheer en de kwijting van de plaatselijke uitgaven die met de penningen van de gemeenschap dienen te worden betaald; het besturen en het doen uitvoeren van de openbare werken die ten laste van de gemeenschap vallen; het beheer van de instellingen die aan de gemeenten toebehoren, die met haar penningen onderhouden worden of bijzonder bestemd zijn voor het gebruik van haar burgers; het verzekeren aan de inwoners van het voordeel van een goed bestuur, namelijk de reinheid, de gezondheid, de veiligheid en de rust op de straten en openbare pleinen en gebouwen.

2. Dekreet van 16/24 augustus 1790, titel XI, artikel 3

De aan het toezicht en aan het gezag der gemeentebesturen toevertrouwde bestuursaangelegenheden zijn :

5° de taak, door gepaste zorg te voorkomen en, door het verstrekken der vereiste hulp, te doen ophouden de ongevallen en rampen, zoals brand, besmettelijke mensen- en dierenziekten. In deze laatste gevallen, dient ook de bemoeiing van de provincie- en arrondissementsoverheid te worden ingeroepen.

Bijlage 2 - Overzicht van het wettelijk instrumentarium inzake brandweer

1. Wet van 31 december 1963 betreffende de Civiele Bescherming (B.S. 16.01.1964), gewijzigd bij Koninklijk Besluit nr. 264 van 31.12.1983 (B.S. 25.01.1984, err. B.S. 08.02.1984 en de wet van 11.01.1984 (B.S. 28.02.1984), gewijzigd bij gewone wet van 16 juli 1993 tot vervollediging van de federale staatsstructuur (B.S. 20.07.1993).
2. Koninklijk Besluit van 8 november 1967 houdende, voor de vredes-tijd, organisatie van de gemeentelijke en gewestelijke brandweer-diensten en coördinatie van de hulpverlening in geval van brand (B.S. 18.11.1967), gewijzigd bij Koninklijke Besluiten van 10.04.1968 (B.S. 13.04.1968); 05.07.1968 (B.S. 30.07.1968); 26.03.1970 (B.S. 23.04.1970); 18.05.1972 (B.S. 01.07.1972); 03.11.1975 (B.S. 04.12.1975); 12.09.1977 (B.S. 26.10.1977); 02.10.1978 (B.S. 07.12.1978); 23.08.1985 (B.S. 22.10.1985); 01.10.1990 (B.S. 27.11.1990) en 14.10.1991 (B.S. 11.12.1991).
3. Koninklijk Besluit van 23 maart 1970 tot vaststelling van de voorwaarden waaronder gemeenten die over een brandweerdienst beschikken, in aanmerking komen voor een staatsbijdrage voor het aankopen van brandweermaterieel (B.S. 07.04.1970).
4. Koninklijk Besluit van 6 mei 1971 tot vaststelling van de modellen van gemeentelijke reglementen betreffende de organisatie van de gemeentelijke brandweerdiensten (B.S. 19.06.1971), gewijzigd bij Koninklijke Besluiten van 04.10.1985 (B.S. 07.11.1985); 14.10.1991 (B.S. 11.12.1991).
5. Ministerieel Besluit van 23 maart 1972 tot vaststelling van de modellen van dienstnemingskontraat voor brandweerlieden-vrij-willigers bij de gemeentelijke brandweerdiensten (B.S. 01.07.1972).
6. Koninklijk Besluit van 20 juli 1972 tot vaststelling van de geschicht-heids- en bekwaamheidscriteria alsmede van de benoembaarheids-en bevorderingsvoorwaarden voor de officieren van de gemeen-telijke brandweerdiensten (B.S. 17.08.1972, err. B.S. 25.11.1972 en 30.11.1972), gewijzigd bij K.B. van 08.05.1973 (B.S. 15.06.1973); 10.10.1973 (B.S. 08.12.1973); 27.03.1974 (B.S. 23.04.1974);

- 29.10.1975 (B.S. 03.12.1975); 05.06.1978 (B.S. 21.07.1978);
02.10.1978 (B.S. 07.12.1978); 04.12.1990 (B.S. 05.01.1991);
29.07.1992 (B.S. 22.10.1992).
7. Ministerieel Besluit van 15 november 1972 tot vaststelling van de modellen van dienstnemingskontraat voor onderluitenanten-vrijwilligers bij de gemeentelijke brandweerdiensten (B.S. 08.12.1972).
 8. Koninklijk Besluit van 16 april 1974 tot instelling van opleidingskursussen inzake brandvoorkoming en -bestrijding (B.S. 08.06.1974), gewijzigd bij K.B. 24.06.1977 (B.S. 28.07.1977); 09.08.1979 (B.S. 26.09.1979); 28.11.1985 (B.S. 24.12.1985); 04.08.1986 (B.S. 07.10.1986).
 9. Ministerieel Besluit van 22 april 1974 houdende organisatie van de opleidingskursussen inzake brandvoorkoming en -bestrijding (B.S. 08.06.1974) gewijzigd bij Ministerieel Besluit van 03.07.1975 (B.S. 29.07.1975); 02.05.1978 (B.S. 25.07.1978); 10.08.1979 (B.S. 26.09.1979); 02.02.1984 (B.S. 23.02.1984); 21.03.1985 (B.S. 30.05.1985); 06.06.1986 (B.S. 19.07.1986); 16.01.1989 (B.S. 22.03.1989).
 10. Koninklijk Besluit van 20 oktober 1975 houdende organisatie van de inspectie van de brandweerdiensten van de gemeenten, de agglomeraties en de federaties van gemeenten (B.S. 11.11.1975).
 11. Ministerieel Besluit van 9 december 1975 tot vaststelling van het ambtsgebied en van de administratieve standplaats van de leden van de inspectie van de brandweerdiensten van de gemeenten, de agglomeraties en federaties van gemeenten (B.S. 17.01.1976).
 12. Ministerieel Besluit van 17 december 1975 tot vaststelling van de vorm der brevetten van kandidaat-beroepsofficier der brandweerdiensten en van technicus-brandvoorkoming (B.S. 22.01.1976).
 13. Ministerieel Besluit van 10 oktober 1977 tot vaststelling van de normen voor het bepalen van de forfaitaire en jaarlijkse bijdrage bedoeld in artikel 10 van de Wet van 31 december 1963 betreffende de Civiele Bescherming (B.S. 01.11.1977), gewijzigd bij Ministeriële Besluiten van 01.09.1981 (B.S. 23.10.1981 err. B.S. 29.10.1981); 31.01.1990 (B.S. 14.03.1990).

14. Wet van 30 juli 1979 betreffende de preventie van brand en ontploffing en betreffende de verplichte verzekering van de burgerlijke aansprakelijkheid in dergelijke gevallen (B.S. 20.11.1979), gewijzigd bij Wet van 22.12.1989 (B.S. 30.12.1989) en Wet van 22.05.1990 (B.S. 21.09.1990).
15. Koninklijk Besluit van 9 augustus 1979 tot regeling van de wijze van vaststelling en verhaal van de kosten van sommige interventies en prestaties van de gemeentelijke brandweerdiensten (B.S. 20.09.1979).
16. Ministerieel Besluit van 2 april 1980 houdende vaststelling van het uitgaanstenuue van de leden van de gemeentelijke brandweerdiensten en van de brandweerdiensten van de agglomeraties en de federaties van gemeenten (B.S. 15.05.1980), gewijzigd bij Ministerieel Besluit van 28.11.1984 (B.S. 21.12.1984).
17. Ministerieel Besluit van 2 februari 1981 tot vaststelling van de werkwijze van het Raadgevend Komitee voor de brandweer (B.S. 07.03.1981).
18. Koninklijk Besluit van 30 juni 1981 tot vaststelling van de samenstelling en de werkwijze van de Hoge Raad voor beveiliging tegen brand en ontploffing (B.S. 29.07.1981), gewijzigd bij Koninklijke Besluiten van 22.10.1981 (B.S. 24.11.1981); 04.12.1981 (B.S. 22.01.1982) en 05.09.1984 (B.S. 20.10.1984).
19. Koninklijk Besluit van 17 juli 1981 tot vaststelling van de uitgaven die op het Fonds voor beveiliging tegen brand en ontploffing mogen worden aangerekend (B.S. 20.08.1981).
20. Ministerieel Besluit van 22 juni 1983 tot vaststelling van het minimumprogramma van de theoretische en praktische opleiding van stagedoende brandweermannen en stagedoende beroepskorporaals (B.S. 09.08.1983).
21. Koninklijk Besluit van 4 oktober 1985 betreffende de provinciale opleidingscentra voor de brandweer (B.S. 07.11.1985), gewijzigd bij Koninklijke Besluiten van 10.04.1989 (B.S. 19.05.1989); 14.10.1991 (B.S. 11.12.1991).

22. Ministerieel Besluit van 26 oktober 1987 tot aanwijzing van de leden van het raadgevend komitee voor de brandweer.
23. Koninklijk Besluit van 24 juni 1988 tot kodifikatie van de gemeentewet onder het opschrift "Nieuwe Gemeentewet" (B.S. 03.09.1988) bekrachtigd bij de Wet van 26 mei 1989 (B.S. 30.05.1989 err. B.S. 30.08.1989), gewijzigd bij Wet 27.05.1989 (B.S. 30.05.1989, err. B.S. 30.08.1989); K.B. 30.05.1989 (B.S. 31.05.1989); Wet 06.07.1989 (B.S. 08.07.1989); K.B. 08.03.1990 (B.S. 13.04.1990); Wet 24.05.1991 (B.S. 06.06.1991).
24. Ministerieel Besluit van 28 oktober 1988 tot benoeming van de leden van de Hoge Raad voor beveiliging tegen brand en ontplofing en tot aanwijzing van een voorzitter en een ondervoorzitter en van de sekretarissen en van de adjunct-sekretarissen (B.S. 22.12.1988), gewijzigd bij Ministeriële Besluiten van 02.02.1989 (B.S. 22.03.1989); 19.02.1990 (B.S. 12.06.1990) en 19.06.1991 (B.S. 12.07.1991).
25. Koninklijk Besluit van 25 juni 1990 tot vaststelling van de algemene bepalingen betreffende de weddeschalen van het provincie- en gemeentepersoneel (B.S. 06.07.1990), gewijzigd bij Koninklijk Besluit van 15.07.1991 (B.S. 30.08.1991).
26. Koninklijk Besluit van 31 januari 1991 betreffende de sociale zekerheidsbijdragen voor vrijwillige brandweerlieden (B.S. 05.03.1991).
27. Koninklijk Besluit van 10 juni 1991 tot instelling van een opleidingsraad voor de brandweer (B.S. 11.08.1991).
28. Ministerieel Besluit van 1 oktober 1991 tot vaststelling van het diensttenuue van de leden van de gemeentelijke brandweerdiensten en van de brandweerdiensten van de agglomeraties van gemeenten (B.S. 11.12.1991, err. B.S. 15.06.1992).
29. Ministerieel Besluit van 26 september 1991 tot benoeming van de leden van de Opleidingsraad voor de Brandweer (B.S. 14.11.1991).

30. Ministerieel Besluit van 10 december 1992 tot vaststelling van de basisprogramma's voor het behalen van het brevet van brandweerman, onderofficier, officier en technicus-brandvoorkoming (B.S. 26.01.1993).
31. Ministerieel Besluit van 1 maart 1992 tot regeling van de inspectie over de opleidingscentra voor de brandweer (B.S. 03.04.1993).

Bijlage 3 - Belangrijkste artikels van de Wet van 31 december 1963, betreffende de Civiele Bescherming, (B.S. 16.01.1964) (gewijzigd bij gewone wet van 16 juli 1993 tot vervollediging van de federale staatsstructuur, (B.S. 20.07.1993))

Artikel 8

De gemeentelijke brandweerdiensten en de diensten van de civiele bescherming kunnen worden opgeroepen om samen op te treden.

De Minister tot wiens bevoegdheid Binnenlandse Zaken behoren, bepaalt de nadere regelen voor de coördinatie van de operaties waarbij de diensten van de civiele bescherming samen met de gemeentelijke brandweerdiensten optreden.

Provincies en gemeenten kunnen verplicht worden de diensten van de civiele bescherming de beschikking te geven over terreinen, lokalen, meubilair en leveringen welke nodig zijn hetzij voor de opleiding van het personeel van die diensten, hetzij voor de uitvoering van de maatregelen voor de civiele bescherming op hun grondgebied; de Minister tot wiens bevoegdheid Binnenlandse Zaken behoren, bepaalt de nadere regelen voor eventuele schadeloos-stelling in deze.

In oorlogstijd worden de maatregelen welke aan provincies en gemeenten zijn opgelegd, door de gouverneur of door de burgemeester bevolen in plaats van door de normaal bevoegde provinciale of gemeentelijke organen; de reglementen en verordeningen worden in dat geval bindend zodra zij zijn bekendgemaakt op de wijze als door de gouverneur of de burgemeester is bepaald.

Artikel 9

§ 1. De Koning stelt de algemene regels van de organisatie van de openbare brandweerdiensten vast.

Hij stelt de algemene bepalingen vast binnen de perken van dewelke de personeelsformatie, de bezoldigingsregeling en het administratief statuut, de weddeschalen, de toelagen en de vergoedingen worden vast-

gelegd, alsook de voorwaarden van werving, benoeming en bevordering voor het personeel van de openbare brandweerdiensten.

§ 2. De brandweerdiensten, georganiseerd door de gemeente of de interkommunales, zijn onderworpen aan de door de Koning georganiseerde inspecties.

Tot die inspectie behoort de controle op stukken en ter plaatse, op de toepassing van wets- en verordeningsbepalingen en op de uitvoering van maatregelen inzake brandvoorkoming en -bestrijding.

Het personeel, dat met de inspectie belast is, heeft te allen tijde vrije toegang tot de installaties waarover de gemeentelijke en interkommunale brandweerdiensten beschikken, en kan onderzoeken instellen.

Artikel 10

De gemeenten van iedere provincie worden voor de algemene organisatie van de brandweerdiensten in gewestelijke groepen ingedeeld. De provinciegouverneur bepaalt de samenstelling van die groepen en wijst in iedere groep de gemeente aan die er het centrum van vormt, na raadpleging van de belanghebbende gemeenteraden.

Die gemeente is er wegens haar aanwijzing toe gehouden over een brandweerdienst met het nodige personeel en materieel te beschikken. Een gewestelijke groep kan worden gevormd uit gemeenten van verschillende provincies. De betrokken gouverneurs bepalen in gemeen overleg de samenstelling van de groep en wijzen de gemeente aan die er het centrum van vormt; wordt geen overeenstemming bereikt, dan neemt de Minister, tot wiens bevoegdheid Binnenlandse Zaken behoren, de beslissing op verzoek van een van die gouverneurs.

De overige gemeenten van de gewestelijke groep zijn ertoe gehouden, hetzij een brandweerdienst, die over het nodige personeel en materieel beschikt, te behouden (of op te richten), hetzij een beroep te doen op de brandweerdienst van de gemeente die het centrum van die groep vormt mits betaling van een forfaitaire en jaarlijkse bijdrage die door de provinciegouverneur wordt vastgesteld overeenkomstig de normen bepaald door de Minister, tot wiens bevoegdheid Binnenlandse Zaken behoren, en na raadpleging van de belanghebbende gemeenteraden (W 11.01.1984, B.S. 28.02.1984).

De maatregelen welke dienen getroffen te worden voor het optreden van de brandweerdienst van laatstgenoemde gemeente worden bepaald in

een algemeen reglement vastgesteld door de Minister tot wiens bevoegdheid Binnenlandse Zaken behoren. Zij mogen aangevuld worden door de provinciegouverneur indien de plaatselijke omstandigheden zulks vergen, en op verzoek van de belanghebbende gemeenteraden.

De bij de inwerkingtreding van deze wet lopende overeenkomsten houden op uitwerking te hebben op een door de Koning vastgestelde datum.

Artikel 13

§ 1. De reglementen betreffende de organisatie van de brandweerdiensten worden opgemaakt overeenkomstig een door de Koning vastgesteld modelreglement.

§ 2. De reglementen van de gemeenten en de interkommunales worden aan de provinciegouverneur ter goedkeuring voorgelegd. Heeft de provinciegouverneur het reglement niet afgekeurd binnen veertig dagen na de ontvangst ervan op het provinciaal gouvernement of op het arrondissementskommissariaat, dan wordt het van rechtswege uitvoerbaar.

§ 3. De Koning bepaalt de geschiktheids- en bekwaamheidsmaatstaven en de benoembaarheids- en bevorderingsvereisten voor de officieren van de openbare brandweerdiensten.

§ 4. De beschikkingen van de gemeentelijke overheden of van de interkommunales houdende benoeming of bevordering van officieren, evenals de tuchtmaatregelen welke hen betreffen, zijn onderworpen aan de goedkeuring van de provinciegouverneur.

Bijlage 4 - Belangrijkste artikels van het Koninklijk Besluit van 8 november 1967 houdende, voor de vreedstijd, organisatie van de gemeentelijke en gewestelijke brandweerdiensten en coördinatie van de hulpverlening in geval van brand (B.S. 18.11.1967)

Artikel 2

Een gemeentelijke brandweerdienst wordt bestempeld als beroepsdienst, gemengde dienst of vrijwilligersdienst, naargelang hij samengesteld is:

- a) (voornamelijk) uit voltijds tewerkgesteld personeel; (K.B. 2.10.1978, B.S. 7.12.1978);
- b) uit voltijds en ook niet-voltijds tewerkgesteld personeel onder de voorwaarden bepaald in bijlage 1 van dit besluit;
- c) uit personeel dat niet onder de hiervoren gegeven definities valt.

Artikel 3

De minimum personeelssterkte van de brandweerdiensten dient overeen te stemmen met die welke is vastgesteld in bijlage 1 van dit besluit.

Artikel 4

Iedere brandweerdienst moet uitgerust zijn met het minimum aan materieel bepaald in bijlage 2 van dit besluit, volgens de belangrijkheid van de gemeente of van de gewestelijke groep die hij beschermt. (Het materieel moet beantwoorden aan de door de Minister van Binnenlandse Zaken vastgestelde criteria). (K.B. 2.10.1978, B.S. 7.12.1978).

Artikel 5

De gemeenten die een brandweerdienst hebben, moeten voldoende kazernering tot zijn beschikking stellen om er het personeel en het materieel in onder te brengen, evenals een alarmsysteem dat beantwoordt aan de maatstaven die vastgelegd zijn door de Minister van Binnenlandse Zaken.

Artikel 12

Voor de organisatie van de hulpverlening in geval van brand worden de gewestelijke brandweerdiensten in drie categorieën ingedeeld :

- 1° van categorie X maken deel uit de brandweerdiensten van de steden Brussel, Antwerpen, Gent, Luik en Charleroi;
- 2° van categorie Y maken deel uit de brandweerdiensten van de gemeenten Aalst, Aarlen, Bergen, Brugge, Doornik, Genk, Hasselt, Hoei, Kortrijk, La Louvière, Leuven, Marche-en-Famenne, Mechelen, Namen, Oostende, Oudenaarde, Roeselare, Sint-Niklaas, Turnhout, Verviers en Veurne.
- 3° van categorie Z maken deel uit al de brandweerdiensten die niet voorkomen in de voorgaande categorieën en onder een groepscentrumgemeente ressorteren.

Op voorstel van de provinciegouverneur en op advies van de gemeenteraad van de betrokken gemeenten, kan de Minister van Binnenlandse Zaken andere dan de in het vorig lid genoemde gemeenten in categorie Y indelen.

Artikel 19

De brandweerdiensten van gemeenten die als gewestelijk groepscentrum aangewezen zijn, moeten bij hun interventies in de andere gemeenten van de groep, dezelfde prestaties leveren als die waartoe zij in hun eigen gemeente gehouden zijn.

Bijlage 5 - Tabel der effectieven van de gemeentelijke en gewestelijke brandweerdiensten; minimumpersoneelssterkte toe te passen naargelang van het aantal beschermde inwoners K.B. 08.11.1967 (B.S. 18.11.1967)

Klassificatie (1)	Graden (2)	Gemeente - centrum X		Gemeente	
		Beroepsbrandweermannen (3)	Beroepsbrandweermannen (4)	Gemengd	
				Beroeps (5)	
A	1.1. Luitenant-kolonel 1.2. Majoor 1.3. Kapitein-kommandant 1.4. Kapitein 1.5. Luitenant of onderluitenant [2.1. Opperadjudant 2.2. Adjudant 2.3. Sergeant-majoor 2.4. Eerste sergeant 2.5. Sergeant] (K.B. 2.X.1978. B.S. 7.XII.1978)	} 1 (*) } 3 } 4 } 4 } 4 } 10	} 1 } 4 } 2 } 8	} 1 } 1 } 2	
B	3.1. Korporaal (***)	5	3	1	
4.1. 4.2. - - 5 4.1. 4.3.	Brandweerman-autogeleader Brandweerman Officier-geneesheer (part-time) Adjudant-leraar in lichamelijke opvoeding (part-time) Aangestelde centrum 900 Voor de georganiseerde ambulancediensten: Brandweerman-autogeleader Brandweerman-ambulancier	} 22 } 1 } 1 } 3 } 3	} 16 } 1 } 1 Volgens de noodwendigheden } 2 } 2	} 6 } 1 } 1	

Opmerkingen

- (*) Alleen in de gevallen en onder de voorwaarden bepaald door het modelgrondreglement van de gemeentelijke brandweerdiensten (koninklijk besluit).
- (**) Het koëfficiënt toe te passen op de cijfers van het beroepspersoneel betreft de gevallen niet van de beroepskorporaal die in iedere brandweerdienst van een gemeentecentrum Z voorzien is.
- (***) Effectief permanent beschikbaar. Naargelang het regime der prestaties moet er op de cijfers vermeld in B. kolommen 3, 4, 5 en 7 een koëfficiënt toegepast worden.

centrum Y		Gemeentecentrum Z			Louter gemeentelijk korps	
(***)		Gemengd			20.000 inw. en minder	meer dan 20.000 inw.
Vrijwil-ligers (6)	Beroeps (7)	Vrijwil-ligers (8)	Vrijwil-ligers (9)	Vrijwil-ligers (10)	Vrijwil-ligers (11)	
2	} 1	} 2	1 2	2	2	
} 3	} 2	} 3	} 3 3	} 1 2	} 2 4	
6	} 1	} 4	8 (waarvan 1 beroeps-korporaal (**))	4	6	
} 36	} 4	} 16	} 48 1	} 16 1	} 24 1	

(****) In de weinig bevolkte provincies, wanneer de geografische ligging het rechtvaardigt en de ganse beschermde bevolking geen 50.000 inwoners bedraagt, zullen voor het personeel van de gemengde brandweerdienst van een centrum Y, de cijfers vastgesteld voor het personeel van een centrum Z (kolommen 7 en 8) in aanmerking genomen worden.

Bijlage 6 - Tabel houdende het minimum materieel waarover de gemeentelijke en gewestelijke brandweerdiensten beschikken, met uitzondering van de persoonlijke uitrustingen en kledingen K.B. 12.09.1977 (B.S. 26.10.1977)

Benaming van het materieel	Gemeentecentrum X	Gemeentecentrum Y	Gemeentecentrum Z	Louter Gemeentelijk korps
a) Autopomp	5 + 1 per vooruit- geschoven post	3 + 1 per vooruit- geschoven post	2	1
Autopomp "alle terrein"	(*)	(*)	} 1	1
Personeels- en gereedschaps- brandweerwagen	1	1		
Brandblusboot	(*)	(*)	-	-
Draagbare motorpomp	1 per autopomp	1 per autopomp	1 per autopomp	} 1
Draagbare motorpomp op aanhangwagen	} 3	1	1	
Motorpomp groot vermogen				
Ledigingsmotorpomp	10	4	2	(*)
Automatische autoladder	} 2	1	(*)	(*)
Automatische auto-elevator				
Kommandowagen	1	1	-	-
Brandweerwagen met poederinstallatie	1	(*)	-	-
Aanhangwagen met poederinstallatie	(*)	(*)	(*)	(*)
Ambulancewagen	3	2	1	(*)
Schuifladder	1 per autopomp	1 per autopomp	3	2
Haakladder	1 per autopomp	1 per autopomp	3	2
Stroomaggregaat	4	3	2	1
Schijnwerper	10	8	3	2
Emmerpomp	1 per autopomp	1 per autopomp	4	2
CO ₂ snelblusser of poedersnelblusser	2 per autopomp	2 per autopomp	8	4
Persluchttoestel (isoleermasker)	2 per autopomp	2 per autopomp	4	3
Luchtcompressor	1	1	-	-
Brandwerende kledij	1 per autopomp	1 per autopomp	1 per autopomp	1 per autopomp

	9.000 m + 1.000 m per vooruit- geschoven post	5.000 m + 1.000 m per vooruit- geschoven post	2.500 m	1.100 m
Persslangen en koppelingen				
Radiotelefonische uitrusting :				
vaste post	1	1	1	(*)
mobile post	1 per voertuig	1 per voertuig	1 per voertuig	(*)
draagbare post	4 + 2 per vooruit- geschoven post	4 + 2 per vooruit- geschoven post	4	(*)
Rookventilator	2	1	(*)	-
Toestel voor levensopwekking	3	2	2	1
Opsporen van de radioactiviteit :				
detector	4	1	(*)	(*)
individuele dosismeter	15	8	(*)	(*)
Gasdetector	2	1	-	-
Explosiemeter	2	1	-	-
b) Al het ander materiaal dat nodig is voor de gewestelijke en gemeentelijke brandweerdiensten voor het vervullen van de taken die hen opgelegd worden door de wetten en de reglementen				

(*) Te bepalen door het grondreglement van iedere brandweerdienst.

Bijlage 7 - Minimumprogramma opleiding brandweer Ministerieel Besluit van 10 december 1992 tot vaststelling van de basisprogramma's voor het behalen van het brevet van brandweerman, onderofficier, officier en technicus-brandvoorkoming (B.S. 26.01.1993)

1. Het brevet brandweerman bevat volgende verplichte modules :

1. Brandbestrijding en hulpverlening	50 u.
2. Persoonlijke bescherming	30 u.
3. Levensreddende handelingen	10 u.
4. Praktische oefeningen te omschrijven door de Opleidingsraad voor de Brandweer	

2. Het brevet onderofficier bevat volgende verplichte modules :

2.1. Opleidingsniveau van korporaal :	
1. Hulpverlening algemeen	20 u.
2. Pompen algemeen	10 u.
3. Ten minste één van de volgende keuzemodules :	
a. autovoerder/pompbediende	40 u.
b. hulpverlener	40 u.
c. ambulancier	40 u.
2.2. Opleidingsniveau van sergeant :	
1. Organisatie en leiding geven	20 u.
2. Brandbestrijding/hulpverlening	30 u.
3. Ten minste één van de volgende keuzemodules :	
a. brandvoorkoming	20 u.
b. herkenning/identifikatie gevaarlijke stoffen	20 u.
c. bevelvoering operaties	20 u.

3. Het brevet officier bevat volgende verplichte modules :

3.1. Opleidingsniveau van adjudant :	
1. Verbranding en blussing	40 u.
2. Organisatie van de hulpdiensten	10 u.
3. Gevaarlijke stoffen	20 u.
4. Specifieke brandbestrijding en hulpverlening	80 u.
5. Sociale vaardigheden	40 u.
6. Ten minste één van de volgende keuzemodules :	
a. instrukteur	40 u.
b. materieel	40 u.

- 3.2. Opleidingsniveau van onderluitenant :
- 1. Management - human resources management 30 u.
 - 2. Brandbestrijding en hulpverlening - algemeen 100 u.
 - 3. Organisatie - wetgeving 10 u.
 - 4. Ten minste één van de volgende keuzemodules :
 - a. opleiding, oefeningen en voorlichting 100 u.
 - b. verbindingen 100 u.
 - c. technische dienst 100 u.
 - 5. Permanente vorming-specifieke modules

4. Het brevet technicus-brandvoorkoming bevat volgende verplichte modules :

- 1. Juridisch kader 5 u.
- 2. Reglementering 30 u.
- 3. Bouwelementen - bouwmaterialen/brandweerstand en reactie bij brand 25 u.
- 4. Gebouwenkonstruktie 20 u.
- 5. Detectie- en blusmiddelen 10 u.
- 6. Praktische oefeningen 50 u.

Bijlage 8 - Lijst van de bijzondere interventies van de gemeentelijke brandweerdiensten die gedekt zijn door de jaarlijkse forfaitaire bijdrage en die binnen de grenzen van de gewestelijke groep moeten uitgevoerd worden. Ministeriële Omzendbrief van 29 november 1967 betreffende de zending van de gemeentelijke en gewestelijke brandweerdiensten - Bestuursmemoriaal van de provincie West-Vlaanderen 20.12.1967.

1. Vervoer van en zorgen aan een verstikte of aan een drenkeling; aanvoer van zuurstof.
2. Ontploffing.
3. Persoon die in een lift is opgesloten.
4. Op een dak gevluchte persoon (inzonderheid wanneer het om een zwakzinnige gaat).
5. Bevrijding van een onder puin of afbraak bedolven persoon.
6. Bevrijding van een onder een voertuig (tram, vrachtwagen enz.) geklemde persoon.
7. Dringend vervoer van een zieke en van een slachtoffer van een ongeval die zich op de openbare weg of op een openbare plaats bevindt.
8. Bevrijding van een geëlektrokuteerde persoon.
9. Bevrijding van een rioolwerker (verstikking in riool).
10. Ophalen van een persoon uit put, kanaal, vijver enz.
11. Belemmering op de rijweg, met gevaar voor personen of goederen.
12. Bevrijding van een persoon met een der leden geklemd in een machine.
13. Leegpompen van een kelder ingevolge overstroming of lekkage aan de waterleiding die onder de openbare weg geïnstalleerd is.
14. Interventie in een gebouw bij lekkage van schadelijke gassen.
15. Ontsnapping van stoom in een gebouw.
16. Oververhitte verwarmingsketel.
17. Luchtverversing van lokalen waar rook, gas, koudmakend mengsel is binnengedrongen.
18. Interventie voor een vliegtuig dat in moeilijkheden verkeert.
19. Interventie bij overstroming of ramp.
20. Neutralisering van een laag koolwaterstofverbinding of zuur.

21. Opsporen van een radioactieve bron die gevaar voor de bevolking kan opleveren (onder de voorwaarden in gemeen overleg vast te stellen door de Minister van Binnenlandse Zaken en van Volksgezondheid overeenkomstig de bepalingen van het Koninklijk Besluit van 25 februari 1963).
22. Onschadelijk maken of vernietiging (eventueel met medewerking van een imker) van wespen- en bijennesten of -zwermen die gevaar meebrengen voor personen.

Bijlage 9 - Gewestelijke brandweergroepen

1. Gewestelijke groep Brugge

Brugge	groepscentrum Y
Blankenberge	autonome gemeente
Jabbeke	gemeente zonder korps

2. Gewestelijke groep Kortrijk

Kortrijk	groepscentrum Y
Wevelgem	autonome gemeente

3. Gewestelijke groep Oostende

Oostende	groepscentrum Y
Bredene	gemeente zonder korps

4. Gewestelijke groep Roeselare

Roeselare	groepscentrum Y
Ardooië	autonome gemeente
Hooglede	autonome gemeente
Moorslede	autonome gemeente
Staden	autonome gemeente

5. Gewestelijke groep Veurne

Veurne	groepscentrum Y
Lo-Reninge	autonome gemeente
Alveringem	gemeente zonder korps

6. Gewestelijke groep Avelgem

Avelgem	groepscentrum Z
Spiere-Helkijn	gemeente zonder korps

7. Gewestelijke groep De Haan

De Haan	groepscentrum Z
Zuierenkerke	gemeente zonder korps

8. Gewestelijke groep Diksmuide

Diksmuide	groepscentrum Z
Houthulst	autonome gemeente

9. Gewestelijke groep Gistel

Gistel	groepscentrum Z
Koekelare	autonome gemeente
Ichtegem	gemeente zonder korps
Oudenburg	gemeente zonder korps

10. Gewestelijke groep Harelbeke

Harelbeke	groepscentrum Z
Deerlijk	autonome gemeente

11. Gewestelijke groep Heuvelland

Heuvelland	groepscentrum Z
Mesen	autonome gemeente

12. Gewestelijke groep Ieper

Ieper	groepscentrum Z
Langemark-Poelkapelle	autonome gemeente
Zonnebeke	autonome gemeente

13. Gewestelijke groep Ingelmunster

Ingelmunster	groepscentrum Z
Oostrozebeke	gemeente zonder korps

14. Gewestelijke groep Izegem

Izegem	groepscentrum Z
Ledegegem	autonome gemeente

15. Gewestelijke groep Knokke-Heist

Knokke-Heist	groepscentrum Z
Damme	gemeente zonder korps

16. Gewestelijke groep Koksijde

Koksijde	groepscentrum Z
De Panne	autonome gemeente

17. Gewestelijke groep Kuurne

Kuurne	groepscentrum Z
Lendelede	autonome gemeente

18. Gewestelijke groep Menen

Menen	groepscentrum Z
Wervik	autonome gemeente

19. Gewestelijke groep Nieuwpoort

Nieuwpoort	groepscentrum Z
Middelkerke	autonome gemeente

20. Gewestelijke groep Oostkamp

Oostkamp	groepscentrum Z
Beernem	gemeente zonder korps

21. Gewestelijke groep Poperinge

Poperinge	groepscentrum Z
Vleteren	gemeente zonder korps

22. Gewestelijke groep Tielt

Tielt	groepscentrum Z
Meulebeke	autonome gemeente
Pittem	autonome gemeente
Ruiselede	autonome gemeente
Wingene	autonome gemeente
Dentergem	gemeente zonder korps

23. Gewestelijke groep Torhout

Torhout	groepscentrum Z
Kortemark	autonome gemeente
Lichtervelde	autonome gemeente
Zedelgem	gemeente zonder korps

24. Gewestelijke groep Waregem

Waregem
Wielsbeke

groepscentrum Z
gemeente zonder korps

25. Gewestelijke groep Zwevegem

Zwevegem
Anzegem

groepscentrum Z
autonome gemeente

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022					
Winst	1.200	1.100	1.000	900	800	700	600	500	400	300	200	100	0	-100	-200	-300	-400	-500	-600	-700	-800	-900	-1.000	-1.100	-1.200	-1.300	-1.400	-1.500	-1.600	-1.700	-1.800	-1.900	-2.000				
Verlies	1.000	1.100	1.200	1.300	1.400	1.500	1.600	1.700	1.800	1.900	2.000	2.100	2.200	2.300	2.400	2.500	2.600	2.700	2.800	2.900	3.000	3.100	3.200	3.300	3.400	3.500	3.600	3.700	3.800	3.900	4.000	4.100	4.200	4.300	4.400	4.500	
Totaal	200	0	-200	-400	-600	-800	-1.000	-1.200	-1.400	-1.600	-1.800	-2.000	-2.200	-2.400	-2.600	-2.800	-3.000	-3.200	-3.400	-3.600	-3.800	-4.000	-4.200	-4.400	-4.600	-4.800	-5.000	-5.200	-5.400	-5.600	-5.800	-6.000	-6.200	-6.400	-6.600	-6.800	-7.000

De winst/verlies op een prestatiejaar (periode en wijziging) wie zie volgt samengevat:

Jaar	Winst	Verlies	Totaal
1991	1.200	1.000	200
1992	1.100	1.100	0
1993	1.000	1.200	-200
1994	900	1.300	-400
1995	800	1.400	-600
1996	700	1.500	-800
1997	600	1.600	-1.000
1998	500	1.700	-1.200
1999	400	1.800	-1.400
2000	300	1.900	-1.600
2001	200	2.000	-1.800
2002	100	2.100	-2.000
2003	0	2.200	-2.200
2004	-100	2.300	-2.400
2005	-200	2.400	-2.600
2006	-300	2.500	-2.800
2007	-400	2.600	-3.000
2008	-500	2.700	-3.200
2009	-600	2.800	-3.400
2010	-700	2.900	-3.600
2011	-800	3.000	-3.800
2012	-900	3.100	-4.000
2013	-1.000	3.200	-4.200
2014	-1.100	3.300	-4.400
2015	-1.200	3.400	-4.600
2016	-1.300	3.500	-4.800
2017	-1.400	3.600	-5.000
2018	-1.500	3.700	-5.200
2019	-1.600	3.800	-5.400
2020	-1.700	3.900	-5.600
2021	-1.800	4.000	-5.800
2022	-1.900	4.100	-6.000

Bijlage 10 - Personeelsbezetting in de Westvlaamse brandweer, 31.12.1992

	In formatie voorzien	Personeel in dienst			
		Beroepsbrandweermannen		Vrijwilligers	
		Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
Officieren	230	18	-	177	-
Officieren-geneesheren	53	-	-	53	-
Onderofficieren	481	55	-	363	-
Korporaals	501	57	-	363	1
Brandweermannen	2.497	248	-	1.947	26
Totaal	3.762	378	-	2.903	27

De leeftijdsopbouw in onze brandweerkorpsen (beroeps en vrijwilligers) was als volgt samengesteld :

	Aantal
minder dan 35 jaar	1.144
van 35 tot minder dan 50 jaar	1.491
meer dan 50 jaar	673

De vrijwilligers hebben volgend sociaal statuut :

	Aantal
gemeentediensten	209
andere openbare diensten	270
privé-bedrijven	1.609
zelfstandigen	671
anderen	171
Totaal	2.930

Bijlage 11 - Interventies van de Westvlaamse brandweer, 1988-1990 (1)

Kode	1988		1989		1990	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
1	1.123	8,938	1.137	10,90	990	8,08
2	148	1,176	363	3,48	637	5,20
3	400	3,18	334	3,20	347	2,83
4	185	1,47	195	1,87	191	1,56
5	1.470	11,69	1.010	9,68	1.191	9,72
6	429	3,41	118	1,13	85	0,69
7	1.140	9,07	352	3,38	317	2,58
8	3.042	24,20	3.323	31,86	3.424	27,94
9	1.394	11,09	899	8,62	1.336	10,90
10	3.239	25,76	2.698	25,87	3.738	30,50
Totaal	12.570	100,00	10.430	100,00	12.256	100,00

Kode

1. Branden
2. Struik- of grasbranden
3. Schoorsteenbranden
4. Voertuigbranden
5. Redding van personen buiten deze gered in geval van brand
6. Overstromingen
7. Droogmaken
8. Wespen- of bijennesten
9. Vrijmaking van de rijweg
10. Diverse dringende tussenkomsten.

(1) Bron : Ministerie van Binnenlandse Zaken, Statistieken, Interventies van de Brandweer, 1988, 1989, 1990.

Bijlage 12 - Activiteiten van de Westvlaamse brandweer inzake brandvoorkoming, 1988-1990 (1)

Kode	1988	1989	1990
1	1.986	2.185	2.132
2	511	507	574
3	326	354	325
4	30	38	35
5	59	71	75
6	68	72	75
7	151	163	133
8	131	137	116
9	124	99	123
10	115	130	121
11	445	533	431
12	826	1.043	816
Totaal	4.772	5.332	4.956

Kode

1. Aantal verslagen opgemaakt door de brandweer in het kader van bouwaanvragen (Wet op de stedenbouw en de ruimtelijke ordening van 29.03.1962).
2. Aantal verslagen opgemaakt door de brandweer in het kader van de aanvragen tot exploitatie van inrichtingen gevaarlijk uit oogpunt van ontploffingsgevaar, brandgevaarlijk uit oogpunt van ontploffingsgevaar, brandgevaar of paniek (Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming - Titel I, Hoofdstuk I, Artikel 2 en Titel I, Hoofdstuk II "Lijst en indeling van de gevaarlijke, ongezonde en hinderlijke inrichtingen").

(1) Bron : Ministerie van Binnenlandse Zaken, Statistieken, Interventies van de Brandweer, 1988, 1989, 1990.

3. Aantal controlebezoeken verricht in inrichtingen bedoeld onder "2", krachtens overeenkomsten, toelatingsbesluiten of het toezicht uitgeoefend door de burgemeester (Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming - artikel 20), de controlebezoeken in schouwspelzalen niet meegerekend.
4. Aantal controlebezoeken verricht in schouwspelzalen krachtens het toezicht door de burgemeester op deze instellingen uitgeoefend (Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming - artikel 679).
5. Aantal verslagen opgemaakt door de brandweerdienst met betrekking tot de brandvoorkoming in hospitalen en andere verzorgingsinstellingen.
6. Aantal bezoeken verricht in het kader van de maatregelen tot brandvoorkoming in de hospitalen en andere verzorgingsinstellingen.
7. Aantal verslagen opgemaakt door de brandweerdienst met betrekking tot de rusthuizen.
8. Aantal bezoeken verricht in de dancings (Ministeriële Omzendbrief van 20.04.1972).
9. Aantal bezoeken verricht bij toepassing van artikel 52.9.1 en 52.10.6 van het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming.
10. Aantal verslagen opgemaakt door de brandweerdienst met betrekking tot de onderwijsinrichtingen.
11. Aantal verslagen opgemaakt door de brandweerdienst met betrekking tot de hotels.
12. Aantal bezoeken verricht in het kader van de brandvoorkoming in andere inrichtingen dan deze vermeld in hogervermelde rubrieken.

Bijlage 13 - Statistiek van de oproepcentra 100 (Brugge en Kortrijk), 1988-1990 (1)

Kode	1988			1989			1990		
	Brugge	Kortrijk	Totaal	Brugge	Kortrijk	Totaal	Brugge	Kortrijk	Totaal
1	5.136	4.521	9.657	5.499	4.975	10.474	5.548	5.149	10.697
2	368	371	739	376	390	766	415	412	827
3	6.607	3.596	10.203	7.632	3.680	11.312	7.410	4.121	11.531
4	161	762	923	147	921	1.068	200	613	813
5	752	2.900	3.652	953	1.459	2.412	981	1.357	2.328
6	298	1.278	1.576	327	1.253	1.580	404	1.300	1.704
7	2.193	15.925	18.118	704	11.893	12.597	1.351	11.138	12.489
8	15.515	29.353	44.868	15.638	24.571	40.209	16.309	24.080	40.389

Kode

1. Openbare weg (verkeersongevallen en zieken)
2. Arbeidsongevallen
3. Zieken en gekwetsten ten huize
4. Inlichtingen van medische aard
5. Branden
6. Politionele hulp
7. Verscheidene
8. Jaarlijks totaal

(1) Bron : Ministerie van Binnenlandse Zaken, Statistieken, Interventies van de Brandweer, 1988, 1989, 1990.

Bijlage 14 - Totale netto-uitgaven brandweerdiensten - Absolute cijfers per gemeente, rekening 1991

Gemeente	Absolute cijfers
Alveringem *	2.200.000
Anzegem	3.976.586
Ardooe	5.412.279
Avelgem (1)	4.373.198
Beernem *	4.000.000
Blankenberge	5.590.675
Bredene *	6.650.000
Brugge	206.654.395
Damme *	3.105.661
Deerlijk	3.817.515
De Haan (1)	7.404.583
Dentergem *	2.500.000
De Panne	4.783.821
Diksmuide	4.919.276
Gistel	4.560.064
Harelbeke	13.996.028
Heuvelland	3.053.531
Hoogdele	4.051.865
Houthulst	1.912.933
Ichtegem * (2)	0
Ieper	11.959.754
Ingelmunster	2.847.683
Izegem	14.073.503
Jabbeke *	5.870.647
Knokke-Heist (1)	63.647.282
Koekelare	1.598.041
Koksijde	13.600.018
Kortemark	3.577.899
Kortrijk	95.498.424
Kuurne	7.001.644
Langemark-Poelkapelle	1.017.827
Ledegem	5.370.803
Lendelede	3.488.592
Lichtervelde	1.651.665
Lo-Reninge	1.548.061
Menen	11.222.121

Mesen	613.686
Meulebeke	2.678.716
Middelkerke	9.781.871
Moorslede	3.017.608
Nieuwpoort	14.140.743
Oostende (1)	218.012.934
Oostkamp	4.863.503
Oostrozebeke *	2.400.000
Oudenburg *	2.223.196
Pittem	1.060.484
Poperinge	8.715.306
Roeselare (1)	44.685.397
Ruiselede	1.693.520
Spiere-Helkijn * (2)	7.400
Staden	5.078.973
Tielt	5.236.035
Torhout	7.310.341
Veurne	9.201.018
Viekeren * (2)	0
Waregem (1)	9.225.318
Wervik	5.942.359
Wevelgem	12.046.526
Wielsbeke *	2.700.000
Wingene	3.479.563
Zedelgem *	5.816.586
Zonnebeke	3.599.000
Zuienkerke *	1.000.000
Zwevegem	6.720.217
Totaal Provincie	928.186.674

* is gemeente zonder eigen brandweerkorps

- (1) netto-uitgaven te hoog, want te ontvangen bijdragen van andere gemeenten niet vastgelegd in de rekening.
- (2) netto-uitgaven te laag, want te betalen bijdrage aan andere gemeente niet vastgelegd in de rekening.

Bijlage 15 - Kosten (netto-uitgaven) brandweerdiensten per gemeente per inwoner, rekening 1991

Gemeente	Bedrag in fr.
Alveringem *	448
Anzegem	302
Ardoois	559
Avelgem (1)	487
Beernem *	283
Blankenberge	334
Bredene *	533
Brugge	1.771
Damme *	290
Deerlijk	337
De Haan (1)	699
Dentergem *	330
De Panne	489
Diksmuide	322
Gistel	450
Harelbeke	539
Heuvelland	361
Hooglede	438
Houthulst	217
Ichtegem * (2)	0
Ieper	339
Ingelmunster	271
Izegem	531
Jabbeke *	469
Knokke-Heist (1)	1.991
Koekelare	203
Koksijde	748
Kortemark	291
Kortrijk	1.250
Kuurne	552
Langemark-Poelkapelle	138
Ledegem	571
Lendelede	633
Lichtervelde	206
Lo-Reninge	493
Menen	344

Mesen	595
Meulebeke	248
Middelkerke	628
Moorslede	281
Nieuwpoort	1.455
Oostende (1)	3.162
Oostkamp	236
Oostrozebeke *	342
Oudenburg *	267
Pittem	163
Poperinge	451
Roeselare (1)	840
Ruiselede	342
Spiere-Helkijn * (2)	4
Staden	470
Tielt	270
Torhout	399
Veurne	819
Vleteren * (2)	0
Waregem (1)	263
Wervik	332
Wevelgem	392
Wielsbeke *	320
Wingene	290
Zedelgem *	281
Zonnebeke	326
Zuienkerke *	371
Zwevegem	291
Totaal Provincie	835

* is gemeente zonder eigen brandweerkorps

- (1) netto-uitgaven te hoog, want te ontvangen bijdragen van andere gemeenten niet vastgelegd in de rekening.
- (2) netto-uitgaven te laag, want te betalen bijdrage aan andere gemeente niet vastgelegd in de rekening.

Bijlage 16 - Kosten (netto-uitgaven) brandweerdiensten in verhouding tot het kadastraal inkomen, rekening 1991

Gemeente	Bedrag in fr. per miljoen fr. K.I. (a)
Alveringem *	52.641
Anzegem	20.299
Ardooië	32.691
Avelgem (1)	38.988
Beernem *	20.378
Blankenberge	10.920
Bredene *	33.245
Brugge	73.394
Damme *	23.346
Deerlijk	17.479
De Haan (1)	18.134
Dentergem *	25.245
De Panne	12.540
Diksmuide	23.720
Gistel	33.770
Harelbeke	27.363
Heuvelland	34.237
Hooglede	25.969
Houthulst	22.327
Ichtegem * (2)	0
Ieper	21.123
Ingelmunster	18.296
Izegem	28.735
Jabbeke *	30.894
Knokke-Heist (1)	43.977
Koekelare	19.835
Koksijde	18.120
Kortemark	20.587
Kortrijk	53.207
Kuurne	28.973
Langemark-Poelkapelle	11.642
Ledegem	49.323
Lendeledede	36.530
Lichtervelde	15.947
Lo-Reninge	44.045
Menen	22.016

Mesen	98.094
Meulebeke	16.125
Middelkerke	16.586
Moorslede	26.186
Nieuwpoort	42.476
Oostende (1)	109.805
Oostkamp	14.840
Oostrozebeke *	16.783
Oudenburg *	24.255
Pittem	10.690
Poperinge	32.771
Roeselare (1)	38.780
Ruiselede	28.658
Spiere-Helkijn * (2)	480
Staden	30.677
Tielt	14.449
Torhout	27.355
Veurne	37.171
Vleteren * (2)	0
Waregem (1)	11.547
Wervik	31.124
Wevelgem	24.347
Wielsbeke *	9.688
Wingene	20.979
Zedelgem *	17.332
Zonnebeke	30.575
Zuienkerke	28.600
Zwevegem	14.237
Totaal Provincie	40.425

* is gemeente zonder eigen brandweerkorps

- (1) netto-uitgaven te hoog, want te ontvangen bijdragen van andere gemeenten niet vastgelegd in de rekening.
 (2) netto-uitgaven te laag, want te betalen bijdrage aan andere gemeente niet vastgelegd in de rekening.
 (a) Kadastraal inkomen gebouwd + outillering.

Bijlage 17 - Netto-uitgaven brandweerdiensten en brandweerdiensten + andere hulpdiensten per gemeente in percentage van het netto te financieren, rekening 1991

Gemeente	Brandweerdiensten	Brandweerdiensten en andere hulpdiensten In %
Alveringem *	4,24 %	4,34 %
Anzegem	2,42 %	2,50 %
Ardoois	5,28 %	5,30 %
Avelgem (1)	5,40 %	5,41 %
Beernem *	3,01 %	3,11 %
Blankenberge	1,16 %	2,98 %
Bredene *	3,01 %	6,00 %
Brugge	7,13 %	6,82 %
Damme *	2,70 %	2,77 %
Deerlijk	3,02 %	2,89 %
De Haan (1)	2,56 %	5,70 %
Dentergem *	3,49 %	3,50 %
De Panne	1,90 %	3,67 %
Diksmuide	2,27 %	2,34 %
Gistel	5,09 %	4,88 %
Harelbeke	4,00 %	3,86 %
Heuvelland	3,38 %	3,53 %
Hooglede	5,93 %	5,93 %
Houthulst	2,07 %	2,08 %
Ichtegem * (2)	0,00 %	0,05 %
Ieper	2,50 %	2,71 %
Ingelmunster	2,77 %	2,77 %
Izegem	3,76 %	4,02 %
Jabbeke *	4,66 %	4,75 %
Knokke-Heist (1)	7,78 %	9,67 %
Koekelare	1,99 %	2,08 %

Bron : Berekend op basis van gegevens verstrekt door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap - Administratie Binnenlandse Aangelegenheden en door het Gemeentekrediet van België.

Koksijde	2,98 %	5,13 %
Kortemark	2,58 %	2,68 %
Kortrijk	6,18 %	5,66 %
Kuurne	4,24 %	4,24 %
Langemark-Poelkapelle	1,40 %	1,50 %
Ledegem	5,27 %	5,21 %
Lendelede	6,04 %	6,36 %
Lichtervelde	2,24 %	2,17 %
Lo-Reninge	5,21 %	5,32 %
Menen	2,68 %	2,74 %
Mesen	5,85 %	5,85 %
Meulebeke	2,11 %	2,12 %
Middelkerke	1,96 %	4,64 %
Moorslede	2,45 %	2,49 %
Nieuwpoort	6,39 %	7,24 %
Oostende (1)	12,81 %	12,86 %
Oostkamp	2,30 %	2,31 %
Oostrozebeke *	3,94 %	3,98 %
Oudenburg *	2,55 %	2,60 %
Pittem	1,72 %	1,72 %
Poperinge	3,94 %	4,13 %
Roeselare (1)	5,21 %	5,15 %
Ruislede	3,59 %	3,65 %
Spiere-Helkijn * (2)	0,04 %	0,04 %
Staden	4,78 %	4,83 %
Tielt	2,14 %	2,23 %
Torhout	4,07 %	3,68 %
Veurne	5,55 %	5,29 %
Vleteren * (2)	0,00 %	0,00 %
Waregem (1)	1,90 %	1,70 %
Wervik	2,88 %	3,02 %
Wevelgem	3,11 %	3,19 %
Wielsbeke *	2,29 %	2,29 %
Wingene	2,95 %	2,98 %
Zedelgem *	2,36 %	2,40 %
Zonnebeke	3,06 %	3,06 %
Zuienkerke *	2,96 %	3,04 %
Zwevegem	1,84 %	1,84 %
Totaal Provincie	5,12 %	5,42 %

Totaal Provincie (3)	n.g.	5,45 %
Totaal Vlaams Gewest (3)	n.g.	5,18 %
Totaal Rijk (3)	n.g.	4,35 %

- * is gemeente zonder eigen brandweerkorps
- (1) netto-uitgaven te hoog, want te ontvangen bijdragen van andere gemeenten niet vastgelegd in de rekening.
 - (2) netto-uitgaven te laag, want te betalen bijdrage aan andere gemeente niet vastgelegd in de rekening.
 - (3) betalingen min inningen.

**Bijlage 18 - Netto-uitgaven naar functies -
 Absolute cijfers per gemeente rekening 1991**

Gemeente	Algemene administratie	BRAND- WEER	Totaal Brandweer + andere hulpdiensten	Justitie - Politie	Verkeer - Wegen - Waterlopen
1 Alveringem*	12.232.442	2.200.000	2.250.000	6.302.188	18.283.341
2 Anzegem	34.172.160	3.976.586	4.108.016	8.121.186	60.102.922
3 Ardooië	19.289.373	5.412.279	5.433.073	9.590.494	40.030.201
4 Avelgem	16.713.174	4.373.198	4.378.198	6.222.034	27.576.499
5 Beernem*	23.420.077	4.000.000	4.136.870	7.109.224	46.447.023
6 Blankenberge	50.974.433	5.590.675	14.376.704	74.707.150	41.151.719
7 Bredene*	41.498.361	6.650.000	13.242.814	35.000.459	56.706.898
8 Brugge	312.825.499	206.654.395	197.763.395	397.322.401	417.430.935
9 Damme*	23.614.761	3.105.661	3.184.531	8.087.538	36.380.398
10 Deerlijk	24.046.643	3.817.515	3.650.790	14.348.497	45.419.368
11 De Haan	58.679.769	7.404.583	16.492.864	38.281.170	83.557.914
12 Dentergem*	14.190.929	2.500.000	2.507.800	4.573.144	24.033.828
13 De Panne	40.373.417	4.783.821	9.227.749	43.086.726	93.154.719
14 Diksmuide	36.537.044	4.919.276	5.074.276	16.128.172	59.935.283
15 Gistel	19.449.129	4.560.064	4.375.719	9.528.187	29.104.260
16 Harelbeke	78.208.555	13.996.028	13.504.716	38.836.584	81.609.042
17 Heuvelland	16.694.242	3.053.531	3.188.002	6.302.130	33.166.492
18 Hooglede	17.041.939	4.051.865	4.054.865	5.063.410	32.032.834
19 Houthulst	16.527.606	1.912.933	1.924.933	6.732.849	38.925.930
20 Ichtegem*	29.229.358	0	66.000	9.434.382	50.234.099
21 Ieper	74.566.630	11.959.754	12.970.023	65.584.294	127.205.315
22 Ingelmunster	24.920.598	2.847.688	2.847.683	11.846.505	34.586.568
23 Izegem	62.584.710	14.073.503	15.061.153	53.887.766	121.108.012
24 Jabbeke*	25.177.660	5.870.647	5.992.647	9.145.253	33.239.897
25 Knokke-Heist	120.328.274	63.647.282	79.025.967	154.729.125	119.503.237
26 Koekelare	15.953.622	1.598.041	1.675.451	4.471.686	40.118.751
27 Koksijde	67.526.297	13.600.018	23.453.458	69.755.283	110.771.112
28 Kortemark	23.632.715	3.577.899	3.706.269	8.152.261	53.615.496
29 Kortrijk	172.946.161	95.498.424	87.441.421	234.008.635	238.554.428
30 Kuurne	32.136.716	7.001.644	7.003.144	18.074.995	45.675.301
31 Langemark- Poelkapelle	16.045.542	1.017.827	1.090.827	4.784.620	23.432.220
32 Ledegem	17.922.021	5.370.803	5.314.517	6.681.169	36.416.160
33 Lendelede	11.800.962	3.488.592	3.673.592	3.275.310	25.033.545
34 Lichtervelde	11.454.138	1.651.665	1.596.893	7.281.042	28.356.519

Handel - Nijverheid	Volksonwikke- ling + openbare biblioteek- werking	Sociale zekerheid en bijstand	Ontsmetting - Reiniging - Huisvuil	Afvalwater	Netto te financieren saldo (a)
-5.116.666	3.836.522	7.007.656	2.044.063	630.810	51.875.777
-13.825.558	24.124.436	17.109.726	10.588.260	6.687.354	164.286.961
-12.490.312	10.122.941	9.674.980	9.253.421	2.419.082	102.470.911
-13.714.092	8.321.761	15.307.147	8.059.114	2.208.728	80.973.083
-10.151.340	27.876.969	9.116.823	11.599.967	6.351.736	133.086.884
-13.675.663	76.245.800	61.464.991	58.169.874	20.196.261	481.638.278
-4.857.579	25.614.208	25.085.825	22.858.073	3.327.544	220.763.403
-160.718.590	699.149.478	165.612.723	204.781.693	78.531.066	2.900.287.118
-3.466.887	14.972.662	8.370.493	9.783.428	9.565.660	115.020.470
-17.794.235	24.159.529	11.346.068	9.067.296	1.550.337	126.417.833
-22.006.189	45.209.299	18.028.806	33.293.486	13.054.399	289.511.290
-6.665.145	14.752.378	6.066.439	5.867.985	3.088.326	71.580.665
-22.347.243	38.193.919	17.188.954	22.511.046	10.755.621	251.481.677
-28.279.262	47.332.648	22.036.111	14.471.275	6.952.052	216.470.878
-15.319.895	16.058.055	8.594.983	9.202.096	2.085.631	89.589.265
-65.573.404	65.625.099	42.712.712	24.661.502	10.255.372	350.224.071
-13.175.248	10.088.843	11.549.531	6.705.297	1.824.380	90.390.646
-23.323.785	8.244.675	19.515.509	7.744.077	208.392	68.328.283
-7.685.274	4.914.350	12.929.419	6.433.852	820.047	92.426.634
-12.399.397	23.303.814	15.633.579	12.330.231	1.531.906	143.153.118
-44.371.093	110.655.730	52.469.679	27.825.330	19.621.304	478.167.941
-14.757.807	10.723.902	13.033.903	8.873.815	3.036.563	102.748.609
-78.262.001	66.003.154	55.658.585	23.854.846	10.201.124	374.640.019
-9.214.043	14.441.036	12.151.365	11.113.557	19.706.372	126.069.722
-59.678.642	121.538.311	66.368.715	122.935.254	31.657.198	817.592.347
-15.632.172	10.672.849	7.928.199	5.405.212	135.303	80.413.530
-16.426.310	73.729.020	36.097.669	45.144.436	15.533.991	457.051.095
-18.247.833	18.026.602	22.887.702	9.782.317	1.486.204	138.514.119
-130.775.163	390.193.245	150.903.064	111.004.506	29.714.080	1.544.195.227
-23.625.151	34.422.414	16.855.295	10.531.972	4.789.191	165.169.338
-8.157.134	5.340.591	17.663.781	5.492.647	553.695	72.780.235
-13.138.037	17.791.213	11.615.010	9.333.161	737.520	102.001.844
-12.968.421	11.556.246	6.463.850	4.849.066	478.398	57.771.983
-6.268.306	10.349.418	7.352.741	4.879.912	1.136.431	73.585.230

VERZAMELDE TOESPRAKEN

Gemeente	Algemene administratie	BRAND-WEER	Totaal Brandweer + andere hulpdiensten	Justitie - Politie	Verkeer - Wegen - Waterlopen
35 Lo-Reninge	6.339.486	1.548.061	1.580.061	3.168.397	19.196.408
36 Menen	77.075.792	11.222.121	11.456.576	70.062.337	95.335.659
37 Mesen	3.061.606	613.686	613.686	1.449.017	1.727.588
38 Meulebeke	32.377.780	2.678.716	2.686.716	9.171.645	31.945.409
39 Middelkerke	72.852.962	9.781.871	23.187.057	68.422.273	169.202.196
40 Moorslede	24.421.973	3.017.608	3.067.608	7.500.646	46.774.306
41 Nieuwpoort	28.664.225	14.140.743	16.014.529	32.977.287	26.288.023
42 Oostende	204.444.476	218.012.934	218.814.714	304.027.856	170.229.715
43 Oostkamp	42.991.923	4.863.503	4.890.065	22.239.186	76.008.803
44 Oostrozebeke*	23.183.351	2.400.000	2.420.000	6.156.216	13.807.061
45 Oudenburg*	16.410.770	2.223.196	2.263.836	6.218.090	33.619.140
46 Pittem	17.016.425	1.060.484	1.060.484	3.714.263	25.750.836
47 Poperinge	44.248.519	8.715.306	9.131.709	30.585.655	48.477.539
48 Roeselare	110.694.995	44.685.397	44.116.988	128.058.007	210.962.372
49 Ruiselede	11.220.612	1.693.520	1.718.520	2.879.473	16.730.762
50 Spiere-Helkijn*	5.587.750	7.400	7.400	1.192.577	4.699.534
51 Staden	25.760.728	5.078.973	5.132.973	8.915.363	39.059.158
52 Tielt	38.791.130	5.236.035	5.447.035	25.497.821	74.136.670
53 Torhout	40.029.359	7.310.341	6.614.165	16.391.576	41.041.705
54 Veurne	37.834.186	9.201.018	8.771.540	16.780.683	52.187.606
55 Vleteren*	7.743.965	0	0	2.676.289	10.167.089
56 Waregem	74.194.281	9.225.318	8.273.000	41.973.979	112.968.761
57 Wervik	39.786.532	5.942.359	6.229.442	20.980.178	61.959.986
58 Wevelgem	80.028.819	12.046.526	12.376.737	39.786.376	91.979.373
59 Wielsbeke*	17.619.080	2.700.000	2.700.000	4.740.185	33.481.781
60 Wingene	31.331.699	3.479.563	3.514.563	10.171.507	42.304.888
61 Zedelgem*	39.210.494	5.816.586	5.921.586	19.029.146	79.594.661
62 Zonnebeke	31.034.555	3.599.000	3.599.000	7.116.881	37.012.450
63 Zuienkerke*	8.759.678	1.000.000	1.026.750	1.941.937	14.637.368
64 Zwevegem	50.107.098	6.720.217	6.720.217	24.353.189	123.242.381
Totaal Provincie	2.805.539.206	928.186.674	983.151.317	2.334.633.904	4.148.429.494

* is gemeente zonder eigen brandweerkorps

(a) inclusief niet-vermelde functies

Bron : Berekend op basis van gegevens verstrekt door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap - Administratie Binnenlandse Aangelegenheden

Handel - Nijverheid	Volksonwikkeling + openbare biblioteek- werking	Sociale zekerheid en bijstand	Ontsmetting - Reiniging - Huisvuil	Afvalwater	Netto te financieren saldo (a)
-2.283.395	2.126.933	61.000	1.996.216	151.163	29.721.498
-58.704.092	72.167.680	61.259.482	34.179.556	9.212.408	418.148.423
-1.228.483	1.656.024	1.399.354	1.145.135	128.436	10.484.348
-13.069.832	25.740.899	20.010.750	10.834.670	1.572.084	126.780.296
-39.371.660	63.716.408	44.564.594	43.146.252	11.746.396	499.576.620
-12.691.677	25.542.743	9.553.935	8.158.514	1.135.904	123.381.376
-21.396.042	42.011.437	31.064.494	23.920.976	6.777.392	221.247.260
-174.599.725	168.867.787	174.242.439	164.470.238	56.743.753	1.701.274.237
-17.905.550	44.394.252	18.274.473	14.373.753	6.213.217	211.895.035
-9.658.590	13.041.590	6.633.176	5.133.178	1.341.007	60.866.379
-8.980.879	9.218.794	10.056.659	6.397.151	8.312.679	87.064.815
-8.650.030	6.791.575	5.979.839	6.813.321	528.391	61.530.877
-16.681.393	37.063.146	32.933.318	15.279.466	4.903.096	221.297.880
-85.609.859	110.720.004	149.042.753	50.384.548	36.211.475	857.324.588
-4.964.445	9.906.330	4.071.639	3.872.459	1.243.868	47.131.909
-1.545.992	1.042.144	2.284.147	2.076.761	208.480	18.435.149
-19.263.830	9.039.395	17.997.764	7.359.611	636.765	106.178.394
-25.490.084	50.325.683	38.486.304	15.385.473	4.205.231	244.447.194
-33.943.946	33.532.641	41.115.865	20.990.266	470.625	179.764.793
-20.031.145	25.354.399	18.535.027	10.623.607	5.710.778	165.679.418
-2.638.815	7.930.646	4.212.407	1.840.844	295.602	38.168.726
-54.660.155	118.148.411	85.926.491	33.791.701	26.740.621	486.381.626
-18.887.701	27.774.034	27.075.571	17.810.981	3.996.985	206.120.067
-66.827.845	101.941.376	42.277.405	29.049.100	8.674.363	387.957.543
-17.544.582	27.466.125	29.311.076	8.132.456	7.842.327	118.075.461
-21.794.542	21.590.504	5.379.984	14.083.164	4.913.489	117.766.895
-17.645.599	40.589.868	28.693.532	22.061.295	2.524.029	246.831.072
-10.423.140	11.214.062	12.440.145	7.586.822	4.162.598	117.530.318
-1.381.890	668.134	2.824.873	2.281.584	968.526	33.766.556
-26.020.408	90.122.977	33.986.995	23.527.948	6.108.569	364.907.467
-1.738.003.203	3.283.297.118	1.941.497.524	1.497.159.113	544.512.335	18.140.414.704

Bijlage 19 - Netto-uitgaven naar functies in percentage van het netto te financieren saldo per gemeente, rekening 1991

Gemeente	Algemene administratie	BRAND-WEER	Totaal Brandweer + andere hulpdiensten	Justitie - Politie	Verkeer - Wegen - Waterlopen
1 Alveringem*	23,58 %	4,24 %	4,34 %	12,15 %	35,24 %
2 Anzegem	20,80 %	2,42 %	2,50 %	4,94 %	36,58 %
3 Ardooi	18,82 %	5,28 %	5,30 %	9,36 %	39,06 %
4 Avelgem	20,64 %	5,40 %	5,41 %	7,68 %	34,06 %
5 Beernem*	17,60 %	3,01 %	3,11 %	5,34 %	34,90 %
6 Blankenberge	10,58 %	1,16 %	2,98 %	15,51 %	8,54 %
7 Bredene*	18,80 %	3,01 %	6,00 %	15,85 %	25,69 %
8 Brugge	10,79 %	7,13 %	6,82 %	13,70 %	14,39 %
9 Damme*	20,53 %	2,70 %	2,77 %	7,03 %	31,63 %
10 Deerlijk	19,02 %	3,02 %	2,89 %	11,35 %	35,93 %
11 De Haan	20,27 %	2,56 %	5,70 %	13,22 %	28,86 %
12 Dentergem*	19,83 %	3,49 %	3,50 %	6,39 %	33,58 %
13 De Panne	16,05 %	1,90 %	3,67 %	17,13 %	37,04 %
14 Diksmuide	16,88 %	2,27 %	2,34 %	7,45 %	27,69 %
15 Gistel	21,71 %	5,09 %	4,88 %	10,64 %	32,49 %
16 Harelbeke	22,33 %	4,00 %	3,86 %	11,09 %	23,30 %
17 Heuvelland	18,47 %	3,38 %	3,53 %	6,97 %	36,69 %
18 Hooglede	24,94 %	5,93 %	5,93 %	7,41 %	46,88 %
19 Houthulst	17,88 %	2,07 %	2,08 %	7,28 %	42,12 %
20 Ichtegem*	20,42 %	0,00 %	0,05 %	6,59 %	35,09 %
21 Ieper	15,59 %	2,50 %	2,71 %	13,72 %	26,60 %
22 Ingelmunster	24,25 %	2,77 %	2,77 %	11,53 %	33,66 %
23 Izegem	16,71 %	3,76 %	4,02 %	14,38 %	32,33 %
24 Jabbeke*	19,97 %	4,66 %	4,75 %	7,25 %	26,37 %
25 Knokke-Heist	14,72 %	7,78 %	9,67 %	18,92 %	14,62 %
26 Koekelare	19,84 %	1,99 %	2,08 %	5,56 %	49,89 %
27 Koksijde	14,77 %	2,98 %	5,13 %	15,26 %	24,24 %
28 Kortemark	17,06 %	2,58 %	2,68 %	5,89 %	38,71 %
29 Kortrijk	11,20 %	6,18 %	5,66 %	15,15 %	15,45 %
30 Kuurne	19,46 %	4,24 %	4,24 %	10,94 %	27,65 %
31 Langemark-Poelkapelle	22,05 %	1,40 %	1,50 %	6,57 %	32,20 %
32 Ledegem	17,57 %	5,27 %	5,21 %	6,55 %	35,70 %
33 Lendeledede	20,43 %	6,04 %	6,36 %	5,67 %	43,33 %
34 Lichtervelde	15,57 %	2,24 %	2,17 %	9,89 %	38,54 %

Handel - Nijverheid	Volksonwikkeling + openbare bibliotheek- werking	Sociale zekerheid en bijstand	Ontsmetting - Reiniging - Huisvuil	Afvalwater	Netto te financieren saldo (a)
n.b.	7,40 %	13,51 %	3,94 %	1,22 %	100 %
n.b.	14,68 %	10,41 %	6,44 %	4,07 %	100 %
n.b.	9,88 %	9,44 %	9,03 %	2,36 %	100 %
n.b.	10,28 %	18,90 %	9,95 %	2,73 %	100 %
n.b.	20,95 %	6,85 %	8,72 %	4,77 %	100 %
n.b.	15,83 %	12,76 %	12,08 %	4,19 %	100 %
n.b.	11,60 %	11,36 %	10,35 %	1,51 %	100 %
n.b.	24,11 %	5,71 %	7,06 %	2,71 %	100 %
n.b.	13,02 %	7,28 %	8,51 %	8,32 %	100 %
n.b.	19,11 %	8,98 %	7,17 %	1,23 %	100 %
n.b.	15,62 %	6,23 %	11,50 %	4,51 %	100 %
n.b.	20,61 %	8,47 %	8,20 %	4,31 %	100 %
n.b.	15,19 %	6,84 %	8,95 %	4,28 %	100 %
n.b.	21,87 %	10,18 %	6,69 %	3,21 %	100 %
n.b.	17,92 %	9,59 %	10,27 %	2,33 %	100 %
n.b.	18,74 %	12,20 %	7,04 %	2,93 %	100 %
n.b.	11,16 %	12,78 %	7,42 %	2,02 %	100 %
n.b.	12,07 %	28,56 %	11,33 %	0,30 %	100 %
n.b.	5,32 %	13,99 %	6,96 %	0,89 %	100 %
n.b.	16,28 %	10,92 %	8,61 %	1,07 %	100 %
n.b.	23,14 %	10,97 %	5,82 %	4,10 %	100 %
n.b.	10,44 %	12,69 %	8,64 %	2,96 %	100 %
n.b.	17,62 %	14,86 %	6,37 %	2,72 %	100 %
n.b.	11,45 %	9,64 %	8,82 %	15,63 %	100 %
n.b.	14,87 %	8,12 %	15,04 %	3,87 %	100 %
n.b.	13,27 %	9,86 %	6,72 %	0,17 %	100 %
n.b.	16,13 %	7,90 %	9,88 %	3,40 %	100 %
n.b.	13,01 %	16,52 %	7,06 %	1,07 %	100 %
n.b.	25,27 %	9,77 %	7,19 %	1,92 %	100 %
n.b.	20,84 %	10,20 %	6,38 %	2,90 %	100 %
n.b.	7,34 %	24,27 %	7,55 %	0,76 %	100 %
n.b.	17,44 %	11,39 %	9,15 %	0,72 %	100 %
n.b.	20,00 %	11,19 %	8,39 %	0,83 %	100 %
n.b.	14,06 %	9,99 %	6,63 %	1,54 %	100 %

VERZAMELDE TOESPRAKEN

Gemeente	Algemene administratie	BRAND-WEER	Totaal Brandweer + andere hulpdiensten	Justitie - Politie	Verkeer - Wegen - Waterlopen
35 Lo-Reninge	21,33 %	5,21 %	5,32 %	10,66 %	34,31 %
36 Menen	18,43 %	2,68 %	2,74 %	16,76 %	22,80 %
37 Mesen	29,20 %	5,85 %	5,85 %	13,82 %	16,48 %
38 Meulebeke	25,54 %	2,11 %	2,12 %	7,23 %	25,20 %
39 Middelkerke	14,58 %	1,96 %	4,64 %	13,70 %	33,87 %
40 Moorslede	19,79 %	2,45 %	2,49 %	6,08 %	37,91 %
41 Nieuwpoort	12,96 %	6,39 %	7,24 %	14,91 %	11,88 %
42 Oostende	12,02 %	12,81 %	12,86 %	17,87 %	10,01 %
43 Oostkamp	20,29 %	2,30 %	2,31 %	10,50 %	35,87 %
44 Oostrozebeke*	38,09 %	3,94 %	3,98 %	10,11 %	22,68 %
45 Oudenburg*	18,85 %	2,55 %	2,60 %	7,14 %	38,61 %
46 Pittem	27,66 %	1,72 %	1,72 %	6,04 %	41,85 %
47 Poperinge	20,00 %	3,94 %	4,13 %	13,82 %	21,91 %
48 Roeselare	12,91 %	5,21 %	5,15 %	14,94 %	24,61 %
49 Ruiselede	23,81 %	3,59 %	3,65 %	6,11 %	35,50 %
50 Spiere-Helkijn*	30,31 %	0,04 %	0,04 %	6,47 %	25,49 %
51 Staden	24,26 %	4,78 %	4,83 %	8,40 %	36,79 %
52 Tielt	15,87 %	2,14 %	2,23 %	10,43 %	30,33 %
53 Torhout	22,27 %	4,07 %	3,68 %	9,12 %	22,83 %
54 Veurne	22,84 %	5,55 %	5,29 %	10,13 %	31,50 %
55 Vleteren*	20,29 %	0,00 %	0,00 %	7,01 %	26,64 %
56 Waregem	15,25 %	1,90 %	1,70 %	8,63 %	23,23 %
57 Wervik	19,30 %	2,88 %	3,02 %	10,18 %	30,06 %
58 Wevelgem	20,63 %	3,11 %	3,19 %	10,26 %	23,71 %
59 Wielsbeke*	14,92 %	2,29 %	2,29 %	4,01 %	28,36 %
60 Wingene	26,60 %	2,95 %	2,98 %	8,64 %	35,92 %
61 Zedelgem*	15,89 %	2,36 %	2,40 %	7,71 %	32,25 %
62 Zonnebeke	26,41 %	3,06 %	3,06 %	6,06 %	31,49 %
63 Zuienkerke*	25,94 %	2,96 %	3,04 %	5,75 %	43,35 %
64 Zwevegem	13,73 %	1,84 %	1,84 %	6,67 %	33,77 %
Totaal Provincie	15,47 %	5,12 %	5,42 %	12,87 %	22,87 %

* is gemeente zonder eigen brandweerkorps

(a) inclusief niet-vermelde functies

n.b. = niet berekend (negatief % voor netto-ontvangst)

Bron : Berekend op basis van gegevens verstrekt door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap - Administratie Binnenlandse Aangelegenheden

Handel - Nijverheid	Volksontwikkel- ing + openbare biblioteek- werking	Sociale zekerheid en bijstand	Ontsmetting - Reiniging - Huisvuil	Afvalwater	Netto te financieren saldo (a)
n.b.	7,16 %	0,21 %	6,72 %	0,51 %	100 %
n.b.	17,26 %	14,65 %	8,17 %	2,20 %	100 %
n.b.	15,80 %	13,35 %	0,92 %	1,23 %	100 %
n.b.	20,30 %	15,78 %	8,55 %	1,24 %	100 %
n.b.	12,75 %	8,92 %	8,64 %	2,35 %	100 %
n.b.	20,70 %	7,74 %	6,61 %	0,92 %	100 %
n.b.	18,99 %	14,04 %	10,81 %	3,06 %	100 %
n.b.	9,93 %	10,24 %	9,67 %	3,34 %	100 %
n.b.	20,95 %	8,62 %	6,78 %	2,93 %	100 %
n.b.	21,43 %	10,90 %	8,43 %	2,20 %	100 %
n.b.	10,59 %	11,55 %	7,35 %	9,55 %	100 %
n.b.	11,04 %	9,72 %	11,07 %	0,86 %	100 %
n.b.	16,75 %	14,88 %	6,90 %	2,22 %	100 %
n.b.	12,91 %	17,38 %	5,88 %	4,22 %	100 %
n.b.	21,02 %	8,64 %	8,22 %	2,64 %	100 %
n.b.	5,65 %	12,39 %	11,27 %	1,13 %	100 %
n.b.	8,51 %	16,95 %	6,93 %	0,60 %	100 %
n.b.	20,59 %	15,74 %	6,29 %	1,72 %	100 %
n.b.	18,65 %	22,87 %	11,68 %	0,26 %	100 %
n.b.	15,30 %	11,19 %	6,41 %	3,45 %	100 %
n.b.	20,78 %	11,04 %	4,82 %	0,77 %	100 %
n.b.	24,29 %	17,67 %	6,95 %	5,50 %	100 %
n.b.	13,47 %	13,14 %	8,64 %	1,94 %	100 %
n.b.	26,28 %	10,90 %	7,49 %	2,24 %	100 %
n.b.	23,26 %	24,82 %	6,89 %	6,64 %	100 %
n.b.	18,33 %	4,57 %	11,96 %	4,17 %	100 %
n.b.	16,44 %	11,62 %	8,94 %	1,02 %	100 %
n.b.	9,54 %	10,58 %	6,46 %	3,54 %	100 %
n.b.	1,98 %	8,37 %	6,76 %	2,87 %	100 %
n.b.	24,70 %	9,31 %	6,45 %	1,67 %	100 %
n.b.	18,10 %	10,70 %	8,25 %	3,00 %	100 %

**Bijlage 20 - Netto-uitgaven naar functies,
per inwoner en per gemeente, rekening 1991**

Gemeente	Algemene administratie	BRAND- WEER	Totaal Brandweer + andere hulpdiensten	Justitie - Politie	Verkeer - Wegen - Waterlopen
1 Alveringem*	2.490	448	458	1.283	3.721
2 Anzegem	2.592	302	312	616	4.559
3 Ardoie	1.994	559	562	991	4.138
4 Avelgem	1.861	487	488	693	3.071
5 Beernem*	1.659	283	293	504	3.291
6 Blankenberge	3.043	334	858	4.460	2.457
7 Bredene*	3.329	533	1.062	2.808	4.549
8 Brugge	2.680	1.771	1.694	3.404	3.576
9 Damme*	2.206	290	297	755	3.398
10 Deerlijk	2.120	337	322	1.265	4.005
11 De Haan	5.538	699	1.557	3.613	7.886
12 Dentergem*	1.874	330	331	604	3.174
13 De Panne	4.126	489	943	4.403	9.519
14 Diksmuide	2.392	322	332	1.056	3.924
15 Gistel	1.919	450	432	940	2.872
16 Harelbeke	3.014	539	520	1.496	3.145
17 Heuvelland	1.974	361	377	745	3.922
18 Hooglede	1.841	438	438	547	3.460
19 Houthulst	1.871	217	218	762	4.407
20 Lichtegem*	2.264	0	5	731	3.892
21 Ieper	2.113	339	368	1.859	3.605
22 Ingelmunster	2.375	271	271	1.129	3.296
23 Izegem	2.362	531	568	2.033	4.570
24 Jabbeke*	2.013	469	479	731	2.658
25 Knokke-Heist	3.764	1.991	2.472	4.841	3.739
26 Koekelare	2.024	203	213	567	5.089
27 Koksijde	3.714	748	1.290	3.837	6.093
28 Kortemark	1.920	291	301	662	4.355
29 Kortrijk	2.264	1.250	1.145	3.064	3.123
30 Kuurne	2.534	552	552	1.425	3.601
31 Langemark- Poelkapelle	2.174	138	148	648	3.175
32 Ledegem	1.905	571	565	710	3.870
33 Lendeledede	2.143	633	667	595	4.545
34 Lichtervelde	1.429	206	199	909	3.539

Handel - Nijverheid	Volksonwikke- ling + openbare biblioteek- werking	Sociale zekerheid en bijstand	Ontsmetting - Reiniging - Huisvuil	Afvalwater	Netto te financieren saldo (a)
-1.041	781	1.426	416	128	10.559
-1.049	1.830	1.298	803	507	12.461
-1.291	1.046	1.000	957	250	10.592
-1.527	927	1.705	898	246	9.018
-719	1.975	646	822	450	9.429
-817	4.552	3.670	3.473	1.206	28.756
-390	2.055	2.012	1.834	267	17.709
-1.377	5.990	1.419	1.755	673	24.849
-324	1.399	782	914	893	10.744
-1.569	2.130	1.000	800	137	11.147
-2.077	4.267	1.701	3.142	1.232	27.323
-880	1.949	801	775	408	9.455
-2.284	3.903	1.756	2.300	1.099	25.698
-1.852	3.099	1.443	948	455	14.173
-1.512	1.585	848	908	206	8.841
-2.527	2.529	1.646	950	395	13.495
-1.558	1.193	1.366	793	216	10.688
-2519	891	2.108	836	23	7.380
-870	556	1.464	728	93	10.464
-961	1.805	1.211	955	119	11.090
-1.258	3.136	1.487	789	556	13.553
-1.406	1.022	1.242	846	289	9.791
-2.953	2.490	2.100	900	385	14.136
-737	1.155	972	889	1.576	10.081
-1.867	3.802	2.076	3.846	990	25.578
-1.983	1.354	1.006	686	17	10.201
-904	4.056	1.986	2.483	854	25.140
-1.482	1.464	1.859	795	121	11.251
-1.712	5.108	1.976	1.453	389	20.216
-1.863	2.714	1.329	830	378	13.022
-1.105	724	2.393	744	75	9.860
-1.396	1.891	1.234	992	78	10.840
-2.354	2.098	1.174	880	87	10.489
-782	1.292	918	609	142	9.183

VERZAMELDE TOESPRAKEN

Gemeente	Algemene administratie	BRAND-WEER	Totaal Brandweer + andere hulpdiensten	Justitie - Politie	Verkeer - Wegen - Waterlopen
35 Lo-Reninge	2.018	493	503	1.008	3.245
36 Menen	2.361	344	351	2.146	2.920
37 Mesen	2.970	595	595	1.405	1.676
38 Meulebeke	2.993	248	248	848	2.953
39 Middelkerke	4.679	628	1.489	4.395	10.868
40 Moorslede	2.273	281	286	698	4.354
41 Nieuwpoort	2.950	1.455	1.648	3.393	2.705
42 Oostende	2.965	3.162	3.173	4.409	2.469
43 Oostkamp	2.083	236	237	1.078	3.683
44 Oostrozebeke*	3.304	342	345	877	1.968
45 Oudenburg*	1.968	267	271	746	4.032
46 Pittem	2.611	163	163	570	3.952
47 Poperinge	2.289	451	472	1.583	2.508
48 Roeselare	2.082	840	830	2.408	3.967
49 Ruiselede	2.266	342	347	581	3.379
50 Spiere-Helkijn*	3.113	4	4	664	2.618
51 Staden	2.384	470	475	825	3.615
52 Tielt	1.999	270	281	1.314	3.821
53 Torhout	2.185	399	361	895	2.241
54 Veurne	3.370	819	781	1.495	4.648
55 Vleteren*	2.145	0	0	741	2.816
56 Waregem	2.114	263	236	1.196	3.219
57 Wervik	2.220	332	348	1.171	3.457
58 Wevelgem	2.603	392	403	1.294	2.992
59 Wielsbeke*	2.089	320	320	562	3.970
60 Wingene	2.614	290	293	848	3.529
61 Zedelgem*	1.892	281	286	918	3.841
62 Zonnebeke	2.814	326	326	645	3.356
63 Zuienkerke*	3.252	371	381	721	5433
64 Zwevegem	2.173	291	291	1.056	5.346
Totaal Provincie	2.524	835	884	2.100	3.732

* is gemeente zonder eigen brandweerkorps

(a) inclusief niet-vermelde functies

Bron : Berekend op basis van gegevens verstrekt door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap - Administratie Binnenlandse Aangelegenheden

Handel - Nijverheid	Volksonwikke- ling + openbare biblioteek- werking	Sociale zekerheid en bijstand	Ontsmetting - Reiniging - Huisvuil	Afvalwater	Netto te financieren saldo (a)
-727	677	19	635	48	9.459
-1.798	2.210	1.876	1.047	282	12.807
-1.192	1.606	1.357	1.111	125	10.169
-1.208	2.380	1.850	1.002	145	11.720
-2.529	4.093	2.862	2.771	754	32.088
-1.181	2.378	889	759	106	11.485
-2.202	4.323	3.197	2.462	697	22.767
-2.532	2.449	2.527	2.385	823	24.672
-868	2.151	886	697	301	10.269
-1.376	1.859	945	732	191	8.674
-1.077	1.106	1.206	767	997	10.441
-1.328	1.042	918	1.046	81	9.443
-863	1.918	1.704	791	254	11.450
-1.610	2.082	2.803	947	681	16.121
-1.003	2.000	822	782	251	9.518
-861	581	1.273	1.157	116	10.270
-1.783	837	1.666	681	59	9.827
-1.314	2.594	1.984	793	217	12.598
-1.853	1.831	2.245	1.146	26	9.814
-1.784	2.258	1.651	946	509	14.756
-731	2.197	1.167	510	82	10.573
-1.557	3.366	2.448	963	762	13.859
-1.054	1.550	1.511	994	223	11.500
-2.174	3.316	1.375	945	282	12.618
-2.080	3.257	3.475	964	930	14.000
-1.818	1.801	449	1.175	410	9.824
-851	1.958	1.384	1.064	122	11.910
-945	1.017	1.128	688	377	10.656
-513	248	1.049	847	360	12.534
-1.129	3.909	1.474	1.021	265	15.828
-1.564	2.954	1.747	1.347	490	16.320

Bijlage 21 - Netto-schuld van de brandweerdiensten per arrondissement, rekening 1991

Arrondissement	Absolute cijfers
Arrondissement Brugge	27.552.740
Arrondissement Diksmuide	4.062.099
Arrondissement Ieper	9.263.410
Arrondissement Kortrijk	23.334.283
Arrondissement Oostende	13.084.594
Arrondissement Roeselare	14.534.783
Arrondissement Tielt	5.521.078
Arrondissement Veurne	8.783.770
Totaal Provincie	106.136.757

Bijlage 22 - Stichtende leden van de Westvlaamse Brandweerschool, feitelijke vereniging, uittreksel uit de notulen van de vergadering van 8 maart 1974

- Ridder P. van Outryve d'Ydewalle, Gouverneur van West-Vlaanderen, Brugge;
- David Victor, werktuigkundige, Nieuwpoort;
- De Clerck Remi, Provinciale Griffier, Brugge;
- De fauw Hilaire, Lid van de Bestendige Deputatie, Brugge;
- Dehem Albert, advocaat, Ieper;
- De Man Robert, Burgemeester, Roeselare;
- Duponselle Carl, nijveraar, Poperinge;
- Geers Hugo, brandweerkommandant, Brugge;
- Kemp Etienne, brandweerkommandant, provinciale brandweer-inspecteur, Kortrijk;
- Lambrecht Ivo, bediende, Kortrijk;
- Laridon Hendrik, handelaar, Diksmuide;
- Legein André, Lid van de Bestendige Deputatie, Torhout;
- Piers Joannes, advocaat, Oostende;
- Sansen Albrecht, meester-drukker, Poperinge;
- Van Acker Joseph, afdelingschef, Brugge;
- Vander Meulen Daniël, advocaat, Tielt;
- Van Hee Joseph, advocaat-pleitbezorger, Veurne;
- Veranneman Paul, nijveraar, Roeselare;
- Verstraete Lucien, meester-drukker, Brugge.

**Bijlage 23 - Aantal uitgereikte getuigschriften door de
vzw Westvlaamse Brandweerschool, 1974-1992**

	Basis- kursus stagiair	Basis- kursus kandidaat officier/ officier	Specia- lisatie- kursus ambulan- cier-100	Bijscho- lings- kursus ambulan- cier-100
1974	132	147	-	-
1975	132	-	-	-
1976	78	122	-	-
1977	84	-	-	-
1978	-	-	199	-
1979	189	119	-	-
1980	-	-	130	-
1981	186	-	-	-
1982	94	64	-	-
1983	46	16	66	35
1984	102	30	-	-
1985	82	36	-	-
1986	103	12	41	25
1987	81	25	-	-
1988	128	25	-	-
1989	146	43	-	-
1990	151	72	51	-
1991	126	85	-	42
1992	100	-	-	-
Totaal	1.960	796	487	102

Speciali- satie- kursus korps- secretaris	Speciali- satie- kursus adem- bescher- ming	Speciali- satie- kursus pomp- techniek	Speciali- satie- kursus leiding geven	TOTAAL
-	-	-	-	279
-	-	-	-	132
-	-	-	-	200
-	-	-	-	84
-	-	-	-	199
-	-	-	-	308
61	-	-	-	191
-	53	-	-	239
-	28	-	-	186
-	-	-	-	163
-	-	49	-	181
-	-	20	-	138
-	-	-	22	203
-	-	-	14	120
-	-	48	-	201
44	-	-	-	233
-	-	-	-	274
-	-	-	-	253
-	-	-	-	100
105	81	117	36	3.684

Bijlage 24 - Samenstelling van de bestuursorganen van de Westvlaamse Brandweerschool, statuten 10 mei 1975 (B.S. 18.09.1975), gewijzigd 7 november 1977 en 4 juli 1978 (B.S. 07.12.1978), gewijzigd 27.02.1980 (B.S. 04.09.1980), gewijzigd 26.02.1985, (B.S. 25.06.1986)

a. De Algemene Vergadering

1. de Gouverneur van de provincie West-Vlaanderen;
2. een lid van de Bestendige Deputatie van de provincieraad van West-Vlaanderen, voorgedragen door dat college;
3. een lid van ieder van de politieke fracties in de provincieraad van West-Vlaanderen die ten minste vijf leden tellen, voorgedragen door de betrokken fractie;
4. de provinciegriffier van West-Vlaanderen;
5. de burgemeester, of een door hem voorgedragen schepen, van ieder van de gemeenten in West-Vlaanderen die hetzij hoofdplaats zijn van een administratief arrondissement, hetzij door de Raad van Beheer als zetel van een lescentrum van de school zijn aangewezen;
6. een persoon, voorgedragen door ieder van de raden van de gemeenten in West-Vlaanderen die hetzij over een brandweerdienst beschikken, hetzij deel uitmaken van een agglomeratie, een federatie van gemeenten of een interkommunale vereniging met een brandweerdienst;
7. vijf personen, voorgedragen door de vzw Koninklijke Westvlaamse Brandweerefederatie;
8. de directeur, de koördinatoren van de lescentra, de verantwoordelijke voor de contacten met de brandweerdiensten en de sekretaris van de school, in zoverre zij nog geen lid zijn van de vereniging.

b. De Raad van Beheer

1. de Gouverneur van de provincie West-Vlaanderen; hij is van rechtswege voorzitter van de Raad van Beheer;
2. de Bestendig Gedeputeerde, voorgedragen door de Bestendige Deputatie; hij is van rechtswege ondervoorzitter van de Raad van Beheer;
3. de provincieraadsleden, zetelend in de Algemene Vergadering;
4. de provinciegriffier van West-Vlaanderen;

5. de burgemeesters en schepenen, bedoeld bij punt 5 van de samenstelling van de Algemene Vergadering;
6. zes van de leden, bedoeld bij punt 6 van de samenstelling van de Algemene Vergadering, met name twee van degenen die als lid van de vereniging zijn voorgedragen door een gemeenteraad uit de arrondissementen Brugge, Diksmuide, Oostende en Veurne, Kortrijk en twee door een gemeenteraad uit de arrondissementen Roeselare en Tielt;
7. twee van de leden, bedoeld bij punt 7 van de samenstelling van de Algemene Vergadering;
8. de leden, bedoeld bij punt 8 van de samenstelling van de Algemene Vergadering, in zoverre zij nog geen beheersmandaat bekleden.

c. Het bestuurscomitee

1. de directeur van de school;
2. de koördinatoren van de onderscheiden lescentra van de school;
3. de verantwoordelijke voor de kontakten met de brandweerdiensten;
4. de sekretaris van de school.

EEN GEWENTENDE KAMPAK VAN HET HUISVESTINGSALEIBONDERDRUK VANDERMOESTRAFSCHIE VOORLIEZDCHTEN

PROVINCIERAAD VAN WEST-VLAANDEREN

Huisvesting en stedelijke functies in West-Vlaanderen: een verschuivend perspectief

Rede door dr. ec. **O. VANNESTE**

Gouverneur van West-Vlaanderen,

uitgesproken in zitting

van 17 november 1994

A. EEN GEWIJZIGDE AANPAK VAN HET HUISVESTINGSBELEID ONDER DRUK VAN DEMOGRAFISCHE VOORUITZICHTEN

1. Inleiding

In mijn eerste rede als Gouverneur voor de Provincieraad van West-Vlaanderen - op 1 oktober 1980 - wees ik op de sociaal-ekonomische gevolgen van een dalend geboortencijfer. Een van de aandachtspunten was de evolutie van het aantal gezinnen of huishoudens en de daarmee verbonden behoeften inzake huisvesting. Ik wees er toen op dat de aangroei van het aantal gezinnen naar verwachting zou vertragen na 1985 en omstreeks 2020 negatief zou kunnen worden. Ik onderstreepte de noodzaak van het veilig stellen van het bestaande woningpatrimonium in de stads- en gemeentekernen als coherent leefbaar geheel. Ik stelde in dat verband dat voor stads- en dorpsherwaardering de betrokken periode eigenlijk niet als lang kon worden beschouwd; de vernieuwing moet immers gebeuren vooraleer de vraag naar woningen door de demografische situatie is weggevloeid. Ik drukte de overtuiging uit dat het tijd was voor een ombuigingsbeleid. De uitbreidingsbebouwing, die nog steeds werd ondersteund door allerlei subsidies, moet door de konsument worden betaald.

In mijn rede van oktober 1981 - handelend over het gebruik van de ruimte - heb ik gepleit voor een kritische houding tegenover een aantal zogenaamde waarheden met betrekking tot de ruimtelijke ordening.

In die periode deed de bewering opgeld dat er geen behoefte meer was aan inname van gronden voor woningbouw omdat de bevolking blijkbaar stagneerde. Ik vroeg toen aandacht voor het "hidden momentum" in de demografie (1). Het effect van de dalende nataliteit na 1964 komt inzake huisvesting pas echt tot uiting circa 25 jaar later, dit is in elk geval na 1985.

Berekeningen gaven aan dat er belangrijke demografische verschuivingen naar leeftijd te verwachten waren (2). Hieruit bleek ook dat er geen

(1) Time-lag in de statistiek.

(2) Alle statistische informatie werd verstrekt en alle berekeningen werden uitgevoerd door het Westvlaams Ekonomisch Studiebureau (WES).

direkte relatie meer te verwachten was tussen de aangroei van de totale bevolking en de toename van het aantal gezinnen, dit zijn vragers van een woning.

Een prognose gaf aan dat het aantal gezinnen in de periode 1980-90 nog een toename zou kunnen kennen van ongeveer 40.000 eenheden. Dit blijkt juist voorspeld te zijn; uit de volkstellingen van 1 maart 1981 en 1 maart 1991 blijkt een aangroei van 44.000 eenheden. Hierbij valt aan te stippen dat West-Vlaanderen overging van een vertrekoverschot van circa 1.700 personen in de periode 1970-80 naar een vestigingsoverschot van ongeveer 10.000 personen (1) (2).

De toename van het aantal huishoudens in de periode 1981-91 was in West-Vlaanderen toe te wijzen als volgt :

- voor 22 % aan de bevolkingstoename (+27.600 personen);
- voor 63 % aan de verschuivingen in de leeftijdsopbouw;
- voor 15 % aan de elementen van huishoudensverduunning.

Dit zijn echter geen vaste gegevens, niet in het verleden en ook niet voor de toekomst.

In de periode 1970-81 was niet minder dan 47 % toe te wijzen aan de huishoudensverduunning en slechts 37 % aan de wijzigingen in de leeftijdsopbouw en 16 % aan de aangroei van de bevolking.

Het is evident dat de ruimte, waarop zoveel gebruikers aanspraak maken, met grote omzichtigheid moet worden aangewend.

Volgens het Kadaster steeg in West-Vlaanderen de bebouwde oppervlakte tussen 1980 en 1992 met ongeveer 9.650 ha. De oppervlakte benomen door huizen, appartementen, buildings, hoeven en bijgebouwen nam toe met 5.600 ha, dit is 58 % van voormelde aangroei (3).

-
- (1) In elk van de kustgemeenten (exclusief Brugge) was er in de periode 1981-90 een inwijkingsoverschot (ook in Oostende) dat globaal 16.000 personen betrof. Het geheel van de kustgemeenten registreerde in de periode 1981-90 een vestigingsoverschot van gemiddeld 8,8 per 1.000 inwoners als jaargemiddelde.
 - (2) In de vermelde prognose was uitgegaan van een vestigingsoverschot van 7.000 personen.
 - (3) Zie bijlage 1.

Het is dus niet onbelangrijk aan de weet te komen of de huisvestingsbehoefte in even sterke mate vrager van ruimte zal blijven. Het is zeker niet onbelangrijk omdat "wonen" een primaire behoefte is en de kwaliteit van het wonen in toenemende mate onderdeel is geworden van ons aanvoelen van welzijn.

Op de "woningmarkt" gaat het in feite om de vraag en het aanbod van "woondiensten". Wonen moet geïntegreerd zijn in het geheel van activiteiten die zich afspelen tussen het gezin en zijn leefwereld. Relaties met verkeer, recreatie, de toegankelijkheid van voorzieningen behoren tot het domein van het wonen. De kwaliteit (in brede zin) van de ruimte waarin voormelde activiteiten kunnen plaatsvinden is van groot belang. Deze ruimte vormt in diverse gradaties het verlengstuk van de woning en omschrijft de kansen op een volwaardige ontplooiing.

Nu is het algemeen aanvaard dat een goede woonsituatie positieve effecten heeft voor de maatschappij, maar ook dat niet iedereen met eigen middelen de doelstelling van een aangepast wonen (tegen een billijke prijs) kan realiseren; het is de taak van de overheid initiatieven te nemen - verschuivend in tijd en ruimte - om aan de behoeften op de meest optimaal geachte wijze te voldoen.

Het beleid moet derhalve oog hebben voor een kwantitatief voldoende aanbod en voor de kwaliteit van het woningbestand in ruime zin.

2. Kwantitatieve analyse

Een van de doelstellingen van een algemeen welzijnsbeleid is dat ieder gezin (en elke persoon) aangepaste huisvesting ter beschikking heeft.

De regeringsverklaring van de Vlaamse regering van 30 januari 1992 stelt ten aanzien van het huisvestingsbeleid dat dit beleid het principiële recht op wonen operationeel zal maken en dat dit beleid prioritair in samenhang met andere beleidsdomeinen (zoals onder andere ruimtelijke ordening, leefmilieu) zal worden gevoerd.

Een van de belangrijke ruimtelijke problemen is de morfologische verstedelijking van het landelijk gebied. Er is ook een keuze te maken - wat thans wordt voorbereid in het Struktuurplan Vlaanderen en het Struktuurplan West-Vlaanderen - over de plaats (lokatie) van het wonen.

Voorafgaand aan keuzen ten aanzien van het te voeren beleid - onder meer naar ruimtelijke lokaties en naar doelgroepen - is er de noodzaak van een voldoende benaderend inzicht ten aanzien van het kwantum dat op de woningmarkt moet worden aangeboden.

In de beleidsbrief van februari 1994 "Leefbaar wonen in Vlaanderen" van Vlaamse minister N. De Batselier wordt gesteld dat er een grote lacune is op het vlak van de gegevensvergaring. Te betreuren is zeker dat in de woningtelling van 1 maart 1991 geen opname is gebeurd van de leegstand. Dit belet echter niet dat een voldoende benadering kan worden gemaakt van de behoefte aan bijkomende woningen. De leegstand van voldoende kwalitatief niveau blijkt niet bovenmatig groot te zijn.

Door de Administratie voor Huisvesting werd in 1989 een raming gemaakt van de leegstand in Vlaanderen (1).

Eind 1988 werd de totale leegstand in West-Vlaanderen geraamd op circa 12.300 eenheden, waarvan ongeveer 1.300 als te slopen werden gekatalogeerd en 2.300 zware gebreken hadden van uitgebreide om-

(1) Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Woonbehoeften in Vlaanderen 1990-1995, 1995-2000. Tweede nota, Brussel, december 1989.

vang, maar verbeterbaar konden worden geacht. De leegstand die direct inzetbaar was op de woningmarkt (8.800 woningen waaronder toch nog 3.300 met zware gebreken van beperkte omvang) beliep ongeveer 2%. Een leegstand van 2 à 2,5 % is vereist om een voldoende vlotte woonwisseling toe te laten.

De manoeuvreerruimte (reserve) om tegemoet te komen aan een nog stijgend aantal huishoudens in West-Vlaanderen bedroeg aldus ten hoogste ongeveer 3.600 woningen, die ofwel vooraf moesten worden gesloopt en (al dan niet op dezelfde plaats) worden heropgebouwd of vrij grondig moesten worden verbeterd (rehabilitatie).

Indien de aangroei van het aantal huishoudens hetzelfde groeitempo zou handhaven als in de periode 1981-91 (gemiddeld +4.400 per jaar), dan was voormelde reserve niet voldoende voor één jaar.

De verwachting is dat voormeld groeitempo vermindert, hoewel niet op bruuske wijze.

Het kwantificeren van de te verwachten toename van het aantal huishoudens is geen eenvoudige opgave. Toch is het mogelijk voor een periode van een 15-tal jaren een voldoende benadering te geven en voor een langere periode een trend te schetsen.

Beperkt men zich tot een periode van 15 jaar, dan is er geen effect op het aantal huishoudens vanuit het element geboorten. Voor de vooruitberekening van de betrokken bevolking (15 jaar en ouder) blijven dan de elementen sterfte en definitieve migratie. De vorming van huishoudens uit deze bevolking (uitgesplitst naar leeftijdsgroepen) wordt dan bepaald door sociaal-kulturele en economische aspecten (reële inkomensgroei; vooruitzichten qua tewerkstelling; tendens tot vroeg of lange tijd zelfstandig wonen; effect van echtscheiding).

Door het Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS) en het Planbureau werden in 1993 "Bevolkingsvooruitzichten 1992-2050" gepubliceerd. In het zogenaamde referentiescenario is rekening gehouden met stijgende levensverwachtingen (1). Hierna wordt rekening gehouden met deze stijgende levensverwachtingen.

(1) In Vlaanderen bij de mannen stijgend van 73,1 jaar in 1992 tot 75,7 jaar in 2007 en bij de vrouwen van 79,6 jaar tot 82,4 jaar.

Belangrijk is de vraag of voor West-Vlaanderen rekening moet worden gehouden met een vestigingsoverschot of eventueel een vertrekoverschot.

Illustratief zijn de volgende gegevens inzake migratiesaldi (aantal personen).

	West-Vlaanderen	Waarvan de kustgemeenten (exclusief Brugge)
Jaren 1948-61	-33.200	+6.000
Jaren 1962-70	-2.300	+5.900
31 december 1970-1 maart 1981	-1.700	+4.500
1 maart 1981-1 maart 1991	+10.600	+16.300
Jaren 1991-93	+5.600	+5.500

West-Vlaanderen is geëvolueerd van uitwijkingsgebied naar inwijkingsgebied. Het geheel van de kustgemeenten is permanent inwijkingsgebied. In de periode maart 1981-maart 1991 was het inwijkingsoverschot in de kustgemeenten (exclusief Brugge) aanzienlijk groter dan het globale vestigingsoverschot van West-Vlaanderen. In de jongste drie jaar was er op dit vlak ongeveer evenwicht.

Een nadere analyse van de vestigingsoverschotten in de kustgemeenten voor de jongste jaren (1988 tot en met 1993) toont aan dat er een sterke concentratie is in de leeftijdsgroepen van 55 à 70 jaar, wat kan worden genoemd "pensioenmigratie"; in de leeftijdsgroepen van 25 à 35 jaar (jonge vol-aktieven) is er nauwelijks een saldo (1).

Omwille van ruimtelijke overwegingen lijkt het nauwelijks houdbaar dat de kustgemeenten - die de hoogste werkloosheid registreren van West-Vlaanderen - nog langere tijd op noemenswaardige wijze vestigingsoverschotten zullen blijven noteren.

Als werkhypothese over een periode van 15 jaar wordt hierna aangenomen dat voor West-Vlaanderen het NIS-scenario van een "gesloten bevolking" kan worden gehanteerd, dit wil zeggen dat er kwantitatief en kwalitatief (naar leeftijd) een evenwicht is tussen in- en uitwijking (2).

(1) Zie bijlage 2.

(2) In het zogenaamde referentiescenario houdt het NIS rekening met een vestigingsoverschot in West-Vlaanderen van circa 10.600 personen in de periode 1 januari 1993-1 januari 2008.

Voor de berekening van het aantal huishoudens - af te leiden uit de prognose van de bevolking van 15 jaar en ouder - zijn diverse scenario's mogelijk.

Als minimale benadering kan worden aanvaard dat het aantal huishoudens per 100 personen in elke leeftijdsgroep van vijf jaar (zogenaamde gezinnenpercentages of zelfstandigheidsgraden) ongewijzigd zal blijven zoals geregistreerd bij de volkstelling van 1 maart 1991. De gezinnenpercentages worden berekend per leeftijdsgroep van 5 jaar voor mannen en vrouwen afzonderlijk. Een dergelijke berekening houdt geen rekening met verdergaande huishoudensverduunning, maar is interessant ten aanzien van het trendmatig verloop.

Een dergelijke berekening, uitgevoerd op arrondissementeel niveau, geeft voor West-Vlaanderen een toename met 13.300 gezinnen in de periode 1993-98. Deze toename valt terug op ongeveer 7.400 in de periode 2003-2008 (1).

Het ligt voor de hand dat de aangroei van het aantal huishoudens kleiner wordt. De terugloop van het aantal geboorten sinds 1965 heeft nu effect op de huishoudensvorming (2).

De verwachting is wel dat een verdergaande huishoudensverduunning een additionele toename van het aantal gezinnen zal meebrengen. De vraag is echter hoe groot dit additioneel aanbod zal zijn en of dit gekoncentreerd zal zijn in bepaalde leeftijdsgroepen.

De optimale lokatie is anders voor bejaardenwoningen dan voor gezinnen in de expansiefase. Ook de mate van verdichting is anders.

De cruciale vraag is of de huishoudensvorming in de komende decennia nog blijvend op aanzienlijke wijze zal worden beïnvloed door andere factoren dan de demografische elementen.

Het is een feit dat de zogenaamde dekohabitatie (huishoudensverduunning door vroeger zelfstandig wonen, jonger huwen, echtscheiding, langer

(1) Zie bijlage 3.

(2) In de 10-jarige periode 1956-65 waren er in West-Vlaanderen 185.287 geboorten; in de periode 1976-85 was dit 134.548. Er is ook rekening te houden met de verschillen qua gezinnenpercentages naar leeftijd.

zelfstandig blijven wonen en dergelijke) in de jaren zestig en de jaren zeventig zeer belangrijk is geweest. Er is echter een duidelijke afzwakking ingetreden in de jaren tachtig. In West-Vlaanderen was er in de jaren zestig evenals in de jaren zeventig een additionele groei door huishoudensverdunding van telkens ongeveer 100 %. In de jaren tachtig was dit slechts 20 %.

	Supplementaire groei aantal gezinnen door dekohabitatie :	
	West-Vlaanderen	Vlaanderen
1961-70	+98 %	(n.b.)
1970-81	+102 %	+69 %
1981-91	+20 %	+20 %

De stijging van de gezinnenpercentages (dekoabitatie) loopt uiteraard niet onbeperkt door (1).

Door het WES is - in het raam van het opmaken van een voorontwerp Structuurplan West-Vlaanderen - een berekening uitgevoerd uitgaande van de hypothese van nog enige verdergaande huishoudensverdunding. De hypothese is dat het groeitempo van de gezinnenpercentages (mannen en vrouwen afzonderlijk) van de periode 1981-91 zal afzakken en dat op 1 januari 1998 de aangroei van deze percentages gehalveerd zal zijn in vergelijking met 1981-91 (2). In de leeftijdsgroepen waar er in de periode 1981-91 een daling was en voor de leeftijdsgroepen van 90 jaar en ouder, is gekozen voor een behoud op het niveau van het jaar 1991. De berekeningen zijn uitgevoerd per arrondissement. In de hypothese van een gesloten bevolking zou dit leiden tot een toename van circa 35.000 huishoudens in de periode 1993-2008. In de hypothese van

- (1) Voor een vergelijking met Nederland en Frankrijk, zie onder meer :
 HUT, A.A., JURRIENS, Y., KIKSTRA, J.K. en SUIJKER, F.W., "De woningmarkt op de lange termijn. Onderzoeksmemorandum n° 98", Centraal Planbureau, Den Haag, juni 1992, blz. 42.
 MACRAKIS B. en LEGRAND M., "Recensement 1990 : moins de décohabitations et moins de constructions neuves, Profils de l'économie Nord-Pas-de-Calais, 1991, nummer 3-4, blz. 3-8.
 LOUVOT Claudie : Le nombre de ménages augmentera de moins en moins vite. Une projection à l'horizon 2020. Economie et statistique, 1993-97, blz. 31-47.
- (2) Gezinnenpercentage : aantal gezinshoofden in betrokken leeftijdsgroep (van 5 jaar) per 100 personen in betrokken leeftijdsgroep. Zie bijlage 4 voor gegevens over de evolutie in West-Vlaanderen van de gezinnenpercentages in de periode 1961-91.

konstante gezinnenpercentages was dit 30.800 eenheden. De additionele groei via huishoudensverdunding bedraagt dan 14 %. Deze additionele groei van 4.200 gezinnen door huishoudensverdunding omvat 1.600 gezinnen waarvan het hoofd (eventueel alleenstaand) 70 jaar of ouder is.

Voor het beleid is het belangrijk inzicht te hebben in de structuur naar leeftijdsgroepen van de aangroei van gezinnen.

Het is heel duidelijk dat de groep gezinshoofden (alleenwonend of niet) van 70 jaar en ouder bijzonder sterk zal toenemen. Onderstaande gegevens betreffende West-Vlaanderen - in de hypothese van een gesloten bevolking - illustreren dit :

Leeftijdsgroepen	Aantal gezinnen				Evolutie 1-1-1993- 1-1-2008	Indices 1-1-2008 (1-1-1993 =100)
	1-1-1993	1-1-1998	1-1-2003	1-1-2008		
Minder dan 40 jaar	131.600	131.200	123.050	112.500	-19.100	85,5
40 à 64 jaar	184.600	190.400	199.750	213.050	+28.450	115,4
65 à 69 jaar	36.800	38.300	37.050	34.500	-2.300	93,8
70 jaar en ouder	75.100	85.550	95.700	103.050	+27.950	137,2
Totaal	428.100	445.450	455.550	463.100	+35.000	108,2
70 à 74 jaar	28.300	34.800	36.400	35.450	+7.150	125,3
75 à 79 jaar	20.450	24.800	30.600	32.450	+12.000	158,7
80 à 84 jaar	17.000	14.500	18.000	22.450	+5.450	132,1
85 jaar en ouder	9.350	11.450	10.700	12.700	+3.350	135,8

Naar verwachting zal het aantal huishoudens in de periode 1993-2008 toenemen met circa 35.000 eenheden. De verwachte toename bedraagt 3.470 eenheden per jaar in de periode 1993-98 en valt terug op 1.500 per jaar in de periode 2003-2008. In de leeftijdsgroepen van 70 jaar en ouder zal de aangroei niet minder zijn dan 27.950 eenheden. Beneden 40 jaar is er een daling met 19.100 eenheden. Een toenemende vergrijzing kan de tendens tot suburbanisatie afremmen. Het landelijk gebied is minder aangepast aan de behoeften van de derde en vierde leeftijd (1). De

(1) Senioren vinden in de stedelijke centra een woonomgeving die een betere afstemming biedt van wonen en zorgverstrekking. Het gaat hierbij om bereikbaarheid van winkels, medische voorzieningen, postkantoor en bankinrichtingen, openbaar vervoer, park of groenvoorziening en dergelijke.

vergrijzing is ook een element dat verdichting in de bewoning ondersteunt.

In de periode 1981-91 (1), toen de denataliteit nog niet van wezenlijke betekenis was, steeg het aantal huishoudens beneden 40 jaar in West-Vlaanderen nog met 10.600 eenheden (2). In de toekomst is echter de toename van het aantal gezinshoofden van 70 jaar en ouder zeer groot. Voor het beleid is het dan ook belangrijk vast te stellen dat de geboortenrijke jaren van na de eerste wereldoorlog omstreeks 2010 doorschuiven naar de leeftijd van 80 jaar en ouder. Er tekent zich een interne vergrijzing af binnen de leeftijdsgroep van 70 jaar en ouder. Uit onderzoek blijkt dat er vanaf de leeftijd van 80 jaar als het ware een breekpunt optreedt wat de mate van fysieke hulpbehoefendheid ten aanzien van de "dagelijkse bezigheden" (een trap op- en aflopen, aankleden en dergelijke) betreft (3).

Binnen West-Vlaanderen zijn er opvallende verschillen. In de kustzone zal het totale aantal gezinnen naar verwachting in de periode 1993-2008 toenemen met circa 10.500 eenheden. Het aantal gezinshoofden van 70 jaar en ouder zal er stijgen met 11.300 eenheden.

De vergrijzing van de bevolking is manifest in de kustzone, in het bijzonder in de arrondissementen Veurne en Oostende. Er is geen enkel Belgisch arrondissement waar het aandeel van de bevolking van 65 jaar en ouder groter is dan in beide voornoemde kustarrondissementen. In West-Vlaanderen zijn het de kustgemeenten (4), die de sterkste vergrijzing kennen van de bevolking. Dit wordt verder geaksentueerd door aanzienlijke inwijkingsoverschotten, die een relatief grote groep personen van 55 à 70 jaar omvatten. In de jaren 1988-93 registreerden de kustgemeenten een vestigingsoverschot van ongeveer 11.100 personen; circa 43 % behoorde tot de leeftijdsgroepen van 55 à 70 jaar (5).

De stijgende overlevingskansen werken uiteraard de verdere vergrijzing in de hand. Binnen de gehanteerde hypotheses (gesloten bevolking,

(1) Met een vestigingsoverschot van circa 10.600 personen.

(2) Zie bijlage 5.

(3) Zie Prof. Dr. J. De Jong Gierveld : Ontgroening en vergrijzing, in : Bevolking en Gezin, boekaflevering 1993, Nederlandse Vereniging voor Demografie, 1993, blz. 99.

(4) Uitzondering is Bredene en in mindere mate De Haan.

(5) Zie bijlage 2.

verdere beperkte toename van de gezinnenpercentages, stijgende overlevingskansen) leidt de verwachting van toegenomen overlevingskansen tot een additionele groei van het totale aantal gezinnen in de periode 1993-2008 van ongeveer 6.600 eenheden; in de leeftijdsgroepen van 70 jaar en ouder gaat het om 4.800 eenheden of 73 % van deze additionele aangroei.

Het is dan ook niet zonder reden dat de Provincie West-Vlaanderen bijzondere aandacht vraagt voor de doelgroep van "bejaarden" en het aanbod van aangepaste huisvesting wil ondersteunen (1). Recentelijk heeft de Westvlaamse Interkommunale voor Huisvestingsbeleid (WIH), in 1964 opgericht onder impuls van de Provincie West-Vlaanderen en met de Provincie als vennoot, beslist een doelgerichte actie te voeren op het vlak van bejaardenhuisvesting. In het Welzijnsbeleid van de Provincie West-Vlaanderen krijgt deze item een bijzonder aksent. Een studie over de behoeften is recentelijk uitgevoerd en de nodige beleidsmaatregelen worden uitgediept.

(1) Voor een overzicht van het Provinciaal beleid ter ondersteuning van de huisvesting, zie bijlage 6.

3. Kwalitatieve analyse

In kwantitatieve termen blijkt op huidig ogenblik - zoals in de jaren zeventig en tachtig - het aanbod van woningen te volstaan. Tijdelijk was het woningbestand zelfs groter dan vereist. In 1981 was er in West-Vlaanderen buiten de kustgemeenten, volgens de woningtelling, een leegstand die 4,7 % bedroeg van het aantal partikuliere gezinnen; 2 % à 2,5 % is voor een vlotte woonwisseling voldoende (1).

Peilingsenquêtes van het vroegere Nationaal Instituut voor de Huisvesting (NIH) wezen uit dat een belangrijk gedeelte van het woningbestand niet voldoet aan de vereisten van een adequate woning.

De opvattingen inzake te hanteren normen voor een kwalitatieve woning zijn aan verschuiving onderhevig. Ook de feitelijke beoordeling door verschillende personen in een peilingsenquête introduceert subjectieve elementen. Een stijging van het besteedbaar inkomen en positieve verwachtingen ter zake, kan een versnelde leegstand van minder aantrekkelijke delen van het woningbestand als gevolg hebben. Bij een ongunstige economische ontwikkeling kan de leegstand verminderen omdat men eerder bereid is genoegen te nemen met een kwalitatief mindere woning. Langdurige leegstand versnelt degradatie van de woning.

Een uitspraak over de kwaliteitskenmerken van ons woningbestand kan enkel als een benaderend gegeven worden geformuleerd. Dit beeld is echter voldoende indicatief als signaal naar het beleid en betreffende een grootte-orde van het probleem.

Door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Bestuur Huisvesting, is eind 1990 een peilingsenquête van start gegaan over de kwaliteit van de woningen in Vlaanderen (toestand 1990-91). Aanvankelijk werd als streefdatum voor het beschikbaar komen van de resultaten medio 1992 vooropgezet. Medio 1994 was de verwerking klaar, maar werden de gegevens nog niet vrijgegeven. De peilingsenquête omvat geen gegevens over leegstaande woningen.

(1) In de kustgemeenten kon bij de woningtelling geen duidelijk onderscheid worden gemaakt tussen woningen voor permanent verblijf en tweede verblijven. Volgens de woningtelling was er een leegstand van 5,3 %.

Zoals in de studie "West-Vlaanderen 2000. Een strategie voor economische ontwikkeling" (1) moest thans nog gebruik worden gemaakt van de peilingsenquête 1982-83 van het NIH. De raming betreffende de toestand eind 1988 was voor West-Vlaanderen als volgt (2) :

	Berekeningen Administratie voor Huisvesting (toestand december 1988) (afgeronde getallen)
<i>Leegstaande woningen</i>	
Totaal	12.300
Te slopen (a)	1.300
Te verbeteren (b)	2.300
<i>Bewoonde woningen</i>	
Totaal	416.400
Te slopen	20.900
Te verbeteren	48.200

(a) Kategorie 5 volgens de peilingsenquête 1982-83 : te vervangen woningen.

(b) Kategorieën 4 en 4S : woningen met zware gebreken van uitgebreide omvang (4) en woningen met zware gebreken van uitgebreide omvang wat de structuur betreft (4S).

Hierna zal worden gesproken van **vervangings**behoeften of sanering als het gaat om woningen (leegstaand; bewoond) die moeten worden gesloopt.

Er wordt gesproken van woning**verbeterings**behoeften of rehabilitatie als het gaat om woningen (leegstaand; bewoond) die niet moeten worden gesloopt en die op een financieel verantwoorde wijze kunnen worden gerenoveerd.

De leegstand eind 1988 die kwalitatief aanvaardbaar was (circa 8.800 of 2,1 % van het aantal gezinnen), was niet bovenmatig, maar kon voldoende worden geacht. Naast deze leegstand van kwalitatief aanvaardbare

(1) VANHOVE N. en THEYS J. : "Een strategie voor economische ontwikkeling", Westvlaams Economisch Studiebureau, Brugge, 1990 (uitgevoerd in opdracht van de Provincie West-Vlaanderen).

(2) Zie Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Woonbehoeften in Vlaanderen 1990-95, 1995-2000. Tweede nota, Brussel, december 1989, blz. 26.

woningen, kan via sanering (1.300) en rehabilitatie (2.300) van leegstaande woningen niet meer dan ongeveer 3.600 woningen op de markt worden gebracht. Hiertegenover staat voor de periode 1993-98 een behoefte van 3.500 woningen per jaar.

Het cruciale probleem is in feite de onvoldoende kwaliteit van zoveel bewoonde woningen. In West-Vlaanderen zijn er nagenoeg 20.900 bewoonde woningen (5 % van het totaal) die zouden moeten worden gesloopt en 48.200 woningen (11 % van het totaal) die vrij ingrijpend moeten worden verbeterd.

De tendens zal groot zijn om nieuwe woningen te bouwen en bewoonde woningen van slechte kwaliteit zonder meer af te stoten; het gevaar is ook reëel dat verbeterbare woningen worden verlaten en afglijden naar te slopen woningen.

De opgave van sanering en rehabilitatie voor West-Vlaanderen is omvangrijk (zoals in Oost-Vlaanderen) (1).

Volgens gegevens van het Kadaster werden er in de jaren 1987-91 in West-Vlaanderen gemiddeld 1.048 woningen per jaar gesloopt (2). Tegen dit tempo duurt het 21 jaar vooraleer alle in aanmerking komende woningen zijn gesloopt.

Over het aantal te verbeteren woningen die effectief werden verbeterd zijn geen akkurate gegevens beschikbaar.

(1) Zie bijlage 7.

(2) Omvat ook slopingen van tweede verblijven evenals woningen van goede kwaliteit (voor wegeaanleg en dergelijke).

4. Noodzakelijke produktie aan woningen

De woningbehoefte is gelijk te stellen aan het totale aantal huishoudens verhoogd met een aantal kwalitatief voldoende gevende woningen om een vlotte woonwisseling toe te laten. Om pragmatische redenen wordt er van uitgegaan dat de leegstand van adequate woningen thans voldoende is en ook in de komende jaren niet moet worden vergroot.

Een potentiële reserve op de woningmarkt is dan te vinden bij de leegstaande te slopen woningen en de leegstaande te verbeteren woningen.

De toename van het aantal huishoudens - afnemend in de tijd - werd voor de periode 1993-2008 geraamd op circa 35.000 eenheden (exclusief huurvakantiewoningen en tweede verblijven). De potentiële reserve aan woningen (leegstand van onvoldoende kwaliteit) kan worden geraamd op ongeveer 3.600 eenheden. Indien deze 3.600 woningen via sanering (1.300) en rehabilitatie (2.300) op de markt worden gebracht, dan is er een additieve woningproduktie nodig van circa 31.400 woningen.

Er is echter vastgesteld dat er ongeveer 20.900 bewoonde woningen zouden moeten worden gesloopt. Dit impliceert de nieuwbouw ter plaatse (na sloop) of elders van even veel woningen.

De totale nieuwbouw aan woningen slaat dan op 53.600 woningen ($1.300 + 31.400 + 20.900$). Er moeten 2.300 leegstaande woningen vrij grondig worden verbeterd.

Zoals vastgesteld door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap zijn er ongeveer 48.200 bewoonde woningen die niet als bewonenswaardig zijn te bestempelen maar niet moeten worden gesloopt. Aan deze woningen met zware gebreken van uitgebreide omvang moeten grondige verbeteringswerken worden aangebracht.

De woningbouwproduktie voor de periode 1993-2008 (15 jaar) is dan als volgt te omschrijven (exclusief vakantiewoningen en tweede verblijven) :

- nieuwbouw additionele woningen :	31.400
- te slopen woningen, met nieuwbouw :	
. leegstaande woningen :	1.300
. bewoonde woningen :	20.900
- grondig te verbeteren woningen :	
. leegstaande woningen :	2.300
. bewoonde woningen :	48.200
	104.100

Het jaargemiddelde van de nieuw te bouwen woningen (additioneel; sloping en heropbouw van leegstaande en van bewoonde woningen) bedraagt voor de periode 1993-2008 ongeveer 3.600 woningen. Uit gegevens van de jongste volks- en woningtelling blijkt dat er in de periode 1981-91 gemiddeld ongeveer 4.400 woningen per jaar werden gebouwd (voor permanente bewoning). Het jaargemiddelde van de grondig te verbeteren woningen (leegstaand; bewoond) bedraagt voor de periode 1993-2008 ongeveer 3.400 eenheden.

In een planekonomie kan een strikte afstemming van het aanbod op de (normatieve) behoeften worden bereikt. In een marktgerichte economie ligt dit anders.

De kans is dan ook groot dat wordt gekozen voor nieuwbouw, ook al is er kwantitatief een voldoende aanbod; deze verwachting heeft belangrijke gevolgen voor de ruimtelijke ordening.

Soms wordt de verwachting geuit dat door transformatie van gebouwen en opdeling van woningen in niet onaanzienlijke mate zou kunnen worden tegemoet gekomen aan de additionele behoefte aan woningen. Dit is naar mijn oordeel geen realistische verwachting. Tegen systematische opdeling van woningen in West-Vlaanderen pleiten socio-economische en ruimtelijke factoren. Transformatie van woningen kan enige betekenis hebben. Buiten de kustgemeenten, met de integratie van tweede verblijven en vakantiewoningen, en wellicht de grotere stedelijke centra, is de netto-winst door transformatie van gebouwen niet hoog te achten. Algemeen moet in aanmerking worden genomen dat er ook adequate woningen verdwijnen, onder meer door afbraak of functieverlies (onteigening voor infrastructuurwerken of groen- of nutsvoorzieningen).

Tijdens de jaren 1987-91 werden in West-Vlaanderen buiten de kustgemeenten en de stad Brugge in totaal 269 woningen toegevoegd aan

het woningbestand door transformaties; in de kustgemeenten was dit +535 eenheden en te Brugge (inclusief Zeebrugge) +356 eenheden (1). Verdere aangroei van het bestand aan tweede verblijven in de kustgemeenten kan via transformatie van gebouwen nog plaatsvinden, zij het dat het leeuwedeel van de mogelijkheden reeds werd benut (2).

De keuze tussen nieuwbouw en het in gebruik nemen of houden van een bestaande woning wordt bepaald door een veelheid van factoren. Medebepalend zijn de aard van het bestaande aanbod naar grootte en kwaliteit van de woningen, de ligging ervan, vooruitzichten inzake inkomen en andere meer.

De woonwensen zijn trouwens aan veranderingen onderhevig en ook de mate waarin deze wensen in realiteit kunnen worden omgezet. Vermindering van de gemiddelde grootte van de gezinnen impliceert nog niet dat systematisch zal worden gekozen voor kleinere woningen. Grote woningen kunnen in trek blijven, of het terug worden, indien de welvaart toeneemt : toenemend vrijetijdsgebruik in huis, verruiming van de mogelijkheden van thuiswerk (telematica-apparatuur). De vergrijzing van de huishoudens zal echter wel een vraag naar kleinere entiteiten ondersteunen en ingaan tegen de tendens tot suburbanisatie.

Het is duidelijk dat in de komende jaren de voorkeur moet uitgaan naar de aanpassing van het bestaande woningbestand. Enkel de supplementaire behoefte zou dan door nieuwbouw worden bevredigd.

De kans is echter reëel dat wordt gekozen - indien deze keuze open blijft - om bestaande kwalitatief minderwaardige woningen af te wijzen en meer nieuwe woningen te bouwen dan wezenlijk vereist. Binnen enkele decennia komt er een situatie dat de tot stand gekomen bovenmatige leegstand nooit meer zal worden gesaneerd of gerehabiliteerd, aangezien de omvang van het totale woningbestand zal mogen verminderen.

Indien de sanering van de kernen, met een omvangrijk aantal woningen die ongezond of onaangepast zijn, niet geschiedt in de jaren met een nog stijgende vraag naar woningen, valt te vrezen dat in latere jaren de

(1) Bron : Kadaster.

(2) Door het Westvlaams Economisch Studiebureau (WES) werd in 1991 een inventarisatie uitgevoerd van de (her)bebouwbare percelen langs de dijk. De kwantitatieve inventarisatie wijst op een capaciteit van additioneel 3.000 à 4.400 woongelegenheden.

modernisering van het bestaande woningpatrimonium een onoplosbare zaak wordt en dat de verkrotting van een belangrijk deel niet meer te stuiten zal zijn.

Overwegingen van zuiver ruimtelijke en financiële aard pleiten voor een rationeel gebruik van het bestaande woningpatrimonium; zo kan vermeden worden dat een kwantitatief te ruim uitgebouwd woningpatrimonium ontstaat, waarvan een deel kwalitatief in gebreke blijft. Dit vergt echter van de Overheid en van de particuliere sektor een ernstige en dringende aanpak.

De situatie is niet volkomen gelijk in alle deelgebieden van West-Vlaanderen. De ontgroening en de vergrijzing van de bevolking zijn niet overall met dezelfde intensiteit verlopen. Heel specifiek is de situatie in de kustgemeenten.

In het geval van een gesloten bevolking (kwantitatief en kwalitatief evenwicht tussen in- en uitwijking) kan in vier van de negen kustgemeenten reeds een daling van het aantal huishoudens worden verwacht rond de eeuwwisseling (Oostende, Blankenberge, Knokke-Heist en De Panne). Een daling doet zich voor in zes van de kustgemeenten vóór 2015 (Oostende, Blankenberge, Knokke-Heist, Middelkerke, De Panne en Koksijde). Voormelde kustgemeenten zijn - samen met Alveringem en Lo-Reninge - de Westvlaamse gemeenten die het hoogst scoren qua vergrijzing van de bevolking.

In gemeenten met relatief geringe vergrijzing van de bevolking zoals Jabbeke, Zedelgem, Oostkamp, Wevelgem - die in de suburbanisatietrend werden opgenomen - of een stedelijk centrum als Waregem dat in het algemeen vestigingsoverschotten van jonge vol-actieven noteert, is de terugloop in het groeitempo van het aantal huishoudens relatief gering. In de regionaal stedelijke centra Brugge en Kortrijk daarentegen loopt de aangroei van het aantal huishoudens - ook in een situatie zonder vertrekoverschotten - snel terug. Ook voor kleinstedelijke centra als Menen en Avelgem is dit laatste het geval.

5. Beleidslijnen

In de Regeringsverklaring van januari 1992 is gesteld dat het principiële recht op wonen operationeel zal worden gemaakt, en dit in samenhang met andere beleidsdomeinen zoals ruimtelijke ordening en leefmilieu. In het welzijnsbeleid is de aandacht voor de senioren en meer specifiek de zorgbehoevende bejaarden beklemtoond, waaronder het bevorderen van het zelfstandig wonen.

In de Beleidsbrief "Leefbaar wonen in Vlaanderen" van Vlaamse minister N. De Batselier (februari 1994) wordt het recht op volwaardig wonen omschreven als het recht om te kunnen beschikken over een degelijke woning naar eigen keuze, in een goede woonomgeving, tegen een betaalbare prijs en het recht om er ongestoord te blijven zolang men dit wenst.

Dit is een bijzonder ambitieuze doelstelling. Het gaat om meer dan de kwantitatieve en de aan de woning verbonden kwalitatieve dimensie. Ook in de ons omringende landen zijn er blijvend problemen van betaalbaarheid, toegankelijkheid en woonzekerheid.

Belangrijk is echter dat wordt gestreefd naar het inzetten van beleidsinstrumenten met de grootst mogelijke efficiëntie. Inzicht in de wezenlijke knelpunten is een goed vertrekpunt.

Het is duidelijk dat het beleid niet star mag zijn en verschuivend in de tijd andere klemtonen kan en moet leggen. Wat echter moet verzekerd blijven is continuïteit in de aanpak van de problematiek, met handhaving van doorzichtigheid en de grootst mogelijke eenvoud en eenheid van benadering. Dit is beslist niet **het** kenmerk van het huisvestingsbeleid. Wezenlijke doelgerichtheid en efficiëntie komen niet tot stand via een strak centraliserende aanpak, een aanpak die tot op heden gepaard ging met versnippering van bevoegdheden.

Het is duidelijk dat stads- en dorpsherwaardering een structurerend onderdeel moet zijn van het beleid. De doeleinden moeten, in samenhang met de middelen, voldoende eenduidig worden omschreven en rechtlijnig in operationele acties worden vertaald. Het lijkt mij onbetwistbaar dat het subsidiariteitsbeginsel hier in zijn volle draagwijdte moet worden toegepast. Stads- en dorpsherwaardering kan enkel zinvol worden benaderd, indien diverse aspecten in een samenhangend

geheel worden ontleed. Het gaat hierbij om de omvang van de woningbehoefte (met aandacht voor verwevenheid van functies), de kwaliteit van het woningbestand en de woonomgeving, mogelijkheden van inbreiding en verdichting en andere meer. De problematiek vertoont van (sub)regio tot (sub)regio andere kenmerken en is naar omvang duidelijk verschillend van provincie tot provincie. Een operationele aanpak veronderstelt een gericht zijn op de eigenheid van de streek en specifieke lokale omstandigheden. Een concreet inbreidingsbeleid via stads- en dorpsherwaardering gebeurt op het gemeentelijk niveau. Ook het tegengaan van dreigend verval (preventieve stadvernieuwing) wordt bijzonder belangrijk.

Opmerkelijk is de nog grote kwantiteit niet uitgeruste bouwgrond in eigendom van bouwmaatschappijen. Een enquête in 1991 uitgevoerd door de Provincie gaf voor West-Vlaanderen een totaal van 281 ha; in het arrondissement Ieper was dit 60 ha tegenover 15 ha in het arrondissement Kortrijk. Volgens de Vlaamse Huisvestingsmaatschappij waren er in de sector verhuur en beheer in oktober 1992 circa 2.400 uitgeruste percelen (sociale kavels, woningen, appartementen) en in de sector krediet en verkoop 560 uitgeruste grondpercelen (eind 1991).

Een kwantificering van de woonbehoeften moet in elk geval aandacht geven aan de leeftijdsopbouw van de gezinshoofden, element dat voor de komende jaren fundamenteel is voor het onderkennen van doelgroepen. Het belang hiervan is bijzonder groot, onder meer omdat een vergrijzing van de huishoudenspopulatie een element is dat suburbanisatie normaliter zal afremmen en verdichting van de bewoning kan ondersteunen. Inzicht in de interne vergrijzing van de huishoudenspopulatie is ook basisvoorwaarde voor het inschatten van de mogelijkheden tot zelfstandig wonen en de behoefte aan woningen rond dienstencentra, aangepast en aanpasbaar bouwen en dergelijke.

Een bovengemeentelijke visie is noodzakelijk omwille van onder meer de efficiëntie van de uit te voeren investeringen op de meest adequate lokaties in brede zin. Op het gemeentelijke niveau kan de verbijzondering en concrete invulling dan totstandkomen

Symptomatisch voor de gevaren van een te afstandelijke (centraliserende) benadering is onder meer wat te lezen valt in de Beleidsbrief Leefbaar Wonen in Vlaanderen ten aanzien van de vraag- en aanbodbalans.

Voor de kustarrondissementen (Brugge, Oostende, Veurne) noteert de Beleidsbrief een teveel aan woningen van hetzij circa 68.500 woningen

(scenario 1) hetzij 32.300 woningen (scenario 2). Boven een friktie-leegstand van 3 % zou er in de kustarrondissementen een bovenmatige leegstand zijn van 17 % à 37 %. Het is de auteur ontgaan dat door het Kadaster de klassieke tweede woning (villa, in appartementsgebouw) niet afzonderlijk wordt geregistreerd en dat het Kadaster als vakantie-verblijven enkel de vaste konstrukties registreert op kampeerreinen, weekendverblijfparken en dergelijke. Kennis van de regio en juist inzicht in statistische informatie is belangrijk.

Het is ook duidelijk dat elke prognose een opvolging vereist, met de eventuele noodzaak van bijsturing. Het is een veel voorkomende fout dat halsstarrig wordt vastgehouden aan vroegere berekeningen, zonder na te gaan of de oorspronkelijk gehanteerde hypotesen (betreffende migratie, nataliteit, sterfte) nog korrekt zijn. In de prognose van de Administratie voor Huisvesting (december 1989) is uitgegaan van de Bevolkingsvooruitzichten 1988-2040 van het NIS. Voor het arrondissement Kortrijk bijvoorbeeld verwachtte het NIS voor de jaren 1991 tot en met 1993 een vertrekoverschot van 1.251 personen. Volgens het Rijksregister was dit slechts -335 personen. Het is duidelijk dat naar het aantal gezinnen toe een bijsturing nodig is. Naar onze mening is ook de berekening van de Administratie voor Huisvesting onjuist, waar zij stelt dat er in de periode 1995-2000 in het arrondissement Ieper een daling zal zijn van het aantal gezinnen. Wanneer dit strak blijft gehandhaafd voor beoordeling van het toekennen van sociale woningen, dan loopt het verkeerd.

Er lijkt wel verbetering op gang te zijn gebracht. De recente aanpassingen aan de wetgeving zijn meer doelgericht - met aandacht voor integratie in een goede ruimtelijke ordening - en socialer van inslag.

Domus Flandria heeft een ombuiging meegebracht in het tekort schietend aanbod aan sociale (huur)woningen. In beginsel moet echter worden vermeden dat steeds nieuwe instellingen naast de reeds bestaande worden opgericht.

Nederlandse auteurs stellen dat in hun land - via het hoge niveau van volkshuisvestingssubsidies - wonen beneden de kostprijs ook mogelijk is voor hen die wel de echte prijs zouden kunnen betalen (1). Ook bij ons is dit een zwak punt, maar de oplossing ligt niet direkt voor de hand.

(1) F.W. SUIJKER : Drie scenario's voor de woningmarkt op de lange termijn en hun betekenis voor de ruimtelijke ordening, in : Van blauwdruk naar draaiboek (redaktie J. den Draak), Delftse Universitaire Pers, 1993, blz. 38.

De nieuwe woonkode kan, naar wij hopen, een stap in de goede richting worden.

Rekening houdend met het vooruitzicht van een Structuurplan Vlaanderen en een Structuurplan West-Vlaanderen moet het subsidiariteitsbeginsel thans door de gemeenten - met samenspraak en overleg - hard worden gemaakt in concrete programma's. Deze programma's moeten de doorzichtigheid van de woningmarkt als belangrijk element hanteren en hiermee verbonden een doelgroepenbeleid operationeel laten worden.

De gemeenten moeten een actief huisvestingsbeleid voeren, dat zich inpast in de globale bovengemeentelijke visie, maar dat op het lokale vlak inspeelt op de eigen situatie naar doelgroepen (sociale woningen, bejaardenwoningen en dergelijke).

Gerichtheid kan zowel slaan op specifieke doelgroepen (kansarmen, gehandicapten, bejaarden) als op gebiedsgerichtheid (centrumgedeelte versus deelgemeente).

Het probleem van de sociale verdringing is ook in West-Vlaanderen niet onbekend, heel in het bijzonder in de kustzone. Er is geen echt sluitend instrumentarium voorhanden, maar het is een te gemakkelijke uitweg om steeds maar een beroep te willen doen op nieuw op te richten instellingen of specifieke fondsen. Ook in deze materie gaat het om duidelijk te formuleren doelstellingen en expliciet te maken keuzen. Het bestaande instrumentarium op het vlak van ruimtelijke ordening en huisvestingsbeleid moet zo gericht mogelijk worden ingezet.

Gemeenten kunnen in samenwerking met bouwmaatschappijen, OCMW's, de Interkommunale voor Huisvestingsbeleid (WIH) en Leiedal, eigen initiatieven ontwikkelen en innoverend optreden.

Ook de privésector kan in afspraak met de gemeente, die ten aanzien van een goed ruimtelijk beleid voorwaarden kan opleggen, een echte partner zijn bij het totstandkomen van een beleid dat adequate differentiatie inhoudt en tijdige uitvoering waarborgt.

Voor de komende jaren is op elk van de niveaus - Vlaamse Gewest, Provincie, Gemeente - de eis van doordachte gerichtheid een werkelijke vereiste.

In het Voorontwerp Structuurplan Kustzone zijn elementen aangereikt.

Uit de analyse blijkt dat de sanering en rehabilitatie van het bestaande woningpark (bewoonde woningen) een opgave van eerste orde is. De vooruitzichten geven duidelijk aan dat de aangroei zich situeert bij de "bejaarden". Specifieke doelgroepen, blijvend van aard, zijn gehandicapten en kansarmen.

Op gemeentelijk niveau kunnen maatregelen worden genomen ten gunste van bepaalde doelgroepen. Dit kan ook ten aanzien van een adequaat aanbod gericht op de huishoudengroei die uit de eigen bevolking voortkomt. Onder meer in de kustgemeenten is er via inwijking en vraag naar tweede verblijven een probleem van verdringing, in een kontekst van schaarse ruimte, met prijsopdrijvende effecten.

De kustgemeenten moeten zich bezinnen over een aanbod voor permanente bewoning tegenover de vraag naar tweede verblijven en huurvakantiewoningen.

De bestemming van gronden in een gemeentelijk plan kan doelgericht gebeuren en moet dan samengaan met een actieplan. Woningtypologische voorschriften kunnen worden vastgelegd, die - via verdichting, met inbreng van koppelwoningen en eventueel rijwoningen - een dominante inslag van sociale woningbouw kunnen garanderen. Ook het opleggen van bouwverplichting moet ernstig worden overwogen.

Ook de particuliere sektor kan hierbij worden betrokken. Voor verkavelingen waarvoor nieuw openbaar domein moet worden aangelegd, kan de gemeente de hand houden aan het naleven van dergelijke woningtypologische voorwaarden die geen of minder attractiviteit hebben voor inwijkenden of als tweede woning. Belangrijk is wel dat grote aandacht gaat naar een kwalitatief openbaar domein en bereikbaarheid van adequate voorzieningen.

In de kustgemeenten moeten minimum-normen ten aanzien van studio's en appartementen van toepassing worden gesteld. Wisseling van permanente bewoning naar tweede verblijf en omgekeerd blijkt frekwent voor te komen. Het bouwen van appartementsvilla's in zones die voor villabouw werden voorbehouden, moet worden afgewezen. Een gedifferentieerd parkeerbeleid ten gunste van de permanente bevolking kan wellicht bijdragen tot het terugdringen of afzwakken van de druk uitgaande van tweede verblijven.

Als (ultieme) ingreep kan ook worden gedacht aan een echt toewijzingsbeleid ten gunste van de eigen ingezetenen. Een voorrangsregeling voor de eigen ingezetenen tegenover kandidaat-kopers van buiten de regio (waaronder pensioenmigranten) is mogelijk. Zoals de WIH voorwaarden oplegt van bijvoorbeeld bouwverplichting en uitsluiten of achterstellen als kandidaat-koper van eigenaars van een gezonde woning, kan de gemeente - in samenspraak met de uitvoerende instantie, die ook de privésector kan zijn - een kategoriale selektiviteit invoeren.

Informatieverstrekking ten aanzien van beschikbaarheid op de woningmarkt verdient grote aandacht. Inventarisatie, als permanent gegeven, van leegstand en onbebouwde percelen (en de aanbodelementen) lijkt mij voor de toekomst voor de gemeenten een opdracht van eerste orde. Er kan worden ingewerkt op de toegankelijkheid en verbreding van het aanbod door maatregelen van administratieve en fiskale aard. Belasting op leegstaande panden (ook niet woongebouwen) en onbebouwde percelen kan ook ten dele lokatiegericht worden geventileerd, om inbreiding te ondersteunen. Slopingsvergunningen kunnen worden gekoppeld aan een bouwverplichting. Ook het systematisch aanschrijven van nalatige eigenaars kan positieve resultaten opleveren.

Een betere doorstroming binnen het woningbestand moet worden nagestreefd. Ook hier is een inventarisatie op gemeentelijk niveau noodzakelijk. In het beleid en de keuze van te hanteren middelen - die altijd beperkt zullen blijven, niet in het minst financieel - moet worden meegenomen dat eigendomsverwerving geen ondersteunende faktor is voor een adekwate doorstroming, en dit zeker bij een vergrijzende bevolking.

Het is mijn stellige overtuiging dat voor de komende jaren programmatie van het aanbod een sleutelelement moet worden, niet in het minst in de stedelijke centra.

Verstedelijking van het platteland kan niet worden tegengegaan als het aanbod ten achter blijft in de stedelijke centra. In de stedelijke centra moet tijdelijk een vrij groot aanbod op de markt worden gebracht. Dit beïnvloedt de prijsvorming en is ook nodig om te anticiperen op vernieuwingsoperaties. Tijdens sloping en herbouw van bewoonde woningen van slechte kwaliteit moet er een tijdelijk meeraanbod van woningen zijn. Op de woningmarkt gaat het in grote mate om aanbodvolgers en slechts aanvullend om een heel expliciete (lokatie)keuze ten aanzien van de gemeente.

Het lijkt mij onbetwistbaar dat een actieve sensibilisering van de woning- en bouwmarkt voor dergelijke conceptuele ontwikkelingen absoluut noodzakelijk is.

Een grondbeleid is noodzakelijk. Er wordt uiteraard uitgezien naar wat op het niveau van het Vlaams gewest tot stand zal worden gebracht. Dit belet niet dat de gemeenten het ter beschikking staande instrumentarium nu reeds ten volle benutten en voor de uitvoering een beroep doen op de bestaande Interkommunales. De voorgaande elementen zijn onderdeel van een grondbeleid in brede zin. Sleutelement voor de toekomst is - naast informatie en doorzichtig maken van de woningmarkt - een eigen doordachte programmatie van de mogelijkheden, op grond van een inzicht in de wezenlijke behoeften, gespreid in de tijd.

Tot besluit wil ik vooral aandacht vragen voor de vaststellingen dat :

- er in de voorbije jaren in onvoldoende mate onbewoonde én bewoonde woningen volledig werden gesaneerd (na sloping) of grondig verbeterd;
- de reserves aan bouwgronden in handen van openbare besturen en bouwmaatschappijen in rotatie zouden moeten worden gebracht via de bestaande interkommunales;
- er vanaf heden meer doelgericht moet worden gewerkt voor de massale aangroei van bejaarden en hoogbejaarden.

De voorzieningen zijn nu te treffen.

B. GERICHTE UITBOUW VAN SEGMENTEN VAN DE TERTIAIRE SEKTOR ALS ONDERDEEL VAN EEN ONTWIKKELINGSSTRATEGIE

In 1990 verscheen "West-Vlaanderen Werkt 2000. Een strategie voor economische ontwikkeling", studie uitgevoerd door het Westvlaams Economisch Studiebureau (WES) in opdracht van de Provincie West-Vlaanderen.

In 1991 besliste de Provincie West-Vlaanderen tot het opmaken van een beleidsdokument "Structuurplan West-Vlaanderen", dat als referentiekader moet dienen op het vlak van ruimtelijke ordening, met een adequate integratie van de bepalende elementen van economische en sociaal-kulturele ontwikkeling. De opdracht tot het opmaken van een voorontwerp werd toevertrouwd aan het WES, met een benadering via drie deelgebieden (Kustzone, Zone Zuidoost, Zone Zuidwest). Het voorontwerp Structuurplan Kustzone werd eind 1993 neergelegd en in 1994 ter bespreking en advisering voorgelegd.

Vooruitgang komt tot stand door gerichte acties die op een veelheid van factoren moeten inspelen en steunen op kennis, inzicht en positief denken.

Een adequate planning, die de acties voorafgaat, impliceert een evenwichtig samengaan van sociaal-economische ontwikkeling en ruimtelijk beleid. Het is thans gemeengoed dat het milieubeleid een integrerend onderdeel is van het ruimtelijk beleid en van het streven naar welzijn.

Het aflijnen van doelstellingen en het aangeven van de strategie moeten ook hun vertaling vinden in het mobiliseren van alle krachten om het doel langs wegen van de grootste efficiëntie te bereiken.

Het is voor mij duidelijk dat in de strategiebepaling voor West-Vlaanderen de nadruk - zij het niet exclusief - moet worden gelegd op de endogene ontwikkeling.

De industrie blijft de steunpilaar van de Westvlaamse economie. Hierbij is ook aan te stippen dat dit niet noodzakelijk tot uiting komt in cijfers van tewerkstelling.

De verwachting is niet dat de toekomst alleen in de dienstensektor kan worden gezocht. Wel moeten de mogelijkheden van stuwende deelsektoren in handel en diensten worden benut en dit niet enkel in de

toeristische sektor : er moet eveneens speciale aandacht worden besteed aan een versterking van de kulturele uitstraling van onze grotere steden. Op dit laatste punt is een konkrete aanpak dringend noodzakelijk : onze provincie moet op het kulturele vlak opgetild worden tot een niveau dat beantwoordt aan de verhoogde aspiraties van de bevolking van morgen.

Naarmate de maatschappij zich verder ontwikkelt en rijper wordt, stijgt de vraag naar bepaalde diensten en komt de minimum marktomvang voor het aanbieden van deze diensten gemakkelijker in het bereik.

In het ontwerp Struktuurplan Vlaanderen, en in het in voorbereiding zijnde Struktuurplan West-Vlaanderen, wordt geopteerd om de dynamiek te kanaliseren via een "gedekcentreerde bundeling", die rekening houdt met de in Vlaanderen bestaande typische spreiding. Het functioneel hiërarchisch stedelijk niveau is hierbij het uitgangspunt.

Het is een belangrijke vaststelling dat de ruimtelijke structuur van de Westvlaamse tertiaire sektor als vrij eigen kan worden bestempeld (1).

West-Vlaanderen heeft geen dominerend centrum dat zich situeert op het niveau van de grootstedelijke centra zoals Gent en Antwerpen en zoals Rijsel in het aangrenzende Noord-Frankrijk. Het hiërarchische niveau dat in West-Vlaanderen wordt aangetroffen is dat van de "regionale stad", waartoe Brugge, Kortrijk, Oostende en Roeselare behoren (2). Na deze steden volgt Ieper als een goed uitgerust stedelijk centrum, maar met een gering bevolkingscijfer in de regio. Te onderstrepen valt dat in West-Vlaanderen - in het noorden - de toeristische activiteit een verbreding brengt van de marktomvang en van de mogelijkheden van intensivering van bepaalde segmenten; Knokke is hiervan een treffend voorbeeld.

J. Sporck en M. Goossens beklemtonen het belang dat in een beleid van regionale ontwikkeling moet worden toegekend aan steden van niveau II (regionale steden) (3).

(1) Voor de betekenis van de tertiaire sektor in West-Vlaanderen, zie bijlage 8.

(2) Voor de invloedssferen van de regionale steden, zie kaart in bijlage 9.

(3) Zie onder meer : SPORCK J. en GOOSSENS M. : Het stedennet. Invloedssferen en hiërarchie der steden in : De Belgische stad van vandaag : waarheen ? Driemaandelijks Tijdschrift van het Gemeentekrediet van België - speciaal nummer, Brussel, oktober 1985, blz. 202.

Voor West-Vlaanderen is ook van belang dat de "grootstedelijke" centra Gent en Rijsel om diverse redenen de rol van grootstad niet ten volle (kunnen) laten gelden. Gent als grootstad voor Noordwest-België ligt zeer excentrisch. Volgens professor dr. L. De Smet zou Gent zelfs niet als een echte grootstad zijn te bestempelen (1). Brugge en Kortrijk zijn op hun niveau dusdanig goed uitgerust dat Gent zowel kwalitatief als kwantitatief niet veel méér te bieden heeft. In de "Atlas van België" werd uitdrukkelijk aangegeven dat Brugge en Kortrijk de rol van "sub-grootstad" ambiëren en door hun behoorlijke uitrusting die ook ten dele vervullen (2).

Ook de invloed van Rijsel is niet hoog aan te slaan. De staatsgrens en het taalverschil zijn reële factoren waarvan de remmende invloed niet moet worden onderschat. Recent onderzoek - uitgevoerd door de Kamer van Koophandel van Lille-Roubaix-Tourcoing - heeft de invloed van de staatsgrens duidelijk bevestigd (3). Rijsel blijkt bij Belgische cliënteel geen te best imago te hebben (4). Er zijn meer Noordfransen die Kortrijk aandoen dan Westvlamingen die Rijsel bezoeken.

Wel beschikt Rijsel sinds korte tijd over nieuwe troeven op het vlak van verkeer, die in de toekomst zijn aantrekkingskracht en functies voor het zuiden van West-Vlaanderen zullen verhogen. Zowel de overheid als de particuliere sektor hebben deze mogelijkheden begrepen en voeren thans een actieve politiek om de uitstraling van Rijsel in het zuiden van de provincie te versterken.

De stad als (regionale) ontwikkelingspool groepeerde een veelheid van functies. De type-stad bestaat niet, ook niet binnen elk niveau van de kernhiërarchie. De stad is een levend geheel en aan wijziging onderhevig, in haar opbouw en in haar functies. Er valt te wijzen op gedifferentieerde dynamische ontwikkelingen, die het theoretische patroon van W. Christaller doorbreken.

De hiërarchie van kernen bestaat in de realiteit uit een aantal deelhiërarchieën, die per gebied en per verzorgingssector nogal uiteen

(1) Geografie van België, Gemeentekrediet, 1992, blz. 313.

(2) Zie : Atlas van België. De invloedssferen der centra en hun aktivitetsstructuren. Nationaal Comité voor Geografie, Leuven, 1972, blz. 46.

(3) Impact de la frontière nationale sur la mobilité des personnes. Agence de développement et d'urbanisme de la métropole lilloise, Rijsel, januari 1993.

(4) "Image et attractivité du commerce métropolitain face à la clientèle belge", Chambre de Commerce et d'Industrie de Lille- Roubaix-Tourcoing, Rijsel, december 1988.

kunnen lopen. De uitrusting van de centra is een dynamisch gegeven. Hier liggen aangrijpingspunten voor een beleid dat oog heeft voor potentialiteiten, die in de tijd evolueren.

Het is mogelijk te anticiperen op verschuivingen in de dynamiek van de kernhiërarchie en sturend op te treden. Stedelijke centra kunnen op verantwoorde wijze functies ontwikkelen die een meerwaarde creëren en die hen voor die specifieke functies rangschikken op een hoger niveau dan volgens hun rang in de algemene kernhiërarchie.

In het buitenland zijn diverse voorbeelden aan te wijzen van steden die in een vorm van specialisatie een "surplus" hebben gecreëerd; dit geldt onder meer voor Tours, Freiburg en Aarhus voor het aspect cultureel aanbod (1). Op het vlak van lokalizatie van universitair onderwijs kan worden gewezen op onder meer Leuven, Cambridge, Oxford en Tübingen.

Het ligt niet in mijn bedoeling hier de specifieke kenmerken van de tertiaire sektor, zijn sterke en zwakke punten, verder toe te lichten. Mijn bekommernis is echter de aandacht te vragen voor enkele hoogwaardige segmenten van de tertiaire sektor en dit rekening houdend met de Westvlaamse geografische spreiding van de bevolking en diensten.

Binnen de geografische omschrijving van West-Vlaanderen is de kritische massa aanwezig voor de uitbouw van bepaalde segmenten van de tertiaire sektor die als van "hoog niveau" worden gekatalogeerd. Het is bekend dat vele van deze activiteiten hun ontwikkeling krijgen door de overheid zelf (gewest, provincie, gemeente) of door de particuliere sektor met ondersteuning van de overheid. Een belangrijk deel van de werkgelegenheid in de tertiaire sektor behoort niet tot de marktsector *sensu stricto* (2). In een "bottom-up" strategie - die aandacht heeft voor de positionering in een brede kontekst - kan worden ingespeeld op potentialiteiten, die worden verruimd door het wegnemen van belemmeringen (infrastruktureel of andere) en door het richten van impulsen van subsidiëring van hogerhand.

In West-Vlaanderen kan niet worden gekozen voor concentratie van de hoogwaardige segmenten van de tertiaire sektor in één centrum. De mogelijkheden zijn voorhanden voor een gerichte spreiding, met vormen

(1) Les villes "européennes", RECLUS. La documentation française, Parijs, 1989.

(2) Voor West-Vlaanderen ligt ongeveer 54 % van de bezoldigden in de tertiaire sektor in de marktsector en 46 % in de kollektieve sektor. De aangroei in de periode 1981-92 was voor 60 % toe te wijzen aan de marktsector.

van specialisatie in de stedelijke kernen Brugge, Kortrijk, Oostende en Roeselare. Hierbij is de eigenheid van elk van deze centra te versterken. Vormen van specificiteit laten ten aanzien van drempelwaarden toe, naast het kwantitatieve, heel uitdrukkelijk de nodige ruimte te bieden voor het kwalitatieve.

Brugge - met zijn historisch kader en diepzeehaven - heeft internationale bekendheid en ziet de rol van het Europakollege groeien. Oostende heeft als toeristisch kernpunt van de Belgische Kust een verleden van kosmopolitisme. De aanwezigheid van de KU-Leuven, Campus Kortrijk reikt mogelijkheden aan van spin-offs. Een adequate positionering ten opzichte van Noord-Frankrijk schept kansen op het vlak van kennisoverdracht, zakelijke dienstverlening en dergelijke. Roeselare heeft minder troeven voor te leggen, maar heeft in de Westvlaamse omschrijving duidelijk de centrale ligging aan te bieden.

In de komende jaren zullen topactiviteiten van de tertiaire sektor uitbreiding kennen. West-Vlaanderen staat voor de keuze deze evolutie aan zich te laten voorbijgaan of heel doelbewust en gericht een eigen beleid te voeren, zoveel als mogelijk inspeland op elementen van ontwikkeling die vanuit het hogere niveau kunnen worden aangebracht.

Het is door specialisatie gericht naar de vier onderscheiden stedelijke centra (Brugge, Kortrijk, Oostende en Roeselare) dat het draagvlak kan worden bereikt voor een kwalitatief adequate uitbouw van functies die vanuit het verleden, nog te gemakkelijk als exclusief grootstedelijke functies worden beschouwd. Op deze wijze kan in West-Vlaanderen ook een groot deel van het toekomstig behoeftenpakket van hogere dienstverlening worden gedekt.

Brugge met internationale bekendheid kan zijn algemene (groot)stedelijke functies verder ontwikkelen. De verdere uitbouw van het Europakollege - tevens door toevoeging van research - vraagt gerichte investeringen. Voor diensten van grotere ondernemingen die kwalitatief van het hoogste niveau zijn, zoals afdelingen voor strategische planning, marketingdiensten, telekommunikatie- en computerisatiediensten, heeft Brugge een aantrekkelijk aanbod te doen.

Deze ontwikkeling vraagt een geïntegreerde aanpak die recht laat wedervaren aan alle ondersteunende elementen, zoals strategische ligging in de nabijheid van een luchthaven en zeehavens, op korte afstand van Brusselen opgenomen in een internationaal autogwegennet,

met een aantrekkelijk woonklimaat en met beperkte en gemakkelijk op te lossen kongestieverschijnselen. De uitbouw van een dienstzone - met headquarterfunctie - is urgent. Op het kulturele vlak is er behoefte aan een polyvalente infrastructuur die hoog-kwalitatieve cultuurmanifestaties kan opvangen.

Oostende moet - via herwaardering van de binnenstad - terug naar zijn rijke traditie als koninklijke stad, met hoge ruimtelijke kwaliteiten; hierin dienen zowel voorzieningen te worden ingepast voor de verzorgende en kulturele functie van de stad, als voor de algemeen-toeristische in haar brede diversifikatie (onder andere kursaal).

De reeds bestaande stedelijke cultuur vraagt om versterking en intensivering. Cultuur als meerwaarde van toerisme en ontspanning kan voor de toekomst opnieuw een stempel slaan op Oostende, waarbij de nog bestaande architecturale kwaliteiten hun rol kunnen spelen. Het succes van het Provinciaal Museum voor Moderne Kunst bewijst dat het "aanspreken" van het publiek voor andere dan elementen van "zon- en strandcultus" mogelijk is.

Naast wat reeds in uitbouw is (zoals het domein van Prins Karel) of enigmate een aanzet van conceptvorming heeft (zoals de omgeving van het Fort Napoleon) zou expliciet moeten worden gewerkt aan de uitbouw van Oostende als trefpunt van moderne plastische kunst. Dit biedt meteen een steunpunt voor de verbreding van het toeristisch seizoen en is te benaderen als een elkweervoorziening van kwalitatief niveau. Een "dienstzone" moet voorkomen dat de kommerciële uitzaaiing van tertiaire activiteiten het urbanistisch patroon verder aanvreet.

De stad Kortrijk heeft vanuit zijn huidige structuur en zijn ligging vooral potenties die direkter het economische valoriseren. Ondersteuning van ontwikkelingen in de richting van produkt en design ligt voor de hand; "Interieur" is een zeer waardevolle basis - en een steunpunt - van waaruit polariserend in die richting moet worden gebouwd.

De groeiende relaties met Noord-Frankrijk vragen om een tijdig aanbod in de sfeer van zakelijke dienstverlening. Hoog-Kortrijk kan hier - via een in de hand gehouden hoogwaardige uitbouw - een speerpuntfunctie verkrijgen; naast de zakelijke dienstverlening is Hoog-Kortrijk eveneens de plaats waar voorzieningen voor cultuurmanifestaties kunnen worden

getroffen. Mede door de aanwezigheid van de KU-Leuven, Campus Kortrijk en de Provinciale Industriële Hogeschool moet worden ingespeeld op de mogelijkheden van integratie in een netwerk van onderzoek en ontwikkeling (R & D). Kortrijk is dan ook de aangewezen lokalizatie voor een researchpark.

Voor Roeselare moeten de ambities noodgedwongen beperkter blijven. De centrale ligging binnen West-Vlaanderen kan hier het aanknopingspunt zijn voor activiteiten die via een vorm van polarizatie voor de gehele provincie een meerwaarde kunnen creëren.

Een centrum met logiesmogelijkheden als ontmoetingsplaats voor ideeën en opleiding kan hier een meerwaarde brengen voor talrijke maatschappelijke groepen met uiteenlopende doelstellingen; ook kunnen daar elementen worden ingebouwd die kulturele manifestaties opvangen.

BIJLAGEN

West-Vlaanderen moet nu zijn beleid ter zake duidelijk vastleggen. Enkel op basis van duidelijke keuzen kan de konkretisering stapsgewijze gebeuren. Hiertoe is overleg, samenwerking en eventueel taakverdeling tussen provincie en de steden de aangewezen weg. Het is niet enkel mijn bekommernis, maar ook mijn wens, dat West-Vlaanderen zich voorbereidt om de tertiaire functies van onze steden op te tillen naar de behoeften van morgen.

BIJLAGE 1 : STATISTIEK VAN DE BODEMBEZETTING, WEST-VLAANDEREN, 1 JANUARI 1980 - 1 JANUARI 1992 (a)

	Oppervlakte in ha	
	1 januari 1980	1 januari 1992
ONBEBOUWDE PERCELEN		
Akkerland niet elders genoemd	159.593	152.977
Grasland	87.396	82.923
Tuinen en parken	4.036	2.907
Boomgaarden	1.286	922
Bossen	6.871	6.751
Woeste gronden	3.265	3.545
Recreatieterreinen (b)	498	665
Gekadastreerde waters	1.130	1.178
Gekadastreerde wegenis	1.328	1.355
Andere (c)	3.206	4.512
TOTAAL	268.609	257.735
BEBOUWDE PERCELEN		
Appartementen	293	560
Buildings	68	160
Huizen, hoeven	21.787	26.355
Bijgebouwen met inbegrip van serres	1.189	1.859
Ambachts- en industriegebouwen	2.912	3.896
Opslagruimten	633	1.148
Kantoorgebouwen	38	99
Gebouwen met handelsbestemming	409	1.667
Openbare gebouwen	204	422
Nutsvoorzieningen	75	195
Gebouwen voor :		
- sociale zorg en ziekenzorg	365	497
- onderwijs, onderzoek, cultuur	615	776
- eredienst	179	214
- recreatie, sport (d)	893	1.440
Andere	78	98
TOTAAL	29.738	39.387
NIET-GENORMALIZEERDE PERCELEN	22	0
GEKADASTREERDE OPPERVLAKTE	298.369	297.122
NIET-GEKADASTREERDE OPPERVLAKTE (e)	15.070	18.393
TOTALE OPPERVLAKTE	313.439	314.434

(a) **BRON** : Nationaal Instituut voor de Statistiek.

(b) Omvat kampeerterreinen, sportterreinen, renbanen en dergelijke.

(c) Omvat nijverheidsgronden, bouwpercelen, parkings, vliegvelden, militaire terreinen, kerkhoven en andere.

(d) Omvat feestzalen, vakantiehuisen, bioskopen en dergelijke.

(e) Omvat openbare wegen, pleinen, grote waterlopen en dergelijke.

**BIJLAGE 2 : MIGRATIESALDI NAAR LEEFTIJDGROEPEN,
1988-93**

A. Kustgemeenten (exclusief Brugge), jaren 1988 tot en met 1993

Leeftijd	Migratiesaldi		Totale bevolking 1/3/1991 Procentuele verdeling
	Absolute cijfers 1988-93	Procentuele verdeling	
0-4 jaar	49	0,4	5,3
5-9 jaar	263	2,4	5,1
10-14 jaar	440	4,0	5,2
15-19 jaar	698	6,3	5,8
20-24 jaar	576	5,2	7,0
25-29 jaar	-320	-2,9	7,6
30-34 jaar	431	3,9	7,2
35-39 jaar	722	6,5	6,7
40-44 jaar	857	7,7	6,7
45-49 jaar	892	8,0	5,9
50-54 jaar	1.122	10,1	5,9
55-59 jaar	1.604	14,4	6,5
60-64 jaar	1.861	16,8	6,5
65-69 jaar	1.286	11,6	6,4
70-74 jaar	475	4,3	4,0
75-79 jaar	142	1,3	3,7
80-84 jaar	50	0,4	2,7
85-89 jaar	-23	-0,2	1,3
90-94 jaar	-5	-0,0	0,4
95 jaar en +	-12	-0,1	0,1
Totaal	11.108	100,0	100,0

B. West-Vlaanderen exclusief de kustgemeenten

Leeftijd	Migratiesaldi	Totale bevolking 1/3/1991 Procentuele verdeling
	Absolute cijfers 1988-93	
0-4 jaar	1.047	6,1
5-9 jaar	268	6,1
10-14 jaar	263	6,4
15-19 jaar	-30	6,7
20-24 jaar	-1.592	7,5
25-29 jaar	-1.605	8,1
30-34 jaar	41	7,6
35-39 jaar	31	7,0
40-44 jaar	-141	6,7
45-49 jaar	6	5,9
50-54 jaar	-88	5,8
55-59 jaar	19	5,9
60-64 jaar	-15	5,5
65-69 jaar	-44	5,1
70-74 jaar	-22	3,0
75-79 jaar	-7	3,1
80-84 jaar	90	2,2
85-89 jaar	25	1,1
90-94 jaar	-1	0,3
95 jaar en +	-7	0,1
Totaal	-1.762	100,0

BIJLAGE 3 : RAIMING VAN DE EVOLUTIE VAN HET AANTAL HUISHOUDENS IN WEST-VLAANDEREN BIJ KONSTANTE GEZINNENPERCENTAGES EN GESLOTEN BEVOLKING; VERGELIJKING MET DE EVOLUTIE 1961-91

	Aangroei aantal huishoudens per jaar
31 december 1961-31 december 1970 (a)	+3.500 (volkstellingen)
31 december 1970-1 maart 1981 (a)	+4.800 (volkstellingen)
1 maart 1981-1 maart 1991 (a)	+4.400 (volkstellingen)
1 januari 1993-1 januari 1998	+2.665 (raming)
1 januari 1998-1 januari 2003	+2.005 (raming)
1 januari 2003-1 januari 2008	+1.480 (raming)

(a) Er was een vertrekoverschot van 2.300 personen in de periode december 1961-december 1970, van 1.700 personen in de periode december 1970-maart 1981 en een vestigingsoverschot van 10.600 personen in de periode maart 1981-maart 1991. Voor de periode 1993-2008 is aangenomen dat het migratiesaldo nul zal zijn.

BIJLAGE 4 : EVOLUTIE VAN DE GEZINNENPERCENTAGES IN WEST-VLAANDEREN, 31 DECEMBER 1961-31 DECEMBER 1970 - 1 MAART 1981-1 MAART 1991 (VOLKSTELLINGEN)

	Mannen			Vrouwen			Mannen en Vrouwen					
	1961	1970	1981	1961	1970	1981	1961	1970	1981	1991		
	15-19 jaar (a)	0,43	0,63	0,85	0,96	0,09	0,12	0,46	0,85	0,26	0,38	0,66
20-24 jaar	22,21	30,94	33,01	23,87	0,80	1,07	3,70	6,02	11,65	16,50	18,84	15,23
25-29 jaar	66,13	74,87	79,22	69,47	1,22	2,23	5,74	9,25	34,14	39,58	43,73	40,55
30-34 jaar	82,57	86,18	88,51	85,44	2,02	2,82	6,06	11,03	42,00	44,80	48,65	49,34
35-39 jaar	87,82	89,27	91,39	90,11	3,28	3,35	6,74	11,80	45,20	46,56	50,16	52,02
40-44 jaar	91,52	91,33	92,47	91,90	5,09	5,33	6,99	12,09	47,60	47,76	49,90	53,16
45-49 jaar	92,26	93,36	93,76	93,55	7,58	8,08	8,47	12,46	49,01	50,18	51,06	53,77
50-54 jaar	92,72	94,18	94,65	94,52	10,58	11,35	11,90	13,06	50,72	51,57	52,24	53,57
55-59 jaar	93,22	93,97	95,63	95,93	15,12	15,92	17,94	16,29	52,76	53,44	55,44	55,34
60-64 jaar	92,39	92,70	95,37	96,25	20,45	21,57	23,98	23,02	54,25	55,06	57,40	57,62
65-69 jaar		90,12	94,20	96,15		28,85	32,37	33,19		56,84	60,33	62,09
70-74 jaar		85,23	91,50	94,74		35,89	41,38	42,26		57,37	62,82	65,06
75-79 jaar		77,29	86,72	92,01		39,58	47,87	51,55		55,21	63,24	67,55
80-84 jaar		66,07	76,21	84,88	n.b.	37,88	47,99	54,39	n.b.	49,46	58,43	65,23
85-89 jaar		53,01	63,09	72,45		34,19	42,09	47,18		41,91	49,39	54,79
90-94 jaar		42,39	50,66	54,37		29,33	37,14	36,48		34,23	41,36	41,21
95 jaar en +		37,88	44,86	45,45		30,83	35,07	27,39		33,33	38,36	31,94
65 jaar en + (b)	79,11	82,43	88,15	91,56	31,39	34,07	40,99	43,50	52,81	55,14	60,60	63,15

(a) Gezinsthooft van minder dan 20 jaar ten opzichte van leeftijdsgroep van 15-19 jaar.

(b) Gezinsthooft van 65 jaar en meer ten opzichte van bevolking van 65 jaar en meer.

BIJLAGE 5 : EVOLUTIE VAN HET AANTAL PARTIKULIERE GEZINNEN, NAAR LEEFTIJDGROEPEN, WEST-VLAANDEREN, 1961-91

Leeftijdsgroepen	31-12-1961	31-12-1970	1-3-1981	1-3-1991	Waarvan alleenwonenden				Aandeel alleenwond 1-3-1991
					1961	1970	1981	1991	
15-19 jaar	196	310	610	654	43	73	320	506	77,4 %
20-24 jaar	7.984	12.868	16.186	12.482	353	676	2.452	3.888	31,1 %
25-29 jaar	23.859	26.161	33.807	35.906	537	923	2.981	6.025	16,8 %
30-34 jaar	29.513	30.096	36.149	41.114	662	911	2.545	5.399	13,1 %
35-39 jaar	31.428	32.674	32.860	40.029	869	1.036	2.159	4.781	11,9 %
40-44 jaar	24.115	32.632	32.615	39.380	822	1.293	2.189	4.542	11,5 %
45-49 jaar	27.915	33.735	34.852	34.872	1.470	1.937	2.687	4.236	12,1 %
50-54 jaar	31.834	22.935	34.544	34.433	2.384	1.850	3.703	4.883	14,2 %
55-59 jaar	32.092	30.235	35.556	36.799	3.574	3.689	5.431	6.449	17,5 %
60-64 jaar	28.717	31.379	23.943	36.417	4.511	5.857	5.253	8.498	23,3 %
65-69 jaar	n.b.	28.996	29.741	36.362	n.b.	7.809	9.204	11.216	30,8 %
70-74 jaar	n.b.	22.333	28.059	22.717	n.b.	7.803	11.407	8.950	39,4 %
75-79 jaar	n.b.	13.560	21.032	23.789	n.b.	5.700	10.392	11.989	50,4 %
80-84 jaar	n.b.	6.454	11.264	16.369	n.b.	3.010	6.361	9.820	60,0 %
85-89 jaar	n.b.	2.242	3.833	6.867	n.b.	1.089	2.282	4.525	65,9 %
90-94 jaar	n.b.	443	807	1.570	n.b.	202	495	1.058	67,4 %
95 jaar en +	n.b.	62	122	237	n.b.	20	70	154	65,0 %
TOTAAL	295.608	327.115	375.980	419.997	32.222	43.878	69.931	96.919	23,1 %
65+	57.955	74.090	94.858	107.911	16.997	25.633	40.211	47.712	44,2 %
80+	n.b.	9.201	16.026	25.043	n.b.	4.321	9.208	15.557	62,1 %
Aandeel alleenwond	10,9 %	13,4 %	18,6 %	23,1 %					

BIJLAGE 6 : OVERZICHT VAN HET PROVINCIAAL BELEID TER ONDERSTEUNING VAN DE HUISVESTING, NOTA ADMINISTRATIE

PROVINCIAAL REGLEMENT BETREFFENDE BODEMBELEID EN HUISVESTING VAN 19 OKTOBER 1976

Sinds het in voege treden van het provinciaal huisvestingsreglement zijn er tal van wijzigingen opgetreden.

De tussenkomsten van de provincies zijn heden in te delen in drie categorieën, namelijk :

1. tussenkomsten ter bestrijding van ongezonde woningen : de wederhuisvestingspremie, de bouwpremie, de verbeteringspremie en de verbeteringslening;
2. tussenkomsten ter verwerving van een eigen woning : de bouwpremie en een aanvullende lening voor het bouwen of kopen van een woning;
3. tussenkomsten voor woonaanpassing van specifieke groepen : de wederhuisvestingspremie voor gehandicapten, de aanpassingspremie voor bejaarden en de aanpassingspremie voor personen met een handicap.

De **wederhuisvestingspremie** wordt verleend aan huurders bij het verlaten van een ongezonde-onverbeterbare woning (krotwoning) om een gezonde woning te betrekken.

Het premiebedrag bedraagt 40.000 fr. Om te kunnen genieten van de premie moet de aanvrager voldoen aan volgende voorwaarden :

- de krotwoning gedurende tenminste twee jaar betrokken hebben;- geen gezonde woning in volle eigendom hebben;
- de aanvraag indienen uiterlijk binnen de zes maanden na het betrekken van de gezonde woning;
- de te betrekken woning moet een gezonde niet-overbevolkte huurwoning zijn;
- het netto-belastbaar inkomen mag niet hoger zijn dan 400.000 fr. vermeerderd met 30.000 fr. per persoon ten laste.

De **wederhuisvestingspremie voor gehandicapten** wordt toegekend bij het betrekken van een aangepaste, gezonde woning na het verlaten van een onaangepaste woning.

Het premiebedrag bedraagt 60.000 fr. Om te kunnen genieten van deze premie moet de aanvrager voldoen aan volgende voorwaarden :

- geen woning in volle eigendom bezitten tenzij de te betrekken woning;
- de verlaten woning moet onaangepast zijn aan de aard van de handicap;
- de te betrekken woning moet een gezonde en aangepaste woning zijn;
- de aanvraag uiterlijk indienen binnen de zes maanden na het betrekken van de aangepaste woning;
- het netto-belastbaar inkomen mag niet hoger zijn dan 900.000 fr. vermeerderd met 60.000 fr. per persoon ten laste (deze bedragen zijn geïndexeerd).

De **verbeteringspremie** wordt toegekend bij het saneren van een ongezonde of overbevolkte woning.

Het premiebedrag bedraagt 25 % van de kostprijs met een maximum van 60.000 fr. Om te kunnen genieten van de verbeteringspremie moet de aanvrager voldoen aan volgende voorwaarden :

- volle eigenaar of vruchtgebruiker zijn van een ongezonde of overbevolkte woning;
- geen andere woning in volle eigendom bezitten;
- minimum kostprijs der werken : 100.000 fr.;
- na verbetering moet de woning volledig gezond zijn;
- na verbetering de woning zelf betrekken en noch in huur noch in onderhuur geven;
- werken binnen de vijf jaar uitvoeren;
- netto-gezamenlijk belastbaar inkomen mag niet hoger zijn dan 900.000 fr. vermeerderd met 60.000 fr. per persoon ten laste (deze bedragen zijn geïndexeerd);
- de aanvraag indienen vóór de aanvang van de werken.

Om gezond te zijn moeten de werken worden uitgevoerd op een door de provincie aanvaarde wijze en moet de woning voldoen aan de provinciale normen. Bepaalde werken komen slechts voor een maximum-bedrag in aanmerking zoals badkamer (50.000 fr.) en ramen exclusief dubbel glas (120.000 fr.). Typische werken die in aanmerking komen voor betoelaging zijn stabiliteitswerken, grondvocht en regendoorslagbestrijding, verbouwen of vergroten van dag- en nachtlokalen, eerste installatie van een badkamer. Andere werken komen niet in aanmerking voor betoelaging zoals werken aan gebouwen die niet voor bewoning in

aanmerking komen, onderhouds-, herstellings- en verfraaiingswerken bijvoorbeeld daken, goten, ..., vernieuwen van elektrische binneninstallatie, gas- of waterleidingen.

De **aanpassingspremie voor senioren** wordt toegekend wanneer de aanvrager de woning aanpast aan zijn specifieke leefsituatie. Het premiebedrag bedraagt 50 % van de kostprijs der werken met een maximum van 40.000 fr. Om te kunnen genieten van deze tussenkomst moet de aanvrager voldoen aan volgende voorwaarden :

- de aanvrager moet 65 jaar zijn en eigenaar, vruchtgebruiker of huurder zijn van de aan te passen woning;
- het mag geen ongezonde-onverbeterbare woning zijn;
- geen andere woning in volle eigendom bezitten;
- na aanpassing moet de woning door de bejaarde worden betrokken en mag noch geheel noch gedeeltelijk in huur of onderhuur worden gegeven;
- het mag niet gaan om onderhouds-, herstellings- en verfraaiingswerken;
- de werken binnen de drie jaar uitvoeren;
- de aanvraag indienen vóór de aanvang van de werken.

De **aanpassingspremie voor personen met een handicap** wordt toegekend aan de aanvrager die zijn/haar woning functioneel aanpast aan de aard van de handicap. Het premiebedrag bedraagt 50 % van de kostprijs der werken met een maximum van 60.000 fr. Om te genieten van deze tussenkomst moet de aanvrager voldoen aan volgende voorwaarden :

- netto-gezamenlijk belastbaar inkomen mag niet hoger zijn dan 900.000 fr. vermeerderd met 60.000 fr. per persoon ten laste (deze bedragen zijn geïndexeerd);
- eigenaar, vruchtgebruiker of huurder zijn van de onaangepaste woning;
- geen eigenaar zijn van een andere woning;
- de woning mag niet ongezond-onverbeterbaar zijn;
- de woning moet na de geschiktmakingswerken volledig aangepast zijn aan de aard van de handicap;
- het mag niet gaan om onderhouds-, herstellings- en verfraaiingswerken;
- de woning moet na de aanpassingswerken door de persoon met een handicap worden bewoond, en mag noch geheel noch gedeeltelijk in huur of onderhuur worden gegeven;
- minimum kostprijs der werken : 50.000 fr.;

- werken binnen de drie jaar uitvoeren;
- de aanvraag indienen vóór de aanvang van de werken.

De werken die in aanmerking komen voor betoelaging zijn gelijklopend met de betoelaagbare werken van de aanpassingspremie voor bejaarden.

De **bouwpremie** wordt toegekend bij het oprichten van een nieuwe woning ter vervanging van een ongezone-onverbeterbare woning (krotwoning). Het premiebedrag bedraagt hier 60.000 fr. en de aanvrager moet voldoen aan volgende voorwaarden :

- de nieuwe woning moet op hetzelfde perceel worden gebouwd als de krotwoning;
- volle eigenaar of vruchtgebruiker - natuurlijke persoon;
- geen andere woning in volle eigendom;
- de bouw moet binnen de vijf jaar voltrokken zijn;
- de nieuwe woning zelf betrekken en noch in huur noch in onderhuur geven;
- netto-gezamenlijk belastbaar inkomen mag niet hoger zijn dan 900.000 fr. vermeerderd met 60.000 fr. per persoon ten laste (deze bedragen zijn geïndexeerd);
- de aanvraag indienen vóór de aanvang der werken.

Leningen

De provincie verleent voor eigenaars van een huis of een appartement ofwel :

- een aanvullende lening wanneer een hypothecaire hoofdening bij een erkende kredietinstelling werd toegezegd met het oog op het aankopen of bouwen van een eengezinswoning;
- een lening voor het uitvoeren van verbeteringswerken aan hun verbeterbare eengezinswoning.

Om te kunnen genieten van de leningen moet de aanvrager voldoen aan volgende voorwaarden :

- a) niet beschikken over de volle eigendom of het volle vruchtgebruik van een andere woning;
- b) wat de aanvraag om een aanvullende lening betreft moet bij de hoofdeningsmaatschappij de maximale lening verkregen zijn die door de reglementen van die maatschappij toegelaten is. Er wordt daarvoor een attest afgeleverd door de hoofdeningsmaatschappij ten behoeve van het Provinciebestuur.

Hierna volgen de voornaamste leningsmodaliteiten :

- a) de lening wordt toegekend door middel van een onderhandse leningsakke;
- b) bedrag van de lening :
de provinciale aanvullende lening voor het bouwen en aankopen van een eengezinswoning kan maximaal 250.000 fr. bedragen. De verbeteringslening is een hoofdening en bedraagt maximum 500.000 fr.;
- c) voor nieuwbouw of nieuwkoop :
wanneer het gaat om een nieuwe woning, hetzij nieuwbouw of nieuwkoop, moeten de aanvragers het bewijs leveren, ofwel dat zij in aanmerking komen voor een tegemoetkoming van het Vlaamse Gewest in de last van hypothecaire leningen aangegaan met het oog op het bouwen of kopen van woningen, ofwel dat de totale venale waarde van het onroerend goed, grond inbegrepen, de maximale verkoopwaarden bedoeld in de gewestreglementering voor door het Vlaamse Gewest gewaarborgde huisvestingsleningen, niet overschrijdt. Bij wijze van overgangsmaatregel geldt de toezegging van het Vlaamse Gewest betreffende een bouw- of kooppremie als bewijs voor hen die een huisvestingspremie voor het bouwen of kopen van een woning hebben aangevraagd;
- d) voor bestaande reeds bewoonde woningen (aankoop en/of verbetering) :
Wanneer het gaat om een bestaande woning kan de lening slechts worden toegekend indien het kadastraal inkomen ervan op het ogenblik van de aanvraag niet meer bedraagt dan 45.000 fr. te vermeerderen met 5.000 fr. per persoon ten laste;
- e) de provinciale leningen worden verleend aan een variabele intrestvoet die jaarlijks door de Bestendige Deputatie wordt vastgelegd. Voor 1994 bedraagt die rentevoet 7,10 %. Wat de leningstermijn betreft, kan er een keuze worden gemaakt tussen 5, 10, 15 of 20 jaar.

De ontleners moeten bij het aangaan van de lening enkele waarborgen stellen, namelijk :

- a) de ontleners moeten een eenmalige bijdrage betalen voor het Waarborgfonds, vastgesteld op 1,5 % van het bedrag van de lening;
- b) een schuldsaldoverzekering met enige premie moet worden afgesloten bij OMOB te Hasselt; de enige premie wordt door de provincie ingehouden op het bedrag van de toegekende lening en vervolgens uitbetaald aan OMOB;
- c) de ontleners dienen tevens over voldoende inkomsten te beschikken om, rekening houdend met de financiële lasten die op het patrimo-

- nium wegen, de afbetaling voortvloeiend uit de lening te kunnen volbrengen;
- d) in geval van wanbetaling kunnen de ontleners worden verplicht het voor afstand vatbare gedeelte van hun wedde af te staan aan de provincie.
- Wat de aanvragers betreft die een zelfstandige activiteit uitoefenen dient aan de provincie een aanvaardbare waarborg te worden aangeboden.

Naast de tussenkomsten voorzien in het reglement betreffende bodembeleid en huisvesting verleent het Provinciebestuur van West-Vlaanderen ook een **tegemoetkoming in sommige kosten van een telefoon, een draadloze telefoon of een personalarmsysteem** aan personen met een ernstige handicap of een langdurige ziekte en aan senioren die ouder zijn dan 80 jaar.

Konkreet kan een tussenkomst worden verleend in de kosten van een :

- abonnement voor een gewoon telefoontoestel of een toestel dat is aangepast aan de handicap;
- de aankoopkosten van een draadloos telefoontoestel tot maximum 8.000 fr.;
- abonnementskosten van een personalarmsysteem beperkt tot 500 fr. per maand.

Er is een aantal voorwaarden :

- men moet in de Provincie West-Vlaanderen wonen en moet alleen wonen of samenwonen met personen die eveneens aan deze voorwaarden voldoen. Uitzondering hierop vormt de aanvraag van kosten van een personalarmsysteem;
- men moet de leeftijd van 80 jaar hebben bereikt, ofwel moet men een van de voorgeschreven attesten van handicap of langdurig ziekte kunnen voorleggen.

BIJLAGE 7 : RAMING VAN HET AANTAL TE SLOPEN EN HET AANTAL TE VERBETEREN WONINGEN, VLAANDEREN, TOESTAND EIND 1988 (a)

Provincies	Te slopen			Te verbeteren			Te slopen in procent van totale aantal woningen (b)	Te verbeteren in procent van totale aantal woningen
	Bewoond	Leegstaand	Totaal	Bewoond	Leegstaand	Totaal		
West-Vlaanderen	20.930	1.273	22.203	48.151	2.257	50.408	5,2	11,8
Oost-Vlaanderen	35.253	1.864	37.117	74.338	3.303	77.641	7,1	14,8
Antwerpen	14.692	2.948	17.640	49.711	5.225	54.936	2,7	8,3
Limburg	4.433	682	5.115	18.171	1.208	19.379	2,0	7,4
Vlaams-Brabant	5.043	1.531	6.574	18.644	2.713	21.357	1,7	5,5
Vlaanderen	80.351	8.298	88.649	209.015	14.706	223.721	3,9	9,9
<i>Arrondissementen</i>								
Brugge	5.946	348	6.294	11.590	618	12.208	5,9	11,5
Diksmuide	789	30	819	2.349	52	2.401	4,8	14,2
Ieper	1.805	105	1.910	5.596	186	5.782	5,0	15,2
Kortrijk	5.286	278	5.564	11.473	494	11.967	5,3	11,3
Oostende	1.847	217	2.064	5.121	384	5.505	3,5	9,2
Roeselare	2.186	135	2.321	5.668	239	5.907	4,6	11,7
Tielt	2.007	67	2.074	3.511	119	3.630	6,8	11,9
Veurne	1.064	93	1.157	2.843	165	3.008	5,4	14,1

(a) Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap : Woonbehoeften in Vlaanderen 1990-1995, 1995-2000. Tweede nota, Brussel, december 1989.

(b) Exclusief tweede verblijven.

BIJLAGE 8 : EVOLUTIE VAN DE WERKGELEGENHEID, 1947-92
A. Totale werkgelegenheid naar hoofdsectoren, 1947-81 (a)

	Primaire sektor				Secundaire sektor				Tertiaire sektor				Aandeel tertiaire sektor			
	1947	1961	1970	1981	1947	1961	1970	1981	1947	1961	1970	1981	1947	1961	1970	1981
Arondissement	11.850	8.100	5.600	4.250	24.000	32.600	37.650	31.300	27.600	34.700	41.300	53.950	43	46	49	60
Brugge	5.800	4.100	3.050	2.600	3.000	3.450	4.050	4.200	4.550	4.700	5.700	5.700	34	38	40	46
Diksmuide	10.600	7.000	5.250	4.350	7.650	8.700	11.900	11.400	10.450	11.600	11.800	13.900	36	42	41	47
Ieper	6.900	4.450	3.150	2.450	50.400	57.100	62.000	52.050	26.800	31.200	35.650	45.550	32	34	35	46
Kortrijk	5.800	3.900	2.400	1.700	12.350	11.650	11.000	8.400	18.200	24.100	27.750	30.650	50	61	67	75
Oostende	6.100	4.350	3.350	2.900	22.800	27.000	28.250	24.700	13.100	15.400	17.200	22.000	31	33	35	44
Roeselare	8.000	5.400	4.250	3.300	11.150	12.100	13.700	14.050	6.700	7.800	8.100	9.400	26	31	31	35
Tielt	4.250	2.700	1.900	1.450	4.150	4.100	4.050	3.200	6.350	8.000	8.750	10.800	43	54	60	70
Veurne																
West-Vlaanderen	59.300	40.000	28.950	23.000	135.500	156.700	172.600	149.300	113.750	137.350	155.250	191.950	37	41	44	53

(a) BRON : Volkstellingen. Afgeronde cijfers. De klassifikatie is niet volkomen vergelijkbaar voor de onderscheiden tellingen. Om de vergelijkbaarheid te verhogen werden aanpassingen uitgevoerd. Gegevens volkstelling 1 maart 1991 nog niet beschikbaar.

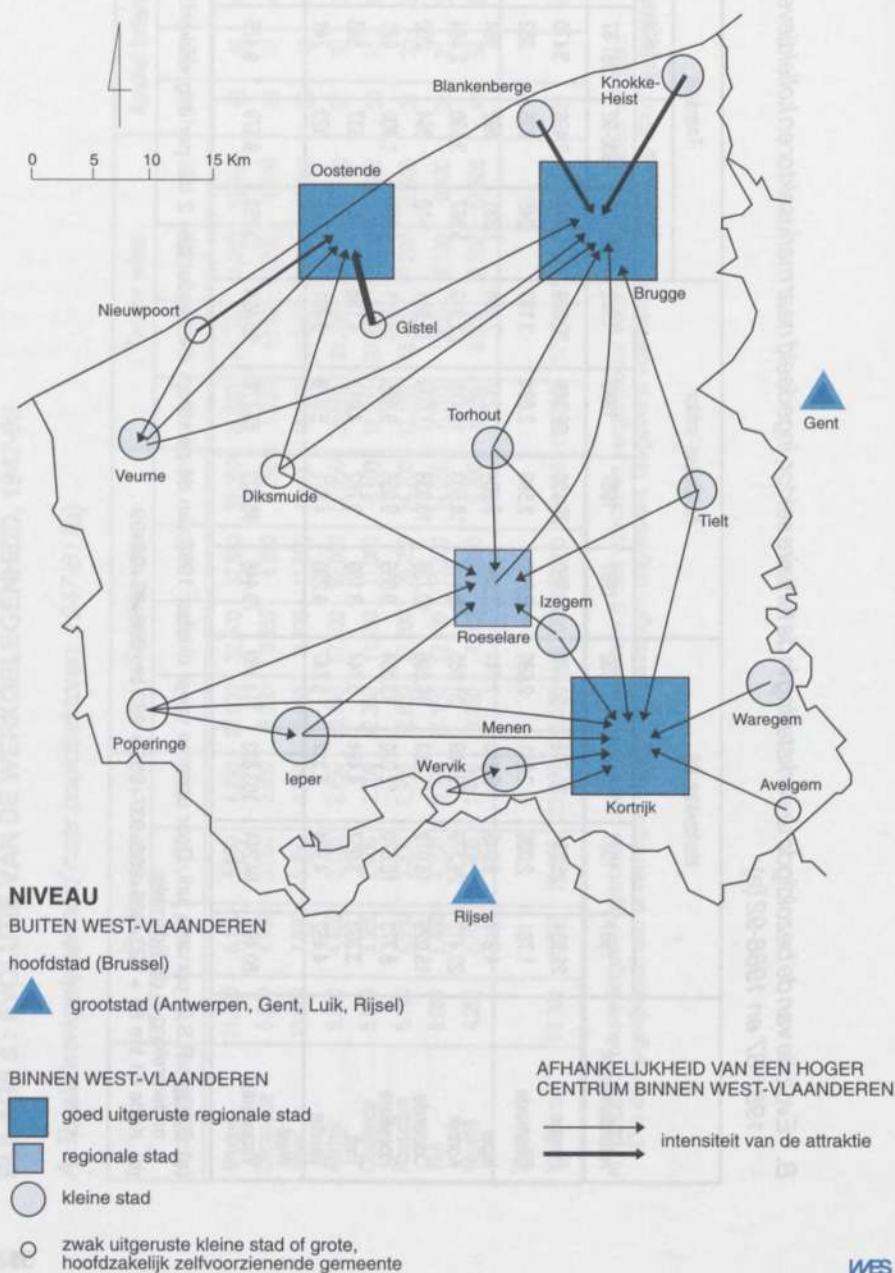
B. Evolutie van de bezoldigde tewerkstelling in de tertiaire sektor, ingedeeld naar marktsektor en kollektieve sektor, 1981-87 en 1988-92 (a)

	Marktsektor (b)				Kollektieve sektor				Toename			
									Marktsektor		Kollektieve sektor	
	1981	1987	1988	1992	1981	1987	1988	1992	1981-87	1988-92	1981-87	1988-92
Arrondissement												
Brugge	21.834	25.251	27.749	30.076	24.960	28.430	29.349	30.699	3.417	2.498	3.470	1.350
Diksmuide	1.781	2.026	2.261	2.686	2.217	2.599	2.694	3.197	245	235	382	503
Ieper	4.817	6.048	6.640	7.741	5.980	6.964	7.237	7.808	1.231	592	984	571
Kortrijk	20.412	26.279	29.409	31.665	16.119	18.603	19.416	21.319	5.867	3.130	2.484	1.903
Oostende	15.029	15.019	15.883	16.696	10.738	10.938	11.006	11.981	-10	864	200	975
Roesselare	8.773	10.670	12.070	13.834	9.035	9.656	9.985	10.811	1.897	1.400	621	826
Tielt	3.393	3.957	4.494	5.744	3.169	3.762	4.013	4.188	564	537	593	175
Veurne	4.452	4.994	5.317	5.747	4.230	4.971	5.078	5.491	542	323	741	413
West-Vlaanderen	80.491	94.244	103.823	114.189	76.448	85.923	88.778	95.494	13.753	9.579	9.475	6.716

(a) BRON : R.S.Z. opname juni. Door opname vanaf oktober 1987 van de personen die minder dan 2 uur per dag werken is er een onderbreking in de tijdsreeks.

(b) Kode 61 t/m 85 + 923+935+936+937+956 + 963 t/m 968+97+98+99

BIJLAGE 9 : HIERARCHIE VAN DE KERNEN EN ONDERLINGE AFHANKELIJKHEID BINNEN WEST-VLAANDEREN

1. INZICHT ALS BASIS VOOR CONCEPTVORMING

Inzicht is het verifiëren van een voorafzekerde strategische richting voor een bepaald domein van beleid. Dit kan bestaan, maar ook ontbreken, uit een of meer strategische concepten. Het is belangrijk te beseffen dat de strategie van het gebied een inkaderend doel vormt, dat de weg wordt gewezen naar het bereiken van doelstellingen van middelen of bestemmingen.

De strategiebeschrijving draagt een concreet en weloverwogen beeld van het gebied. Strategiebepaling betekent in essentie de opstelling van een met afweging van belangswaard van zaken op de werkdag, het bepalen van de middelen die hiervoor nodig zijn en het vaststellen van de middelen die hiervoor nodig zijn. Het is belangrijk te beseffen dat de strategie van het gebied een inkaderend doel vormt, dat de weg wordt gewezen naar het bereiken van doelstellingen van middelen of bestemmingen.

Over strategische concepten

Essentieel voor een succesvolle strategie is dat het voorafzekerde elementen zoals doelstellingen, middelen en andere belangrijke elementen zijn. Afwijking van het domein van de landbouw van het verleden moet hierbij als een belangrijke gang verzuimd worden beschouwd.

In het kader van de jaren vijftig van West-Vlaanderen, gaande van de vijftigste tot de zeventigste, is er sprake van een belangrijke verandering in de landbouw van het verleden moet hierbij als een belangrijke gang verzuimd worden beschouwd.

De strategie van het gebied wordt hierdoor. Dit is het resultaat van het onderzoek naar de mogelijkheden op de gebiedsplanologische ontwikkeling. Het is belangrijk te beseffen dat de strategie van het gebied een inkaderend doel vormt, dat de weg wordt gewezen naar het bereiken van doelstellingen van middelen of bestemmingen.

Rede door dr. ec. **O. VANNESTE**

Gouverneur van West-Vlaanderen,

uitgesproken in zitting

van 3 oktober 1995

1. INZICHT ALS BASIS VOOR KONCEPTVORMING

Inzicht is het vertrekpunt van een verantwoorde strategiebepaling voor een regionaal economisch beleid. Dit inzicht moet, voor een adequaat en uitvoerbaar beleid, kunnen steunen op een theoretische onderbouwing, die wordt getoetst aan concrete analyse. Die concrete analyse betekent dat de eigenheid van het gebied aan bod komt en dat hiermee ook de stap wordt gezet naar het bepalen van mogelijkheden en zwakheden of bedreigingen.

De strategiebepaling bouwt op concepten en evalueert mogelijkheden en kansen. Strategiebepaling betekent in wezen lange-termijndenken, met afweging van haalbaarheid van acties op korte, halflange en lange termijn. Actie moet op korte termijn kunnen worden opgezet, maar in die zin dat de lange-termijnstrategie niet wordt uitgehold of zelfs tegengewerkt. Dit laatste impliceert dat in het regionaal-economisch beleid - dat uiteraard niet kan werken los van het algemeen economisch beleid - niet noodzakelijkerwijze in eerste instantie de inspanningen volledig of overwegend moeten of zelfs kunnen worden gekoncentreerd op de zwakste delen van de betrokken regio.

Essentieel voor een wezenlijke strategie is dat het voluntaristische element zometeen doorslaggevend dan toch in sterke mate medebepalend is. Afwijking van het doortrekken van de tendensen van het verleden moet hierbij als een logische gang van zaken worden beschouwd.

In het begin van de jaren vijftig was West-Vlaanderen getekend door uitzonderlijk hoge werkloosheid en lange-afstandspendel, waaronder seizoenarbeid en grensarbeid, en was onbetwistbaar een arme regio, naar inkomen en naar sociaal-kulturele uitrusting en nutsvoorzieningen.

De noodzaak tot ingrijpen werd manifest. Op het niveau van het nationale beleid was er nog geen sprake van een beleid dat diskriminerend mocht zijn ten gunste van bepaalde regio's, zoals dit in het buitenland (onder meer Groot-Brittannië en Nederland) wel reeds het geval was. Er was bij ons ook geen onderzoek gebeurd naar grondslagen en mogelijke effecten van een specifiek regionaal-economisch beleid.

In het boek "Structurele Werkloosheid in West-Vlaanderen. Een Regionaal-Economische Studie" dat G. Declercq en ikzelf in 1954 publiceer-

den (1), werd vooreerst een denkkader gesmeed. Het denkkader was gericht op het aanreiken van een concept dat het mogelijk zou maken op doelgerichte wijze de stap te zetten naar een strategie bepaling. De strategie moest toelaten de sociaal-ekonomische ontwikkeling van het struktureel zwakke West-Vlaanderen met sluitende en samenhangende elementen te onderbouwen in een lange-termijnperspektief en op korte termijn akties te ondernemen.

Als ekonomisten stelden wij toen vast dat het noodzakelijk was in eerste instantie een zuiver beeld te schetsen van het denkkader waarbinnen kon worden gewerkt. We stelden onder meer vast dat de meeste auteurs die over "strukturele werkloosheid" (ook wel regionale werkloosheid genoemd) publiceerden, het begrip inhoudelijk onvoldoende omschreven. In de meeste gevallen bleef het bij eerder vage uitdrukkingen en werd de ware betekenis niet op konsekvente en afdoende wijze uitgediept. Het omschrijven van werkloosheid van lange duur als strukturele werkloosheid schiep daarenboven een onhandelbaar concept voor ekonomische ontwikkeling.

Ik moet vaststellen dat onvoldoende begripsomschrijving een euvel is dat heden in diverse disciplines hoogtij viert. Nu het aspekt van ruimtelijke ordening en milieubeheer zo indringend aan de orde staat, zou mogen worden verwacht dat een begrippenkader wordt gesmeed dat voldoende eenduidigheid meedraagt. Het komt mij voor dat er niet voldoende eenstemmigheid is over begrippen zoals suburbanizatie, perifere ontwikkeling, woonverdichting en andere, die echter wel worden betrokken bij beleidsvoorstellen. Op het ekonomisch vlak is een begrip als clustervorming ook voorwerp van onvoldoende inhoudelijke invulling. Ik wil daarover straks nog enkele beschouwingen geven.

Naast de problematiek van het "begrippenkader" is er thans meer dan voorheen het in gebreke blijven van afdoende statistische informatie als "primaire bron". België, dat lange tijd als voortrekker kon worden beschouwd in gegevensverzameling - niet in het minst via de volkstellingen - heeft afgehaakt. Bij de internationale organisaties staat België thans bekend als zwak inzake gegevensgaring. Het is onbegrijpelijk dat meer dan vier jaar na de volkstelling van 1 maart 1991 geen resultaten

(1) DECLERCQ G. en VANNESTE O. : "Structurele Werkloosheid in West-Vlaanderen. Een Regionaal-Ekonomische Studie", Roeselare, 1954.

kunnen worden verstrekt over de werkgelegenheid naar plaats van tewerkstelling.

In onze analyse van "Structurele Werkloosheid" hebben wij het element "ruimte" als wezenlijk bepalend gekatalogeerd. De dimensie ruimte is essentieel in de strategiebepaling. Ruimte, maar ook tijd, zijn belangrijke friktie-elementen in de economie; hun betekenis zal evenwel afnemen in de informatie-maatschappij van morgen.

Het is echter duidelijk dat strategiebepaling geen eenmalig gegeven is. Veel elementen van het sociaal-ekonomisch leven zijn aan verandering onderhevig. De wording van een eenheidsmarkt, de verhoogde mogelijkheden van mobiliteit en van kommunikatie brengen trouwens mee dat het denkkader "ruimte" niet hetzelfde blijft.

Regionaal-ekonomisch beleid is dan ook een permanente opdracht van inzichtverwerving en van verschuivingen in klemtonen en eventueel stellingnamen.

Toch onderscheid ik tot op heden en ook voor de toekomst beleidslijnen die in hun globaliteit behouden moeten blijven.

Opvolging en bijsturing ligt in de logica der dingen. Dit impliceert echter niet dat de harde kern in het denken wordt verlaten.

De fout die te dikwijls wordt gemaakt, is dat men afzonderlijke fenomenen vaststelt en ook analyseert, maar de samenhang der dingen en de onderliggende krachten niet naar boven haalt. Het komt mij voor dat de mogelijkheden van technologische informatieverwerking voormelde fout soms in de hand werken, ook in universitaire kringen. Het persoonlijk hanteren van basismateriaal zwakt af door het gebruik van de computer. Signalen die de onderzoeker opvangt bij de eigen verwerking gaan verloren bij het naamloos inputten van massa's van gegevens. De eigen bevraging bij het aflezen en interpreteren van de computer-output blijft naar mijn oordeel soms in gebreke. Er is een te groot geloof in de waarde van de "naakte" gegevens, met onvoldoende aandacht voor de bron en de randgegevens van de gegevensverzameling. Soms loopt het mis omdat "secundaire" bronnen als kritiekloos betrouwbaar worden gehanteerd.

In het boek "Structurele Werkloosheid in West-Vlaanderen" werd als slot van het deel dat betrekking had op de analyse van het denkkader, een

aantal besluiten geformuleerd. Als een van de hoofdlijnen voor een regionaal-ekonomische politiek werd gesteld dat een oplossing voor de structurele werkloosheid enkel kon worden gevonden door een verruiming van de tewerkstelling in de streek zelf. Er werd beklemtoond dat deze verruiming selektief moet zijn (1). Er werd gepleit voor een industrializatie en er werd gewezen op de werking van de regionale multiplier, die een grotere markt scheidt voor de distributie en voor de landbouw. Er werd ook uitdrukkelijk gesteld dat het noodzakelijkerwijze gaat om een politiek op lange termijn. Wat ik hier ook graag onder de aandacht breng is dat werd geponerd dat de structuurpolitiek ook psychologische middelen moet gebruiken.

In het boek vindt U ook de verwijzing naar het aangeven van "groeipunten" en van "kwade posten". De "swot-analyse" die thans algemeen opgang maakt, is niet zo nieuw als soms wordt voorgesteld (2).

Bij de strategie bepaling voor de sociaal-ekonomische ontwikkeling en de welvaart van West-Vlaanderen is gekozen voor verruiming van de werkgelegenheid in de eigen provincie. Dit betekent niet dat geen aandacht moet worden besteed aan interferenties met de ontwikkeling in Noord-Frankrijk (Rijsel-Roubaix-Tourcoing en later ook de streek van Duinkerke) en in Oost-Vlaanderen (het Gentse) en met de rest van Vlaanderen en België. Het is wel zo dat - en dit in afwijking van toenmalige verwachtingen van werkgevers- en werknemerskringen en eventueel lokale aktiegroepen - het zich afhankelijk stellen van of uitdrukkelijk oriënteren op de ontwikkeling in Noord-Frankrijk of andere groeipolen (zoals het Gentse) buiten West-Vlaanderen werd afgewezen als oplossing op langere termijn voor de Westvlaamse problematiek.

De huidige situatie evaluerend en terugblikkend op de ekonomische ontwikkeling van de voorbije vier decennia, meen ik met nadruk te mogen stellen dat dit een goede keuze is geweest. Wie vertrouwd is met de situatie in Noord-Frankrijk (zowel Rijsel-Roubaix-Tourcoing en de Leievallei als de streek van Duinkerke) weet dat het sociaal-ekonomisch patroon in West-Vlaanderen duidelijk ongunstiger zou zijn dan wat het

(1) DECLERCQ G. en VANNESTE O., op. cit., "De ekonomist en de structurele werkloosheid", blz. 107.

(2) Swot : Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats. Ook genaamd sterkte-zwakte-analyse.

nu is. Ik beperk mij tot een verwijzing naar een recent rapport van de Europese Unie (EU), Directoraat-Generaal voor Regionaal Beleid, "Concurrentievermogen en cohesie : tendensen in de regio's" van 1994.

Het Bruto Binnenlands Produkt per inwoner (in koopkrachtpariteit) uitgedrukt in procent van het gemiddelde van de Europese Unie (12 lidstaten) bereikte omstreeks 1990 in Noord-Frankrijk slechts 89,8 %. In Oost-Vlaanderen was dit 99,7 en in West-Vlaanderen 106,3. Onder de Belgische provincies scoorden enkel Brabant (116,6) en Antwerpen (125,6) beter dan West-Vlaanderen. In de rangorde van de 181 in aanmerking genomen regio's geklasseerd van de hoogste naar lagere werkloosheidsgraden bekleedt Noord-Frankrijk de 36e plaats en komt tot 132 % van het werkloosheidsgemiddelde van de EU. Oost-Vlaanderen (144e plaats) scoort met ongeveer 59 % van het EU-gemiddelde gunstig, maar West-Vlaanderen (153e plaats) doet nog beter met amper 47,2 % van voormeld gemiddelde. Geen enkele Belgische provincie doet beter dan West-Vlaanderen.

De economische ontwikkeling van West-Vlaanderen werd gestoeld op een - zo hoog mogelijk kwalitatieve - industrializatie. Dit uitgangspunt werd verwoord in "Structurele Werkloosheid" en er nader gepreciseerd. Door de Westvlaamse Economische Raad (WER), als promotie-orgaan, met wetenschappelijke ondersteuning door het Westvlaams Economisch Studiebureau (WES), werden de mogelijkheden voortdurend afgetast en er werd permanent ingespeeld op zich wijzigende omstandigheden. De aantrekkingskracht ten aanzien van buitenlandse ondernemingen is bijvoorbeeld thans geheel anders dan in de jaren zestig.

De Gewestelijke Ontwikkelingsmaatschappij West-Vlaanderen (GOM - West-Vlaanderen) heeft de taak overgenomen van de WER.

De goede situatiekennis kan het best vanuit de streek worden opgebouwd (bottom-up aanpak). Men kan evenwel niet aan efficiënte economische streekontwikkeling doen indien men niet beschikt over een minimale grootte van het werkveld, de noodzakelijke kritische massa. In Vlaanderen kunnen de provincies als de geschikte eenheid worden beschouwd. Een succesvolle streekontwikkeling is afhankelijk van een team van mensen. Dit team telt personen die tot verschillende specialiteiten en disciplines behoren. Streekontwikkeling houdt ook in dat er nauw contact is met de subgewesten en de uiteenlopende geledingen van onze maatschappij.

2. STRATEGISCHE BENADERING VAN DE PROBLEMATIEK INDUSTRIALIZERING-TERTIARISERING

Industrialisatie is lange tijd het toverwoord geweest, maar heeft thans deze glans verloren. Bij het inschatten van beleidsmaatregelen om de werkgelegenheidsproblematiek naar een oplossing te brengen, verbindt men thans industrialisatiepogingen veel te rechtstreeks met kwantificering van tewerkstelling in de industrie zelf. Anderzijds wekt men soms - zoals bij het huidige streven naar clustervorming - onrealistische verwachtingen en komt het over alsof voorheen nooit aandacht werd besteed aan sommige van de thans in de markt liggende voorstellen van aanpak. Ik beperk mij tot de zogenaamde city-marketing en de clustervorming.

Er worden te gemakkelijk algemeenheden verkocht en de specificiteit van gegevens en van regio's wordt niet of onvoldoende uitgediept en als medebeslissend element meegenomen. Meer dan voorheen worden we gekonfronteerd met het voorkomen van valkuilen bij uitspraken als gevolg van het gebruik van wat ik zou noemen "automatische" data-verwerking en cartografie.

Ik wil waarschuwen voor de slogan dat de toekomst enkel is weggelegd voor de dienstensektor. De verwachting dat de tertiaire sektor als vervanger zal optreden voor de tewerkstelling in de industrie is een gevaarlijke trend.

Het belang van de industrie voor de economische ontwikkeling en voor de welvaarts-groei kan op diverse wijzen worden benaderd. Te dikwijls wordt het belang uitsluitend gemeten ten aanzien van de werkgelegenheid in de industriële sektor zelf, met verwaarlozing van de afgeleide effecten naar andere sectoren en naar koopkracht (1).

(1) De relatief grote produktiviteitsgroei in vergelijking met de tertiaire sektor is een belangrijk element. In België als geheel daalde het aandeel van de verwerkende nijverheid in de totale tewerkstelling van 30,3 % in 1960 over 29,5 % in 1973 tot 20,8 % in 1986. Het aandeel in de bruto toegevoegde waarde (in konstante prijzen 1980) steeg tussen 1960 en 1973 van 19,2 % tot 24,4 % en bedroeg 24,5 % in 1986. Zie: TIMMERMANS P., "De diensteneconomie in België sedert 1960", *Kwartaal-overzicht van de economie*, Ministerie van Economische Zaken, Brussel, 1989, nr. 3, blz. 77-90.

Indien het aspekt van de werkgelegenheid wordt bekeken, dan moet in ieder geval rekening worden gehouden met de vereiste van een korrekte registratie en met het inschatten van de omvang van de werkgelegenheid die via de industrie in andere sectoren wordt geschapen.

Ons statistisch apparaat is thans gebrekkig. Heel dikwijls worden konklusies getrokken op grond van cijfermatige gegevens die in feite een korrektie vergen of op zijn minst een nuancering bij de interpretatie.

Door het nog niet beschikbaar zijn van gegevens over de totale werkgelegenheid uit de volkstelling van 1 maart 1991, valt men doorgaans terug op gegevens van de RSZ (bezoldigde tewerkstelling en aantal inrichtingen met bezoldigden), al dan niet aangevuld met (vertekende) gegevens van het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen (RSVZ) betreffende zelfstandigen, werkgevers, helpers en helpsters. Deze gegevens zijn jaar na jaar beschikbaar.

De registratie van het aantal personen onderworpen aan de RSZ telt in de tertiaire sektor (onder meer in het onderwijs en in de handel) relatief veel meer deeltijds werkenden dan in de industrie en ook veel meer dubbeltellingen.

Een markant voorbeeld van vertekende registratie is de registratie van de "uitzendarbeid" onder de rubriek "zakelijke dienstverlening". In werkelijkheid blijkt in West-Vlaanderen meer dan drievierde van de uitzendkrachten een job te hebben in de industrie.

Analyzeert men de evolutie van het aantal bezoldigden in de industrie en in handel en diensten, dan moet er rekening worden gehouden met het feit dat vanaf oktober 1987 de personen die gemiddeld minder dan 2 uur per dag werken door de RSZ worden geregistreerd, in tegenstelling met de vorige jaren. Voor West-Vlaanderen betekende dit een zuiver statistische aangroei van circa 1.000 personen in de industrie (+0,8 %) tegenover een relatief veel sterkere aangroei van 6.500 personen in handel en diensten (+4,5 %).

Bij het RSVZ worden talrijke helpsters niet geregistreerd. Anderzijds is er het verschijnsel van de "schijnzelfstandigen" naast het verschijnsel van de "schijnwerknemers" (1).

(1) Zie : Arbeidsblad, april-mei-juni 1995.

Wie ongenueanceerd de gegevens van de RSZ hanteert, zal over de periode 1981-92 voor West-Vlaanderen een lichte daling in de industrie (inclusief energie) noteren van circa 500 bezoldigden of 0,5 %. In de tertiaire sektor zou er een toename zijn geweest van circa 52.700 bezoldigden of 33,6 %.

In werkelijkheid blijkt er in de industrie een toename te zijn geweest van nagenoeg 1.700 bezoldigden of 1,6 %. Het is wel juist dat de toename veel aanzienlijker was in de tertiaire sektor, maar dan toch slechts zowat 54 % van wat men zou afleiden uit de RSZ-gegevens. De toename van het aantal werknemers in de tertiaire sektor zou, volgens gegevens van het NIS, ongeveer te bepalen zijn op 28.600 eenheden in plaats van 52.700 volgens de RSZ-cijfers (1).

De statistische registratie is uiteraard slechts een deelelement in de globale benadering, zij het blijkbaar niet zonder betekenis.

Van essentiële betekenis is dat de "uitstralingseffekten" van de industrie heel belangrijk zijn. Daarnaast kan ook aandacht worden gevraagd voor de aard (kwaliteit) van het werk dat wordt aangeboden in de industrie en in handel en diensten.

Men mag zeker niet voorbijgaan aan de verschuiving van werkgelegenheid van de secundaire naar de tertiaire sektor.

Het is bekend dat activiteiten zoals boekhouding, vervoer, personeelsselectie, bewaking, schoonmaak en andere, die voorheen veelal in eigen beheer binnen de industrie werden verricht en als "industrie" werden geteld, meer en meer worden toevertrouwd aan gespecialiseerde ondernemingen en dat die tewerkstelling dan wordt "getertiariseerd" (2).

(1) MAESELE M., zie bijlage 1. Berekeningen WES.

(2) In een artikel "Sectoral trends in world employment and the shift toward services" (in *International Labour Review*, vol. 134, 1995, n° 2) formuleert J. Wiecezorek het als volgt: "many services separate from productive activities because technological progress lowers the cost of contracting them through the market. Statistically this process would be reported as a decline of manufacturing employment in favour of employment in services although the very nature of the activity would remain largely unchanged".

Naar ons oordeel blijft de industrie ruggegraat van de economie in West-Vlaanderen, zij het uiteraard meer geprononceerd in het zuiden dan in het noorden van de provincie. Dit sluit niet uit dat de grootste aandacht moet gaan naar de ontwikkeling van - bij voorkeur hoog technologische - stuwende activiteiten in de tertiaire sektor.

Door de werkgelegenheidscijfers per bedrijfstak te bekijken en aldus te aggregeren in de klassieke hoofdsectoren (primair, secundair en tertiair) worden relaties tussen bedrijfstakken niet aan het licht gebracht. Belangrijk is inzicht te hebben in de omvang van de werkgelegenheid die een bedrijfstak in andere sectoren creëert. De "uitstralingseffekten" kunnen omvangrijk zijn.

In een recent artikel in het tijdschrift Economisch-Statistische Berichten (6 april 1994) wordt gesteld dat in Nederland op elke arbeidsplaats in de industrie bijna één man/jaar buiten de industrie nodig is, en dit voor circa 80 % in de dienstensektor. Het gaat dan vooral om handels- en vervoersactiviteiten en zakelijke dienstverlening, zoals reclame- en adviesbureaus, marktonderzoek, accountancy, uitzendbureaus, technische adviesbureaus, proef- en controlelaboratoria en dergelijke. De verwachting is niet - ingevolge de grotere arbeidsproductiviteitstoename in de industrie - dat de herstructurering en ontwikkeling in de industrie supplementaire arbeidsplaatsen creëert in de industrie, maar wel in de dienstensektor. Volgens het Centraal Planbureau van Nederland is ongeveer een kwart van de werkgelegenheid in de dienstensektor gerelateerd aan de afzet in de industrie.

Aan de industrie moet de mogelijkheid worden geboden tot herstructurering, die onbetwistbaar noodzakelijk is. Deze mogelijkheden zijn ook te garanderen op het ruimtelijke vlak, door een adequaat aanbod van bedrijventerreinen en verantwoorde mogelijkheden van herstructurering en eventueel uitbreiding ter plaatse.

In de voorbije decennia heeft de industrie van West-Vlaanderen blijk gegeven van groot aanpassingsvermogen en dynamisme. Een "shift and share" analyse (1) wijst op de reële betekenis van de zogenaamde

(1) Een "shift and share" analyse splitst de groei van een regio in drie componenten : een nationale component, een structurele component en een regionale component. De regionale component geeft aan in welke mate de individuele ondernemingen binnen een bedrijfstak in de regio beter of slechter presteren dan in het referentiegebied (nationaal of gewestelijk).

"regionale" komponent in het geheel van de industriële tewerkstellingsmutatie, wat betekent dat de ondernemingen binnen de diverse bedrijfstakken in de regio beter presteerden dan gemiddeld in Vlaanderen of het Rijk (1).

Over deze en andere elementen is akkuraat inzicht vereist om verkeerde besluitvorming te voorkomen. In 1984 verscheen het boek "Regionale ongelijkheid : een regionale atlas voor Vlaanderen en Brussel" (2). Een van de verrassende konklusies - die we niet konden onderschrijven - was dat de regio Kortrijk-Tielt te katalogeren was als "achtergebleven regio" (3), zij het nog niet een onderontwikkelde regio zoals de Westhoek. De computercartografie die als basis diende voor de analyse, maakte gebruik van een groot aantal variabelen, die een beeld moesten opleveren van de sociale en materiële welvaartspositie, economische en demografische karakteristieken en andere. Hierbij werden echter - onder meer door het ontbreken van gegevens van de volkstelling van 1981 - sommige ramingen (zoals van de beroepsbevolking) van variabelen in de berekeningswijze ingebracht, die naar ons oordeel zeer gebrekkig waren. De variabele werkloosheid werd voor bepaalde facetten op onterechte wijze in rekening gebracht.

De werkloosheidsevolutie 1970-80 werd als maatstaf gehanteerd **in de vorm van een indexcijfer** (startdatumjaar 1970=100). Het boek vermeldt dat de regio die zeer hoog scoorde het arrondissement Kortrijk was. Refererend naar de structurele crisis in de textielsektor kwam men tot het besluit dat het Kortrijkse over een tijdsverloop van 10 jaar evolueerde van een welvarende regio naar een probleemgebied (4).

Analyse van de **procentuele** groei (of daling) van de werkloosheid geeft echter een vertekend beeld ten aanzien van de werkgelegenheidspositie indien regio's worden vergeleken met een totaal verschillende uitgangspositie. De gegevens van de volkstellingen van 31 december 1970 en

- (1) VANHOVE N. en THEYS J., "West-Vlaanderen 2000. Een strategie voor economische ontwikkeling", Uitgave onder de auspiciën van de Provincie West-Vlaanderen, WES, Brugge, 1990, blz. 188 en verder.
- (2) ALBRECHTS L., SWYNGEDOUW E., VAN DER WEE D., "Regionale ongelijkheid: een regionale atlas voor Vlaanderen en Brussel", Universitaire Pers Leuven, Leuven, 1984, 250 blz.
- (3) ALBRECHTS L., SWYNGEDOUW E., VAN DER WEE D., op. cit., blz. 197-198.
- (4) ALBRECHTS L., SWYNGEDOUW E., VAN DER WEE D., op. cit. blz. 139.

1 maart 1981 laten toe dit te illustreren voor de voormelde 10-jarige periode 1970-80.

Het aantal "werkzoekenden" (1) steeg in het arrondissement Kortrijk van 678 tot 9.276 eenheden, een procentueel uitgedrukt fenomenale aangroei tot index 1.368. Gemiddeld in Vlaanderen was er een toename tot index 624.

Cruciaal in de beoordeling is dat er in 1970 in het arrondissement Kortrijk amper 0,7 werklozen waren per 100 aldaar woonachtige beroepsaktieven, een historisch laagtepunt. In Vlaanderen was het vertrekpunt 2,7 maal zo hoog. De toename van het aantal werkzoekenden per 100 beroepsaktieven in de periode 1970-80 bleef in het arrondissement Kortrijk (+7,6) beneden de toename gemiddeld in Vlaanderen (+8,5). Vergelijking van de **procentuele** toename suggereert een totaal ander beeld.

Het arrondissement Aalst - met ongeveer een bevolkingscijfer zoals het arrondissement Kortrijk - registreerde in de periode 1970-81 een toename van de werkzoekenden tot index 486 tegenover index 1.368 voor het arrondissement Kortrijk. In het arrondissement Aalst steeg het aantal werkzoekenden met ruim 11.200 eenheden tegenover 8.600 in het arrondissement Kortrijk (2).

De verwijzing naar een structurele crisis in de textielnijverheid door L. Albrechts & Co steunde op een feitelijk gegeven. Een bepaalde industrietak kan echter naar geografische spreiding grote verschillen vertonen naar inwendige structuur en naar aanpassingsvermogen. In Vlaanderen is de bezoldigde werkgelegenheid in de textielnijverheid (3) tussen 1972 en 1992 gehalveerd. In het arrondissement Kortrijk - met een reconversie naar meer hoogwaardige productie - heeft de textielnijverheid beter stand gehouden, ook al was er in voormelde periode een daling van circa 8.200 bezoldigden. Het aandeel van het arrondissement

(1) Volgens de verklaring van de ondervraagden.

(2) Gemeten naar de procentuele groei, was onder de Vlaamse arrondissementen de toename veruit het grootst in het arrondissement Kortrijk. Gemeten naar aangroei in procent van de beroepsbevolking, scoorden 13 van de 22 Vlaamse arrondissementen ongunstiger dan het arrondissement Kortrijk.

(3) Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) : NACE-kode 43.

Kortrijk in de textielnijverheid van Vlaanderen is gestegen van 27,2 % in 1972 tot 34,4 % in 1992.

Een te eenzijdige uitbouw en ontwikkeling van de industrie moet uiteraard element zijn van beschouwingen bij de strategiebepaling en een zoeken naar middelen om de kwetsbaarheid terug te dringen. Dit kiemt des te meer als de dominantie van industrietakken betrekking heeft op branches met werkgelegenheid onder druk (zogenaamde mature sectoren) of zelfs branches met uitdrukkelijk dalende werkgelegenheid (krimpende sectoren). Het beleid moet zich uiteraard zoveel als het kan richten op groeisectoren.

Dit laatste betekent echter niet dat onze "traditionele" sectoren als verloren moeten worden beschouwd. De Westvlaamse textielnijverheid is er het bewijs van dat interne herstructurering mogelijkheden biedt voor de toekomst.

De diversifikatie van de Westvlaamse industrie is onloochenbaar. In 1958 groepeerde de textielnijverheid in West-Vlaanderen circa 33 % van de industriële werkgelegenheid. In 1992 was dit teruggebracht op 20 %. Voor de kledingnijverheid (inclusief schoenen) was er een terugval van 12 % tot 7 %.

In het arrondissement Tielt is de eenzijdige oriëntatie op textiel- en kledingnijverheid echter een pijnpunt. In 1992 werd 33,3 % van de industriële werkgelegenheid in het arrondissement Tielt genoteerd in de textielnijverheid en 9,4 % in de konfektienijverheid. In het arrondissement Kortrijk was dit respectievelijk 36,2 % en 6,5 %. In het arrondissement Kortrijk is er echter een grotere diversiteit naar subsectoren.

Het moet wel duidelijk zijn dat de konfektienijverheid veel kwetsbaarder is dan vele van onze deelsectoren in de textielnijverheid.

In de periode 1972-92 verminderde de tewerkstelling in de Westvlaamse konfektienijverheid met circa 5.400 eenheden of 43 %. De recente sluiting van het konfektiebedrijf H.D. Lee te leper is een late toevoeging aan de reeds lang vastgestelde tendens.

De strategie van de industriële ontwikkeling moet gericht zijn op bedrijvigheden met hoge toegevoegde waarde. Het is onvermijdbaar dat delen van de produktie - omwille van de arbeidsintensiteit of marktgerichtheid - een verplaatsing zullen kennen naar andere landen (zoals

het vroegere Oost-Europa, Noord-Afrika, Verre-Oosten). Het komt er op aan kennis-intensieve activiteiten in West-Vlaanderen te behouden, verder te ontwikkelen en aan te trekken. Dit neemt niet weg dat de delokalisatie - samengaan met de mundialisering van onze economie - een bijkomende zorg is voor het evenwicht op de arbeidsmarkt.

Hoewel grote aandacht blijvend moet uitgaan naar de mogelijkheden van onze kleine en middelgrote ondernemingen, mag niet uit het oog worden verloren dat binnen Europa er een toename is van schaalgrootte en specialisatie.

In de kenniseconomie moeten industrie en de dienstensektor hand in hand gaan. Het gaat in de kenniseconomie om een totaal-set van kennis. Gebruik van geavanceerde technologie is onbetwistbaar voor de toekomst een noodzakelijke voorwaarde, maar op zichzelf geen voldoende voorwaarde voor ontwikkeling. Het gaat om een samengaan van technologische kennis, marktkennis, strategische kennis en organisatiekennis. Het is onder meer bekend dat het inspelen op "status" mogelijkheden biedt (onder meer in de automobielsektor). Design is een belangrijk element. Vormgeving, gebruiksgemak, imago zijn elementen waarop de verkoop- en marketingafdelingen zich sterker kunnen richten als elementen in de concurrentiestrijd.

3. SPECIALE AANDACHTSPUNTEN

INBRENG VANUIT HET BUITENLAND

In de eerste fase van de economische opgang van West-Vlaanderen was het aantrekken van buitenlandse bedrijven een essentieel punt in de strategiebepaling.

Heel wat factoren zijn er oorzaak van dat de klemtoon steeds meer is verschoven naar de zogenaamde endogene ontwikkeling, een ontwikkeling op eigen kracht.

Toch is het een misvatting als men zou stellen dat geen aandacht meer moet uitgaan naar acquisitie in het buitenland en dat het beleid van vooral de jaren zestig en het begin van de jaren zeventig thans op dit vlak geen resultaten meer biedt. Ook thans nog is er belangstelling vanuit het buitenland. Ik verwijs onder meer naar wat we noemen de Japan-pool te Oostende.

De buitenlandse aanbreng is belangrijk voor het economisch leven in West-Vlaanderen, zonder dat er sprake is van een dusdanige aanwezigheid dat het industrieel patroon kwetsbaar wordt.

Ongeveer 19 % van de tewerkstelling in de Westvlaamse industrie wordt gerealiseerd door ondernemingen met een meerderheid van buitenlands kapitaal.

In absolute cijfers ging het medio 1993 om circa 19.500 jobs (1), waarvan ongeveer 8.700 jobs in oorspronkelijk buitenlandse bedrijven.

In de kustarrondissementen Brugge en Oostende is het aandeel van buitenlandse ondernemingen in de industriële tewerkstelling ongeveer 50 % en in het arrondissement Veurne 33 %. De Westhoekarrondissementen Diksmuide-leper halen ongeveer 18 % en het sterk geïndustrialiseerde gebied Kortrijk-Roeselare-Tielt komt tot 9 %.

(1) Gegevens RSZ. Sindsdien hebben drie bedrijven, met een gezamenlijke tewerkstelling van 900 personen, de activiteit stopgezet

De initiatieven uit het buitenland waren als oorspronkelijke vestigingen belangrijk in de arrondissementen Brugge, Oostende, Veurne en Ieper om de industrialisatie op gang te brengen.

Algemeen droeg de buitenlandse inbreng bij tot een diversifikatie en een versterking van het industrieel weefsel, met inbreng van nieuwe technologie. Door overname van Westvlaamse bedrijven (of meerderheids-participaties) werd in diverse gevallen continuïteit van de bedrijvigheid verzekerd.

De verweving met buitenlands kapitaal induceert ook een vlugger vertrouwd worden met moderne managementtechnieken en aangepaste procesbenaderingen, die de competitiviteit van onze industrie versterken. In de jaren zestig heeft dit facet in belangrijke mate de aanpassingen in de Westvlaamse industrie versneld en aldus een motorisch element gevormd voor een sterke endogene ontwikkeling.

De strategie die werd omschreven in het boek "Structurele Werkloosheid in West-Vlaanderen" was uiteraard tijdsgebonden wat de praktische uitwerking betrof. De hoofdlijnen kunnen, naar mijn oordeel, nog steeds als geldend worden beschouwd. De inpassing in de zich wijzigende omstandigheden - zoals de totstandkoming van de Europese Unie en de ontwikkelingen in Noord-Frankrijk en wereldwijd - was en blijft een permanente opgave.

AANDACHT VOOR DEELGEBIEDEN

Wegens het cruciale aspekt van de werkgelegenheidsproblematiek op heden, wil ik de analyse vooral toespitsen op die aspecten die werkgelegenheid en werkloosheid het sterkst beïnvloeden.

West-Vlaanderen werd steeds benaderd als een economische streek, weze het dan dat de structurele karakteristieken niet abrupt veranderen aan de provinciegrens. Steeds werd ook de eigenheid van subgebieden voor ogen gehouden. De "administrative unit approach" levert trouwens heel wat voordelen bij de analyse die statistische onderbouwing vergt en bij de implementatie van te nemen maatregelen.

Binnen West-Vlaanderen, dat overal hetzelfde grondvraagstuk van de structureel zwakke streek meedroeg, werden subregionen onderkend

waar de verzwakking andere verschijningsvormen had. Wij onderscheidden toentertijd de agrarische gewesten Westhoek en het Tieltsse, de kuststrook, de industriële kernen van Kortrijk, Roeselare, Brugge en Oostende en de grensstreek.

Er werd geargumenteed dat er behoefte was aan de afbakening van een ontwikkelingsgebied langs de verkeersas Kortrijk-Brugge. Ik wil er de aandacht op vestigen dat uitdrukkelijk werd gesteld dat de industrialisatie in afzonderlijke kernen tussen Kortrijk en Brugge de voorkeur verdiende boven lintindustrialisatie (1).

Ik stel vast dat bij de evaluatie van de resultaten van het beleid diverse auteurs de neiging hebben om de asvorming Brugge-Kortrijk in twijfel te trekken. Men staart zich blind op het ruimtelijk voorkomen dat - gelukkig en expliciet beoogd - nog open-ruimte-corridors vertoont, zij het in de jongste decennia meer en meer aangetast. Wie de analyse toespitst op gecomputerizeerde cartografie vat niet de realiteit van het fenomeen.

Door Prof. L. De Smet werd de onderliggende beweging reeds in het midden van de jaren zestig onderkend. In een artikel "Het veranderend gelaat van West-Vlaanderen" wees hij op de structurele evolutie in West-Vlaanderen en beklemtoonde de vooruitgang van de industrie tussen Roeselare en Brugge, waardoor de industriële as Brugge-Kortrijk als het ware voltooid werd (2).

In de recent uitgegeven "Economische Atlas van België" wordt voor de jongste jaren (1978-92) gewezen op een "periferisering" van de industrie die - zoals tijdens de golden sixties - ten goede komt aan de as Brugge-Roeselare-Kortrijk/leper, naast het noordoosten van het land en (eerder recent) de periferie van Oost-Vlaanderen (3).

Voor een statistische analyse van het verloop van de werkgelegenheid op de as Brugge-Kortrijk in vergelijking met de as Kortrijk-Gent-Antwerpen wordt verwezen naar bijlage 1.

(1) DECLERCQ G. en VANNESTE O., op. cit., blz. 340.

(2) DE SMET L., "Het veranderend gelaat van West-Vlaanderen", Acta Geographica Lovaniensia, vol. 5, Leuven 1967, blz. 305.

(3) COLARD A. en VANDERMOTTEN C., "Economische Atlas van België", Editions de l'Université de Bruxelles, Brussel, 1995, blz. 132.

Het is bekend dat de industrialisering in Vlaanderen zijn grootste kwantitatieve ontwikkeling naar werkgelegenheid heeft gekend vanaf de tweede helft van de jaren vijftig tot omstreeks 1974.

De bezoldigde werkgelegenheid in de industrie (inclusief energie) steeg in de periode 1958-74 op de as Brugge-Kortrijk met ruim 38.000 eenheden of circa 47 %. Deze aangroei was groter dan wat globaal werd genoteerd in de industrie (inclusief energie) in België als geheel (+33.500 of circa 3 %). In 1958 groepeerde de as Brugge-Kortrijk 15 % van de industriële werkgelegenheid in Vlaanderen. Het aandeel in de aangroei in de periode 1958-74 bereikte 25 %.

De desindustrialisering gemeten in termen van werkgelegenheid (1) was na 1974 een vrij algemeen verschijnsel en was in het Rijk in feite reeds vroeger ingezet. Het contrast tussen de evolutie op de as Brugge-Kortrijk (en West-Vlaanderen als geheel) en in het Rijk is markant.

In België als geheel steeg de bezoldigde werkgelegenheid in de industrie (inclusief energie) in de periode 1958-74 met circa 33.500 eenheden. In de periode 1974-92 was er een verlies van niet minder dan 425.700 jobs. Over de gehele periode 1958-92 was er in België een verlies van meer dan een derde. De term desindustrialisering is hier terecht.

Op de as Brugge-Kortrijk was er na 1974 globaal ook verlies. De periode 1958-92 levert echter nog een aanwinst op van 11 %. In West-Vlaanderen als geheel was dit zelfs circa 18 %.

Ik beklemtoon dat het beleid in West-Vlaanderen steeds oog heeft gehad voor een aangepaste en in de tijd haalbare ontwikkeling in de andere deelgebieden van West-Vlaanderen. In het boek "Structurele Werkloosheid in West-Vlaanderen" werd uitdrukkelijk het volgende gesteld: "De afbakening van een gebied op de verkeersas Kortrijk-Brugge beduidt niet méér dan dat aan de ontwikkeling van het economisch leven aldaar gedurende een zekere periode prioriteit wordt verleend. Door dit ontwikkelingsgebied zou zowel de economische uitbouw van Brugge-Zeebrugge als van Oostende en het arrondissement Ieper in de onmid-

(1) De situatie is anders indien de toegevoegde waarde als maatstaf wordt genomen.

dellijke toekomst gebaat wezen. Later zou het ontwikkelingsgebied kunnen verschoven worden naar het leperse" (1).

In mijn rede voor de Provincieraad op 1 oktober 1991 heb ik, wat kan genoemd worden het succesverhaal van de economische ontwikkeling van de Westhoek vrij omstandig toegelicht. Het Westvlaams Economisch Studiebureau gaf de start door de basisstudie op te maken waaruit het eerste vijfjarenplan 1964-68 ontstond. Mijn rede op 1 oktober 1987 was aan de kuststrook gewijd.

CLUSTERVORMING

Voor een vernieuwde dynamiek wordt thans heel sterk de klemtoon gelegd op clustering van groeisektoren in de industrie en in de diensten.

Het beleid van de Vlaamse Regering - zoals ook in Nederland - richt zich, wat de economische ondersteuning betreft, thans heel sterk op de clustervorming. Het werk van de Amerikaanse econoom M.E. Porter "The competitive advantage of nations" (1990) ligt aan de basis van deze belangstelling voor clustering.

De definiëring van de Vlaamse Regering is als volgt : "Een netwerk waaraan bedrijven en instellingen in Vlaanderen vrijwillig maar actief deelnemen om synergieën te ontwikkelen, onderling en of met de onderwijs- en onderzoekswereld, op een of meer domeinen zoals wetenschappelijk onderzoek, produktontwikkeling, technologische opwaardering, opleiding en vorming, produktie, commercialisatie en exportpromotie".

De idee van clustering is niet zo nieuw als thans veelal wordt aangegeven (2).

In 1993 hield de "Regional Science Association" een bijeenkomst met het thema "Nieuwe industriepolitiek en de rol van regionale clusters : de regio voorbij ?".

(1) DECLERCQ G. en VANNESTE O., op. cit., blz. 340.

(2) De uitbouw van het toerisme aan de Belgische Kust - en dit vanaf het einde van de 19de eeuw - is eveneens een treffend voorbeeld van clustervorming. Ook de vlasnijverheid in het Kortrijkse vertoonde in dezelfde periode deze kenmerken.

Uit de referaten kwam naar voren dat er uiteenlopende definities worden gehanteerd ten aanzien van clusters. Met de methode van Porter blijkt het niet mogelijk te zijn de echte netwerken, de echte clusters te traceren.

In zijn referaat vermeldde D. Jacobs van het Studiecentrum voor Technologie en Beleid TNO (Apeldoorn) dat de belangrijkste definities van clusters in de literatuur de volgende waren (1) :

1. Regionaal geconcentreerde vormen van bedrijvigheid rond nauw met elkaar verbonden sectoren met verbindingen naar de kennisinfrastructuur.
2. Netwerken van toeleverers en uitbesteders rond een kernonderneming (bijvoorbeeld het DAF-cluster).
3. Sectoren, gedefinieerd op een hoog aggregatieniveau (bijvoorbeeld chemie).
4. Sectoren, horizontaal gedefinieerd, maar met medeneming van hun belangrijkste toeleveranciers, afnemers en verwante sectoren (bijvoorbeeld het tuinbouwcluster).
5. Verzamelingen van sectoren op een hoog aggregatieniveau (bijvoorbeeld landbouw/voeding).
6. Groepen van sectoren gebaseerd op nieuwe doorsnijdingen waarbij ook vormen van dienstverlening worden betrokken.

Hij kwam tot de vaststelling dat er niet zoveel sectoren zijn die beantwoorden aan Porters idee van sterk ruimtelijke concentratie.

Op heden moeten we er rekening mee houden dat - veel meer dan vroeger - de economie wat men noemt "globalizeert". De internationalisering van de economie is manifest. Een groeiend aantal bedrijven beschouwt de hele wereld als potentiële vestigingsplaats van hun activiteiten, eventueel voor delen hiervan. Globalisering houdt bedreigingen in voor onze industrie. Ik verwees reeds naar de konfektienijverheid.

(1) Industriepolitiek, regionale clusters en de werking van markten. Geo Pers. Regional Science Association Nederland, Groningen, 1994, blz. 18.

De verplaatsing slaat dikwijls op het produktieproces. Belangrijk is dat ten minste elementen zoals management en marketing niet worden verplaatst. Globalisering kan ook kansen scheppen. De trend van "value added logistics" moet als bron van potentiële werkgelegenheid worden aangegrepen. Het is belangrijk tijdig de inspanningen te leveren om de potenties in beslissingen en investeringen om te zetten.

In feite vallen we hier terug - in aangepaste vorm - op het groeipool-koncept en zijn bruikbaarheid voor regionaal-ekonomisch beleid.

In zijn referaat op de bijeenkomst van de Regional Science Association verwees E. Wever (1) naar het groeipool-koncept van F. Perroux (daterend van 1955), met onder meer de aandacht voor de zogenaamde technische polarizatie, waardoor een funktionele en ruimtelijke cluster van industriële bedrijven zou ontstaan.

De vraag kan worden gesteld of en in welke mate op heden - verwijzend naar de globalisering van de ekonomie - de meeste clusters - althans de industriële - het niveau van de regio hebben overschreden.

In mijn boek "Het groeipoolkoncept en de regionaal-ekonomische politiek. Toepassing op de Westvlaamse ekonomie" (2) heb ik het groeipool-koncept van F. Perroux kritisch benaderd en de stap gezet naar de toepasbaarheid in het regionaal-ekonomisch beleid.

De toepassing van de groeipooltheorie op de Westvlaamse ekonomie leidde tot de konklusie dat de inter-industriële gebondenheid in een beperkte geografische ruimte geen algemene regel is en dat de neiging tot technische polarizatie binnen een beperkte geografische ruimte wordt afgeremd door de afnemende betekenis van de transportkosten.

Een van mijn konklusies was dat het aksent moest worden verlegd naar het motorisch element in de groeipool en dat de effekten van de inkomens- en de psychologische polarizatie de grootste aandacht

(1) Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen, Universiteit Utrecht.

(2) VANNESTE O., "Het groeipoolkoncept en de regionaal-ekonomische politiek. Toepassing op de Westvlaamse ekonomie", Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij, Leuven, 1967, 376 blz.

verdienden (1). Ten aanzien van de reële vestigingselementen van de ondernemingen werd de klemtoon gelegd op de teloorgang van de zogenaamde klassieke of primaire vestigingseisen (arbeidskosten, transportkosten, energie) en de groeiende betekenis van secundaire vestigingseisen, waaronder de scholingsgraad van de arbeid en aanwezigheid van bedrijventerreinen.

Als definitie van het concept groeipool in een verruimde betekenis - in relatie met te voeren regionaal-ekonomisch beleid en derhalve expliciete introductie van de dimensie ruimte - werd door mij omschreven "een geheel van economische elementen, geconcentreerd in een geografische ruimte, waartussen welbepaalde bindingen ontstaan die de groei ondersteunen" (2). Het betreft een functioneel en geografisch aspect.

L. Van De Berg en H.A. Van Klink (Erasmus Universiteit Rotterdam) citeren voormelde definitie in een referaat waarin de ontwikkeling van een medisch complex in Rotterdam wordt bepleit als groeipool voor de stedelijke en regionale ekonomie (3). Hierbij wordt aandacht gevraagd voor het stimuleren van spin-offs, inkomenspolarizatie en psychologische polarizatie en groeipoolwerking via versterking van het onderwijs.

Voor het konkrete beleid wil ik beklemtonen dat de uitgangspunten inzake ontwikkeling van groeipolen en van complexvorming in algemene termen werkbaar blijven. De vraag blijft wat het trekkende element is van wat men nu "cluster" noemt. Nog meer dan vroeger is het - naar technische bindingen toe - niet zinvol enkel regionaal te werken of zelfs nationaal.

Het lijkt voor het beleid niet aangewezen om grote industriële complexen die behoren tot één bepaalde onderneming (zoals bijvoorbeeld het DOW-complex in Terneuzen of het Shell-complex in Rotterdam) tot "cluster" te verheffen. Elk groot bedrijf kan dan zijn cluster claimen en de daaraan eventueel verbonden subsidiëring.

-
- (1) Onder psychologische polarizatie verstaat men de multiplicator die uitgaat van de verhoging van de ekonomische aktiviteit zonder technische binding, maar door initiatie of voorlichting.
 - (2) VANNESTE O., op. cit., blz. 88.
 - (3) Industriepolitiek, regionale clusters en de werking van markten, op. cit., blz. 95.

Het lijkt er enigszins op dat men een toeloop op vrij kunstmatig gecreëerde clusters mag verwachten.

Het komt mij voor dat klemtonen zullen moeten worden gelegd op netwerken of complexen die hun betekenis in opvallende wijze mede ontleen aan relaties met aangepast onderwijs en met kennisinstituten in het algemeen. De geografische concentratie kan het zwaartepunt hebben in een bepaalde regio of provincie, maar de cluster zal normaliter ten minste het geheel van Vlaanderen moeten bestrijken. De vraag blijft steeds open ten aanzien van de grenslijn wat de kwantitatieve intensiteit van de relaties betreft. Hierbij valt wel aan te stippen dat een relatie heel belangrijk kan zijn via kennisoverdracht, ook al gaat het om een goederenstroom die slechts op een gering deel van het geheel slaat.

Voor West-Vlaanderen hecht ik de grootste betekenis aan een concrete samenwerking en een wederzijdse inwerking met de aanwezige onderwijs- en onderzoeksinfrastructuur.

In Nederland vond men in de kunststofverwerking vrij sterke concentraties van bedrijvigheid (Noord-Brabant, Overijssel). Ook de sektor van voeding/dranken is als voorwerp van clustervorming te bestempelen. In Frankrijk is hierop reeds uitdrukkelijk gewerkt.

In West-Vlaanderen is door de GOM - West-Vlaanderen in samenwerking met de kunststofverwerkende industrie en met het industriële hoger onderwijs een aanvraag neergelegd bij de Vlaamse Regering tot erkenning van een cluster kunststofverwerkende industrie. Het gaat om een cluster voor de desbetreffende industrie van geheel Vlaanderen, met West-Vlaanderen als thuishaven voor de oprichting van een "Centrum voor kunststofverwerking", dat zijn lokatie zal vinden op het researchpark te Kortrijk. De besprekingen om in West-Vlaanderen een aangepaste opleiding hoger onderwijs kunststofverwerking te verkrijgen, verlopen heel positief.

In dezelfde lijn heeft de GOM - West-Vlaanderen reeds eerste contacten in binnen- en buitenland gelegd om een cluster agro-voedingsindustrie tot stand te brengen. Ook hier zou een ondersteuning van het toegepaste onderzoek en het hoger onderwijs centraal staan. Het is duidelijk dat het Provinciaal Onderzoek- en Voorlichtingscentrum voor Land- en Tuinbouw te Beitem als katalysator een voorname rol kan worden toegewezen.

Vanuit het Centrum voor Produktontwikkeling wordt in samenwerking met de GOM - West-Vlaanderen een clusterstudie bepleit voor produktvernieuwing in de interieursektor.

Het belang van stuwende sektoren in handel en diensten werd door ons steeds beklemtoond. De stormachtige ontwikkeling van de haven van Zeebrugge, gebaseerd op de nieuwe laad-en lostechnieken zoals containerizatie en roll-on/roll-off en de grotere dimensie van de schepen, is hier ongetwijfeld het voorbeeld bij uitstek van de aanpak van een stuwende aktiviteit in de tertiaire sektor met toekomst; ook havenaktiviteiten hebben talrijke bindingen met andere sektoren.

Van grote betekenis als stuwende sektor, en met dezelfde kenmerken van verwevenheid, is het toerisme aan Kust en Achterland. De toeristische sektor heeft nog grote groeikansen, doch vertoont aan onze Kust verouderingsverschijnselen die ons allen moeten bekommeren. De noodzakelijke rekonversie van passieve naar aktieve vakantie voltrekt zich niet. Ook de middelen voor het aantrekken van buitenlandse toeristen zijn te gering. Enkel een gezamenlijke aanpak van overheid en privé-sektor kan hier een oplossing brengen. De bijdrage van de privé-sektor zal een verplichtend karakter moeten verkrijgen. Dergelijke verplichte bijdragen vanwege de partikuliere sektor bestaan trouwens in het buitenland en ook in ons land ter financiering van wetenschappelijk onderzoek in bepaalde industriële sektoren (Wet De Groote) zoals de bouw, textiel en metaal; zij bestaan tevens in de landbouw ter financiering van de promotie (Promotie- en Afzetfonds in de landbouw) en van de risico's van epidemieën (sanitair fonds). Ik vraag hier uw aller aandacht voor het financieringsmodel dat enkele jaren geleden door het WES werd opgesteld en besproken in een gemengde kommissie.

4. STRATEGISCH OMGEVINGSBELEID

Ir. K. Vinck heeft op de jongste Algemene Informatievergadering van de GOM - West-Vlaanderen (op 12 juni 1995) een aantal behartenswaardige beschouwingen gebracht (1).

Hij wees er onder meer op dat 93 % van de research- en ontwikkelingsuitgaven door de industrie worden opgebracht. Technologische vooruitgang en kwaliteit van het onderwijs zijn een paar van de door K. Vinck aangebrachte elementen die ik wil beklemtonen.

Wie met de voeten op de grond blijft, weet dat nu en in de komende jaren een van de belangrijkste elementen zal zijn de kennisintensivering van **bestaande** bedrijvigheden. Technologische innovatie betekent niet steeds high-tech. In feite gaat het om een technologische voorsprong - ook in zogenaamde klassieke sectoren, zoals de textielnijverheid - van een bepaalde regio (of een onderneming) ten opzichte van andere regio's (of ondernemingen).

Het is uiteraard belangrijk sectoren tot ontwikkeling te brengen die hoogwaardige technologie benutten en verder ontwikkelen en bron kunnen zijn van afgeleide activiteiten. Een volwaardig beleid moet zich echter ook heel uitdrukkelijk richten op bestaande sectoren waar industriële innovatie reeds werd doorgevoerd en waar de bestaande voorsprong kan worden versterkt en uitgediept.

Naast het beleidsterrein van een industrieel structuurbeleid dat streeft naar de meest gewenste industriële structuur (met groeisektoren) is er het beleidsterrein van maatregelen gericht op concrete regio's, de sectoren en de ondernemingen (specifiek industriebeleid).

Het begrip industrie in de traditionele betekenis (van repeterende productie) moet worden verlaten. Het gaat thans om (economische) voortbrenging, waaraan dienstverlenende activiteiten zijn verbonden.

Een strategisch omgevingsbeleid blijft in algemene termen het kernpunt van een adequaat regionaal-economisch beleid.

(1) Zie : West-Vlaanderen Werkt, WES, Brugge, jaargang 1995, nr. 3, blz. 120-125.

Het is in die richting dat de Provincie West-Vlaanderen en haar ontwikkelingsorgaan de GOM - West-Vlaanderen - ondersteund door het WES - in samenspraak met uitvoeringsorganen zoals de Westvlaamse Interkommunales en Leiedal, en met alle geledingen van de bevolking moet werken.

In brede termen gesteld wil ik hier wijzen op de cruciale betekenis van een adequaat infrastructuurbeleid, met inbegrip van een aanbod van bedrijventerreinen en een ontvangststructuur zoals bedrijventra en doorgangsgebouwen, van een aan de behoeften van de regio - ook prospectief benaderd - aangepaste opleidingsstructuur in brede zin, van toegankelijkheid en verspreiding van technologie (inclusief management, design, marketing) en de blijvende aandacht die is te geven aan de psychologische polarisatie in het gehele gebeuren van economische ontwikkeling.

Over de infrastructuur sensu stricto zal ik hier niet uitweiden. In de marge wil ik wel wijzen op het volgende.

West-Vlaanderen kan zich positioneren tegenover sommige mainports en grootstedelijke centra in West-Europa. Door het fenomeen van toenemende congestie kunnen zogenaamde achterlandregio's goedkoper en met grotere bedrijfszekerheid instaan voor fijnmazige distributie en eventuele VAL-activiteiten (Value Added Logistics).

De behoefte aan een aangepast aanbod van bedrijventerreinen - mede in het perspectief van het voorkomen van delokaties - is recentelijk in de belangstelling geweest. Ik wil beklemtonen dat een diversifikatie van bedrijventerreinen in de toekomst niet in het minst zal nodig zijn omwille van het mobiliteitsprobleem.

Het Vlaamse Gewest moet de voorstellen van de GOM - West-Vlaanderen wat watergebonden bedrijventerreinen betreft ernstig nemen en een voldoende lange-termijnperspectief incalculeren.

Aan regionale bedrijventerreinen moet in elk geval het statuut van openbaar nut worden verbonden. Binnen West-Vlaanderen moet de solidariteit dusdanig zijn dat een kostenspreiding over alle terreinen toelaat bedrijventerreinen op de markt te houden die door hun specificiteit (watergebonden, spoorgebonden) normaliter een eerder lange realisatietermijn (periode voor verkoop) kennen.

Het in het Ontwerp Structuurplan Vlaanderen gehanteerde principe van "gedekconcentreerde bundeling" mag niet leiden tot een overbeklemtonen van de grootstedelijke centra en aldus geen ruimte laten voor de eigenheid van het Westvlaamse industriële patroon. Meer en meer moet - refererend naar het groeiend probleem van filevorming - als maatstaf voor sommige lokatiekeuzen de "effektieve" bereikbaarheid mede in de afweging van mogelijke keuzen worden meegenomen.

Het woon-werkverkeer is zoals bekend een belangrijk element in het ontstaan van files. Ik geef ter overweging dat het spreidingspatroon van de werkgelegenheid in West-Vlaanderen van die aard is dat de afstand (in km en in tijd) tussen wonen en werken er gemiddeld - afgezien van het arrondissement Diksmuide - het laagst is van geheel Vlaanderen (zie bijlage 2).

Inzake uitbouw van een aangepaste ontvangststructuur voor de industrie heeft West-Vlaanderen een voortrekkersrol gespeeld.

Het eerste bedrijvent centrum van ons land werd op initiatief van de GOM - West-Vlaanderen opgericht te Wevelgem. Eind 1994 had West-Vlaanderen zes bedrijvent centra. Op de 96 gevestigde bedrijven waren er 13 van buitenlandse oorsprong. De bezettingsgraad bedraagt gemiddeld zowat 90 %. Naast de 96 gevestigde bedrijven eind 1994, met een gezamenlijke tewerkstelling van 265 personen, valt te wijzen op 134 bedrijven die succesvol de Westvlaamse bedrijvent centra verlieten. Ze stelden eind 1994 meer dan 850 personen tewerk of gemiddeld zes personen. Het oogmerk van ondersteunen van kansrijke initiatieven is zeker bereikt.

Naast het netwerk van bedrijvent centra startte de GOM - West-Vlaanderen ook de vorming van een netwerk van doorgangsgebouwen in de provincie. Doorgangsgebouwen beperken zich tot het ter beschikking stellen van moderne industriële ruimten op tijdelijke basis. Deze doorgangsgebouwen leveren niet alleen aan groeiende bedrijven een pakket voordelen, doch dragen ook bij tot een efficiënter grondgebruik op een aantal belangrijke bedrijventerreinen.

De doorgangsgebouwen van de GOM - West-Vlaanderen te Diksmuide, Ieper en Poperinge kennen een gunstige bezettingsgraad.

In 1995 startten de bouwwerken van het doorgangsgebouw te Oostende, dat een onderdeel uitmaakt van het Impulsprogramma voor de regio Oostende.

De lange-termijnplanning van de GOM - West-Vlaanderen beoogt een uitbreiding van het netwerk van doorgangsgebouwen over de provincie, onder meer te Brugge en te Wevelgem.

Op het vlak van technologie-overdracht is de werking in West-Vlaanderen reeds vele jaren terug gestart en niet enkel beperkt tot de industrie. Misschien mag ik even verwijzen naar de belangrijke rol van het Centrum Beitem. Ook hier is er voortdurende vernieuwing. Ik beperk mij tot de verwijzing naar de meer recente initiatieven van de GOM - West-Vlaanderen inzake Technisch Management Ondersteuning (TMO) en Export Management Ondersteuning (EMO). Ook hier kan ik stellen dat in West-Vlaanderen reeds heel concreet en praktisch in die richting werd gewerkt, vooraleer elders in het land activiteiten van start gingen, onder soms indrukwekkende benamingen.

Reeds vroeger - onder meer in mijn rede voor de Provincieraad van 1 oktober 1983 - beklemtoonde ik het belang van onderzoekswerk - rechtstreeks, onrechtstreeks of medegefinancierd door de Overheid - en deed een oproep om de bestaande troeven te benutten en automatiseren van verdere concentratie van de onderzoekcentra af te remmen.

De uitbouw van een researchpark te Kortrijk - dat uiteindelijk erkenning verkreeg van de Vlaamse Regering - moet thans ten volle worden aangegrepen om bestaande potenties te valoriseren en samenwerkingsverbanden tot stand te brengen of te optimaliseren.

Over aanzetten tot oprichting van een centrum voor kunststofverwerking, een cluster agro-voedingsindustrie en een cluster woninginterieur heb ik het reeds gehad.

Ik wees er reeds op dat de aandacht ook moet gaan naar de "zachte" vormen van technologie, zoals marketing en design. De oprichting van een centrum voor produktontwikkeling - geaxeerd op bestaande troeven inzake woning en interieur - is een stap in de goede richting.

De opleidingsproblematiek is verweven met al het voorgaande inzake innovatie en technologie.

Over het optimaal valoriseren van de faktor arbeid werd elders reeds uitvoerig gehandeld. In mijn rede voor de Provincieraad van 3 oktober 1989 stipte ik aan dat het van het allergrootste belang is dat het onderwijs tijdig wordt geïnformeerd over de technologische ontwikkelingen. Het

lijkt mij wel duidelijk dat aan de toenemende heterogeniteit in de beroepswaai door het onderwijs niet als dusdanig kan worden tegemoetgekomen. Wat vereist is, is een stevige en deels abstraheerende basisvorming, die toelaat in het concrete bedrijfsleven de stap te zetten naar het bedrijfsspecifieke.

Het is niet mogelijk in te gaan op alle elementen van het omgevingskader, met inbegrip van onder meer telematica, problemen van een adequaat en besluitvaardig vergunningenbeleid en andere.

Mede refererend naar bepaalde stellingnamen in het Ontwerp Structuurplan Vlaanderen - onder meer de potenties van de zogenaamde Vlaamse Ruit - wil ik nog even opnieuw het belang voor West-Vlaanderen beklemtonen van verschuivingen die zich voordoen in de potenties van middelgrote steden, zoals de stedelijke centra Brugge, Kortrijk, Oostende en Roeselare. Middelgrote steden hebben meer dan in het verleden mogelijkheden als vestigingsplaats van bepaalde segmenten van internationaal opererende bedrijvigheid. Uiteraard moeten de eigen specifieke en bruikbare elementen van het stedelijk milieu goed zichtbaar worden gesteld.

Uit een onderzoek verricht door het Nederlands Economisch Instituut (NEI) in samenwerking met Ernst & Young, in opdracht van de Europese Commissie, komt onder meer naar voren dat bij de vestigingsplaatskeuze voor hoofdkantoren (headquarters) het "leefmilieu" (woonomgeving, voorzieningen, recreatiemogelijkheden en dergelijke) uitermate belangrijk is (voor de uiteindelijke keuze op regionaal en lokaal niveau), naast een goede infrastrukturele ontsluiting (nabijheid luchthaven, telekommunikatie) (1).

De kansen voor de ontwikkeling van een zone voor hoofdkantoren (headquarterzone) te Brugge zijn reëel en moeten worden aangegrepen. Wat nu moet gebeuren, mag niet worden geremd omdat op het niveau van het Vlaamse Gewest het geloof in de concurrentiekracht ten aanzien van buitenlandse grootstedelijke gebieden (Randstad, Ruhrgebied ...) te eenzijdig gericht is op de potenties van de Vlaamse Ruit.

(1) NEI/Ernst & Young : New location factors for mobile investment in Europe, Rotterdam, 1992.

Inzicht in mogelijkheden en kansen - internationaal benaderd, regionaal en lokaal - is de hoeksteen van het te voeren beleid. Het Kortrijkse kan en moet zich positioneren ten opzichte van Noord-Frankrijk. De gerichte uitbouw van segmenten van de tertiaire sektor in onze regionaal-stedelijke centra, waarnaar ik verwees in mijn rede van vorig jaar, moet een integrerend onderdeel zijn van onze ontwikkelingsstrategie.

Om te slagen zal zoals in het verleden gemeenschappelijk moeten worden gewerkt.

Bijlage 1 - Evolutie van de werkgelegenheid op de as Brugge-Kortrijk in vergelijking met de as Kortrijk-Gent-Antwerpen

De industrialisering van de as Brugge-Kortrijk schept uiteraard bijkomende werkgelegenheid in handel en diensten. De evolutie van de totale werkgelegenheid (alle sectoren, alle sociale standen) was in elk geval gunstiger op de as Brugge-Kortrijk dan op de veel geciteerde (verkeers)as Kortrijk-Gent-Antwerpen.

In de periode 1961-81 was de totale werkgelegenheid op de as Brugge-Kortrijk (arrondissementen Kortrijk-Roeselare-Tielt-Brugge) stijgend met 11 % en op de as Kortrijk-Gent-Antwerpen (arrondissementen Kortrijk-Gent-St.-Niklaas-Antwerpen) met 3%. Op de as Brugge-Kortrijk scoorde elk van de arrondissementen positief (variërend van 6 % tot 19%). Op de as Kortrijk-Antwerpen scoorden enkel de arrondissementen Kortrijk (+8 %) en Antwerpen (+5 %) positief (1).

Over de totale werkgelegenheid zijn grosso modo vergelijkbare cijfers enkel beschikbaar uit de volkstellingen. De gegevens van de telling van 1 maart 1991 zijn echter nog niet beschikbaar.

Uit de gegevens van de tellingen van 1961 en 1970 zijn indicatieve elementen te halen.

Op de as Brugge-Kortrijk was er in de periode 1961-70 in de industrie (inclusief energie) een aangroei van circa 7 %. Op de as Kortrijk-Antwerpen was er praktisch een status-quo. Eén status-quo werd genoteerd in de arrondissementen Antwerpen en St.-Niklaas. Er was een verlies in het arrondissement Gent en winst in het arrondissement Kortrijk.

(1) Drukt men de groei van de totale werkgelegenheid uit in procent van de aldaar woonachtige beroepsbevolking dan was er in de periode 1961-81 een toename van 10 arbeidsplaatsen per 100 beroepsaktieven op de as Brugge-Kortrijk tegenover 3 op de as Kortrijk-Antwerpen.

Evolutie van de totale werkgelegenheid op de assen Brugge-Kortrijk en Kortrijk-Gent-Antwerpen, 1961-81

Arrondissement (a)	31 december 1961	31 december 1970	1 maart 1981	Indices 1961-81 (1961=100)
Kortrijk	92.787	101.263	100.551	108,4
Roeselare	46.762	48.981	49.874	106,7
Tielt	25.252	26.127	26.763	106,0
Brugge	75.413	85.011	90.028	119,4
Brugge-Kortrijk	240.214	261.382	267.216	111,2
Kortrijk	92.787	101.263	100.551	108,4
Gent	178.264	178.727	174.597	97,9
St.-Niklaas	61.712	60.758	60.461	98,0
Antwerpen	353.609	369.461	372.432	105,3
Kortrijk-Antwerpen	686.372	710.209	708.041	103,2
West-Vlaanderen	334.017	358.350	366.117	109,6
Vlaanderen	1.657.423	1.752.576	1.801.677	108,7
Het Rijk (b)	3.278.970	3.452.623	3.452.238	105,3

BRON : Volkstellingen. Gegevens van de volkstelling van 1 maart 1991 nog niet beschikbaar.

(a) Huidige grenzen.

(b) Inclusief veranderlijke woonplaats en werkplaats (in België) onbekend.

Door het Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS) is een studie gepubliceerd over de evolutie van de totale werkgelegenheid (en naar sectoren) tijdens de periode 1980-92. De gegevens werden verwerkt tot op het niveau van de arrondissementen (1). Ook uit deze gegevens blijkt de as Brugge-Kortrijk relatief goed te scoren tijdens de periode sinds 1981.

Het aandeel van de as Brugge-Kortrijk in het geheel van de industriële werkgelegenheid in Vlaanderen blijkt te zijn gestegen van 16,7% in 1961 tot 18,3% in 1992; het aandeel van de as Kortrijk-Antwerpen daalde van 43,0% tot 38,3%. Voor de totale werkgelegenheid was er voor de as Brugge-Kortrijk een aangroei van 14,5% tot 15,0%; voor de as Kortrijk-Antwerpen was er een terugval van 41,4% tot 37,9%.

Arrondissement	1961	1992	Verandering (%)
Brugge-Kortrijk	16,7	18,3	+9,6
Kortrijk-Antwerpen	43,0	38,3	-10,9
Totaal Vlaanderen	14,5	15,0	+3,4
Totaal België	41,4	37,9	-8,5

(1) M. Maesele : De binnenlandse werkende beroepsbevolking. Regionaal verdeeld. Periode 1980-1992. Statistische Studiën, 1994, nr. 102, NIS, Brussel, 220 blz.

Evolutie van de totale werkgelegenheid en evolutie in de industrie op de assen Brugge-Kortrijk en Kortrijk-Gent-Antwerpen, 1981-92 (a)

Arrondissement	Totale tewerkstelling			Tewerkstelling in de industrie (exclusief bouw)		
	1981 (b)	1992 (c)	index	1981 (b)	1992 (c)	index
Kortrijk	102.935	115.679	112,4	41.144	41.026	99,7
Roeselare	52.361	56.891	108,7	20.499	19.862	96,9
Tielt	27.145	33.191	122,3	10.444	14.079	134,8
Brugge	99.218	103.755	104,6	22.799	19.632	86,1
Brugge-Kortrijk	281.659	309.516	109,9	94.886	94.599	99,7
Kortrijk	102.935	115.679	112,4	41.144	41.026	99,7
Gent	191.271	199.648	104,4	53.332	48.230	90,4
St.-Niklaas	62.117	67.505	108,7	20.381	16.675	81,8
Antwerpen	399.197	402.151	100,7	106.828	92.442	86,5
Kortrijk-Antwerpen	755.520	784.983	103,9	221.685	198.373	89,5
West-Vlaanderen	385.751	421.299	109,2	111.923	112.941	100,9
Vlaanderen	1.914.212	2.067.621	108,0	558.726	518.181	92,7
Het Rijk	3.631.168	3.753.089	103,4	876.821	765.028	87,3

(a) Statistische Studiën, 1994, nr 102.

(b) De gegevens zijn niet direct vergelijkbaar met die van de volkstelling (momentopname per 1 maart 1981). Onder meer zijn in de gegevens van het NIS de personen die slechts een deel van het jaar hebben gewerkt, ook slechts voor die fractie geteld.

(c) Raming.

Bijlage 2 - Gemiddelde afstand tussen woon- en werkplaats van de werkenden die zich ten minste vier dagen per week verplaatsen, Vlaanderen, 1 maart 1981 (exclusief afstand onbekend)

Afstand in km		Afstand in tijdsduur	
Arrondissement van vertrek	Aantal km (a)	Arrondissement van vertrek	Aantal minuten (a)
Aalst	22	Aalst	34
Leuven	20	Leuven	30
Oudenaarde	19	Oudenaarde	27
Dendermonde	17	Dendermonde	26
Diksmuide	17	Diksmuide	26
Maaseik	16	Maaseik	25
Turnhout	16	Turnhout	24
Tongeren	16	Tongeren	23
Mechelen	15	Mechelen	23
Eeklo	15	Eeklo	22
Sint-Niklaas	15	Sint-Niklaas	22
Gent	15	Gent	22
Halle-Vilvoorde	15	Halle-Vilvoorde	21
Hasselt	14	Hasselt	21
Oostende	13	Oostende	21
Brugge	13	Brugge	21
Antwerpen	13	Antwerpen	20
Ieper	13	Ieper	19
Veurne	11	Veurne	17
Tielt	11	Tielt	17
Kortrijk	10	Kortrijk	17
Roeselare	10	Roeselare	17

(a) BRON : Volkstelling. Weging door WES.

Rede door de vo. D. VANNESTE

Gouverneur van West-Vlaanderen

Uitgesproken in zitting

van 1 oktober 1980

MEMORIE

PROVINCIERAAD VAN WEST-VLAANDEREN

"40 jaar later;
een economische evaluatie"

Rede door dr. ec. **O. VANNESTE**
Gouverneur van West-Vlaanderen,
uitgesproken in zitting
van 1 oktober 1996

1. INLEIDING

Wie beleid voert, maakt keuzen; keuzen die maatschappelijk gedragen kunnen worden. Opdat het beleid wezenlijke betekenis en efficiëntie zou verkrijgen, moeten de keuzen worden ingebed in een lange-termijn-denken.

In het midden van de jaren vijftig - toen West-Vlaanderen onbetwistbaar een structureel zwak gebied was - zijn voor deze provincie keuzen gemaakt en werden middelen aangewezen om in een lange-termijnperspectief welvaart en welzijn aan de West-Vlaamse bevolking te brengen.

Sterk vereenvoudigend uitgedrukt kan de fundamentele keuze verwoord worden als "we willen het werk brengen bij de bevolking" via een duidelijk regionaal-economisch beleid.

In die tijd werd een strategie uitgewerkt op basis van inzicht in de sterkten en de zwakheden van de provincie, met een situering tegenover de omliggende gebieden.

De thans opgang makende "swot-analyse" (strengths, weaknesses, opportunities, threats), ook genaamd "sterkte/zwakte-analyse", was toen nog geen gemeengoed geworden, maar kreeg (in aangepaste vorm) in feite toepassing in de publicatie van G. Declercq en mezelf, het boek "Structurele werkloosheid in West-Vlaanderen. Een Regionaal-Economische Studie (1)".

Het komt er op aan krachten los te maken tot optimale benutting van de troeven, met kennis van de zwakheden en bedreigingen - verschuivend in de tijd - en in te spelen op de sterke punten en de kansen. Dit laatste is slechts mogelijk als in alle geledingen van de bevolking het geloof in eigen kunnen kan worden aangescherpt en de bewustwording van de noodzaak tot het "zelf doen" volledig doorgebroken is.

(1) DECLERCQ G. en VANNESTE O. : "Structurele Werkloosheid in West-Vlaanderen. Een Regionaal-Economische Studie", Roeselare, 1954.

Sinds de oprichting van de Westvlaamse Economische Raad in november 1954 is het een permanente zorg geweest om dit geloof in de eigen mogelijkheden uit te dragen.

De psychologische polarisatie blijkt voor West-Vlaanderen van veel grotere betekenis te zijn (geweest) dan de in de klassieke groeipooltheorie vooropgezette technische polarisatie (op- en neerwaartse bindingen tussen ondernemingen). Door het uitlokken van de eerste investeringen en het wervend uitdragen van het resultaat ontstaat een psychologische reactie die zelfversterkend werkt.

Het lijkt mij interessant om - veertig jaar na datum van het bepalen van de initiële strategie voor de sociaal-economische ontwikkeling van West-Vlaanderen - even een balans op te maken en antwoord te geven op een aantal - soms heel kritische - vragen. Er zijn kritische vragen bij jongeren, maar ook bij ouderen die zich de eigen positie en die van hun ouders kort na de tweede wereldoorlog toch nog zullen herinneren. Het moge ook geoorloofd zijn om zelf kritische vragen te stellen ten aanzien van de medespelers en degenen die (mede) de verdere toekomst zullen helpen maken.

Is het (regionaal-economisch) beleid dat in de voorbije jaren - met inzet van heel wat middelen en in de jongste jaren ook van de Europese Unie (EU) - werd gevoerd eigenlijk wel succesvol geweest ?

Zou het resultaat niet beter zijn geweest indien de keuze zou zijn gemaakt ten gunste van het - door "algemeen-economen" vooropgezette - efficiency-beginsel in plaats van het equity-beginsel ?

In West-Vlaanderen werd gekozen voor het richten van het beleid op doelmatige rechtvaardigheid. Het oorspronkelijk pleidooi was een pleidooi om een typisch regionaal beleid (in se discriminerend) te richten op een gebied (de provincie West-Vlaanderen) dat een achterstand had in welvaartsniveau, maar dat ook een reëel ontwikkelingspotentieel kon worden toegedacht. Hierbij werd vooropgezet dat de inspanningen in een eerste fase niet op het minst welvarende gebied konden worden gericht. Door een fasegewijze aanpak werd het wel mogelijk geacht uiteindelijk de gehele provincie in de economische expansie te betrekken.

Bij een vorige gelegenheid - in mijn rede van vorig jaar - wees ik erop dat bij sommigen in de jaren vijftig gepleit werd om de sociaal-economische

ontwikkeling van West-Vlaanderen op te hangen aan de nabije grootsteden Gent en/of Rijsel, die in vergelijking met West-Vlaanderen een aantal external economies of agglomeratievoordelen hadden te bieden (2). Voor de andere in Vlaanderen periferisch gelegen provincie Limburg werd gesteld dat de grootstad Luik en haar agglomeratie het ankerpunt zou moeten zijn.

Ik geloof dat ik kan aantonen dat - hoewel in West-Vlaanderen en Limburg ook hoge werkloosheidscijfers op heden worden genoteerd - het equity-beginsel, met een streven naar afvlakken van welvaartsverschillen in de geografische ruimte, een verantwoorde keuze is geweest; de potenties tot ontwikkeling waren immers aanwezig. Het blijft ook nu - wanneer opnieuw meer stemmen opgaan om uitdrukkelijk het efficiency-beginsel te claimen en dan vooral gericht op de grootstedelijke gebieden - de meest aangewezen keuze in een zich verbredende ruimte.

Het bewijs van de verantwoorde keuze is aan te brengen door een vergelijkende analyse van prestaties en de actuele sociaal-economische situatie. De vergelijkende analyse kan worden gemaakt (ten dele) in het verband van de Europese Unie en meer in het bijzonder ten aanzien van België en Vlaanderen en van de aangrenzende regio's Oost-Vlaanderen, Henegouwen, Noord-Frankrijk en Zeeland. Voor sommige aspecten (zoals arbeidsmigratie) kan ook een vergelijking met de grootstedelijke gebieden Brussel, Antwerpen en Gent verhelderend zijn.

Een vergelijking betekent een - uiteraard beperkende - keuze van maatstaven ter vergelijking.

De meest algemene en voor de hand liggende maatstaf is het bruto binnenlands product of bruto geografisch product.

Deelementen die - in positieve of negatieve zin - interfereren en die ik dan ook even wil aanbrengen, hebben betrekking op werkgelegenheid(sbalansen), werkloosheid, arbeidsmigratie (pendel) en definitieve migratie.

(2) In een rapport van de United Nations werd in een voetnoot gewezen op de structurele zwakheid van West-Vlaanderen naast de economisch sterke streek Noord-Frankrijk. Zie : Economic Survey of Europe in 1954. United Nations Department of Economic and Social Affairs, Geneva, 1955, blz. 138, voetnoot 2.

Ik wil de benadering verder nog even verruimen buiten het strikt (so-
ciaal-) economische en het al dan niet voldoende ingebed zijn in het
ruimtelijk-ecologische even aansnijden.

Noot: de voornaamste statistische gegevens die in deze tekst
voorkomen, werden samengevat in een nota, blz. 59.

2. BRUTO GEOGRAFISCH PRODUCT

De kracht van een regio kan men meten aan de omvang en aan de groei van wat men noemt het (bruto) geografisch product (3). Het geografisch product stemt overeen met het bruto inkomen dat uit de productie binnen de grenzen van de betrokken regio ontstaat (4).

In de periode 1948-53 was West-Vlaanderen onbetwistbaar een zwakke regio.

Volgens het Département d'économie appliquée de l'Université Libre de Bruxelles (Dulbéa) was in 1953 het bruto geografisch product per inwoner in West-Vlaanderen (toenmalige omschrijving) op de provincie Luxemburg na, de laagste van alle Belgische provincies. Het aandeel van West-Vlaanderen in het bruto binnenlands product van België verminderde van 9,4% in 1948 tot 8,9% in 1953. West-Vlaanderen groepeerde in zijn toenmalige omschrijving 11,7% van de bevolking van het Rijk. De gemiddelde jaarlijkse groei van het geografisch product per inwoner was de laagste van alle Belgische provincies.

Vanaf de jaren zestig is er een kentering ingetreden. De economische expansie van West-Vlaanderen gestoeld op een beleid van industrialisering kwam werkelijk op gang vanaf het einde van de jaren vijftig en was merkwaardig tijdens de jaren zestig.

In "Statistische en Economische Studiën", nr. 12 (jaar 1966) van het Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS) lezen we wat volgt : "De economische expansie, gemeten door het bruto produkt tegen factorkosten in constante prijzen, is in de beschouwde periode (1955-63) het sterkst in West-Vlaanderen, met een gemiddelde van 4,7% tegen 3,5% voor het Rijk". In het aangrenzende Henegouwen was de aangroei slechts 1,7% en Oost-Vlaanderen haalde het rijksgemiddelde (3,5%). Voormelde analyse vermeldt als belangrijkste feit voor West-Vlaande-

(3) De som van het bruto geografisch product der regio's is gelijk aan het bruto binnenlands product (BBP) van het Rijk.

(4) Het gaat om de productie, ongeacht of de productiefactoren al dan niet in de regio verblijven. Ingaande en/of uitgaande pendel kan omvangrijk zijn. Het gaat dus niet om het inkomen dat toevloeit aan de inwoners van de regio, maar om een inkomensvorming die haar oorsprong vindt in een welbepaald geografisch gebied.

ren "dat het aandeel van de be- en verwerkende nijverheid stijgt van 26% in 1955 tot 32% in 1963". "Een verbreding van de West-Vlaamse industriële structuur is dus totstandgekomen" (5).

In 1963 haalde West-Vlaanderen in zijn huidige omschrijving een aandeel van 10,0% in het bruto geografisch product van het Rijk (6). Dit aandeel steeg tot 11,0% in 1973.

De recessie van het midden van de jaren zeventig is ook aan West-Vlaanderen niet voorbijgegaan en tijdelijk is voormeld aandeel enigermate teruggelopen. Vanaf 1982 was er opnieuw groei van het aandeel, dat toenam van 10,9% in 1982 tot 11,3% in 1988 (7).

Het bruto geografisch product tegen factorkosten, in werkelijke prijzen, uitgedrukt per inwoner, steeg als verhoudingscijfer ten opzichte van het Rijk van 92,4% in 1963 tot 102,3% in 1988 (2).

De trendbeweging - de richting van het verloop over een langere tijd - is onbetwistbaar positief geweest voor West-Vlaanderen.

De interesse kan echter - zeker bij de jongeren - vooral uitgaan naar de trendbeweging tijdens het jongste decennium, als mogelijke indicator voor eventuele toekomstverwachtingen.

Het Instituut voor de Nationale Rekeningen publiceerde in 1996 de studie "Economische groei van de gewesten, provincies en arrondissementen - periode 1985-1993" (8).

De studie analyseert de omvang en de evolutie - met aandacht voor een indeling in bedrijfstakken - van het macro-economische aggregaat "bruto toegevoegde waarde" (tegen marktprijs).

(5) Economische groei van de provincies en taalstreken van 1955 tot 1963. Statistische en Econometrische Studiën, nr. 12, 1966, NIS, Brussel, blz. 25.

(6) Aandeel in de totale bevolking 10,8 %.

(7) Statistische Studiën, nr. 91, NIS, 1991, blz. 76-79.

(8) Er zijn enige verschillen ten aanzien van vorige publicaties (van het NIS) over de economische groei van de gewesten en provincies. Zie : Regionale Rekeningen. Economische groei van de gewesten, provincies en arrondissementen - periode 1985-1993. Instituut voor de Nationale Rekeningen. Dienst financiële en economische statistieken, Nationale Bank van België, Brussel, 1996, blz. 12-13.

Het rapport bevestigt de verhoudingsgewijze gunstige evolutie in West-Vlaanderen. Uitgedrukt in prijzen van 1985 was er een gemiddelde jaarlijkse groei in West-Vlaanderen van 2,7% tegenover gemiddeld 2,1% in België en 2,4% in Vlaanderen. Een grotere procentuele groei (jaargemiddelde) was er in de provincies Luxemburg (3,7%), Limburg (3,3%) en Vlaams-Brabant (2,8%). In het aangrenzende Oost-Vlaanderen was het jaargemiddelde 2,0% en in Henegouwen slechts 1,6% (zie bijlage 1).

Het zijn vooral de perifere provincies (Limburg, Luxemburg, West-Vlaanderen) die in de periode 1985-93 het best scoorden. Uiteraard is rekening te houden met het start-niveau-effect. West-Vlaanderen handhaaft zich in elk geval als dit aspect mee in rekening wordt gebracht (9). De berekeningen van Eurostat - die ik straks zal vermelden - laten geen twijfel over de positie van West-Vlaanderen en het gunstig verloop.

Het bruto geografisch product per inwoner was in 1993 het hoogst in de provincie Antwerpen; West-Vlaanderen stond op de tweede plaats. West-Vlaanderen scoort vooral goed wat de secundaire sector betreft, maar doet het ook beter dan gemiddeld in Vlaanderen en het Rijk voor de tertiaire sector. In vergelijking met de aangrenzende provincies Oost-Vlaanderen en Henegouwen onderscheidt West-Vlaanderen zich telkens positief (zie bijlage 2). Voor textielproducten en voor voedings- en genotmiddelen evenals voor diensten vervoer scoorde West-Vlaanderen overtuigend als eerste van alle provincies qua groei. Voor textielproducten bedroeg de jaarlijkse groei in West-Vlaanderen gemiddeld 6,3% tegenover 3,6% in Vlaanderen en 3,3% in het Rijk. Voor voedings- en genotmiddelen was dit voor West-Vlaanderen niet minder dan 11,7% tegenover 2,2% in Vlaanderen en 1,0% in het Rijk. Diensten vervoer vertoonde in West-Vlaanderen een groeipercentage van 6,4% tegenover 2,8% in Vlaanderen en het Rijk. De industriële expansie is duidelijk afleesbaar uit de gegevens voor de Westhoekarrondissementen Ieper en Diksmuide. Aanwijsbaar is ook het positief effect van deze industrialisering op de groei van de dienstensector (zie bijlage 3).

De berekeningen van het Instituut voor Nationale Rekeningen zijn opgebouwd vanaf de geografische indeling in arrondissementen.

(9) In de provincie Luxemburg bedroeg de bruto toegevoegde waarde (tegen marktprijs) per inwoner in 1985 slechts 341.500 BEF. In Limburg was dit 377.000 BEF en in West-Vlaanderen 433.400 BEF. Een hogere score dan West-Vlaanderen behaalde enkel Antwerpen (556.600 BEF).

In de rangorde van de 43 Belgische arrondissementen scoort qua groei het arrondissement Tielt (4,9%) op het arrondissement Virton na, het best. Enkel het arrondissement Oostende (1,1%) blijft - en dan beduidend - onder het gemiddelde van Vlaanderen en het Rijk. Te onderstrepen valt dat de Westhoekarrondissementen Ieper (3,3%) en Diksmuide (2,5%) ook hoger scoren dan het Vlaamse gemiddelde (zie kaart 1).

De as Brugge-Kortrijk scoort boven het Vlaamse gemiddelde en tekent zich in meer positieve zin af - zoals ik in mijn rede van vorig jaar aangaf - dan de as (Kortrijk-)Gent-Antwerpen. Ik wil hier ook onderstrepen dat de berekeningen van het Instituut voor de Nationale Rekeningen een gunstige balans aanwijzen voor het arrondissement Roeselare wat de evolutie in de dienstensector betreft (zie bijlage 3). Bij de verdere uitbouw van het netwerk van regionaal verzorgende steden in West-Vlaanderen is dit een belangrijk element.

Het beleid dat in West-Vlaanderen de eerste inspanningen richtte op de as Brugge-Kortrijk, met de verwachting dat nadien ook de Westhoek in de sociaal-economische ontwikkeling kon worden betrokken, is succesvol geweest. Het zorgenkind is thans het arrondissement Oostende dat te lang te eenzijdig op de toeristische ontwikkeling heeft ingezet en dat thans ook wordt geconfronteerd met de problematiek van haven en visserij.

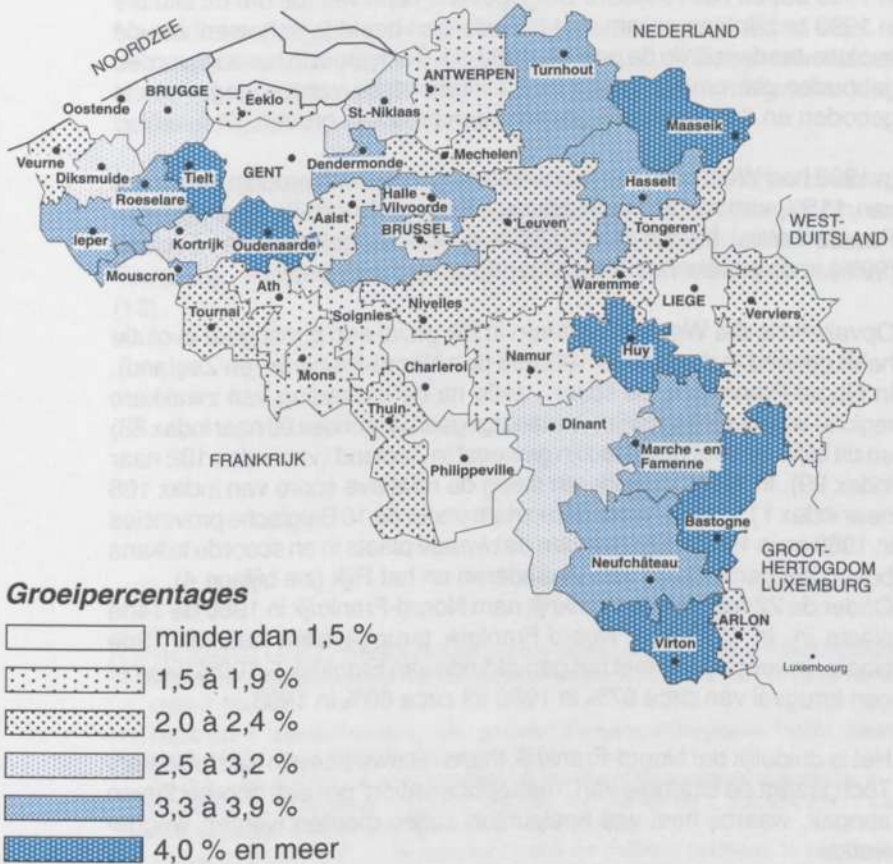
De vraag blijft of de gesuggereerde optie om de ontwikkeling van West-Vlaanderen meer te richten op Noord-Frankrijk niet een betere keuze ware geweest.

Internationaal vergelijkende gegevens - met voldoende betrouwbaarheidsgraad - zijn eerder schaars.

In mijn rede van vorig jaar kon ik reeds elementen aangeven om op voorgaande vraag een negatief antwoord te geven.

In een publicatie "Statistics in Focus" van Eurostat zijn onlangs gegevens verschenen betreffende het bruto geografisch product (Gross Domestic Product - GDP) voor de jaren 1980 en 1993.

Kaart 1 : Jaarlijkse gemiddelde groei van de bruto toegevoegde waarde (tegen marktprijs - in prijzen van 1985), periode 1985-93

West-Vlaanderen	2,7 %
Vlaanderen	2,4 %
Het Rijk	2,1 %
Wallonië	1,8 %
arr. Brussel - hoofdstad	1,7 %

meer dan het Vlaams gemiddelde

Ik maak gebruik van het bruto geografisch product per inwoner, omgezet in koopkrachtpariteit en uitgedrukt in procent van het gemiddelde van de Europese Unie. Een vergelijkende evolutie voor de periode 1980-93 is niet echt mogelijk wat de absolute grootte van voormelde maatstaf betreft. In 1980 gaat het immers om een Europese Unie van 12 leden en in 1993 betreft het 15 leden. De gegevens laten wel toe om de situatie in 1993 te bepalen en om een benaderend beeld te schetsen van de evolutie-tendensen in de periode 1980-93. Toch moet in het oog worden gehouden dat omzichtigheid bij de interpretatie van de gegevens is geboden en dat het steeds gaat om een orde van grootte.

In 1993 had West-Vlaanderen qua bruto geografisch product een score van 115% van het EU-gemiddelde. De regio Noord-Frankrijk (Nord - Pas-de-Calais) haalde slechts 88%. Ook in vergelijking met Zeeland (99%) is de positie van West-Vlaanderen duidelijk beter.

Opvallend is dat West-Vlaanderen in elk geval een gunstigere evolutie heeft gekend in de periode 1980-93 dan Noord-Frankrijk (en Zeeland). In Noord-Frankrijk is de score - zelfs na de toetreding van zwakkere regio's - verhoudingsgewijze achteruitgegaan (van index 99 naar index 88) en dit blijkt ook het geval te zijn geweest in Zeeland (van index 102 naar index 99). In West-Vlaanderen steeg de relatieve score van index 108 naar index 115. West-Vlaanderen nam onder de 10 Belgische provincies in 1980 en in 1993 na Antwerpen de tweede plaats in en scoorde telkens boven het gemiddelde van Vlaanderen en het Rijk (zie bijlage 4).

Onder de 22 regio's van Frankrijk nam Noord-Frankrijk in 1980 de 14de plaats in. In 1993 was Noord-Frankrijk teruggevallen naar de 19de plaats. In vergelijking met het gemiddelde van Frankrijk (=100%) was er een terugval van circa 87% in 1980 tot circa 80% in 1993.

Het is duidelijk dat Noord-Frankrijk thans nieuwe troeven kan uitspelen. Toch vraagt de strategie van "métropolarisation" om een doorgedreven aanpak, waarbij heel wat knelpunten zullen moeten worden wegge-
werkt.

Noord-Frankrijk heeft niet de maturiteit van economische ontwikkeling via een sterke dienstensector, zoals soms te gemakkelijk wordt beweerd. Drukt men het aantal jobs in de tertiaire sector uit ten opzichte van het bevolkingscijfer, dan haalde Noord-Frankrijk in 1990 208 jobs per 1.000 inwoners (180 in 1982) tegenover 246 in Frankrijk als geheel (10).

Noord-Frankrijk heeft een deficit aan "strategische jobs". Rijsel staat in de rangorde van de (regionale) agglomeraties op de 5de plaats wat het totale aantal jobs betreft. Voor het aandeel qua strategische jobs bekleedt Rijsel slechts de 18de plaats (11).

De "métropole du Nord" met "le versant belge" die in de jaren zeventig werd gepropageerd, is toentertijd gestuit op interne betwistingen binnen de regio. Ook nu nog blijken de tegenstellingen tussen Rijsel en Roubaix-Tourcoing - hoewel sterk getemperd - nog remmend te kunnen werken (12).

- (10) THUMERELLE P.J. : D'une tentation à l'autre : la population du Nord - Pas-de-Calais entre le repli sur ses traditions et l'euro-banalisation, in : Hommes et Terres du Nord, 1995-3, blz. 122.
- (11) MERLEN R. : Nord - Pas-de-Calais : un déficit d'emplois stratégiques. Profils, maart 1995, INSEE Nord - Pas-de-Calais, blz. 3-10.
Zie ook : JULIEN Ph. : La "métropolarisation" des actifs structure le territoire, in : Economie et statistique, 1995-10, INSEE, blz. 33-49 en : JULIEN Ph. : La métropolisation des emplois, december 1994, INSEE.
- (12) COLE A. et JOHN P. : Les réseaux locaux de politique publique, le cas de la métropole lilloise, in : Les Cahiers du Craps, Du local à l'Europe. Les échelles de la décision publique. Centre de Recherches Administratives, politiques et sociales, december 1995, blz. 19, "En matière de développement local, le lent processus de métropolisation à Lille a amené à une plus forte collaboration entre les élites politiques et économiques locales, même s'il faut ne pas surestimer la cohésion de cette entente et même s'il subsiste une certaine méfiance entre les deux mondes. Les élites paraissent encore divisées, notamment par rapport au processus de métropolisation : s'agit-il d'une métropole avec Lille comme ville-phare ou d'une métropole à plusieurs têtes avec une distribution des fonctions métropolitaines à travers les quatre principales villes de la Communauté urbaine ?"

Het blijft uiteraard van wezenlijk belang in te spelen op de opportuniteiten die geboden worden door de zich ontwikkelende nieuwe situatie in de agglomeratie Rijsel-Roubaix-Tourcoing. Onze strategie moet van die aard zijn dat bij het benutten van de geboden kansen, een voldoende autonomie en eigenheid van het zuiden van West-Vlaanderen wordt gehandhaafd en dat binnen West-Vlaanderen de band tussen zuid en noord - met Zeebrugge als groeipool - nog kan worden versterkt. Kortrijk mag noch economisch, noch qua mentale ingesteldheid een satelliet worden van Rijsel; het gevaar van een ontwikkeling op lange termijn in de richting van een "faubourg" met alle beperkingen op de ontwikkeling van de tertiaire sector vandien - zou dan reëel worden.

3. WERKGELEGENHEIDSBALANSEN

Creatie van het bruto geografisch product steunt in belangrijke mate op de werkgelegenheid in de betrokken regio, uiteraard met een productiviteit die beantwoordt aan de normen van de tijd. De aard van de werkgelegenheid (inzet hooggeschoolden) en andere factoren kunnen in de analyse worden betrokken. In de rede van vandaag kan de analyse niet in die richtingen worden uitgediept en kan het vraagstuk van inbreidingsinvesteringen versus arbeidsscheppende investeringen evenmin aan een diepgaand onderzoek worden onderworpen.

De gegevens die ik hierna wil aanbrengen zijn naar mijn oordeel wel voldoende relevant om een globale evaluatie toe te laten, in samenhang met de andere elementen (bruto geografisch product, werkloosheid en andere) die ik behandel (13).

De gegevens van de volkstellingen lijken mij de meest waardevolle omdat ze steunen op een exhaustieve telling (14). Ook al is de vergelijkbaarheid in de tijd (vooral bij uitsplitsing naar aard van bedrijvigheid) niet volledig door te voeren, toch is het schetsen van een vergelijkend beeld bij iedere telling mogelijk en kunnen conclusies getrokken worden uit het analyseren van trends.

De vergelijking kan worden gemaakt voor de periode 1961-91. De tellingen hadden plaats op 31 december 1961, 31 december 1970, 1 maart 1981 en 1 maart 1991. Dit houdt in dat seizoeninvloeden (onder meer qua tewerkstelling in de bouwsector) mede in de evaluatie moeten worden betrokken, althans voor een vergelijking in de tijd. Voor een vergelijking tussen regio's kan worden aangenomen dat de verschillen in seizoenmatigheid het beeld niet wezenlijk verstoren.

In een eerste globale benadering is de vraag of West-Vlaanderen zijn aandeel in de totale tewerkstelling van België respectievelijk Vlaanderen heeft kunnen opdrijven. De vraag kan uitdrukkelijk bevestigend worden beantwoord.

(13) Bij de analyse van de werkgelegenheid in de betrokken regio, speelt wel het element van ingaande en uitgaande pendel.

(14) Het is wel te betreuren dat de (verwerking van de) telling van 1 maart 1991 te veel hiaten vertoont (relatief veel niet beantwoorde vragen).

Volgens de volkstellingen is het aandeel van West-Vlaanderen in de totale werkgelegenheid in het Rijk (15) ononderbroken gestegen van 9,0% in 1961 tot bijna 12% in 1991 (zie bijlage 5). Ten opzichte van Vlaanderen was er een beperkte winst; het aandeel steeg van circa 20,2% tot ongeveer 20,7%. Hierbij is het belangrijk aan te stippen dat de winst vooral werd gerealiseerd in de eerder moeilijke jaren 1981-91; West-Vlaanderen kende een vrij jonge industrialisatie die beter weerstand bood dan die van elders in het land.

De arbeidsbalans van een bepaalde regio geeft aan hoeveel arbeidsplaatsen er zijn in die regio in vergelijking met het aantal personen dat in die regio woont en ofwel een betrekking heeft (in de regio of elders) ofwel werkzoekende is. Het verhoudingscijfer tussen het aantal arbeidsplaatsen en de beroepsbevolking (werkenden en werkzoekenden) noemt men de werkgelegenheidscoëfficiënt. Een coëfficiënt van 100 betekent dat er in de regio evenveel arbeidsplaatsen zijn als personen behorend tot de beroepsbevolking. De werkgelegenheidscoëfficiënt als maatstaf voor de kracht van een regio moet omzichtig worden benaderd (16), maar kan in het algemeen toch als een goede indicator worden beschouwd.

Bij elk van de volkstellingen blijkt er voor West-Vlaanderen qua totale werkgelegenheid telkens groei te zijn geweest, wat niet kan worden gezegd voor het Rijk in zijn geheel (zie bijlage 5). Dit betekent echter niet dat over de gehele beschouwde periode de werkgelegenheidscoëfficiënt is gestegen en de arbeidsbalans is verbeterd. De beroepsbevolking is immers in bepaalde periodes bijzonder sterk toegenomen - vooral bij de vrouwen - en is sinds het midden van de jaren zeventig sterker gestegen dan de totale werkgelegenheid.

- (15) Tewelkstelling in het Rijk als som van de provincies, exclusief de tewerkstelling van grensarbeiders wonend in het buitenland. Er is bij de tellingen ook een groep met veranderlijke plaats van tewerkstelling (en een groep met plaats van tewerkstelling in België onbekend).
- (16) Vooral rond grootstedelijke gebieden vormden zich in de periferie residentiële zones met een eerder lage werkgelegenheidscoëfficiënt maar met een concentratie van hoge-inkomens-verdieners. In België scoren de arrondissementen Halle-Vilvoorde (werkgelegenheidscoëfficiënt 69) en Nijvel (coëfficiënt 60) eerder laag qua werkgelegenheidscoëfficiënt. In de rangorde van de 43 Belgische arrondissementen naar (dalend) inkomen per belastingplichtige komt het arrondissement Halle-Vilvoorde op de 2de plaats en het arrondissement Nijvel op de 1ste plaats; ze scoren in 1993 respectievelijk 118% en 119% van het rijksgemiddelde.

In de periode 1961-70 steeg de werkgelegenheidscoëfficiënt in West-Vlaanderen van 87,9 tot 91,8 (17). In Vlaanderen als geheel was er een heel geringe stijging (van 86,2 tot 86,6).

Voor België als geheel was de werkgelegenheidscoëfficiënt enigszins stijgend (van 94,4 tot 95,8) indien ook de beroepsbevolking "met veranderlijke werkgemeente" en "werkgemeente onbekend" in rekening wordt gebracht. Beschouwt men echter de som van de provincies, dit wil zeggen zonder de veranderlijke werkgemeente en zonder de onbekende werkgemeente, dan was er een terugval van 94,3 tot 92,5.

De periodes 1970-81 en 1981-91 geven algemeen een daling. Deze daling bleef echter relatief beperkt in West-Vlaanderen.

In 1961 was de werkgelegenheidscoëfficiënt in West-Vlaanderen ongeveer 6,4 punten onder het rijkscijfer en 1,7 punten boven het gegeven van Vlaanderen. In 1991 is West-Vlaanderen 3,4 punten uitgestegen boven het gegeven van het Rijk (18) en 7,1 punten boven de werkgelegenheidscoëfficiënt van Vlaanderen.

Beschouwd over de hele periode 1961-91 is de daling van de werkgelegenheidscoëfficiënt in West-Vlaanderen het geringst van alle Belgische provincies (zie bijlage 6).

West-Vlaanderen steeg in de rangorde van de (huidige) 10 provincies (in dalende orde) van de 5de plaats in 1961 naar de 2de plaats in 1991.

In 1961 was er tegenover de provincie met de hoogste score (Luik 100,2) een negatief verschil voor West-Vlaanderen van 12,3 punten. In 1991 was er met de provincie Antwerpen als eerste in de rangorde nog amper een verschil van 0,8 punten (19).

In 1961 scoorde Henegouwen in vergelijking met West-Vlaanderen 3,1 punten hoger; in 1991 was er voor West-Vlaanderen een voordelig verschil van niet minder dan 20,0 punten. Ook ten opzichte van de andere aangrenzende provincie, namelijk Oost-Vlaanderen was de

(17) Tussen 1947 en 1961 was er een toename van 85,8 tot 87,9.

(18) Berekend als som van de provincies.

(19) In 1961 was er een verschil van 7,0 punten tegenover de provincie Antwerpen.

evolutie verhoudingsgewijze gunstig. Het positief verschil voor West-Vlaanderen van 5,9 punten in 1961 werd opgedreven tot 11,3 punten in 1991.

Van alle Vlaamse arrondissementen waren er in de periode 1961-91 slechts drie die een gestegen werkgelegenheidscoëfficiënt registreerden. Het zijn drie West-Vlaamse arrondissementen, namelijk Tielt (van 78,6 naar 84,4), Ieper (van 68,9 naar 74,4) en Diksmuide (van 66,1 naar 68,7).

De aangroei van de werkgelegenheidscoëfficiënt in de arrondissementen van de Westhoek Ieper en Diksmuide en in het voorheen structureel zwakke arrondissement Tielt is niet toe te wijzen aan een gedaalde beroepsbevolking, zoals dit wel het geval was in de andere Belgische arrondissementen Brussel-hoofdstad en Moeskroen, die in 1991 een hogere werkgelegenheidscoëfficiënt noteerden dan in 1961.

De situatie in het arrondissement Brussel-hoofdstad is merkwaardig, al is ze tamelijk bekend (20). In de periode 1961-91 daalde de werkgelegenheid er volgens de volkstellingen van circa 582.600 tot 554.700 eenheden. De beroepsbevolking liep er echter terug van circa 436.600 tot 359.800 eenheden. Een stijgende werkgelegenheidscoëfficiënt van circa 133 tot 154 is er geen teken van een versterkte economische onderbouw, kwantitatief benaderd. Verder zal ik nog wijzen op de zuigkracht van Brussel, ook op West-Vlaanderen, op pendelarbeiders en dit met heel wat lange-afstandspendel.

In de rangorde van de 43 Belgische arrondissementen (qua werkgelegenheidscoëfficiënten) is ieder van de West-Vlaamse arrondissementen gestegen. De stijging in de rangorde was vooral groot voor de arrondissementen Diksmuide (42ste in 1961 en 23ste in 1991), Ieper (van 39ste naar 11de) en Tielt (van 27ste naar 8ste). Het arrondissement Oostende dat thans het zorgkind is in West-Vlaanderen, steeg toch nog één eenheid in rang (van 16de naar 15de).

(20) In het arrondissement Moeskroen was de werkgelegenheidscoëfficiënt ongeveer stabiel, bij een eerder lichte daling van de werkgelegenheid en een lichte daling van de beroepsbevolking.

Het is U bekend dat West-Vlaanderen zijn economische expansie heeft opgebouwd op basis van een beleid van industrialisering, met het vooruitzicht dat de handels- en dienstensector zouden volgen. Wel is het zo dat tegelijk ook werd gekozen om de stuwende sectoren van de tertiaire sector te ondersteunen.

Het beleid van industrialisering - geplaatst in de bredere context van desindustrialisatie in België en West-Europa en van een sterkere verweving van industrie en diensten - kan voor West-Vlaanderen zeker geslaagd worden genoemd. Tussen 1961 en 1991 heeft - volgens de gegevens van de volkstellingen - West-Vlaanderen zijn aandeel in industrie en energie in het geheel van België vergroot van circa 10% tot ongeveer 16%. Het aandeel in de industriële werkgelegenheid in Vlaanderen steeg van 20% tot 22%. West-Vlaanderen is - wanneer men de industriële werkgelegenheid uitdrukt in procent van de beroepsbevolking - de meest geïndustrialiseerde provincie van België (voor de provincie Antwerpen) (21). In 1961 kwam West-Vlaanderen slechts op de 6de plaats.

Volgens gegevens van de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) was West-Vlaanderen samen met Luxemburg (+ 2.000) de enige provincie die tussen 1958 en 1994 nog een aangroei vertoont van de bezoldigden in de industrie (+ 17.000).

Dank zij de gestegen koopkracht via de industrialisering en door de ontwikkeling van stuwende bedrijven in handel en diensten, heeft de tertiaire sector in West-Vlaanderen duidelijk een inhaalbeweging gemaakt.

De tertiëriseringsgraad - uitgedrukt als aantal arbeidsplaatsen in de tertiaire sector per 100 beroepsactieven - is in West-Vlaanderen na 1970 sterker gestegen (van 39,8% in 1970 tot 46,8% in 1991) dan in elk van de andere provincies, behoudens in Vlaams-Brabant en Oost-Vlaanderen met hetzelfde groeitempo.

In 1970 was er qua tertiëriseringsgraad in vergelijking met de provincie Antwerpen die het hoogst scoort, nog een negatief verschil van 7,4 punten (47,2 tegenover 39,8). In 1991 was dit verschil nog nauwelijks 1,3 punten (48,1 tegenover 46,8).

(21) Industrie en energie omvat in de volkstellingen ook de éénmanszaken.

De beoordeling van de ontwikkeling in handel en diensten moet wel met de nodige omzichtigheid gebeuren, zeker als men kleinere geografische eenheden in de analyse betreft. Bepaalde tertiaire activiteiten kunnen uiteraard niet voorkomen in sommige regio's (zoals havenactiviteiten).

Binnen deze context kan toch opnieuw worden gewezen op de specifieke situatie van het arrondissement Brussel-hoofdstad. Per 100 aldaar woonachtige beroepsactieven zijn er slechts 17 jobs in industrie en energie (West-Vlaanderen 24). In de tertiaire sector zijn er 119 jobs per 100 beroepsactieven (West-Vlaanderen 47). De vraag naar eventuele decentralisatie van overheidsdiensten kan nog steeds op zinvolle wijze worden gesteld.

Voor West-Vlaanderen kan ten aanzien van handel en diensten in elk geval worden gewezen op het succesvolle beleid rond de ontwikkeling van de haven van Zeebrugge.

In mijn rede van 14 november 1985 heb ik Zeebrugge als groeipool benaderd. Ik wil er hier opnieuw aan herinneren dat de Westvlaamse Economische Raad (WER) in 1957 de brochure publiceerde "West-Vlaanderen, zee provincie". De volgehouden inspanningen leverden resultaat op en de toekomstperspectieven zijn gunstig. In het jaarverslag 1995 van de Vlaamse Havencommissie wordt aandacht besteed aan de ontwikkeling van de werkgelegenheid in de Vlaamse havenregio's. Volgens dit jaarverslag is Zeebrugge de enige Vlaamse haven die gekenmerkt wordt door een bijna continue stijging van zowel het "algemeen contingent havenarbeiders", het aantal arbeidstaken als de behandelde goederen. In de periode 1980-95 steeg het contingent havenarbeiders van 346 tot 935 eenheden (22).

(22) Vlaamse Havencommissie, jaarverslag 1995, Brussel, 1996, blz. 69.

4. WERKLOOSHEID

In 1995 registreerden de bevoegde instanties (Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening-RVA en de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding-VDAB) voor West-Vlaanderen gemiddeld over het jaar een totaal van 40.300 niet werkende werkzoekenden die uitkeringsgerechtigd waren. Ik neem hier de definitie van werkzoekenden van de Europese Unie (23). In procent van de beroepsbevolking is dit ongeveer 8%. Dit is een hoog werkloosheidspercentage en in die werkloosheid zit een heel deel structurele werkloosheid.

Is dit dan niet de illustratie van een onsuccesvol beleid ? Vooral voor jongeren kan dit zeker zo lijken.

De meest frappante uiting van de structurele zwakte en het gebrek aan welvaart in West-Vlaanderen in de jaren vijftig was de toen bijzonder grote en structureel van aard zijnde werkloosheid (naast lange-afstandspendel, seizoenarbeid en grensarbeid en hoge uitwijkingsoverschotten).

Voor een afgewogen oordeel over het al dan niet succesvol zijn van het beleid op het regionale vlak, moet een vergelijking worden gemaakt met de andere regio's van het land en moet deze beoordeling worden gesitueerd in de context van de globale sociaal-culturele en economische ontwikkeling. Een van de belangrijke medebepalende elementen is onbetwistbaar de sterk groeiende participatie van de vrouwen aan de economische bedrijvigheid (24). Het aantal loon- en weddetrekkenden

(23) Omvat volgens de indeling bij de RVA de volgende categorieën : werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen, vrij ingeschreven niet-werkenden, andere verplicht ingeschrevenen niet-werkend (omvat onder meer de werklozen in wachtijld ingeschreven voor een voltijdse betrekking).

(24) De activiteitsgraad van vrouwen in West-Vlaanderen bedroeg in 1961 34,4%, in 1970 37,3%, in 1981 45,8% en in 1991 53,4%. In de leeftijdsgroep van 25 tot 29 jaar steeg de activiteitsgraad van 34,6% in 1961 tot 89,1% in 1991 en voor de leeftijdsgroep van 30 tot 34 jaar van 27,6% tot 83,3%.

(inclusief werkzoekenden) in West-Vlaanderen steeg in de periode 1947-61 gemiddeld per jaar met ongeveer 2.480 eenheden (vrouwen 910). In de periode 1961-70 was de toename gemiddeld per jaar reeds 3.370 eenheden (vrouwen 1.780) en er was een sprong naar 5.100 eenheden (vrouwen 3.850) voor de periode 1970-81. De periode 1981-91 gaf een aangroei van 1.600 eenheden per jaar (vrouwen 2.940 en mannen -1.340).

Dit verschijnsel van stijgende participatie van de vrouwen is in West-Europa algemeen en overal wordt men geconfronteerd met hoge werkloosheid in een periode van wat men noemt globalisering van de economie, met delocaties van bedrijvigheid, de verzorgingsstaat die bezwijkt onder haar eigen gewicht, technologische veranderingen die de vraag doen rijzen of "volledige werkgelegenheid" nog wel mogelijk is. Voor een benadering van het fenomeen werkloosheid en een vergelijking met andere regio's is er vooreerst de vraag "wie is werkloos" (25). Op deze vraag wordt er geen eenduidig antwoord gegeven. Er zijn wat men noemt "oneigenlijk werklozen" zoals er eveneens "verdoken werklozen" zijn en "ondertewerkgestelden".

Afhankelijk van de regio's waarvoor men een vergelijking wil maken, moet men andere "definities" van werkloosheid hanteren.

Vooreerst wil ik even ingaan op een vergelijking van West-Vlaanderen met Noord-Frankrijk en Zeeland. Eurostat verstrekt vergelijkende cijfers, die omzichtig moeten worden gebruikt, maar toch volstaan voor een onderlinge vergelijking.

Volgens Eurostat (26) had West-Vlaanderen in april 1995 een werkloosheidsgraad van 5,3% tegenover gemiddeld 6,9% in Vlaanderen en 9,4% in België. Noord-Frankrijk (Région Nord - Pas-de-Calais) scoorde niet minder dan 15,3% (Frankrijk 11,2%) en Zeeland 6,8% (Nederland 7,3%). Hoewel twijfel kan bestaan over de juiste grootte van de afwijkingen, lijkt het globale beeld toch wel duidelijk en gunstig voor West-Vlaanderen.

(25) Zoals er ook de vraag is wie behoort tot de beroepsbevolking.

(26) Statistics in Focus Regions; Unemployment in the regions of the European Union in 1995, Eurostat, Luxemburg, 1996-2.

Voor een vergelijkend beeld in eigen land en voor evolutietendensen lijken de gegevens van de volkstellingen het best bruikbaar. De gegevens van de volkstellingen zijn immers gesteund op een ondervraging van de betrokkenen zelf (27).

Het is onbetwistbaar dat West-Vlaanderen zijn positie in het Rijk aanzienlijk heeft verbeterd en niet meer als een structureel zwak gebied kan worden bestempeld.

Bij de volkstelling van 31 december 1947 nam West-Vlaanderen 18,0% op van de werklozen in België en in 1961 was dit nog 14,7% (28). West-Vlaanderen groepeerde minder dan 11% van de beroepsbevolking.

De telling van 1970 gaf aan dat West-Vlaanderen toen minder dan een evenredig aandeel werklozen telde. Bij een aandeel in de beroepsbevolking in het Rijk van 10,8% registreerde West-Vlaanderen 8,4% van de werklozen. Deze gunstige positie is in de jaren zeventig enigermate afgezwakt, maar nadien verder verbeterd. Bij de telling van maart 1991 was het aandeel van de werklozen slechts 6,4% bij 11,4% beroepsactieven. Ook de relatieve positie in Vlaanderen is fel verbeterd (zie bijlage 7). De verhoudingsgewijze gunstige positie geldt én voor de mannen én voor de vrouwen.

De verhoudingsgewijze gunstige positionering sluit niet uit dat - althans bij de vrouwen - de werkloosheidsgraad hoog ligt. Op 1 maart 1991 was de werkloosheidsgraad in West-Vlaanderen bij de mannen 3,7% en bij de vrouwen 10,6% (globaal 6,6%).

In 1961 scoorde West-Vlaanderen (globaal en bij de mannen) slechter dan elke andere Belgische provincie (zie bijlage 8). In 1991 was de situatie zowel bij de vrouwen als bij de mannen gunstiger dan elders in het land. West-Vlaanderen kent - samen met Vlaams-Brabant - het laagste werkloosheidspercentage van het land.

(27) Bij de mannen is in West-Vlaanderen het cijfer van de volkstelling van 1 maart 1991 praktisch hetzelfde als het cijfer volgens de EU-definitie (gebruikt door RVA) per eind februari 1991. Bij de vrouwen levert de volkstelling circa 24% meer werkzoekenden dan de EU-definitie.

(28) De seizoenarbeiders waren op het moment van de telling werkloos.

Verheugend en een bewijs dat een regionaal-economisch beleid ook in een gebied als de Westhoek resultaten kan afwerpen, is dat alle West-Vlaamse arrondissementen hun relatieve positie hebben verbeterd (zie bijlage 9).

In december 1961 had het arrondissement Diksmuide de hoogste werkloosheidsgraad van alle Belgische arrondissementen (29). In 1970 - toen de seizoenarbeid naar Frankrijk nagenoeg verdwenen was - stond het arrondissement Diksmuide in de rangorde (van hoog naar laag) nog op de 7de plaats. In 1981 werd dit de 26ste plaats en in 1991 hadden alleen de arrondissementen Kortrijk, Roeselare en Tielt een lagere werkloosheidsgraad.

Op het vlak van werkloosheidsgraad scoort enkel het arrondissement Oostende nog juist boven het Vlaamse gemiddelde (niet bij de vrouwen, wel bij de mannen).

Uiteraard is het mogelijk ook een meer recente situatie te analyseren, maar dan met gegevens van de RVA en de VDAB (30).

Eind maart 1996 waren er in West-Vlaanderen volgens de EU-definitie circa 39.900 niet werkende werkzoekenden (31). In vergelijking met maart 1994 (40.860 werkzoekenden) was er een lichte daling (32). In maart 1996 bedroeg het aandeel van West-Vlaanderen in het Rijk 6,8% en het aandeel in Vlaanderen 15,4%. Het beeld wordt iets minder gunstig indien ook de oudere uitkeringsgerechtigden die niet meer als werkzoekenden worden geregistreerd, in aanmerking worden genomen. Het aandeel stijgt dan tot respectievelijk 7,4% en 16,2%. West-Vlaanderen blijft in elk geval relatief gunstig scoren (zie grafiek 1).

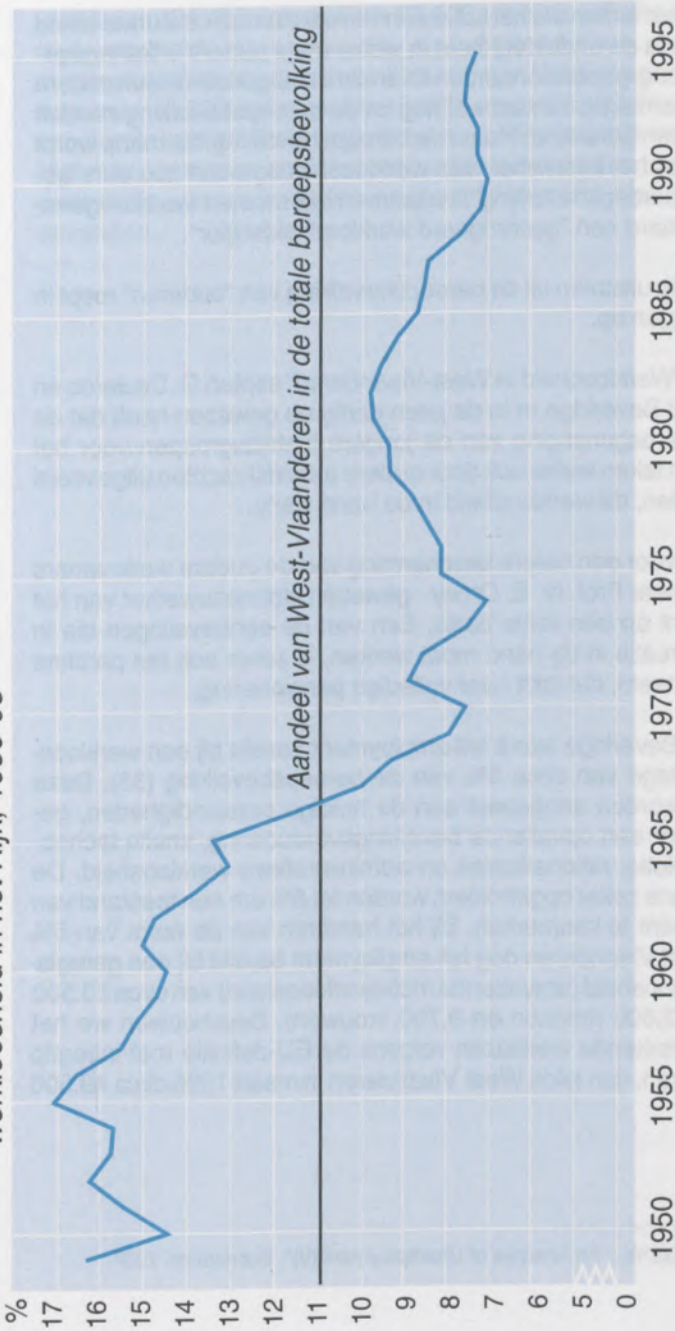
(29) De seizoenarbeiders (900 à 1.000 in Frankrijk) waren toen werkloos.

(30) De steekproefenquête (arbeidskrachtentelling) van het NIS is op het provinciale niveau niet bruikbaar.

(31) Exclusief uitkeringsgerechtigde volledig werklozen van 55 jaar of ouder die niet meer als werkzoekend worden geregistreerd.

(32) Tussen maart 1990 en maart 1994 was er een toename van 23.200 tot 40.860 eenheden. In 1983 bedroeg dit aantal 54.900 eenheden.

Grafiek 1: Evolutie van het aandeel van West-Vlaanderen (huidige omschrijving) in de werkloosheid in het Rijk, 1950-95

Bron : Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening

Uitkeringsgerechtigde volledig werklozen, inclusief ouderen vrijgesteld van stempelcontrole.

Jaren 1950 tot en met 1990 : daggemiddelden

Jaren 1961 en volgende : maandgemiddelden (opnamen op het einde van de maand).

Een van de elementen die het schetsen van een tamelijk accuraat beeld bemoeilijken, is de onduidelijkheid in welke mate oudere uitkeringsgerechtigden, brug-gepensioneerden en andere categorieën in een andere sociaal-economische context wel nog tot de beroepsbevolking zouden moeten worden gerekend. Naast de beroepsbevolking die thans wordt gehanteerd bij het berekenen van werkloosheidsgraden zou een "gecorrigeerde beroepsbevolking" in aanmerking moeten worden genomen en uiteraard een "gecorrigeerd werkloosheidscijfer".

Het vroegtijdig uitstoten uit de beroepsbevolking van "ouderen" roept in elk geval vragen op.

In de studie "Werkloosheid in West-Vlaanderen" stipten G. Declercq en ikzelf aan dat Beveridge er in de jaren dertig op gewezen heeft dat de voortdurende begunstiging van de jongere leeftijdsgroepen voor het vervullen van taken welke ook door oudere arbeidskrachten uitgevoerd kunnen worden, de werkloosheid in de hand werkt.

Het pleidooi voor een betere bescherming van de oudere werknemers door onder meer Prof. dr. E. Omev - gewezen stafmedewerker van het WES - steunt op een reële basis. Een van de aanbevelingen die in Europa jobcreatie in de hand moet werken, is zeker ook het parttime pensioensysteem, dat leidt naar volledige pensionering.

Volgens W. Beveridge wordt full employment bereikt bij een werkloosheidspercentage van circa 3% van de beroepsbevolking (33). Deze norm moet worden aangepast aan de huidige omstandigheden, gekenmerkt door een opvallende bevolkingsveroudering, snelle technologische evolutie, rationalisaties en administratieve werkloosheid. De norm kan thans zeker opgetrokken worden tot 5% om een toestand van full employment te kenmerken. Bij het hanteren van de norm van 5% wordt in West Vlaanderen nog full employment bereikt bij een geregistreerde werkloosheid (omvattende frictiewerkloosheid) van circa 23.500 personen (13.800 mannen en 9.700 vrouwen). Beschouwen we het aantal niet werkende werklozen volgens de EU-definitie met inbegrip van de ouderen, dan telde West Vlaanderen in maart 1996 circa 49.500

(33) BEVERIDGE W., "An Analysis of Unemployment (II)", *Economica*, 1937.

werklozen (20.400 mannen en 29.100 vrouwen). Rekening houdend met voormelde norm van 5% zou dit betekenen dat het aantal conjunctureel en structureel werklozen begin 1996 sloeg op circa 26.000 personen (6.600 mannen en 19.400 vrouwen). Dit houdt in dat de structurele werkloosheid bij de mannen eerder gering is en dat de West-Vlaamse economie - zoals trouwens elders in ons land - de toenemende participatie van de vrouwen op de arbeidsmarkt niet heeft kunnen opvangen.

5. ARBEIDSMIGRATIE

Het voorkomen van arbeidsmigratie (ingaaende en uitgaande pendel; werkforenzen en woonforenzen) is in een moderne economie een normaal en in wezen een noodzakelijk verschijnsel. Niet alle pendel is evenwel als sociaal-economisch verantwoord te bestempelen.

In de jaren vijftig kende West-Vlaanderen een omvangrijke lange-afstandspendel, met als markante uiting de tewerkstelling in de mijnen van Wallonië. De arbeidsexodus naar de agglomeratie Roubaix-Tourcoing-Rijsel, die niet uitsluitend lange-afstandspendel was, was teken van de structurele zwakte van de West-Vlaamse economie. Noord-Frankrijk wentelde in periodes van recessie de werkloosheid af op de West-Vlaamse grenszone. De trek van seizoenarbeiders naar Frankrijk was een - in feite schrijnend - voorbeeld van een gedwongen terugvallen op tweedehandstewerkstelling, waarbij de afwisseling tussen werk en werkloosheid frequent was.

Het grootste aantal plaatsingen van West-Vlaamse arbeidskrachten in de Belgische mijnen werd geregistreerd in 1953-54. Tijdens het tweede halfjaar van 1953 werden er circa 450 nieuwe mijnwerkers geplaatst en tijdens het eerste halfjaar van 1954 waren het er ongeveer 525 (34). Deze tewerkstelling is inmiddels - zoals bekend - allang verdwenen.

De tewerkstelling van West-Vlamingen in Noord-Frankrijk als grensarbeiders was in de eerste decennia na de Tweede Wereldoorlog werkelijk éénrichtingsverkeer en sterk fluctuerend met de conjunctuur-beweging.

Volgens de volkstelling van 31 december 1947 telde West-Vlaanderen (huidige omschrijving) ruim 22.000 grensarbeiders in Noord-Frankrijk. In 1957 waren het er nog iets meer dan 19.000 eenheden. De economische expansie van West-Vlaanderen en het systematisch beleid om aan de grensarbeiders werk te bieden in eigen streek heeft dit aantal doen teruglopen tot ongeveer 5.000 in 1970. Te onderstrepen valt dat dit beleid de volle steun en medewerking kreeg van de werknemersorganisaties, van de werkgevers en van de RVA.

(34) DECLERCQ G. en VANNESTE O. : Structurele Werkloosheid, op. cit., deel II, blz. 74.

De grensarbeid met Noord-Frankrijk is na 1959 ononderbroken gedaald en een meer normale uitwisseling van arbeidskrachten is totstandgekomen. De relatieve sterkte van West-Vlaanderen in vergelijking met Noord-Frankrijk wordt hier duidelijk geïllustreerd.

Op heden werken nog slechts circa 1.000 West-Vlamingen in Noord-Frankrijk (35). Het gaat om een groep hoofdzakelijk behorend tot de oudere leeftijdsklassen. In West-Vlaanderen werken nu ongeveer 1.600 grensarbeiders wonend in Frankrijk (36). De leeftijdsopbouw is vrij jeugdig (37). Het omkeren van de grensarbeid in het voordeel van West-Vlaanderen geeft onbetwistbaar aan dat het beleid dat geconcipieerd werd voor de West-Vlaamse grenszone volledig was verantwoord.

In het midden van de jaren vijftig was ruim 70% van de seizoenarbeiders die een of meer campagnes in Frankrijk uitvoerden woonachtig in West-Vlaanderen. In 1952 bedroeg het aantal afreizen van West-Vlamingen (huidige omschrijving) naar Frankrijk ongeveer 11.100 eenheden. Het aandeel in het Rijk was 71%. In 1974 - jaar vóór de recessie van de jaren zeventig begon - was het aantal afreizen gedaald tot circa 150 eenheden en het aandeel in het Rijk tot 34%. Thans is deze vorm van seizoenarbeid verdwenen.

De vraag kan worden gesteld of voormelde vormen van in het algemeen sociaal-economisch onverantwoorde pendel (38) niet werden omgezet in lange-afstandspendel in eigen land in andere vormen van tewerkstelling.

De beschikbare statistieken bemoeilijken het schetsen van een accuraat beeld van de evolutie van de arbeidsmigratie, met een toespitsing van de aandacht op wat sociaal-onaanvaardbare pendel kan worden genoemd. Onder meer de fusies van gemeenten heeft meegebracht dat "woonforenzen" van vroeger na de fusies van de gemeenten dit karakter verloren. Een vergelijking in de tijd qua pendel naar tijdsafstand moet ook

(35) Het aandeel in het totale aantal grensarbeiders wonend in België en werkend in Frankrijk is ongeveer 20%. In 1952 was dit aandeel 53%.

(36) De telling van het Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering (RIZIV) geeft blijkbaar enige onderschatting van de realiteit.

(37) Onder de West-Vlamingen werkend in Noord-Frankrijk was ongeveer 62% 40 jaar of ouder. Bij de Franse grensarbeiders is dit 27%.

(38) De grensarbeid naar Noord-Frankrijk omvatte ook korte-afstandspendel.

het element van gestegen welvaart en verbeterde mogelijkheden van eigen vervoer (gebruik personenwagen) in de beoordeling betrekken. In het tijdschrift *West-Vlaanderen Werkt* werd reeds bij herhaling de geografische mobiliteit van de West-Vlaamse arbeidskracht geanalyseerd (39).

In het begin van de jaren zestig moest nog worden geregistreerd dat geen enkele andere provincie evenveel woonforenzen met logement in of nabij de werkgemeente telde als West-Vlaanderen. Nagenoeg alle pendelarbeiders uit de Westhoek die buiten West-Vlaanderen in eigen land waren tewerkgesteld, waren pendelarbeiders die niet dagelijks de verplaatsing maakten. Onder de West-Vlamingen die naar Brussel pendelden was er een derde dat niet dagelijks de verplaatsing maakte.

Inmiddels is dit beeld ingrijpend veranderd.

Ik wil de aandacht hier toespitsen op de buitenshuis werkenden die voor de verplaatsing tussen woonplaats en werkplaats (enkel traject) één uur of meer nodig hebben (40).

Als zijnde "grote afstand" zal worden gesproken over de pendel (enkel traject) van 1 uur à 1.30 uur. "Bovenmatige afstand" slaat op de pendel van 1.30 uur en meer.

Volgens de volkstellingen verminderde in West-Vlaanderen het aantal pendelarbeiders met "grote tijdsafstand" tussen 1961 en 1991 met ongeveer 37%. In België als geheel zou het aantal nagenoeg stabiel zijn gebleven (41). Voor de pendelarbeiders over "bovenmatige tijdsafstand" zou er een daling zijn geweest van circa 30% tegenover 45% in het Rijk.

De fundamentele vraag is of de situatie qua pendel naar tijdsafstand in West-Vlaanderen thans verhoudingsgewijze gunstig of ongunstig is.

Het antwoord moet genuanceerd klinken.

(39) Zie onder meer : *West-Vlaanderen Werkt*, 1966-1, 1974-3 en 1979-4.

(40) Personen die tenminste vier dagen per week de verplaatsing doen.

(41) Door verschillen in de wijze van tellen en door het voorkomen van een vrij groot aantal "tijdsafstand onbekend" in 1991 gaat het hier om een orde van grootte.

Enerzijds is het aandeel van de West-Vlamingen dat binnen een tijdsafstand van minder dan 30 minuten een betrekking heeft verhoudingsgewijze groot (42). Anderzijds is het aantal pendelarbeiders over anderhalf uur en meer nog betrekkelijk groot; in absolute cijfers is dit laatste aantal echter niet bijster groot. Nadere analyse wijst uit dat deze "bovenmatige tijdsafstand" sterk gericht is op het arrondissement Brussel-hoofdstad.

Volgens de volkstelling van 1 maart 1991 was 46% van de werkende West-Vlaamse beroepsbevolking tewerkgesteld binnen een tijdsafstand van minder dan 30 minuten (43). Samen met Limburg was dit de hoogste score. Het rijksgemiddelde blijkt ongeveer 40% te zijn (Vlaanderen 42%).

In de tijdsafstand van een half uur tot één uur scoort West-Vlaanderen veruit het laagst, met een aandeel van ongeveer 12% tegen 20% in het Rijk en in Vlaanderen. Ook voor de tijdsafstand van 1 uur tot anderhalf uur is dit het geval. West-Vlaanderen registreert hier (met de laagste score) een aandeel in de werkende beroepsbevolking van 2% tegenover gemiddeld 5 à 6% in het Rijk en in Vlaanderen.

Volgens de volkstelling van 1 maart 1991 hadden ongeveer 7.500 West-Vlamingen anderhalf uur of meer nodig om het werk te bereiken (44). In procent van de werkende beroepsbevolking is dit ongeveer 1,7%, zoals in Limburg en Luxemburg. Een slechtere score halen de provincies Namen (2,9%), Henegouwen (2,8%), Luik (2,2%), Oost-Vlaanderen (2,1%) en Waals-Brabant (1,9%). Beter scoren Vlaams-Brabant (1,4%) en Antwerpen (0,8%). West-Vlaanderen situeert zich op het niveau van het Rijk (1,7%) en boven dat van Vlaanderen (1,5%). De gegevens moeten wel met enig voorbehoud worden benaderd, gelet op de omvang van de groep met onbekende tijdsduur.

(42) Exclusief de thuiswerkenden en degenen die zich minder dan vier dagen per week verplaatsen.

(43) De telling geeft wel 22% met "tijdsduur onbekend".

(44) Traject minstens vier dagen per week aflegend.

Belangrijk is vast te stellen dat circa 4.100 van de Westvlaamse pendelarbeiders met "bovenmatige tijdsafstand" werken in het arrondissement Brussel-hoofdstad (45). Deze pendel concentreert zich in de West-Vlaamse arrondissementen op de spoorverbindingen Oostende-Brugge-Brussel en Kortrijk-Brussel.

Het zijn de grootsteden - met Brussel op kop - die als gebied van tewerkstelling het meest lange-afstandspendel creëren.

De arbeidsmobiliteit is in ons land - zoals trouwens ook in Nederland en elders - in de voorbije decennia algemeen sterk gestegen. Er is meer kras-pendel dan voorheen en de beheersing van de mobiliteit in het woon-werkverkeer is voorwerp van aandacht bij de (ruimtelijke) planning.

Vastgesteld wordt dat zowel uitgaande als ingaande pendel stijgend zijn verlopen, ook voor West-Vlaanderen. Dit impliceert niet dat het pendel-saldo een stijging vertoont met alle niet-West-Vlaamse regio's.

Ik heb reeds vermeld dat de pendel met Noord-Frankrijk is omgeslagen van een omvangrijk uitgaand saldo naar een gering ingaand saldo. Hier was het totale volume sterk regressief.

Bekijken we de evolutie in eigen land (46) in de periode 1970-91 (47), dan zien we dat ten aanzien van Wallonië zowel de ingaande als de uitgaande pendel in kwantiteit weinig is veranderd. Telkens gaat het (jaren 1970, 1981, 1991) zowel voor de uitgaande als de ingaande pendel om zowat 3.000 à 3.700 personen. Het is dan overwegend pendel met het arrondissement Moeskroen (met nogal wat tewerkstelden in het textielbedrijf Depoortere, op de grens Aalbeke-Moeskroen).

De aandacht kan dan worden toegespitst op de pendel binnen Vlaanderen en met het arrondissement Brussel-hoofdstad.

(45) Voor het arrondissement Antwerpen is dit circa 730 en voor het arrondissement Gent ongeveer 400 eenheden.

(46) De pendel tussen West-Vlaanderen en Nederland is altijd gering gebleven.

(47) De wijziging van de taalgrens maakt een vergelijking met 1961 voor diverse deelgebieden praktisch onmogelijk.

De uitgaande pendel naar andere Vlaamse provincies is sterk gestegen (van 10.500 in 1970 naar 18.500 in 1991), maar ook de ingaande pendel nam in vrij sterke mate toe (van 8.200 tot 13.100). Het negatief pendelsaldo was stijgend met - naar de onderscheiden arrondissementen toe - soms wel tamelijk grote fluctuaties.

Het negatief pendelsaldo met het arrondissement Gent steeg tussen 1970 en 1981 van circa 2.300 naar 3.900 en daalde nadien tot ongeveer 2.400 in 1991. Ten opzichte van de arrondissementen Eeklo en Oudenaarde is er een positief saldo.

Ook ten aanzien van het arrondissement Antwerpen - eveneens grootstedelijk gebied - kende West-Vlaanderen een stijgend negatief saldo (circa 1.000 in 1970 en 2.300 in 1991). Ook ten opzichte van Vlaams-Brabant was het negatief pendelsaldo stijgend : van 700 naar 1.700; vooral ten opzichte van Halle-Vilvoorde.

Het meest frappant is de ononderbroken toename van de uitgaande pendel (met nauwelijks ingaande pendel) uit West-Vlaanderen naar het arrondissement Brussel-hoofdstad. De uitgaande pendel steeg van circa 5.900 in 1961, naar 7.400 in 1970, 7.700 in 1981 en 9.800 in 1991.

Met de veelheid van deze gegevens lijkt een eenduidig besluit niet zo voor de hand te liggen.

Een berekening - gebruik makend van wegingscoëfficiënten - die voor elk van de Vlaamse provincies en arrondissementen aangeeft wat de gemiddelde tijdsduur is voor de pendelarbeiders (die zich tenminste vier dagen per week verplaatsen) lijkt mij wel verhelderend.

Volgens de gegevens van de volkstelling van 1 maart 1991 (48) was de gemiddelde tijdsduur voor de buitenshuis werkenden met woonplaats in West-Vlaanderen circa 25 minuten tegenover gemiddeld 30 minuten voor het Vlaamse Gewest. Die gemiddelde tijdsafstand was lager dan in elk van de andere Vlaamse provincies (zie bijlage 10). In 1991 scoorden de West-Vlaamse arrondissementen Brugge en Oostende - met heel

(48) In mijn rede van vorig jaar moest ik mij nog beperken tot de gegevens van 1981 (zie bijlage 2 bij deze rede).

wat tewerkgesteld in Brussel - het hoogst, maar toch onder het niveau van Vlaanderen. Opvallend is de verbetering van de positie van het arrondissement Diksmuide (zie bijlage 10), dat in 1981 in de rangorde (van hoog naar laag) onder de Vlaamse arrondissementen op de 5de plaats kwam en in 1991 de 15de plaats bekleedt.

Ook inzake mobiliteit is het regionaal-economisch beleid beslist succesvol geweest.

De (eventuele) optie om de grootstedelijke gebieden vrij expliciet in hun ontwikkeling te ondersteunen - zoals het Ontwerp Structuurplan Vlaanderen blijkt aan te geven - blijkt wel degelijk te botsen met het probleem van beheersing van het woon-werkverkeer en is vanuit sociaal-economisch oogpunt niet vanzelfsprekend.

6. DEFINITIEVE MIGRATIE

Dat de structurele zwakte van een regio niet enkel leidt tot hoge werkloosheid, zwakke vormen van werkgelegenheid (lage productiviteit, seizoenmatige tewerkstelling) en omvangrijke lange-afstandspendel, maar uiteindelijk tot permanente vertrekoverschotten is een bekend gegeven.

In "Structurele Werkloosheid" werd reeds aangegeven dat de migratiebeweging van de bevolking reeds voor de Tweede Wereldoorlog beheerst werd door economische factoren.

De arrondissementen Diksmuide, Ieper en Tielt waren "Abwanderungsgebiete". Er werd beklemtoond dat deze bevolkingsbeweging een rol van bijzondere betekenis had in de cumulatieve verzwakking van de streek (49).

Bij het uitwerken van het "Richtplan voor de ruimtelijke ordening en ontwikkeling van de West-Vlaamse gewesten" werd in deelrapporten specifieke aandacht gegeven aan het eroderende karakter van de uitwijkoverschotten. Vooral jonge vol-actieven en meestal ook de beter geschoolden weken uit.

In het tijdschrift West-Vlaanderen Werkt werd bij herhaling het fenomeen van de definitieve migratie aan nader onderzoek ontworpen (50), met onder meer specifieke aandacht voor de kwalificatiegraad van de migranten.

De studie van de definitieve migratie toonde telkens aan - en ook op heden nog - dat de eigenlijke kuststrook een ander migratiepatroon heeft dan overig West-Vlaanderen.

Ik moet mij beperken tot het aangeven van enkele hoofdlijnen.

Het is heel duidelijk dat de verbeterde economische situatie positieve effecten heeft gehad op het migratiepatroon, naar omvang, naar aard van de betrokken migranten en naar herkomst en bestemming.

(49) DECLERCQ G. en VANNESTE O., op. cit., deel II, blz. 146-147

(50) Onder meer: West-Vlaanderen Werkt, 1964-1, 1968-2, 1977-5.

West-Vlaanderen is geëvolueerd van provincie met hoge vertrekoverschotten naar provincie met - sinds de jaren tachtig - vestigingsoverschotten (zie bijlage 11 en grafiek 2). Naar deelgebied was de situatie verschillend. Het beleid van industrialisering, met afgeleide effecten naar tewerkstelling in handel en diensten, heeft uiteindelijk ook voor het sterkst getroffen gebied de Westhoek soelaas gebracht.

Het migratiepatroon was en is ook nu nog duidelijk anders in de kustzone - en meer specifiek in de kustgemeenten zelf - dan in de rest van West-Vlaanderen.

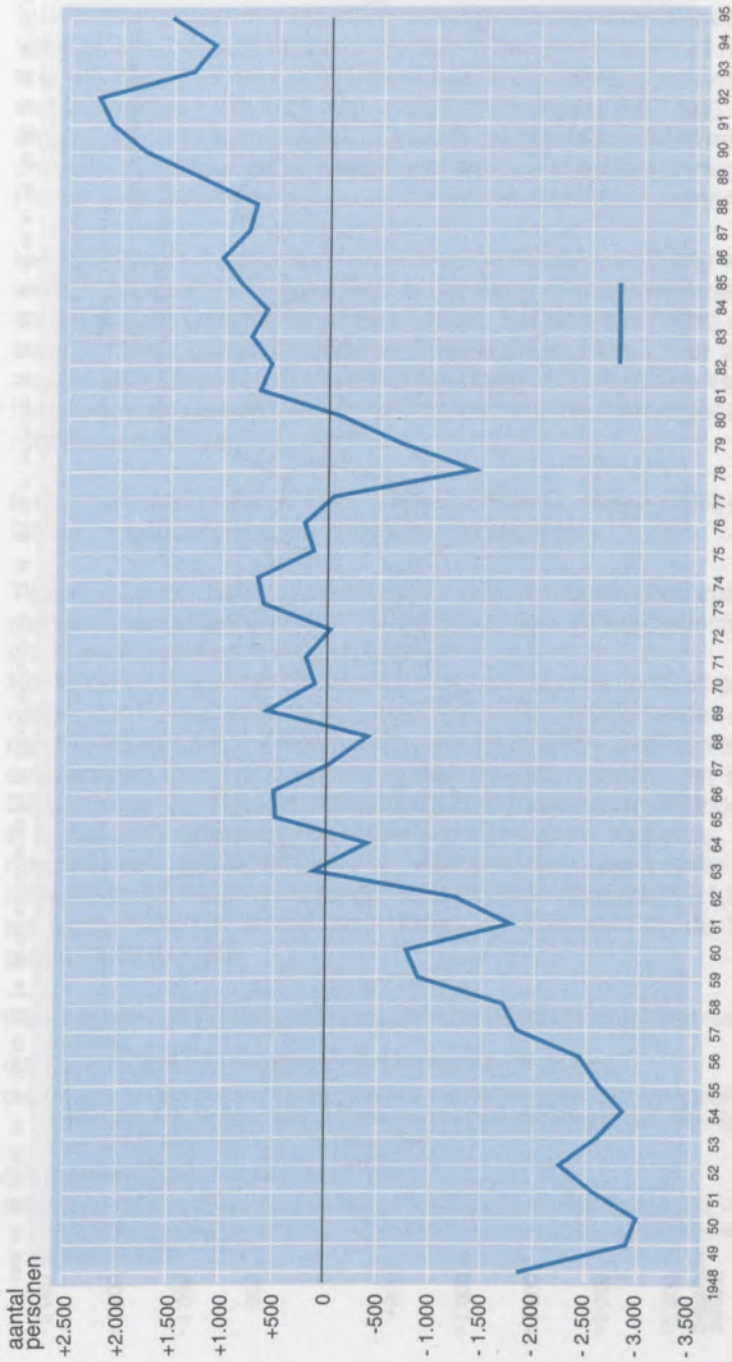
In de eerste naoorlogse periode waren de kustgemeenten globaal steeds inwijkingsgebied.

De vestigingsoverschotten kenden een stijgend verloop en zijn zeer omvangrijk geworden (zie bijlage 11). Het jaargemiddelde van de vestigingsoverschotten in de kustgemeenten steeg van 435 personen in de jaren 1948-61 (volkstellingen) tot 1.512 personen in de jaren 1991 tot en met 1995. Per 1.000 inwoners betekende dit respectievelijk +2,9 en 7,9 eenheden.

De inwijkingsoverschotten in de kustgemeenten zijn niet (meer) te verklaren door de aantrekkingskracht van het werkgelegenheidsaanbod. In de voorbije decennia gaat het in belangrijke mate om pensioenmigratie, met als gevolg een accentuering van de vergrijzing van de bevolking. In mijn rede van 17 november 1994 voor de Provincieraad heb ik erop gewezen dat omwille van ruimtelijke overwegingen het nauwelijks houdbaar blijkt dat de kustgemeenten nog langere tijd op noemenswaardige wijze vestigingsoverschotten zullen blijven noteren. De vestigingsoverschotten in de kustgemeenten komen in vrij grote mate uit de grote agglomeraties (Brussel, Antwerpen, Gent en ook Halle-Vilvoorde) en vertonen een specifieke leeftijdsopbouw. Tijdens de jaren 1988 tot en met 1995 was circa 59% van het vestigingsoverschot in de kustgemeenten te vinden in de leeftijdsgroepen van 50 à 69 jaar; het aandeel van de jonge vol-actieve leeftijdsgroepen van 20 à 34 jaar bedroeg amper 2% (51).

(51) In de leeftijdsgroep van 25 à 29 jaar was er een negatief saldo van 649 personen.

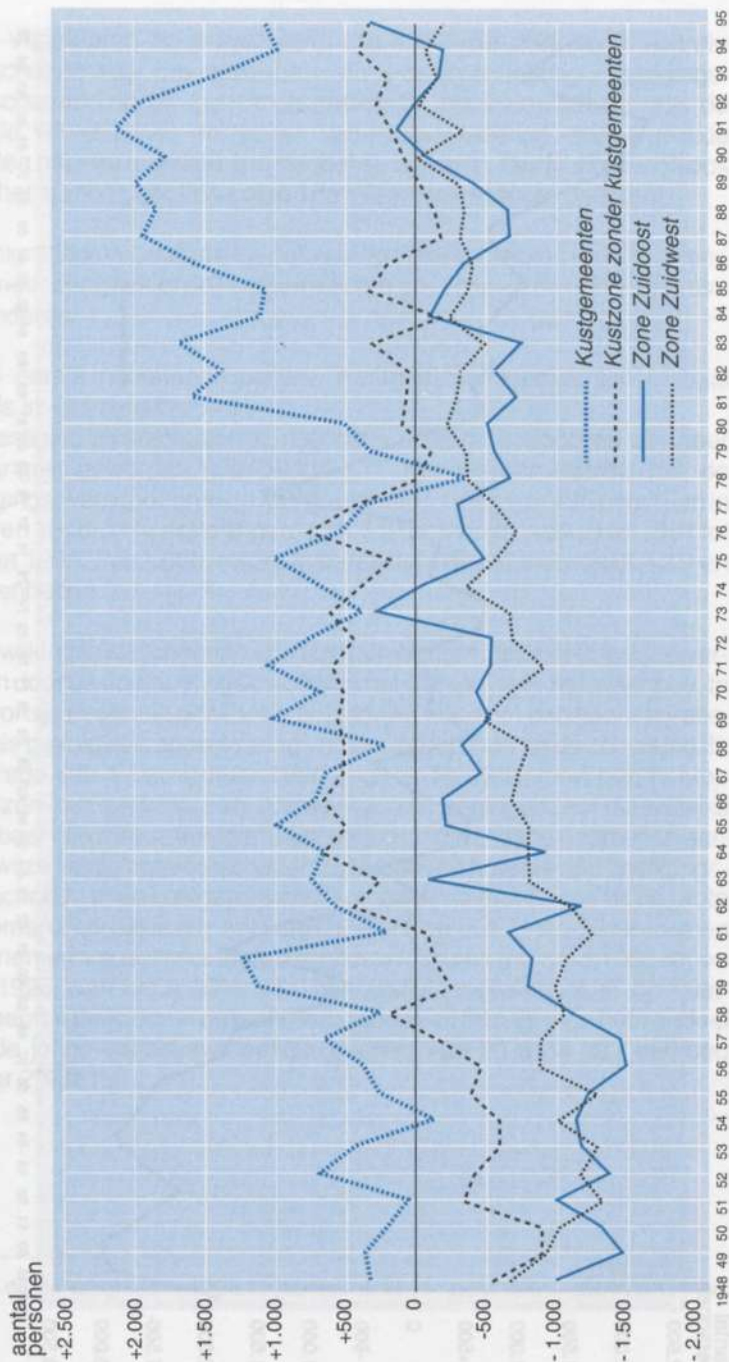
Grafiek 2 a : Evolutie van de migratiesaldi in West-Vlaanderen, 1948-95

Bron : Nationaal Instituut voor de Statistiek

Op basis van bevolkingsregisters en het rijksregister.

Grafiek 2 b : Evolutie van de migratiesaldi in West-Vlaanderen per deelgebied, 1948-95

Bron : Nationaal Instituut voor de Statistiek
Op basis van bevolkingsregisters en het rijksregister.

In de kustarrondissementen was er buiten de kustgemeenten in de jaren vijftig globaal nog een vertrekoverschot. In het arrondissement Brugge is er - als gevolg van de industrialisering en de ontwikkeling van de haven van Zeebrugge - een kentering gekomen omstreeks 1957 (52). In het arrondissement Oostende was dit slechts het geval vanaf 1965 en in het arrondissement Veurne (53) was dit slechts het geval in de jaren negentig. Hierbij is het fenomeen van suburbanisatie in rekening te nemen.

Het effect op de migratiestromen van het beleid van verruiming van de werkgelegenheid in de eigen regio is het zuiverst waarneembaar in de zone zuidoost (arrondissementen Kortrijk, Roeselare en Tielt) en de zone zuidwest (arrondissementen Diksmuide en Ieper). Hier speelt, zoals in de kustzone (arrondissementen Brugge, Oostende en Veurne) het element van de aantrekkingskracht als woongebied op de (pensioen) migranten niet mee.

In de zone zuidoost waren de vertrekoverschotten in de jaren vijftig groot. Dit was nog meer het geval in de zone zuidwest (54).

Tijdens de jaren 1948 tot en met 1961 (55) verloor de zone zuidoost gemiddeld per jaar ongeveer 1.250 personen door vertrekoverschotten en de zone zuidwest 1.100 personen.

Per 1.000 inwoners was dit 2,8 personen voor de zone zuidoost en niet minder dan 7,1 p.d. voor de zone zuidwest. In die periode kenden enkel de arrondissementen Neufchâteau en Bastenaken grotere vertrekoverschotten (per 1.000 inwoners) dan de arrondissementen Ieper, Diksmuide en Tielt. Het arrondissement Kortrijk nam een middenpositie in en het arrondissement Roeselare scoorde ook vrij ongunstig. In de rangorde van de 43 Belgische arrondissementen (van positief naar negatief) kwam het arrondissement Kortrijk op de 19de plaats (-1,0 p.d. als jaargemiddelde) en het arrondissement Roeselare op de 32ste plaats (-3,2 p.d.) (56).

(52) De stad Brugge (huidige omschrijving) noteerde vestigingsoverschotten van 1952 tot 1974.

(53) De niet-kustgemeenten omvatten enkel Veurne en Alveringem.

(54) De zone zuidwest omvat het grootste deel van de Westhoek waarvoor vanaf einde 1964 opeenvolgende ontwikkelingsprogramma's in uitvoering gingen. Zie mijn rede voor de Provincieraad van 1 oktober 1991.

(55) Gegevens afgeleid uit de volkstellingen.

(56) Arrondissement Oostende +0,9, Brugge kende een evenwicht, Kortrijk -1,0, Veurne -2,8, Roeselare 3,2, Ieper -7,0, Diksmuide -7,4, Tielt -7,7, West-Vlaanderen -2,5; België -0,5 p.d.

De economische expansie in West-Vlaanderen heeft - met enige fluctuaties ingevolge conjunctuurinvloeden en grensoverschrijdende effecten ten aanzien van Noord-Frankrijk door verschillen in woningaanbod en andere - geleid tot een geleidelijke afbouw van de negatieve migratiesaldi.

In de zone zuidoost was er een evolutie naar een ongeveer evenwicht in kwantitatieve termen voor het geheel van dit gebied. Intern zijn er nog fluctuaties, waarop ik hier niet omstandig kan ingaan. Het arrondissement Tielt had aanvankelijk het meest ongunstige migratiepatroon, maar heeft thans beperkte vestigingssaldi. Het arrondissement Roeselare evolueerde in de jaren tachtig ongunstig, maar scoort thans ook lichtjes positief. Het arrondissement Kortrijk heeft tijdelijk vestigingsoverschotten gekend - vooral in de grenszone met Noord-Frankrijk - maar kent thans uitwijkingsoverschotten, onder meer ook ten opzichte van de arrondissementen Roeselare en Tielt. Qua leeftijd is er in de drie arrondissementen in de jongste jaren (1991-95) nog een verlies in de leeftijdsgroepen van 20 à 34 jaar evenals in de leeftijdsgroepen van 50 à 69 jaar. Intern verbeterden de arrondissementen Roeselare en Tielt hun relatieve positie ten aanzien van het arrondissement Kortrijk. Nader onderzoek zou wellicht aanduidingen kunnen geven of het woonklimaat intern in de zone zuidoost thans speelt ten gunste van de arrondissementen Roeselare en Tielt (57).

Het meest markant is de verbetering in de Westhoek-arrondissementen Diksmuide en Ieper (zone zuidwest). Het negatief saldo is in de zone zuidwest nog niet volledig opgeheven, maar is gering geworden.

Het vertrekoverschot in de zone zuidwest bedroeg in de jaren 1991-95 gemiddeld per jaar nog slechts 0,7 per 1.000 inwoners; tijdens de jaren 1948-61 was dit 7,1 p.d.

(57) In de jaren 1991-95 had het arrondissement Kortrijk een negatief saldo van 308 personen ten opzichte van het arrondissement Roeselare en van 47 personen ten aanzien van het arrondissement Tielt. In de jaren 1986-90 was er voor het arrondissement Kortrijk een positief saldo ten opzichte van de arrondissementen Roeselare (-135) en Tielt (+67).

Tot voor kort werd de aanwinst van de bevolking via natuurlijk accres (geboorten-sterfte) volledig tenietgedaan door vertrekoverschotten. In de periode 1970-81 (volkstellingen), toen de dalende nataliteit volop tot uiting was gekomen, was het vertrekoverschot dubbel zo groot als het natuurlijk accres. Voor de jaren 1991-95 wordt een natuurlijk accres van 1.461 personen in veel geringere mate aangevreten door vertrekoverschotten (-753 personen). In het arrondissement Diksmuide werd tijdens de jaren 1991-95 louter kwantitatief beschouwd een evenwicht bereikt tussen in- en uitwijking. In het arrondissement leper was er nog jaar na jaar een vertrekoverschot.

In de arrondissementen leper en Diksmuide concentreert zich het vertrekoverschot nog in de leeftijdsgroepen van 20 à 29 jaar. Bij een totaal vertrekoverschot van 753 personen tijdens de jaren 1991 tot en met 1995 was er een verlies van 1.084 personen in de leeftijdsgroepen van 20 à 29 jaar.

Het beleid voor de Westhoek heeft gunstige resultaten afgeleverd. Dit beleid vraagt nog om voortzetting, waarbij een verstrekte kernvorming ruimte kan scheppen voor activiteiten die een beroep doen op jongeren met een hogere scholingsgraad. Onder meer de ontwikkeling van Flanders Language Valley is - na de vroegere vestigingen op de T-zone te leper - een stap in de goede richting.

7. SOCIAAL-ECONOMISCHE ONTWIKKELING EN RUIMTELIJK-ECOLOGISCHE ASPECTEN

Bruto geografisch product, arbeidsbalansen, werkloosheid en andere zijn maatstaven voor een vergelijking met andere regio's (zoals ook de grootstedelijke gebieden) die uitgaan van een (sociaal-)economische benadering.

Er zijn andere maatstaven bruikbaar voor een (vergelijkende) analyse die relevantie vertoont met welvaart en welzijn en die ruimtelijk-ecologische aspecten (mede) in beschouwing neemt.

Ik wil ook hieraan even aandacht besteden omdat - veelal zonder indringend inzicht in en kennis van het verleden - zeer gemakkelijk het verwijt wordt gemaakt dat de inzet tot ontwikkeling en modernisering van West-Vlaanderen uitsluitend economisch was gericht en te weinig sociaal-cultureel en ruimtelijk-ecologisch.

Er kan natuurlijk niet worden ontkend dat de ruimtelijk-ecologische aspecten thans sterker worden beklemtoond dan in de jaren vijftig en de jaren zestig. Wie in West-Vlaanderen zijn eigen woonomgeving waarneemt, neemt de gestegen tewerkstelling en welvaart voor lief, maar kijkt terecht kritisch naar de aantasting van de open ruimte en van het landschappelijk schoon; het fenomeen is het meest zichtbaar in het Kortrijkse, de kuststrook en op de wegverbinding Brugge - Roeselare - Kortrijk door de sterk uitgesponnen lintbebouwing. Het betekent evenwel niet dat in de strategie die veertig jaar terug werd vooropgezet geen of nauwelijks aandacht werd besteed aan deze aspecten. Ze werden weliswaar niet zo uitdrukkelijk verwooid, maar waren ten gronde toch onderdeel van de concrete aanpak. De discussie over de integratie van de facetten economische ontwikkeling, sociaal-culturele ontwikkeling en ruimtelijke elementen kwam toen niet op het forum, maar het integratiestreven was wel degelijk aanwezig. We moeten er ons wel van bewust zijn dat - wellicht iets te extreem uitgedrukt - basisbehoeften (waaronder werk om inkomen te verwerven voor een behoorlijke voeding en huisvesting) - voorrang krijgen op behoeften die bij de "rising expectations" te catalogeren zijn.

Essentieel is steeds - gesitueerd in tijd en ruimte - dat een integratie van doelstellingen wordt nagestreefd. Op heden leeft blijkbaar bij sommigen de overtuiging dat ruimtelijke planning een volkomen autonome discipline is. Beleid - dat steunt op inzicht en planning - wordt gedragen door een visie die allesbehalve waardenvrij is en die ook tijdsgekleurd is. Het geloof in de nulgroei van het begin van de jaren zeventig (58) werd vrij vlug ondergraven door de vraag naar volledige werkgelegenheid en meer zelfs naar ononderbroken stijging van inkomen en koopkracht. Dat dit laatste niet ten gronde kan worden verantwoord, geprojecteerd tegen de armoede van miljoenen in de derde wereld (en de vierde wereld), moet blijkbaar nog doordringen bij velen en - nauwelijks te begrijpen - bij groepsvertegenwoordigers die het gemeenschapsbelang, ook voor volgende generaties, heten te verdedigen.

Het is geen eenvoudige opgave om een "evenwicht" te vinden in de concrete omzetting van ten dele conflicterende doelstellingen, die te maken kunnen hebben met de grootst mogelijke mate van werkzekerheid, het waarborgen van een aangenaam woonklimaat, het vrijwaren van open ruimte en natuur, het aanbieden van een afdoende mobiliteit voor alle bevolkingsgroepen en het beheersbaar houden van de verkeersstromen en andere meer. Dat bij het maken van keuzes - hoe uitgebalanceerd ze ook zijn - instemming samengaat met afwijzing, is dan ook een normaal verschijnsel.

Wie het boek "structurele werkloosheid" ter hand neemt, zal in de aanbevelingen anno 1954 kunnen lezen dat niet gekozen werd voor oplossingen op korte termijn (tewerkstelling om het even waar), maar voor oplossingen op langere termijn.

Bij de optie om vooreerst van start te gaan met een beleid voor de ontwikkeling op de verkeersas Brugge - Kortrijk werd uitdrukkelijk gekozen voor een industrialisatie in afzonderlijke kernen en werd lintindustrialisatie afgewezen. Onder meer werd het volgende vermeld: "Op welke punten juist in het ontwikkelingsgebied nieuwe tewerkstelling in de nijverheid in het bijzonder moet bevorderd worden, dient te worden uitgewerkt in een welvaartsplan, en vastgelegd door een aangepaste stedenbouwkundige behandeling van het gehele gebied" (59).

(58) Uitgedrukt in de slogan "Vlaanderen wordt te vet".

(59) DECLERCQ G. en VANNESTE O., op. cit., blz. 234.

Wel werd ook gepleit voor een industrialisering in een aantal kernen buiten de as Brugge-Kortrijk en waarbij opnieuw werd verwezen naar de noodzaak van het treffen van de voorzieningen in een algemeen aanlegplan.

Voor de kust en het achterland werd gepleit voor "stedebouwkundige bescherming en valorisatie van de nodige ruimte voor toerisme en recreatie" (60).

Er werd ook gesteld dat de bevordering van de industrialisatie door "regionale concentratie" langs de as Brugge-Kortrijk noodzakelijk zou moeten gepaard gaan met een aangepaste huisvestingspolitiek. Vandaar mijn inzet tot het oprichten van een intercommunale voor huisvestingsbeleid als een afzonderlijke eenheid (Westvlaamse Intercommunale voor Huisvestingsbeleid WIH) en nadien de uitbreiding van de doelstellingen van Leiedal; door het stilvallen van de emigratieoverschotten van circa 2.500 personen per jaar in de na-oorlogse periode 1948-61 - meestal jonge gezinnen - was immers de druk op de grondprijzen zo hoog dat hoogst dringend de overheid regulerend moest optreden.

Ik kan hier slechts enkele elementen aanstippen om te illustreren dat naast economische en sociale consideraties ook ruimtelijk-ecologische aspecten aandacht kregen.

Het begrip "gebundelde deconcentratie" of "gedeconcentreerde bundeling" werd in feite van meetaf vooropgezet.

Het beleid werd de facto ook hierop afgestemd en in de gewestplannen vastgelegd. In de werking van de WER en later de GOM - West-Vlaanderen was dit steeds een leidraad.

In mijn boek "Het groeipoolconcept en de regionaal-economische politiek", 1967, heb ik een en ander verder geëxpliciteerd. Ik beperk mij tot volgend citaat betreffende de as Brugge-Kortrijk :

(60) Ibid., blz. 239.

"Gezien de spreiding van het bebouwingspatroon is verder een strakke politiek van ruimtelijke ordening noodzakelijk om deze streek open te houden voor de toekomst. Hieruit volgen ook zekere beperkingen aan het spreidingspatroon van de industrie.

Bijzondere problemen die zich stellen in het kader van de geografische polarisatie zijn de uitbouw van de havenzone te Brugge-Zeebrugge en de versterking van de tertiaire functie van de stad Kortrijk.

De industrialisering van de havenzone zal gepaard gaan met technische en inkomenspolarisatie. De eerste vestiging zal een psychologische polarisatie doen ontstaan, waarvan echter het effect in grote mate zal afhangen van de verzoening tussen de industriële belangen van de haven en de toeristische belangen van de Oostkust en Brugge. Gezien de waarde van het landschap te Zeebrugge-Brugge, als achterland en doortochtgebied naar een uitgebouwde toeristische zone, is hier zeker een strenge urbanistische politiek noodzakelijk.

Het uiteenvallen van de tertiaire functie in de Kortrijkse agglomeratie is eveneens een bijzonder probleem, vooral wanneer men rekening houdt met de reeds voltrokken spreiding van de industrie als motorisch element in het gewest. Daar de rol van de inkomens- en psychologische polarisatie, en aldus de verbreiding van de groeipool gebaseerd is op een minimumvolume van geldstromen, ware het wenselijk een politiek ter versterking van de commerciële en dienstenfunctie van de stad Kortrijk tegenover de agglomeratie te hanteren" (61).

Het is onbetwistbaar dat de spreiding van het aanbod van bedrijventerreinen principieel werd opgehangen aan de kernenhierarchie, met een toch wel aangepaste spreiding in de drie grote deelgebieden, Brugge-Kortrijk, Westhoek en Kustzone.

Toen door de Intergom-Werkgroep, bij de opmaak van voorbereidende nota's voor een Structuurschets Vlaanderen, de situatie in 1979 werd geanalyseerd, bleek duidelijk dat de toewijzing van regionale bedrijventerreinen aan de stedelijke kernen het sterkst haar toepassing had gekregen in West-Vlaanderen. Dit beleid werd ook later systematisch voortgezet.

(61) VANNESTE O. : Het groeipoolconcept en de regionaal-economische politiek. Toepassing op de Westvlaamse economie, Centrum voor Economische Studiën, Leuven, 1967, blz. 314.

Dat ook aandacht werd gegeven aan een samengaan van economische ontwikkeling en vrijwaring van het milieu blijkt ook uit het feit dat reeds in 1971, onder stimulans van Pierre Baron van Outryve d'Ydewalle, toenmalig Gouverneur, een Afdeling Milieuzorg werd opgericht binnen de schoot van de WER. In mijn rede van 1 oktober 1982 voor de Provincieraad heb ik de "economische aspecten van de milieuzorg" als thema gekozen.

De studie van de waterverontreiniging en de lokalisatie en dimensie van de zuiveringsstations werden in 1970 aan het WES toevertrouwd en in "Facetten van West-Vlaanderen" gepubliceerd (62). In 1972 werd een studie opgemaakt en gepubliceerd over de luchtverontreiniging (63).

De actualisering betreffende de waterverontreiniging gebeurt thans door de Vlaamse Milieu Maatschappij. Inzake luchtverontreiniging is ons na 1972 geen onderzoek bekend; het is aan te bevelen dat een nieuwe studie dienaangaande zou worden aangevat.

In de Kustzone is de ruimtelijke ordening niet in de hand gehouden zoals dit werd bepleit. In mijn rede van 1 oktober 1987 voor de Provincieraad "Grasduinen in het kusttoerisme" heb ik mijn bezorgdheid opnieuw uitgesproken, sociaal-economisch en ruimtelijk.

Ik onderstreepte in mijn rede onder meer dat in de naoorlogse periode de roofofbouw op het natuurlijk patrimonium groot is geweest en dit door een soms ongebreidelde uitbouw van het appartementstoerisme en van de kampeerinrichtingen. Op heden speelt de Kust onvoldoende in op het milieubewustzijn van de bevolking.

De Kustzone heeft behoefte aan heel concrete maatregelen tot herwaardering en aan een coherent promotioneel beleid met meer financiële middelen. De structuur van de toeristische receptieve capaciteit is vijftiendertig jaar oud; iedere dominante economische activiteit in een streek moet zich na een dergelijke periode via renovatie aanpassen aan de nieuwe behoeften, productiemethodes en ter zake innoverende investeringen uitvoeren. Ik herhaal het standpunt dat een bundeling van financiële middelen, niet enkel in de overheidssector maar ook in de privé-sektor een basisvoorwaarde is voor succes.

(62) Colloquium "Leefmilieu 2000". Waterbeleid in West-Vlaanderen. Facetten van West-Vlaanderen, Brugge, WES, 1976.

(63) HEMSCHOOTE J., Luchtverontreiniging in West-Vlaanderen, Bronnen, toestand en bestrijding door de ruimtelijke ordening, Brugge, WES, 1972.

In iedere gemeente moet per badplaats een leefbaarheidsplan worden opgemaakt, waarin de aandacht wordt besteed aan het weren van de auto uit de kerngedeelten van de toeristische zones en het attractiever maken van straten en pleinen.

Ten aanzien van de sanering van het kampeertoerisme kunnen wij hopen dat de maatregelen van de Vlaamse regering op korte tot halflange termijn probleemoplossend zullen zijn, vanuit ruimtelijke en sociaal-economische invalshoek. Moeilijker ligt het voor het appartementstoerisme.

De aftakeling van het appartementsbestand moet worden gestopt. Hiervoor zal een geëigend instrumentarium moeten worden gesmeed. Het lijkt mij onontkoombaar dat hier onmiddellijk werk wordt van gemaakt. Het lijkt mij ook duidelijk dat de renovatie enkel mogelijk zal zijn - verwijzend naar het stelsel van mede-eigendom - indien de wetgeving hiervoor aangepast wordt.

Ik wil nogmaals beklemtonen dat ruimtelijke ordening geen autonome discipline is en dat het verwaarlozen van de samenhang met sociaal-culturele en economische aspecten nefaste gevolgen heeft voor én welvaart én welzijn. Ik stel ook vast dat "mythevorming" in de ruimtelijke planning steeds opnieuw de kop opsteekt.

In mijn rede van 1 oktober 1981 voor de Provincieraad "Over het gebruik van de ruimte" heb ik gewezen op het ontstaan van een aantal mythes.

Deze mythes hadden betrekking op de graad van "verstening" van Vlaanderen, de behoefte aan industriegronden en de woningbehoefte.

Ik wil deze aspecten nog even aansnijden.

Volgens een rapport van het Bestuur van de Stedenbouw en Ruimtelijke Ordening dat in 1974 werd gepubliceerd, behoorde in 1970 circa 38% van Vlaanderen tot de verstedelijkte ruimte. Als te verwachten evolutie werd gesteld dat het stedelijk grondgebruik in Vlaanderen in 1981 kon oplopen tot 47% (64). Een Intergom-Werkgroep berekende dat in 1978 de verstedelijkte oppervlakte niet meer dan 26% bereikte.

(64) Bestuur van de Stedenbouw en Ruimtelijke Ordening : Het stedelijk grondgebruik in Vlaanderen, Brussel, 1974, blz. 37 en 106.

In de recente "Tweede Benelux Structuurschets, concept" wordt de verstedelijkte ruimte in Vlaanderen geraamd op 24,4% (65).

In mijn rede van 1 oktober 1981 "Over het gebruik van de ruimte" stipte ik aan dat niet kan worden ontkend dat een indruk van "volte" kan ontstaan, in hoge mate bepaald door de verregaande lintbebouwing en op sommige plaatsen door echte wildbouw.

Feit is dat er wel aanzienlijke verschillen zijn tussen de onderscheiden provincies en binnen elk van de provincies tussen deelgebieden.

West-Vlaanderen heeft zich - in globaliteit - steeds ingespannen om de verstening en de verstedelijking van het platteland geen vrije hand te geven. Analyse van de bodembestemming in de gewestplannen en het feitelijk grondgebruik (onder meer gegevens van het Kadaster) bewijzen dit. Ik beperk mij tot het aangeven van de volgende cijfers.

In de periode 1980-92 is het aandeel van de geurbaniseerde oppervlakte (in ruime zin) (66) in West-Vlaanderen gestegen van 17,5% tot 21,8%. Tegenover deze toename van 4,2% stond een gemiddelde voor Vlaanderen van 5,0% en een variatie tussen 4,8% en 6,1% voor de andere provincies.

Tot nadenken stemt dat West-Vlaanderen door realistische gewestplannen met einddatum 1980, wat leidde tot het spaarzaam omgaan met de ruimte, in de voorbije jaren meer en meer het slachtoffer hiervan dreigde te worden, en in feite werd. De moeilijkheden rezen toen de noodzaak zich opdrong om via gewestplanwijziging of het aansnijden van woonuitbreidingsgebieden aan reële noden te kunnen voldoen; grondig wetenschappelijk onderzoek en werkelijkheidsrijpe afbakeningen zijn hier niet beloond geworden.

(65) Tweede Benelux Structuurschets, Concept, januari 1996, blz. 17.

(66) Geurbaniseerde oppervlakte in ruime zin : alle bebouwde percelen, de nog niet bebouwde bouwpercelen, tuinen en parken, recreatie, nijverheidsgronden, vliegvelden, militaire terreinen, gekadastreerde waters, gekadastreerde wegen en de niet-gekadastreerde oppervlakte (omvattende het openbaar wegennet, pleinen, grote rivieren).

In mijn rede van 1 oktober 1981 wees ik op de mythe dat de "des-industrialisering" zou meebrengen dat er geen behoefte meer zou zijn aan bedrijventerreinen. Een andere "mythe" was dat de bevolking stagneert en dat er derhalve geen behoefte meer zou zijn aan bijkomende woningbouw.

U hebt allen weet van de discussies in het raam van de opmaak van het Structuurplan Vlaanderen over de kwantificering van de behoefte aan bedrijventerreinen. Ik heb de indruk dat men bereid is van de mythe af te stappen. Verontrustend blijft dat de kwantificering onvoldoende aandacht geeft aan de (zeker in West-Vlaanderen, vooral in het zuiden) grote behoefte voor herlokalisering op bedrijventerreinen. Dit geldt ook heel duidelijk voor de behoefte aan herlokalisering op lokale bedrijventerreinen. Het zijn de reële behoeften die bepalend moeten zijn en het stellen van een bovengrens van 5 ha voor een lokaal bedrijventerrein is onrealistisch.

De neiging blijkt groot te zijn om zowat alles op het centrale niveau te regelen en sterk normerend op te treden. Men moge er zich van bewust worden dat wie te veel wetten stelt, onrecht sticht.

Verontrustend is ook dat men voor de zogenaamde "zonevreemde bedrijven" geen oplossingen biedt die voor de bedrijven werkzaam zijn op korte termijn. De ruimtelijk-ecologische aspecten moeten ernstig worden geanalyseerd, maar er is behoefte aan een probleemoplossende benadering die op korte termijn een antwoord geeft.

Merkwaardig is de evolutie wat de kwantificering en de benadering door de planologen van de woningbehoefte betreft. De ommezwaai van praktisch geen behoefte naar een zeer omvangrijke behoefte is frappant.

De Administratie voor Huisvesting raamde in 1989 de toename van de gezinnen voor Vlaanderen op circa 62.500 voor de periode 1990-95 en 30.100 voor de periode 1995-2000 (67). In 1990 vindt men in het rapport "Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen, Actualisering 1990" (68) de bere-

(67) De Intergom-Werkgroep had in 1987 de raming voor de periode 1990-95 op circa 70.350 eenheden gesteld.

(68) Mens en Ruimte : Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen. Actualisering 1990. Eindverslag. Studie in opdracht van de Gemeenschapsminister van Ruimtelijke Ordening en Huisvesting en het Bestuur voor Stedebouw en Ruimtelijke Ordening, Brussel, november 1990.

kening van de Administratie voor Huisvesting (2de nota) terug. Het rapport poneert voor de periode 1991-2000 een totale woningbehoefte voor Vlaanderen van circa 98.000 eenheden (inclusief behoefte voor woningmutatiereserve). Volgens het rapport bedroeg - vanwege de te hoge leegstand van woningen - de reële woningbehoefte nauwelijks 11.000 eenheden.

In het Ontwerp Structuurplan Vlaanderen (RSV) komt dan een omme-zwaai; voor de periodes 1992-97 en 1997-2002 is sprake van respectievelijk 148.900 en 136.600 bijkomende woningen en voor de gehele planperiode van 15 jaar (1992-2007) van bijna 400.000 woningen.

Toen in het boek "West-Vlaanderen 2000. Een strategie voor economische ontwikkeling" (69) een raming van de woningbehoefte werd gepubliceerd, werd hierop in sommige kringen kritisch gereageerd. In het RISO-dokument "Rest-Vlaanderen. Een ruimtelijke strategie voor het Westvlaamse platteland" spreekt men van "zonder meer astronomische cijfers" (70). In "West-Vlaanderen 2000" bedraagt de raming voor de periode 1995-2000 voor de Westhoek (arrondissementen Diksmuide, Ieper en Veurne) aan bijkomende woningen circa 1.700 eenheden. In het Voorstel van Ontwerp RSV is dit voor de periode 1997-2002 meer dan het dubbele (4.200).

Ruimtelijk-ecologische aspecten kunnen randvoorwaarden stellen ten aanzien van de na te streven sociaal-economische ontwikkeling. De tendens om op het centrale niveau sterk normerend deze ontwikkeling te sturen kan niet worden bijgetreden. Aan het specifieke van de onderscheiden regio's moet afdoende armslag worden gegeven. Het kwantificeren op het centrale niveau van behoeften voor wonen en voor bedrijvigheid moet met de grootste omzichtigheid gebeuren en kan in het algemeen enkel een indicatieve waarde worden toegewezen. Het feit dat planologen de woonbehoeften voor Vlaanderen in 1990 raamden op

(69) VANHOVE N. en THEYS J., "West-Vlaanderen 2000. Een strategie voor economische ontwikkeling", uitgave onder de auspiciën van de Provincie West-Vlaanderen, WES, Brugge, 1990.

(70) RISO-dokument: Rest-Vlaanderen. Een ruimtelijke strategie voor het Westvlaamse platteland, 1992, blz. 80.

circa 31.000 eenheden voor de periode 1995-2000 en dit aantal nu wordt opgedreven tot niet minder dan circa 108.000 eenheden, is illustratief voor de onzekerheden en de aanpak ter zake. Indien men een trendbreuk wil waarmaken, dan zal de medewerking van het provinciale en van het gemeentelijke niveau moeten verkregen worden op basis van overtuigende gegevens en op basis van consensusvorming. Hier wens ik te onderstrepen dat op het bovengemeentelijk vlak het wenselijk ware aan de provincies een belangrijke rol toe te kennen.

8. SLOTBESCHOUWINGEN

Er is in West-Vlaanderen sinds de jaren vijftig een lange weg afgelegd die onbetwistbaar in de goede richting loopt. Niets is echter verzekerd. Lering halen uit eventuele fouten van het verleden in eigen regio of de buurregio's moet een geesteshouding zijn die steeds aanwezig is.

De levensstandaard is bij ons sterk gestegen en over de periode van 40 jaar beschouwd is in de geografische ruimte een grotere inkomensgelijkheid binnen ons land totstandgekomen.

Ruimtelijke structuren als dragend element en planconcepten moeten de basis vormen voor het maken van de maatschappij, maar de toepassing moet steeds aangepast zijn aan de betrokken geografische ruimten. Concepten moeten de sociaal-economische en de ruimtelijke realiteit integreren.

Wat mij bekommert is dat te veel als vanzelfsprekend opeisbaar kan worden gesteld.

De mentale evolutie lijkt mij niet bepaald gunstig. Dit bemoeilijkt de uitwerking van maatregelen op het sociaal-economische vlak. Dit was en blijft ook oorzaak van een overdreven ruimtegebruik, voor het wonen en voor diverse vormen van bedrijvigheid en nutsvoorzieningen.

Eenieder blijkt gevoelig voor de storend geachte effecten van de nabijheid van bedrijvigheid, infrastructuur en andere, maar wil meteen alle voordelen van plaatselijke tewerkstelling, een ruim bouwperceel en van bereikbaarheid en nabijheid en meteen open ruimte.

Kan de welvaart verder stijgen en kunnen steeds meer middelen worden toegewezen aan zaken zonder wezenlijke meerwaarde? Ik vrees dat onder meer de werking van de EU (via Interreg en andere) de tendens om eerder achteloos middelen te besteden in de hand werkt; de ter beschikking gestelde middelen voor de samenwerking met onze burens moet na de inloopfase een meer intrinsieke inhoud krijgen ten aanzien van duurzame ontwikkelingen.

Toekomst is ook hetgeen wat we zelf willen en gemeenschappelijk willen bereiken. Er zijn dreigingen en gevaren. Problemen en ook crisissen kunnen ook worden benaderd als kansen tot bijsturing en aanpassing en een aansporing zijn tot diepgaande bezinning en bron worden van vernieuwde dynamiek.

West-Vlaanderen kende in de jongste veertig jaar een stijging van de plaatselijke tewerkstelling en een uitzonderlijke groei van zijn welvaart en dit niet enkel in absolute cijfers, doch ook in vergelijking met Vlaanderen en het Rijk in zijn geheel. Niets is echter definitief verworven; zowel in het verleden als op heden zijn talrijke voorbeelden te vinden van streken - in binnen- en buitenland - die hun dominerende economische activiteit hebben zien verschrompelen en uiteindelijk van een structureel sterke naar een structureel zwakke streek zijn geëvolueerd.

Permanent wetenschappelijk onderzoek is in de toekomst dan ook verder noodzakelijk. "Structurele Werkloosheid in West-Vlaanderen" (1954), het "Richtplan voor de ruimtelijke ordening en ontwikkeling van de Westvlaamse gewesten" (1968) en "West-Vlaanderen 2000. Een strategie voor economische ontwikkeling" (1990), hebben duidelijk hun nut als instrumenten voor overheidsbeleid en beslissingen in de particuliere sector bewezen. De zeer snelle wijzigingen in het economisch en maatschappelijk leven maken, naar mijn mening, zelfs op kortere termijn een status questionis noodzakelijk. Het is mijn wens dat in de aanvang van de eenentwintigste eeuw opnieuw de toestand wordt opgemaakt en voorstellen worden geformuleerd voor West-Vlaanderen 2010. Het feit dat "West-Vlaanderen 2000" korte tijd na verschijning zoals "Structurele Werkloosheid" (1954 en 1957) een tweede editie kende, wijst op de grote belangstelling en het nut van deze studies. Er is verder werk voor de overheids- en de particuliere sector.

Na de eerder uitzichtloze jaren vijftig is de tweede helft van de twintigste eeuw vrij gunstig verlopen; qua methode van onderzoek en ontwikkelingsstrategie kunnen lessen worden getrokken voor de toekomst. Deze lessen moeten echter aangevuld worden naar de concrete omstandigheden van de aanvang van de eenentwintigste eeuw.

Voor West-Vlaanderen blijft de werkloosheid een zorg. Zowel conjunctuurbewegingen als rationalisatie van ondernemingen, stijging van de beroepsbevolking in de jaren tachtig, de stijgende participatie van de vrouwen op de arbeidsmarkt als desindustrialisatie, hebben geleid tot arbeidsoverschotten die moeten bestreden worden. Het grootste gedeelte van de werkloosheid zal moeten opgevangen worden door de tertiaire sector in al zijn schakeringen; het is te vrezen dat zowel de technologische evolutie in de industrie als de specialisatie in de tertiaire sector geen soelaas zal brengen voor de ongeschoolde arbeid.

Onheilsprofeten blijven uit den boze; een realistisch optimisme lijkt mij een betere basis voor ontwikkeling. Uit een gehandicapt verleden wist West-Vlaanderen zich om te bouwen tot een grotere welvaart dan het Vlaamse en het rijksgemiddelde. Voor de toekomst is nieuwe inzet nodig; overheidsinvesteringen met hoog marginaal nut en innoverende investeringen in de particuliere sector, rekening houdend met maatschappelijke evenwichten in de brede zin van het woord. Dat nu en dan een tijdelijke trendbreuk optreedt, moet niet leiden tot pessimisme, maar tot geëigende aanpak of, om het met een Oosters gezegde te formuleren : een waakzaam West-Vlaanderen moet zich niet laten beïnvloeden door nu en dan een sombere vlucht van zwarte kraaien.

Druze - statistische overzicht van de economische evolutie in West-Vlaanderen

2. Ervye geografisch gebied

Bevolking - gemiddeld West-Vlaanderen in België - 11 %

- Aandeel van het bruto geografisch product West-Vlaanderen in België:

- 1967 : 6,8 %
- 1979 : 11,8 %
- 1989 : 11,2 %

- Deel in prijzen van deze geografisch product, 1989/89 :

- West-Vlaanderen : 2,7 %
- Vlaanderen : 2,4 %
- Bp : 2,1 %

- Geografisch product per kilometer

- 1989 - West-Vlaanderen : 100 (naast de 9 provincies na Luxemburg)
- 1989 - de provincies na 9 provincies

- Europese index in de geografisch product Europese Unie = 100:

- West-Vlaanderen : 73
- Noord-Europa (Duits + Frankrijk-Catala) : 68
- Zuiden : 56

Bijlagen

3. Waargenomen levenskwaliteit

- Aandeel met voldoende (West-Vlaanderen in België)

- 1981 : 9,0 %
- 1991 : 12,8 %

- Aandeel werkgelegenheid West-Vlaanderen in Vlaanderen :

- 1981 : 26,2 %
- 1991 : 26,7 %

- Regionale werkgelegenheidsdifferentie :

- West-Vlaanderen : van 87,2% in 1981 tot 81,8% in 1991
- Zuiden : van 20,2% in 1981 tot 25,2% in 1991

*Natuurlijke economische evolutie

Bijlage : Statistisch overzicht van de sociaal-economische evolutie in West-Vlaanderen

2. Bruto geografisch product¹

- Bevolking : aandeel West-Vlaanderen in België : 11 %
- Aandeel van het bruto geografisch product West-Vlaanderen in België :
 - 1963 : 8,9 %
 - 1973 : 11,0 %
 - 1988 : 11,3 %
- Groei in prijzen van bruto geografisch product, 1985-93 :
 - West-Vlaanderen : 2,7 %
 - Vlaanderen : 2,4 %
 - Rijk : 2,1 %
- Geografisch product per inwoner :
 - 1993 : West-Vlaanderen 2e plaats op 9 provincies; na Antwerpen
 - 1963 : 8e plaats op 9 provincies
- Eurostat 1993, bruto geografisch product Europese Unie = 100 :
 - West-Vlaanderen : 115
 - Noord-Frankrijk (Nord + Pas-de-Calais) : 88
 - Zeeland : 99

3. Werkgelegenheidsbalansen

- Aandeel werkgelegenheid West-Vlaanderen in België :
 - 1961 : 9,0 %
 - 1991 : 12,0 %
- Aandeel werkgelegenheid West-Vlaanderen in Vlaanderen :
 - 1961 : 20,2 %
 - 1991 : 20,7 %
- Evolutie werkgelegenheidscoëfficiënt :
 - West-Vlaanderen : van 87,9 % in 1961 tot 91,8 % in 1991
 - Vlaanderen : van 86,2 % in 1961 tot 86,6 % in 1991

¹Nummers volgens indeling rede

- Aandeel West-Vlaanderen in industriële werkgelegenheid in België :
 - 1961 : 10 %
 - 1991 : 16 %
- Aandeel tertiaire sector in totale werkgelegenheid van West-Vlaanderen :
 - 1970 : 39,8 %
 - 1991 : 46,8 %

4. Werkloosheid.

- Werkloosheidsgraad, berekeningen Eurostat, april 1995 :
 - West-Vlaanderen : 5,3 %
 - Vlaanderen : 6,9 %
 - België : 9,4 %
 - Région Nord/Pas-de-Calais : 15,3 %
 - Zeeland : 6,8 %
- Aandeel werkloosheid West-Vlaanderen in België :
 - 1947 : 18 %
 - 1970 : 8,4 %
 - 1991 : 6,4 %
- Rangorde werkloosheidsdruk West-Vlaanderen in de Belgische provincies :
 - 1961 : hoogste van alle provincies
 - 1991 : samen met Vlaams Brabant : laagste
- Aantal niet-werkende werklozen met inbegrip van de ouderen in West-Vlaanderen : 49.500 (maart 1996)

5. Arbeidsmigratie

- Grensarbeid in West-Vlaanderen: 22.000 in 1947 tot 1.000 in 1994
- Seizoenarbeid in West-Vlaanderen: van 11.100 afreizen in 1952 tot 0 op heden
- Pendel van 1 à 1.30 u., 1961-'71 :
 - West-Vlaanderen : daling met 37 %
 - België : stabiel

- Bovenmatige afstand, 1961-'71 :
 - West-Vlaanderen : daling met 30 %
 - België : daling met 45 %

6. Verhuisbeweging West-Vlaanderen :

- 1948-'61 : gemiddeld - 2.500 personen per jaar
- 1991-'95 : gemiddeld + 1.600 personen per jaar

7. Sociaal-economische ontwikkeling en ruimtelijk-ecologische aspecten

- Evolutie geürbaniseerde oppervlakte, 1980-'92 :
 - West-Vlaanderen : van 17 tot 21,8 %
- Jaargemiddelde van de toename geürbaniseerde oppervlakte 1980-92:
 - West-Vlaanderen : 4,2 %
 - Vlaanderen : 5,0 %
 - overige provincies : 4,8 tot 6,1 %

Bijlage 1 : Jaarlijkse gemiddelde groei van de bruto toegevoegde waarde
 (tegen marktprijs in prijzen van 1985), periode 1985-93

ARRONDISSEMENT		PROVINCIE	
Virton	5,7	Luxemburg	3,7
TIELT	4,9	Limburg	3,3
Bastenaken	4,4	Vlaams-Brabant	2,8
Maaseik	4,2	West-Vlaanderen	2,7
Hoei	4,1	Waals-Brabant	2,2
Oudenaarde	4,0	Antwerpen	2,1
Moeskroen	3,6	Oost-Vlaanderen	2,0
Neufch,teau	3,5	Namen	2,0
Dendermonde	3,5	Henegouwen	1,6
Turnhout	3,5	Luik	1,3
ROESELARE	3,5		
Marche-en-Famenne	3,4		
Halle-Vilvoorde	3,4		
Hasselt	3,3	Vlaams Gewest	2,4
IOPER	3,3	Waals Gewest	1,8
Dinant	2,7	Brussel hoofdstad	1,7
KORTRIJK	2,7		
Sint-Niklaas	2,6		
DIKSUIDE	2,5		
BRUGGE	2,5	Rijk	2,1
Mechelen	2,4		
Aarlen	2,4		
VEURNE	2,3		
Borgworm	2,2		
Nijvel	2,2		
Tongeren	2,1		
Leuven	2,1		
Verviers	2,1		
Doornik	2,0		
Thuin	2,0		
Bergen	1,9		
Namen	1,9		
Aalst	1,8		
Aat	1,7		
Zinnik	1,7		
Brussel-hoofdstad	1,7		
Antwerpen	1,6		
Eeklo	1,5		
Gent	1,3		
Philippeville	1,2		
OOSTENDE	1,0		
Charleroi	1,0		
Luik	0,5		

BRON : Regionale rekeningen :
 Economische groei van de gewesten,
 provincies en arrondissementen - periode
 1985-93. Instituut voor de Nationale
 Rekeningen, Nationale Bank van België,
 Brussel, 1996, blz. 26-27.

Bijlage 2: Jaarlijkse gemiddelde groei van de bruto toegevoegde waarde (tegen marktprijs in prijzen van 1985), industrie, energie en bouw, periode 1985-93

ARRONDISSEMENT		PROVINCIE	
Virton	11,2	Luxemburg	4,5
Dinant	10,0	Limburg	3,0
TIELT	7,2	West-Vlaanderen	2,7
Oudenaarde	6,4	Oost-Vlaanderen	2,6
Dendermonde	5,8	Antwerpen	1,9
Hoei	5,7	Vlaams-Brabant	1,9
ROESELARE	5,3	Luik	1,3
IEPER	4,8	Henegouwen	0,8
Neufchateau	4,6	Namen	0,7
Marche-en-Famenne	4,6	Waals-Brabant	0,5
Maaseik	3,6		
DIKSMUIDE	3,5		
Hasselt	3,4	Vlaams Gewest	2,2
Thuin	3,3	Waals Gewest	1,1
Turnhout	3,3	Brussel hoofdstad	1,4
Verviers	3,3		
Aarlen	3,2		
Halle-Vilvoorde	3,0		
Zinnik	3,0		
KORTRIJK	2,7	Rijk	1,9
OOSTENDE	2,6		
Aat	2,6		
Moeskroen	2,5		
VEURNE	2,2		
Gent	2,2		
Sint-Niklaas	2,0		
Mechelen	1,9		
Antwerpen	1,4		
Doornik	1,4		
Brussel-hoofdstad	1,4		
Borgworm	1,3		
Bergen	1,3		
Bastenaken	0,6		
Nijvel	0,5		
Tongeren	0,3		
Leuven	0,3		
Aalst	-0,1		
Namen	-0,2		
BRUGGE	-0,2		
Charleroi	-0,2		
Philippeville	-0,5		
Luik	-0,5		
Eeklo	-0,8		

BRON : Regionale rekeningen :
 Economische groei van de gewesten,
 provincies en arrondissementen - periode
 1985-93. Instituut voor de Nationale
 Rekeningen, Nationale Bank van België,
 Brussel, 1996, blz. 48-49.

Bijlage 3 : Jaarlijkse gemiddelde groei van de bruto toegevoegde waarde (tegen marktprijs in prijzen van 1985), tertiaire sector, periode 1985-93

ARRONDISSEMENT		PROVINCIE	
1. Maaseik	5,2	Limburg	4,1
2. Moeskroen	4,9	Luxemburg	3,9
3. Bastenaken	4,6	Vlaams-Brabant	3,6
4. Marche-en-Famenne	4,3	Waals-Brabant	3,6
5. Turnhout	4,1	West-Vlaanderen	3,3
6. Halle-Vilvoorde	4,0	Namen	2,8
7. ROESELARE	4,0	Antwerpen	2,6
8. BRUGGE	3,9	Henegouwen	2,5
9. Hasselt	3,9	Oost-Vlaanderen	2,2
10. Sint-Niklaas	3,8	Luik	1,8
11. TIELT	3,8		
12. Neufchâteau	3,7		
13. Virton	3,6		
14. Nijvel	3,6	Vlaams Gewest	2,9
15. IEPER	3,6	Waals Gewest	2,5
16. Aarlen	3,4	Brussel-hoofdstad	2,2
17. Tongeren	3,3		
18. Namen	3,3		
19. KORTRIJK	3,2		
20. Leuven	3,2	Rijk	2,7
21. Mechelen	3,2		
22. Aalst	3,2		
23. Eeklo	3,0		
24. DIKSUIDE	2,9		
25. VEURNE	2,9		
26. Borgworm	2,8		
27. Doornik	2,7		
28. Bergen	2,6		
29. Dendermonde	2,4		
30. Hoei	2,4		
31. Oudenaarde	2,3		
32. Charleroi	2,3		
33. Verviers	2,2		
34. Antwerpen	2,2		
35. Aat	2,2		
36. Brussel-hoofdstad	2,2		
37. Philippeville	2,1		
38. Dinant	2,0		
39. Thuin	2,0		
40. Zinnik	1,9		
41. OOSTENDE	1,7		
42. Luik	1,4		
43. Gent	1,2		

BRON : Regionale rekeningen :
 Economische groei van de gewesten,
 provincies en arrondissementen - periode
 1985-93. Instituut voor de Nationale
 Rekeningen, Nationale Bank van België,
 Brussel, 1996, blz. 48-49

Bijlage 4 : Bruto-binnenlands product per inwoner, in koopkrachtpariteit, in procent van het gemiddelde van de EU, 1980-1993 (a)

	1980 (Eur. 12 = 100) (b)			1993 (Eur. 15 = 100)
PROVINCIES			PROVINCIES	
Antwerpen	131	1	Antwerpen	136
West-Vlaanderen	108	2	West-Vlaanderen	115
Luik	102	3	Limburg	111
Oost-Vlaanderen	97	4	Oost-Vlaanderen	108
Limburg	93	5	Luik	104
Namen	88	6	Luxemburg	91
Henegouwen	84	7	Vlaams-Brabant	89
Luxemburg	84	8	Namen	89
Vlaams-Brabant	83	9	Henegouwen	85
Waals-Brabant	82	10	Waals-Brabant	80
GEWESTEN			GEWESTEN	
Brussel-hoofdstad	167	1	Brussel-hoofdstad	182
Vlaams Gewest	105	2	Vlaams Gewest	114
Waals Gewest	90	3	Waals Gewest	91
Rijk	107		Rijk	113
AANGRENZENDE REGIO'S			AANGRENZENDE REGIO'S	
Zeeland	102		Zeeland	99
Nord - Pas-de-Calais	99		Nord - Pas-de-Calais	88

BRON : Statistics in focus. Regions, Eurostat, 1996 - 1.

- (a) Het BBP per inwoner wordt beschouwd als een maatstaf van economische ontwikkeling. Het BBP per inwoner kan niet worden gehanteerd als een maatstaf qua inkomen van de ingezetenen van de regio (rekening te houden met ingaande en uitgaande pendel).
- (b) Een vergelijking van het jaar 1980 met het jaar 1993 is niet echt mogelijk omdat het aantal leden van de EU is uitgebreid.

Bijlage 5 : Evolutie van de totale tewerkstelling volgens de volkstellingen, 1961, 91

Provincies	Absolute cijfers				Procentuele verdeling (Rijk = 100%)				Procentuele verdeling (Vlaanderen = 100%)			
	1961	1970	1981	1991	1961	1970	1981	1991	1961	1970	1981	1991
West-Vlaanderen	334.023	358.350	366.117	392.494	10,2	10,7	11,0	11,8	20,2	20,4	20,3	20,7
Oost-Vlaanderen	418.189	408.270	401.579	419.638	12,8	12,2	12,1	12,7	25,2	23,3	22,3	22,1
Antwerpen	525.113	558.993	569.742	573.776	16,0	16,8	17,2	17,3	31,7	31,9	31,6	30,3
(inclusief Muizen)	158.668	187.900	215.592	231.378	4,8	5,6	6,5	7,0	9,6	10,7	12,0	12,2
Limburg	221.430	239.063	248.647	278.985	6,8	7,2	7,5	8,4	13,4	13,6	13,8	14,7
Vlaams-Brabant (exclusief Muizen)	1.657.423	1.752.576	1.801.677	1.896.271	50,6	52,5	54,3	57,2	100,0	100,0	100,0	100,0
VLAANDEREN												
Henegouwen	420.942	391.063	364.720	314.578	12,9	11,7	11,0	9,5				
Luik	375.052	351.487	333.369	296.445	11,5	10,5	10,1	8,9				
Luxemburg	61.089	57.902	64.267	63.683	1,9	1,7	1,9	1,9				
Namen	113.508	111.309	118.226	110.475	3,5	3,3	3,6	3,3				
Arrondissement Nijvel	63.042	65.435	73.776	80.023	1,9	2,0	2,2	2,4				
WALLONIE (a)	1.033.633	977.196	954.358	865.204	31,6	29,2	28,8	26,1				
ARRONDISSEMENT BRUSSEL	582.634	606.522	559.286	554.744	17,8	18,2	16,9	16,7				
HET RIJK (som provincies)	3.723.690	3.336.294	3.315.321	3.316.219	100,0	100,0	100,0	100,0				
Tewerkgesteld in België werkplaats onbekend	5.280	51.024	92.546	230.877								
Veranderlijke werkplaats	-	65.305	44.371	40.212								
Totaal tewerkgesteld in België (b)	3.278.970	3.452.623	3.452.238	3.587.308								

(a) Inclusief Duitstalig gebied. Voor de Waalse provincies werden voor 1961 en 1970 geen aanpassingen doorgevoerd om rekening te houden met de overgang van gemeenten bij de fusies van 1977.

(b) Exclusief grensarbeiders wonend in het buitenland en werkend in België.

Bijlage 6 : Evolutie van de werkgelegenheid

Provincies	31 december 1961	31 december 1970	1 maart 1981	1 maart 1991	Evolutie 1961-1991	Rangorde (dalend) van de provincies				
						1961	1970	1981	1991	
West-Vlaanderen	87,9	91,8	84,6	83,5	-4,4	5	3	2	2	
Oost-Vlaanderen	82,0	81,1	73,8	72,2	-9,8	9	7	8	4	
Antwerpen	94,9	96,5	89,2	84,3	-10,6	2	1	1	1	
Limburg	84,9	83,0	74,6	71,4	-13,5	6	6	7	5	
Vlaams-Brabant	75,5	73,7	63,2	65,6	-9,9	10	10	9	7	
VLAANDEREN	86,2	86,6	78,4	76,4	-9,8					
Henegouwen	91,0	85,1	75,9	63,5	-27,5	3	5	6	9	
Luik	100,2	92,9	82,0	73,6	-26,6	1	2	3	3	
Luxemburg	84,8	79,8	77,8	68,3	-16,5	7	8	4	6	
Namen	89,5	85,2	76,2	64,6	-24,9	4	4	5	8	
Arrondissement Nijvel	82,2	75,3	63,0	59,5	-22,7	8	9	10	10	
WALLONIE	92,9	86,7	76,8	66,7	-26,2					
ARRONDISSEMENT BRUSSEL	133,4	133,7	139,1	154,2	+20,8					
HET RIJK (som provincies)	94,3	92,5	84,1	80,1	-14,2					

Bijlage 7 : Aandeel van West-Vlaanderen (huidige omschrijving) in de beroepsbevolking en de werkloosheid van Vlaanderen en van het Rijk

	West-Vlaanderen		Aandeel van West-Vlaanderen in			
	Absoluut cijfer		Beroepsbevolking		Werklozen	
	Beroepsbevolking	Werklozen	in Vlaanderen	in het Rijk	in Vlaanderen	in het Rijk
Mannen						
31 december 1947	275.931	14.953	(a)	10,4	(a)	19,7
31 december 1961	279.127	11.444	19,6	11,0	23,3	15,3
31 december 1970	278.479	4.742	19,2	11,0	18,9	9,9
1 maart 1981	283.707	17.454	19,0	11,3	18,3	9,7
1 maart 1991	276.152	10.321	19,1	11,6	13,9	5,8
Vrouwen						
31 december 1947	83.809	1.592	(a)	10,2	(a)	9,9
31 december 1961	100.945	2.929	20,3	10,8	22,5	12,8
31 december 1970	111.669	2.000	19,4	10,4	15,4	6,1
1 maart 1981	149.035	22.376	18,4	10,4	15,7	9,2
1 maart 1991	194.083	20.638	18,8	11,0	13,7	6,7
Mannen en vrouwen						
31 december 1947	359.740	16.545	(a)	10,3	(a)	18,0
31 december 1961	380.072	14.373	19,8	10,9	23,2	14,7
31 december 1970	390.148	6.742	19,3	10,8	17,7	8,4
1 maart 1981	432.742	39.830	18,8	11,0	16,8	9,4
1 maart 1991	470.241	30.959	19,0	11,4	13,8	6,4

BRON : Volkstellingen 31 december 1947, 31 december 1961, 31 december 1970, 1 maart 1981 en 1 maart 1991.
 Beroepsbevolking : inclusief werklozen, exclusief dienstplichtigen. Gegevens volgens eigen verklaring van de betrokkenen bij de onderscheiden volkstellingen.

(a) Niet gekend volgens de huidige taalgrens.

Bijlage 8 : Werkloosheidsgraden, per provincie en per gewest, periode 1961-91

Aantal werklozen per 100 aldaar woonachtige beroepsactieven
 Rangorde naar dalende werkloosheidsgraden

31 december 1961		31 december 1970	
Mannen		Mannen	
WEST-VLAANDEREN	4,1	Luik	3,2
Oost-Vlaanderen	4,1	Limburg	2,3
Antwerpen	3,5	Henegouwen	2,1
Limburg	2,5	Oost-Vlaanderen	1,8
Henegouwen	2,5	WEST-VLAANDEREN	1,7
Luik	2,2	Namen	1,7
Vlaams-Brabant	2,2	Antwerpen	1,7
Namen	1,7	Vlaams-Brabant	1,5
Luxemburg	1,5	Luxemburg	1,3
Waals-Brabant	1,5	Waals-Brabant	1,1
Vrouwen		Vrouwen	
Antwerpen	3,1	Luik	6,1
WEST-VLAANDEREN	2,9	Henegouwen	4,8
Henegouwen	2,5	Namen	4,2
Namen	2,3	Luxemburg	3,3
Oost-Vlaanderen	2,3	Limburg	3,2
Limburg	2,3	Waals-Brabant	2,3
Luik	2,2	Oost-Vlaanderen	2,3
Vlaams-Brabant	2,1	Vlaams-Brabant	2,3
Luxemburg	1,2	Antwerpen	2,2
Waals-Brabant	1,1	WEST-VLAANDEREN	1,8
Mannen en vrouwen		Mannen en vrouwen	
WEST-VLAANDEREN	3,8	Luik	4,1
Oost-Vlaanderen	3,5	Henegouwen	2,9
Antwerpen	3,4	Limburg	2,5
Limburg	2,5	Namen	2,4
Henegouwen	2,4	Oost-Vlaanderen	1,9
Luik	2,2	Antwerpen	1,8
Vlaams-Brabant	2,1	Luxemburg	1,8
Namen	1,9	WEST-VLAANDEREN	1,7
Luxemburg	1,4	Vlaams-Brabant	1,7
Waals-Brabant	1,4	Waals-Brabant	1,4

1 maart 1981		1 maart 1991	
Mannen		Mannen	
Henegouwen	9,8	Henegouwen	13,2
Luik	8,5	Luik	10,8
Namen	7,2	Namen	10,3
Limburg	7,1	Limburg	6,7
Oost-Vlaanderen	6,8	Waals-Brabant	5,9
Antwerpen	6,5	Antwerpen	5,9
WEST-VLAANDEREN	6,2	Luxemburg	5,5
Vlaams-Brabant	5,4	Oost-Vlaanderen	5,1
Waals-Brabant	5,2	Vlaams-Brabant	4,3
Luxemburg	5,0	West-Vlaanderen	3,7
Vrouwen		Vrouwen	
Limburg	30,9	Henegouwen	26,0
Luik	20,2	Limburg	24,6
Henegouwen	19,7	Luik	23,5
Antwerpen	17,2	Namen	21,6
Oost-Vlaanderen	16,0	Antwerpen	16,4
WEST-VLAANDEREN	15,0	Luxemburg	15,9
Namen	14,2	Waals-Brabant	13,8
Vlaams-Brabant	13,6	Oost-Vlaanderen	12,8
Luxemburg	12,2	Vlaams-Brabant	10,8
Waals-Brabant	11,1	WEST-VLAANDEREN	10,6
Mannen en vrouwen		Mannen en vrouwen	
Limburg	15,5	Henegouwen	18,8
Henegouwen	13,4	Luik	16,4
Luik	13,0	Namen	15,1
Oost-Vlaanderen	10,1	Limburg	14,2
Antwerpen	10,1	Antwerpen	10,2
Namen	9,7	Luxemburg	9,8
WEST-VLAANDEREN	9,2	Waals-Brabant	9,4
Vlaams-Brabant	8,4	Oost-Vlaanderen	8,3
Waals-Brabant	7,4	Vlaams-Brabant	7,1
Luxemburg	7,4	WEST-VLAANDEREN	6,6

GEWESTEN EN HET RIJK

31 december 1961		1 maart 1981	
Mannen		Mannen	
Vlaanderen	3,4	Brussel-hoofdstad	8,6
Brussel-hoofdstad	2,7	Wallonië	8,3
Wallonië	2,2	Vlaanderen	6,4
Het Rijk	2,9	Het Rijk	7,2
Vrouwen		Vrouwen	
Vlaanderen	2,6	Wallonië	18,0
Brussel-hoofdstad	2,4	Vlaanderen	17,6
Wallonië	2,2	Brussel-hoofdstad	11,5
Het Rijk	2,5	Het Rijk	17,0
Mannen en vrouwen		Mannen en vrouwen	
Vlaanderen	3,2	Wallonië	11,9
Brussel-hoofdstad	2,6	Vlaanderen	10,3
Wallonië	2,2	Brussel-hoofdstad	9,8
Het Rijk	2,8	Het Rijk	10,8
31 december 1970		1 maart 1991	
Mannen		Mannen	
Wallonië	2,3	Brussel-hoofdstad	13,2
Vlaanderen	1,7	Wallonië	10,8
Brussel-hoofdstad	1,7	Vlaanderen	5,1
Het Rijk	1,9	Het Rijk	7,5
Vrouwen		Vrouwen	
Wallonië	4,9	Wallonië	22,7
Vlaanderen	2,3	Brussel-hoofdstad	17,6
Brussel-hoofdstad	1,9	Vlaanderen	14,6
Het Rijk	3,0	Het Rijk	17,4
Mannen en vrouwen		Mannen en vrouwen	
Wallonië	3,1	Wallonië	15,9
Vlaanderen	1,9	Brussel-hoofdstad	15,2
Brussel-hoofdstad	1,8	Vlaanderen	9,1
Het Rijk	2,2	Het Rijk	11,8

BRON : Volkstellingen 31 december 1961, 31 december 1970, 1 maart 1981 en 1 maart 1991. Gegevens volgens eigen verklaring van de betrokkenen.

Beroepsbevolking : inclusief werklozen, exclusief dienstplichtigen.

Bijlage 9 : Rangorde van de West-Vlaamse arrondissementen onder de 43 Belgische arrondissementen, 31 december 1961, 1 maart 1981 en 1 maart 1991 (naar werkloosheidsgraden in dalende orde)

31 december 1961		1 maart 1981		1 maart 1991	
Rang	Werkloosheidsgraad	Rang	Werkloosheidsgraad	Rang	Werkloosheidsgraad
Mannen		Mannen		Mannen	
Diksmuide	13,4	Veurne	8,6	Oostende	5,8
Veurne	6,4	Oostende	8,1	Veurne	5,0
Oostende	6,0	leper	7,5	Brugge	4,6
leper	4,5	Diksmuide	7,1	leper	3,6
Brugge	4,0	Brugge	6,5	Diksmuide	3,5
Roeselare	3,7	Kortrijk	5,2	Kortrijk	2,9
Tielt	3,1	Roeselare	4,9	Roeselare	2,7
Kortrijk	1,4	Tielt	3,8	Tielt	2,0
Vrouwen		Vrouwen		Vrouwen	
Veurne	10,5	Oostende	17,8	Oostende	14,0
Diksmuide	8,6	leper	16,6	Brugge	11,2
Oostende	6,5	Roeselare	16,0	leper	11,2
Brugge	4,6	Veurne	15,2	Kortrijk	10,2
leper	1,8	Diksmuide	15,0	Diksmuide	9,7
Roeselare	1,1	Brugge	14,5	Roeselare	9,4
Tielt	0,5	Kortrijk	14,1	Veurne	9,2
Kortrijk	0,3	Tielt	12,1	Tielt	8,0
Mannen en vrouwen		Mannen en vrouwen		Mannen en vrouwen	
Diksmuide	12,2	Oostende	11,3	Oostende	9,2
Veurne	7,5	Veurne	10,9	Brugge	7,4
Oostende	6,1	leper	10,6	Veurne	6,7
Brugge	4,1	Diksmuide	9,7	leper	6,7
leper	3,8	Brugge	9,3	Diksmuide	6,0
Roeselare	17e	Roeselare	8,8	Kortrijk	5,9
Tielt	2,4	Kortrijk	8,3	Roeselare	5,5
Kortrijk	1,1	Tielt	6,6	Tielt	4,4

BRON: Volkstellingen 31 december 1961, 1 maart 1981 en 1 maart 1991

Bijlage 10: Werkenden die zich tenminste vier dagen per week verplaatsen. Gemiddelde tijdsafstand tot het werk (in minuten) (exclusief frequentie en/of duur onbekend), 1 maart 1991 (a)

1. Arrondissement Aalst	40
2. Arrondissement Leuven	37
3. Arrondissement Halle Vilvoorde	35
4. Arrondissement Oudenaarde	32
5. Arrondissement Dendermonde	32
6. Arrondissement Gent	31
7. Arrondissement Mechelen	31
8. Arrondissement Antwerpen	30
9. Arrondissement Sint-Niklaas	30
10. Arrondissement Oostende	29
11. Arrondissement Brugge	28
12. Arrondissement Eeklo	28
13. Arrondissement Tongeren	28
14. Arrondissement Hasselt	28
15. Arrondissement Diksmuide	27
16. Arrondissement Maaseik	27
17. Arrondissement Veurne	25
18. Arrondissement Ieper	24
19. Arrondissement Kortrijk	23
20. Arrondissement Turnhout	23
21. Arrondissement Tielt	23
22. Arrondissement Roeselare	22
1. Provincie Vlaams-Brabant	35
2. Provincie Oost-Vlaanderen	33
3. Provincie Antwerpen	28
4. Provincie Limburg	27
5. Provincie West-Vlaanderen	25
Vlaams Gewest	30

(a) Basisgegevens : Volkstelling, 1 maart 1991.
Berekening met wegingscoëfficiënten door WES.

Bijlage 11 : Evolutie van de migratiesaldi : jaargemiddelden, 1948-95

	1948-61 (a)	1962-70 (a)	1971-80 (a)	1981-91 (a)	1991-95 (b)
Oostkust	+105	+201	+230	+556	+415
Middenkust	+255	+345	+126	+543	+649
Westkust	+75	+149	+171	+537	+448
Kustgemeenten	+435	+695	+527	+1.636	+1.512
Overig West-Vlaanderen	-2.805	-952	-697	-577	+147
West-Vlaanderen	-2.370	-257	-170	+1.059	+1.659
Arrondissementen zonder kustgemeenten					
Brugge	-105	+630	+322	+43	+106
Oostende	-152	-30	+24	+64	+154
Veurne	-201	-174	-106	-50	+16
Brugge-Oostende-Veurne	-458	+426	+240	+57	+276
Kortrijk	-230	+93	-124	-108	-130
Roeselare	-389	-183	-146	-246	+66
Tielt	-628	-460	-143	-8	+86
Kortrijk-Roeselare-Tielt	-1.247	-550	-413	-362	+22
Diksmuide	-369	-354	-203	-113	+1
Ieper	-731	-474	-321	-159	-152
Diksmuide-Ieper	-1.100	-828	-524	-272	-151

(a) 1948 tot en met 1991 : afgeleid uit de volkstellingen.

(b) Jaren 1991 tot en met 1995: Rijksregister. Interne en externe migraties + heringeschrevenen-ambtshalve geschrapten.

Reeks van het Westvlaams Economisch Studiebureau

- 1 G. Declercq & O. Vanneste, Het Arrondissement Ieper, 1958, 207 blz.*
- 2 O. Vanneste & P. Hovart, De Belgische Zeevisserij, 1959, 358 blz.*
- 3 O. Vanneste & P. Hovart, La pêche Maritime Belge, 1959, 358 pp.*
- 4 O. Vanneste, J. Theys & M. Zwaenepoel, Het Arrondissement Brugge, 1961, 463 blz.*
- 5 O. Vanneste, J. Theys & M. Zwaenepoel, Het Arrondissement Oostende, 1962, 444 blz., 297 fr.
- 6 O. Vanneste & J. Theys, Menen, 1962, 256 blz.*
- 7 O. Vanneste, J. Theys & M. Zwaenepoel, Het Arrondissement Roeselare, 1963, 336 blz.*
- 8 J. Theys o.l.v. O. Vanneste, Westvlaamse grensarbeiders in Noord-Frankrijk, 1964, 144 blz., 184 fr.
- 9 J. Theys s.l.d. O. Vanneste, Les Frontaliers de la Flandre Occidentale dans le Nord de la France, 1964, 144 pp., 184 fr.
- 10 O. Vanneste & J. Theys, Veurne, 1964, 189 blz.*
- 11 M. Zwaenepoel & N. Vanhove, De landbouw in West-Vlaanderen, 1965, 352 blz.*
- 12 O. Vanneste, Het groeipoolconcept en de regionaal-economische politiek, 1967, 376 blz., 297 fr.
- 13 O. Vanneste & J. Theys, Het Arrondissement Tielt, 1968, 410 blz., 297 fr.
- 14 J. Theys, Een analyse van de Westvlaamse grensarbeid in Noord-Frankrijk, 1969, 248 blz., 297 fr.
- 15 M. Zwaenepoel, Vrije Tijd, 1969, 332 blz.*
- 16 N. Vanhove, Het vakantiepatroon en de toeristische bestedingen van de Belgische bevolking, 1969, 264 blz., 297 fr.
- 17 N. Vanhove, Structure des vacances et dépenses touristiques de la population belge, 1969, 264 pp., 297 fr.
- 18 J.M.I. Demeyere, Demografische facetstudies, 1969, 144 blz., 184 fr.
- 19 R. Branson, J. Theys, H. Van Reybrouck, o.l.v. N. Vanhove, Tertiaire sektor en verzorgende centra van West-Vlaanderen, 1971, 356 blz., 350 fr.
- 20 J. Hemschoote, Luchtverontreiniging in West-Vlaanderen, 1972, 209 blz., 290 fr.
- 21 N. Vanhove, Het Belgisch Kusttoerisme – Vandaag en Morgen, 1973, 520 blz., 509 fr.*
- 22 L. Schepens, Van Vlaskutser tot Franschman, 1973, 294 blz., 403 fr.
- 23 De Westvlaamse gemeenten in de Volkstelling 1970, 1974, 128 blz., 216 fr.
- 24 Symarindus. De energiefunctie van de Belgische Kust en de maritieme industrialisering, 1977, 448 blz., 682 fr.
- 25 P. van Outryve d'Ydewalle, Verzamelde toespraken, 1980, 816 blz., 910 fr.
- 26 West-Vlaanderen in kaart, 1981, 220 blz., 445 fr.
- 27 E. Omev, De Zeevisserij, 1981, 256 blz. 500 fr.
- 28 Land- en tuinbouw in West-Vlaanderen, 1982, 400 blz., 774 fr.
- 29 E. Omev, Kwalitatieve discrepanties in de arbeidsallokatie, 1985, 424 blz., 819 fr.
- 30 O. Vanneste, Verzamelde toespraken, 1980-1989, 1990, 513 blz., 1.060 fr.
- 31 N. Vanhove, J. Theys, West-Vlaanderen 2000 - Een strategie voor economische ontwikkeling, 1990, 468 blz., 1.020 fr.
- 32 O. Vanneste, Verzamelde toespraken, 1990-1996, 464 blz., 1.300 fr.

* Uitgeput

BTW en port inbegrepen

lijst van het Wetenschappelijk Instituut voor de Wetenschap

1 G. De Gucht, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

2 O. Van den Broek, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

3 O. Van den Broek, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

4 O. Van den Broek, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

5 O. Van den Broek, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

6 O. Van den Broek, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

7 O. Van den Broek, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

8 J. De Gucht, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

9 J. De Gucht, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

10 O. Van den Broek, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

11 M. De Gucht, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

12 O. Van den Broek, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

13 O. Van den Broek, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

14 J. De Gucht, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

15 M. De Gucht, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

16 M. De Gucht, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

17 R. Van den Broek, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

18 J. De Gucht, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

19 R. Van den Broek, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

20 J. De Gucht, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

21 R. Van den Broek, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

22 J. De Gucht, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

23 R. Van den Broek, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

24 J. De Gucht, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

25 R. Van den Broek, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

26 J. De Gucht, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

27 R. Van den Broek, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

28 J. De Gucht, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

29 R. Van den Broek, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

30 J. De Gucht, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

31 R. Van den Broek, *De Wetenschappelijke Instituut voor de Wetenschap*, 1977, 228 blz.

Wettelijk Depot: D/1997/0624-1
 Drukkerij Groeninghe, Kortrijk
 Ontwerp kapt: J. Mahieu, Brugge

